

ע"פ 8080/12 - מדינת ישראל נגד אהוד אולמרט

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פלייליים

ע"פ 8080/12

ע"פ 4624/15

לפני:
כבוד השופט ס' ג'ובראן
כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופט ע' פוגלמן
כבוד השופט י' עמית
כבוד השופט צ' זילברטל

מדינת ישראל

המערער בע"פ 8080/12
והמשיבה בע"פ 4624/15:

נגד

אהוד אולמרט

המשיב בע"פ 8080/12
והמערער בע"פ 4624/15:

ערעור על הכרעת דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים מיום 10.7.2012 ועל גזר דינו מיום 24.9.2012 בת"פ 426/09 שניתנו על ידי כבוד השופטים: מ' ארד - נשיאה, י' צבן - סג"נ ומ' סובל; וערעור על הכרעת הדין המשלימה מיום 30.3.2015 וגזר הדין המשלים מיום 25.5.2015 שניתנו על ידי כבוד השופטים: י' צבן - סג"נ; מ' סובל ור' פרידמן-פלדמן

תאריכי הישיבות: כ"ד בתמוז התשע"ג (2.7.2013)
כ"ו בתמוז התשע"ג (4.7.2013)
י"ח בסיון התשע"ד (16.6.2014)
ט' בשבט התשע"ו (19.1.2016)

עמוד 1

בשם המערערת בע"פ 8080/12 והמשיבה בע"פ 4624/15:	עו"ד שי ניצן; עו"ד נעמי גרנות; עו"ד אריה פטר; עו"ד אורי קורב; עו"ד ירון גולומב; עו"ד סיגל בלום
בשם המשיב בע"פ 8080/12 והמערער בע"פ 4624/15:	עו"ד אלי זהר; עו"ד רועי בלכר; עו"ד ירון ליפסס; עו"ד ליאת ארזי; עו"ד אלעד כהן; עו"ד איל רוזובסקי; עו"ד אמירה אמרה; עו"ד בת חן ליפסקי

פסק-דין

השופט ס' ג'ובראן:

פתח דבר. 3

פרשת ראשונטורס. 5

תמצית כתב האישום. 5

תמצית פסק דינו של בית המשפט המחוזי 7

טענות הצדדים. 9

דין והכרעה. 11

מודעות אולמרט לגביית הכספים העודפים. 14

סיכום מודעותו של אולמרט. 23

פרשת טלנסקי 24

המסגרת הדיונית. 24

תמצית כתב האישום. 25

תמצית הכרעת הדין המקורית. 26

תמצית הכרעת הדין המשלימה. 29

טענות הצדדים. 32

דין והכרעה. 35

טענות במישור הדיוני 37

התשתית העובדתית. 44

התשתית הנורמטיבית. 56

סיכום הערעור על הכרעת הדין המשלימה. 71

פרשת טלנסקי - גזר הדין 72

דין והכרעה. 73

ענישה חופפת או מצטברת?. 74

פרשת מרכז ההשקעות - גזר הדין 77

דין והכרעה. 79

סיכומם של דברים. 82

פתח דבר

1. בערב יום העצמאות ה-60 למדינת ישראל, 4 במאי 2008, עת כיהן מר אהוד אולמרט (להלן: אולמרט) כראש ממשלת ישראל, הגישה המדינה בקשה דחופה לגביית עדות מוקדמת מהעד משה טלנסקי. הגב' שולה זקן (להלן: זקן) כיהנה כמנהלת לשכתו של אולמרט והיועצת הבכירה שלו עד לחודש ינואר 2007. הבקשה התקבלה ועדותו המוקדמת של מר משה טלנסקי (להלן: טלנסקי) נשמעה. ביום 21.9.2008 הודיע אולמרט על התפטרותו מראשות הממשלה והוא המשיך לכהן כראש ממשלת מעבר עד ליום 31.3.2009.

2. ביום 30.8.2009, חמישה חודשים לאחר מכן, הוגש לבית המשפט המחוזי בירושלים כתב אישום נגד אולמרט ונגד זקן, מושא תיק זה. כתב האישום ייחס לאולמרט ביצוע עבירות של קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, מרמה והפרת אמונים, רישום כוזב במסמכי תאגיד ועוד. כתב האישום התייחס, בין היתר, למעשיו של אולמרט בין השנים 2002-2006, במהלך הקדנציה השנייה שלו כראש עיריית ירושלים ובתקופת כהונתו בתפקיד שר בממשלת ישראל וממלא מקום ראש הממשלה. זקן שימשה בכל התקופה הרלוונטית מנהלת לשכתו של אולמרט, היועצת הבכירה שלו ויד ימינו. לפי הנטען בכתב האישום, במהלך תקופה זו ניצלו אולמרט וזקן לרעה את מעמדו ואת תפקידיו הציבוריים הבכירים של אולמרט, לשם פעילות שיטתית ומתמשכת של הפקת טובות הנאה כספיות עבור אולמרט. לפי המתואר, אולמרט וזקן ביצעו את העבירות המיוחסות להם בדרכי מרמה כנגד גופים ומוסדות ציבוריים וכלפי המדינה ונושאי משרה בה. בכתב האישום ייחסו לאולמרט מספר אישומים, אשר כונו בשמות "פרשת ראשונטורס", "פרשת טלנסקי", "פרשת מרכז ההשקעות", "פרשת אלמליח" ו"פרשת אוסף העטים".

3. בבית המשפט המחוזי בירושלים התנהל המשפט למעלה משנתיים (ת"פ 426/09). התקיימו 157 ישיבות; נרשמו למעלה מ-19,000 עמודי פרוטוקול; הופיעו בפני הרכב השופטים 102 עדים; הוגשו מטעם הצדדים 966 מוצגים

4. בית המשפט המחוזי (הנשיאה מ' ארד, סגן הנשיאה י' צבן והשופט מ' סובל) החליט לזכות את אולמרט מן האישומים נגדו, למעט בנוגע ל"פרשת מרכז ההשקעות" - שבה הורשע אולמרט בעבירה של מרמה והפרת אמונים, לפי סעיף 284 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין). בגין ההרשעה בעבירה זו, הוטל על אולמרט עונש מאסר על תנאי למשך שנה וקנס. זקן הורשעה בחלק מהאישומים שיוחסו לה בכתב האישום, וזכותה מאחרים. על זקן נגזר מאסר על תנאי למשך תשעה חודשים וכן הוטל עליה קנס.

5. המדינה ערערה לבית משפט זה על פסק הדין ביחס לאולמרט וביחס לזקן (ע"פ 8080/12). לגבי אולמרט, הופנה הערעור נגד זיכוי מעבירות מסוימות שיוחסו לו בכתב האישום במסגרת "פרשת ראשונטורס" ו"פרשת טלנסקי", וכן לגבי העונש שנגזר עליו בפרשת "מרכז ההשקעות". בימים 2.7.2013 ו-4.7.2013 קיים בית משפט זה דיונים, בהם שמע את טענות בעלי הדין בערעור. כתשעה חודשים לאחר מכן, ביום 7.4.2014, הגישה המדינה בקשה לחזור בה מערעורה לגבי זקן. הבקשה הוגשה על רקע הסכם שאליו הגיעו המדינה וזקן במסגרת תיק פלילי אחר, שהתנהל בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (ת"פ 10291-01-12). תיק פלילי זה הוגש נגד אולמרט, זקן ונאשמים נוספים, ועסק בין היתר בפרשה הידועה בשם "פרשת הולילנד" (להלן: תיק הולילנד). המדינה מסרה, כי בהסכם שהושג בינה לבין זקן, התחייבה זקן להודות באשמה בתיק הולילנד ולשתף פעולה באופן מלא עם רשויות האכיפה, בין היתר בכך שהתחייבה למסור עדות בכל הליך שיפוטי שתידרש. בתמורה, הסכימה המדינה לעתור לעונש מוסכם לגבי זקן בתיק הולילנד וכן לחזור בה מערעורה נגד זקן ב"פרשת ראשונטורס". ביום 22.4.2014 נעתר בית משפט זה לבקשת המדינה לחזור בה מערעורה בעניין זקן.

6. או-אז, ביום 27.5.2014 הגישה המדינה בקשה לגביית ראיות לפי סעיף 211 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (להלן: חוק סדר הדין הפלילי). המדינה הייתה מודעת לכך שמדובר בבקשה חריגה ונדירה, שהוגשה בשלב מאוד מאוחר של ההליך. בבקשתה טענה המדינה, כי הגיע לידיה חומר ראיתי מידיה של זקן, בעקבות ההסכם האמור שהושג ביניהן. המדינה טענה, כי בחומר זה כלולות שתי קלטות שנטען כי הוקלטו על ידי זקן, ואשר מתעדות שיחות בין זקן לבין אולמרט. קלטות אלו רלוונטיות לאישום נגד אולמרט ב"פרשת טלנסקי", ממנו הוא זוכה. המדינה הוסיפה, כי שתי קלטות אלו, יחד עם הרישומים ביומניה של זקן (ת/49 ות/225), עשויים להשליך על התוצאה שאליה הגיע בית המשפט המחוזי בפרשה זו. יוער, כי באשר ליומנים אלו נקבע בהכרעת הדין כי נוכח העובדה שזקן לא עלתה לדוכן העדים בבית המשפט המחוזי, לא ניתן היה לקבלם כראייה. בבקשה לגביית ראיות ביקשה המדינה, כי בית משפט זה יורה לקבל הן את הקלטות הן את הרישומים ביומן, באמצעות העדתה של זקן כעדה, ולאחר מכן לשוב ולשקול את הכרעתו ב"פרשת טלנסקי".

7. ביום 6.8.2014 קיבל בית משפט זה את בקשת המדינה והתיק הוחזר לבית המשפט המחוזי לשם גביית הראיות ולשם מתן פסק דין משלים בעניין "פרשת טלנסקי" בלבד, והכל כמפורט בהחלטת בית משפט זה.

8. ביום 30.3.2015, ניתן על ידי בית המשפט המחוזי (סגן הנשיא י' צבן, והשופטים מ' סובל ו-ר' פרידמן-פלדמן) פסק הדין המשלים ב"פרשת טלנסקי", בו הורשע אולמרט בעבירות של מרמה והפרת אמונים לפי סעיף 284 לחוק העונשין; וקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות לפי סעיף 415 סיפא לחוק העונשין. בעקבות הרשעתו, נגזר על אולמרט עונש של מאסר בפועל לתקופה של 8 חודשים, אשר יצטבר לעונש המאסר שנגזר בתיק הולילנד; מאסר על

תנאי לתקופה של 8 חודשים; וקנס בסך 100,000 ש"ח. על פסק דין זה ערער אולמרט לבית המשפט זה (ע"פ 4624/15).

9. אם כן, עומדים להכרעתנו הן ערעור המדינה על זיכוי של אולמרט ב"פרשת ראשונטורס" ועל העונש שנגזר עליו ב"פרשת מרכז ההשקעות" (ע"פ 8080/12) והן ערעורו של אולמרט על הרשעתו ועל חומרת עונשו ב"פרשת טלנסקי" (ע"פ 4624/15). אפתח ב"פרשת ראשונטורס", אמשך ב"פרשת טלנסקי", ואסיים בגזר הדין של "פרשת מרכז ההשקעות". כפי שיובהר להלן, מצאתי כי דין הערעורים שלפנינו – להידחות, וכך אציע גם לחברי.

פרשת ראשונטורס

תמצית כתב האישום

10. אישום זה מתייחס למעשיו של אולמרט בשנים 2002-2006, בשלהי הקדנציה השנייה שלו כראש עיריית ירושלים ובתקופת כהונתו כחבר ממשלה, עת כיהן גם בתפקידי ממלא מקום ראש הממשלה; שר התעשייה, המסחר והתעסוקה (להלן: שר התמ"ת); שר התקשורת וממלא מקום שר האוצר. מתוקף מעמדו הציבורי הנגזר מתפקידיו אלה, אולמרט פיתח וקיים קשרים עם אישים וארגונים ברחבי העולם, ובמסגרת זו שהה לעיתים קרובות בחו"ל. לעיתים מזומנות, הופיע אולמרט במהלך אותן נסיעות לחו"ל בפני מספר ארגונים באירועים שונים ולעיתים שולבו הופעותיו עבור הארגונים אלה בנסיעות שקיים ממילא במסגרת תפקידיו הממלכתיים, אשר מומנו, כמקובל, על ידי המדינה.

11. בתיאום מפגשיו של אולמרט, ובהסדרת המימון לכיסוי הוצאותיו, טיפלו עבורו שולה זקן ובעיקר מתאמת קשרי החוץ, הגב' רייצ'ל ריסבי-רז (להלן: ריסבי-רז). ריסבי-רז הועסקה תחילה כעובדת העירייה ומאוחר יותר כעובדת מדינה במעמד יועצת בלשכת שר התמ"ת. בתוקף כך, מילאה ריסבי-רז את תפקידיה כעובדת ציבור על פי הנחיות אולמרט וזקן ובהתאם לשיטת עבודתם. בהתאם להנחייתם, טיפלה ריסבי-רז, בין השאר, בקביעת לוחות הזמנים למפגשים ולאירועים, בתיאום פרטים הנוגעים לכל נסיעה ונסיעה מול הגורמים בחו"ל ובהצגת דרישות המימון וגביית הכספים מהם עבור הוצאות הטיסה. בהתאם לכך, נהגה ריסבי-רז לבקש מהארגונים השונים לממן את טיסותיו של אולמרט, את עלות שהיותיו בבתי המלון בהם השתכן ואת שירותי ההסעה שלו ושל פמלייתו. מבין כל אלה, עוסק כתב האישום במימון הוצאות הטיסה בלבד.

12. לפי הנטען בכתב האישום, במהלך התקופה האמורה, ניצל אולמרט לרעה את מעמדו ואת קשריו לפעילות שיטתית, לאורך שנים, של הפקת טובות הנאה כספיות עבורו. במסגרת זו, גרם אולמרט, באמצעות מעשי מרמה כלפי הארגונים האמורים וכלפי המדינה, לכך שאותם ארגונים, ולעיתים גם המדינה, יישאו בהוצאות העולות באורח ניכר על העלויות האמיתיות של אותן נסיעות, כאשר את העודפים הכספיים שנוצרו עקב כך ניצל אולמרט למימון הוצאותיו הפרטיות. הסוואתם של מעשי המרמה של אולמרט התאפשרה באמצעות תיעוד כוזב שהכינו לבקשתו אנשי סוכנות הנסיעות "ראשונטורס", שבאמצעותה נרכשו עבור אולמרט כרטיסי הטיסה לנסיעות פרטיות שלו ושל בני משפחתו. לפי הנטען, בתיעוד הכוזב "נופחו" העלויות האמיתיות של הנסיעות שביצע אולמרט עבור הארגונים ועבור המדינה, וזאת על פי חשבוניות וקבלות – לעתים כפולות ולעתים כאלה המסלפות את פרטיהם של מסלולי הנסיעות האמיתיים.

13. כתב האישום מתאר כי במהלך השנים, נהג אולמרט להשתמש בשירותיו של משרד הנסיעות "ראשונטורס" לצורך רכישת כרטיסי הטיסה שלו ושל בני משפחתו לנסיעותיהם לחו"ל. בין אולמרט לבין הבעלים של המשרד, עמנואל באומוולשפינר המכונה "מנק" (להלן: מנק) נוצרו עם הזמן יחסי אמון. במסגרת יחסים אלה, על פי הוראתו של מנק, בתיאום עם אולמרט וזקן, נהגו עובדי "ראשונטורס" לרשום ולהנפיק תיעוד כוזב בנוגע לטיסותיו של אולמרט, באופן שאפשר לאולמרט וזקן לבצע את מעשי המרמה כלפי הארגונים והמדינה. הכספים העודפים, לרוב בסך אלפי דולרים בכל נסיעה, נזקפו ונרשמו לזכותו של אולמרט בכרטיס אישי, הדומה לחשבון עו"ש, שנוהל עבורו בראשונטורס. החל מחודש אוגוסט 2004, התנהל "חשבון העו"ש" במסגרת כרטיס לקוח שכונה "אולמרט פרטי" שבו נרשמו מעת לעת התנועות ב"חשבון העו"ש". בכתב האישום נטען, כי עודפים אלה עמדו לרשותו של אולמרט למימון הוצאות פרטיות שלו ושל משפחתו.

14. לפי הנטען, בתקופה שבין אפריל 2002 ליוני 2005, קיבל אולמרט בגין 17 נסיעות (המפורטות בנספח א' לכתב האישום) כספים עודפים עבור הטיסות בסכום מצטבר של 92,164 דולר. בגין 15 נסיעות אלו הושג במרמה סכום של 87,678 דולר ובגין שתי נסיעות נוספות הושגה יתרת הסכום שלא במרמה (תוך ביצוע עבירה של הפרת אמונים).

תמצית פסק דינו של בית המשפט המחוזי

15. בית המשפט המחוזי (הנשיאה מ' ארד, סגן הנשיאה י' צבן והשופט מ' סובל) קבע, ביום 10.7.2012 (להלן: הכרעת הדין המקורית), כי הראיות שהובאו אינן מוכיחות מעל לכל ספק סביר שאולמרט וזקן פעלו בשיטת מרמה מכוונת להפקת כספים עודפים עבור אולמרט. עם זאת, בנסיעות מורכבות, שבהן היו מספר גופים שנשאו במימון הנסיעה, נמצא כי נגבו מאותם גופים כספים עודפים שלא כדין. עוד נקבע, כי הראיות מלמדות שבלשכת אולמרט לא היו נהלים או הנחיות ברורות באשר לטיפול בנסיעות והתעוררו בכך קשיים. כתוצאה מכך, בנסיעות מורכבות, שבהן היו מספר גופים מממנים, הוצג להם כאילו הם נדרשים לממן את ההוצאות הריאליות של הנסיעה (טיסה, מלון ורכב) וחרף זאת, נגבו מהם כספים עודפים.

16. בית המשפט המחוזי קבע כי אולמרט טס לחו"ל בתקופה הרלוונטית 71 פעמים. נמצא, כי בהעדר הנחיות ברורות, הטיפול בכל נסיעה היה שונה. כך, היו נסיעות שנגבו בהן כספים בסכום העולה על מחיר הטיסה, נסיעות שנגבו בהן כספים בסכום נמוך ממחיר הטיסה ונסיעות שנגבו בהן כספים בהתאם למחיר הטיסה. בית המשפט המחוזי קבע, כי מהראיות עולה, כי היו נסיעות שניתן היה לגבות בהן כספים עודפים רבים יותר והדבר לא נעשה. עוד קבע בית המשפט המחוזי, כי הראיות מלמדות, כי רק בנסיעות מורכבות, שבהן השתתפו במימון הנסיעה מספר גופים, נגבו כספים עודפים. בנסיעות רגילות, שבהן לא היו מספר גורמים מממנים, לא נגבו כספים עודפים.

17. בית המשפט המחוזי קבע בעניין זה, כי הראיות מלמדות שלא היה קשר בין הנהלת החשבונות והרישומים שנעשו בראשונטורס לבין הרישומים והמעקב של לשכת אולמרט. כרטיס "אולמרט פרטי" נפתח בראשונטורס מטעמי נוחות של הנהלת החשבונות בראשונטורס והוא נוצר והתנהל ללא ידיעת אולמרט או אנשי לשכתו. לפיכך נקבע, כי התנהלות עצמאית ונפרדת זו בין משרד ראשונטורס ללשכת אולמרט, אינה תואמת הפעלת שיטת מרמה משותפת.

18. בית המשפט המחוזי אף קבע, כי הראיות מלמדות, שלא היו לאולמרט יחסי אמון מיוחדים עם הבעלים של משרד

ראשונטורס, או עם עובדת המשרד זלצמן שטיפלה בנסיעותיו, וכי הקשר ביניהם היה מקצועי בלבד. בהמשך לכך נקבע, כי כאשר מדובר בקשר מקצועי גרידא, אין זה סביר שאולמרט יקיים בשיתוף עם סוכנות הנסיעות ראשונטורס שיטת מרמה ליצירת כספים עודפים. בית המשפט הוסיף וציין כי אולמרט כלל איננו מכיר את עובדי סוכנות הנסיעות, אין לו עמם יחסי אמון מיוחדים, וכן שמדובר בעובדים שעלולים להתחלף בכל עת ויכולים להפיץ את דבר קיומה של המרמה, כאשר אין להם כל סיבה להשתתף במרמה ולבצע עבור אולמרט מעשים בלתי חוקיים. בהקשר זה נקבע עוד, כי הראיות מלמדות שהטיפול בנסיעות היה גלוי ופתוח ולא נעשה בהסתר. אנשי לשכתו של אולמרט ועובדי משרד ראשונטורס טיפלו בנסיעות באופן גלוי, הן בתוך משרדיהם והן ביחסים ביניהם. הם העלו את הדברים על הכתב, שמרו את המסמכים בצורה נגישה ומפורטת, העבירו ביניהם נתונים, התכתבו בדואר אלקטרוני ודנו בתשלומים ובחובות באופן גלוי ולא בהסתר. ההתנהלות הגלויה, כך נקבע, אינה מתיישבת עם שיטת מרמה מכוונת כמתואר בכתב האישום.

19. עוד נמצא, כי הראיות שהובאו אינן מוכיחות מעל לספק סביר כי אולמרט היה מודע למימון נסיעות פרטיות שלו ושל בני משפחתו מהכספים העודפים, אולם כן הוכח כי כספים עודפים שנגבו מארגונים והמדינה שימשו למימון נסיעות "ציבוריות" אחרות קרי, נסיעות עבור ארגונים, או עבור המדינה, שלא היה להן מימון מספיק.

20. לבסוף נקבע, כי הוכח שהכספים העודפים שימשו למימון נסיעות ציבוריות. דבר זה נלמד מעדותה של ריסבי-רז וממסמכי הטריפולוגס שעליהם ערכה זקן רישומים וסיכומים בכתב ידה.

21. במאמר מוסגר יצוין, כי בכל הנוגע לזקן, בית המשפט המחוזי הרשיע את זקן בשתי עבירות של קבלת דבר במרמה ועבירה של מרמה והפרת אמונים וקבע, כי הראיות שהובאו מוכיחות - במידת הוודאות הנדרשת במשפט פלילי - שהיא ידעה על הצגת מצג שווא לארגונים וכן ידעה על גביית כספים עודפים בעקבות מצג שווא זה ועל השימוש שנעשה בהם למימון נסיעות ציבוריות.

טענות הצדדים

עיקר טענות המדינה

22. בערעורה, מבקשת המדינה מבית משפט זה לשנות את מסקנת בית המשפט המחוזי ביחס לאישום בפרשת "ראשונטורס" - ממנה עולה, לעמדת המדינה, כי נבחר ציבור בכיר ביותר לא היה מודע, ולמצער לא חשד, כי המימון עבור טיסות שלו ושל בני משפחתו הקרובים, במשך כארבע שנים ובסכום של כ- 92,000 דולר, הושג במרמה על ידי זקן, ששימשה כמנהלת לשכתו ומתאמת קשרי חוץ בלשכה. כל זאת, כאשר אולמרט עצמו לא שילם במשך שנים אלה מכיסו הפרטי לסוכנות הנסיעות ראשונטורס למימון טיסות אלו.

23. לשיטת המדינה, התוצאה המזכה אינה מבוססת על אמון שנתן בגרסת אולמרט, אלא על מסקנות שהסיק בית המשפט מן העובדות שנקבעו בהכרעת הדין. לטענתה, הספק בדבר אשמת אולמרט נשען בעיקר על נימוקים שבהערכה ביחס לאפשרות התממשותם של תרחישים כאלה ואחרים בכל הנוגע למשולש היחסים שבין אולמרט ושתי העובדות בלשכתו, וזאת כששתי העובדות מרמות בפועל את הארגונים, עומדות בקשר ישיר עם סוכנות ראשונטורס, ואף

מורות לסוכנות הנסיעות האמורה להנפיק חשבוניות כוזבות ששימשו אותן לביצוע מעשי המרמה.

24. המדינה טוענת, כי אין כל "סבירות" בספק שמצא בית המשפט בתשתית הראייתית המרשיעה, שכן הספק מבוסס על שרשרת ארוכה של הנחות מרחיקות לכת, שקיומן המצטבר הינו בגדר אפשרות רחוקה עד מאוד - משמעותה המעשית היא שהתקיימה תחת אפו של אולמרט התנהלות מרמטית משמעותית ממושכת על ידי שתי העובדות בלשכתו, שכולה נועדה לטובתו, והוא עצמו לא הורה לעשות כן, לא היה מודע לכך ולא העסיק את עצמו בשאלת מימון של טיסותיו.

25. עוד סבורה המדינה, כי גם אם בית המשפט המחוזי מצא שלא הייתה לאולמרט מודעות ממשית להתנהלות המרמטית של העובדות בלשכתו, הרי שנכון היה להמשיך ולבחון את השאלה האם אולמרט נהג מתוך אדישות ושוויון נפש ביחס לאפשרות שזקן וריסבי-רז פועלות במרמה כלפי הארגונים.

26. לטענת המדינה, קיימים מסמכים שונים המצביעים על מודעות אולמרט לגביית הכספים העודפים, ואף למתן הנחיות בקשר לכספים אלה. אמנם, בית המשפט המחוזי היה מוכן להניח כי מסמכים שנעדרו התייחסות מפורשת על ידי אולמרט "יורטו" על ידי זקן וכלל לא הגיעו לידיעתו, אך לשיטת המשיבה, יש גם במסמכים האחרים שבוודאות הגיעו לאולמרט - נוכח הערותיו של אולמרט בכתב ידו על גבם - כדי לבסס את מודעותו של אולמרט לגבייה. ואם לא די בכך - המדינה סבורה כי גם בממצאים נוספים, כפי שיפורטו בהמשך, יש כדי לבסס את המסקנה המרשיעה.

עיקר טענות אולמרט

27. אולמרט סבור כי הכרעת הדין המקורית של בית המשפט המחוזי היא הכרעה מפורטת ומנומקת, הכוללת התייחסות מלאה ומעמיקה לכל הראיות ולכל טענות הצדדים, וכי מסקנותיו של בית המשפט מעוגנות היטב בחומר ראיות ועולות בקנה אחד עם עקרונות היסוד של המשפט הפלילי בדבר החובה להוכיח את האשמה מעבר לספק סביר.

28. לשיטת אולמרט, המדינה מנסה להלביש לערעורה אדרת "משפטית", להבדיל מערעור על עובדות, בטענה כאילו נפל פגם בהגיונו של בית המשפט המחוזי, אולם לגישתו, מסקנתו המזכה של בית המשפט המחוזי נסמכת כל כולה על קביעותיו העובדתיות. לטענתו, המדינה מתעלמת מחלק ניכר ומהותי מהקביעות העובדתיות של בית המשפט המחוזי, שעל בסיסן מסקנותיו הן סבירות ביותר ומשתלבות בהגיון הפנימי הכולל.

29. אולמרט טוען, כי הוכח בפני בית המשפט המחוזי, שהטיפול השוטף בנסיעות והסדרתן במסגרת לשכתו הופקד בידי ריסבי-רז, כאשר זקן, שניהלה את לשכתו ביד רמה ובריכוזיות מוחלטת, נשארה בתמונה כממונה מעורבת. לטענתו, הוכח, כי נושא מימון הנסיעות תפס במציאות היומיומית נפח מצומצם ביותר, ומידת העיסוק בו על ידי ריסבי-רז הייתה מוגבלת ובוודאי מידת העיסוק וההעמקה בנושא על ידי אולמרט, שעסק במסגרת תפקידיו בנושאים חשובים שהצריכו את מעורבותו - הייתה מצומצמת ביותר. הבנתו של אולמרט הייתה, כי מדובר בעניין לוגיסטי-טכני-פרוצדוראלי, המטופל כראוי על ידי אנשי לשכתו, כפי שטופל במשך שנים. היה לאולמרט ברור, כי כל נסיעה אמורה להיות מכוסה ולא הייתה בעיניו סיבה שיווצרו חסרים או עודפים בנסיעות.

30. לטעמו של אולמרט, הקביעה בדבר היעדר מודעותו לגביית הכספים העודפים ולשימוש שנעשה בהם מתבקשת לאור הקביעות בדבר היעדר שיטה והיעדר כוונה. לטענתו, בית המשפט המחוזי העניק משקל ומשמעות לעובדה, כי לא נמצא מסמך אחד בו מנחה אולמרט את ריסבי-רז לגבות כספים עודפים או לשלם עבור הוצאות פרטיות בכספים עודפים, אולם המדינה מתעלמת מכך. לעמדתו, קיימת מחלוקת פרשנית של מסמכים ספורים בלבד, שאינם חד משמעיים, ונקבע שפרשנות אולמרט למסמכים אלה היא אפשרית וסבירה.

31. לבסוף, אשר לטענה בדבר עצימת עיניים - אולמרט סבור כי המדינה מרחיקה לכת וטוענת בערעורה לראשונה, טיעון חדש, שלא העלתה בפני בית המשפט המחוזי, כאילו הוא "עצם את עיניו" מלראות כי בלשכתו נעשו עבורו מעשי מרמה, ואת השימוש שנעשה בכספים. לטענת אולמרט, אין כל מקום להעלות בפני ערכאת הערעור טענות חדשות, שלא נדונו ואף לא הועלו כלל בבית המשפט המחוזי ודי בטעם זה כדי לדחות את הטענה.

32. לגופה של הטענה, אולמרט מטעים כי בעוד בבית המשפט המחוזי ייחסה המדינה לאולמרט, כי ייסד שיטה, במסגרתה הורה והנחה במכוון לגבות עודפים למימון נסיעותיו הפרטיות - הרי שבערעור, טוענת היא במקביל ובנוסף, כי לא הייתה לו "מודעות ממשית להתנהלות המרמית של העובדות בלשכתו", וכי הוא עצם את עיניו מפני אפשרות זו. לטענת אולמרט, מדובר בשתי טענות סותרות, שאינן יכולות לדור בכפיפה אחת על בסיס אותה מערכת עובדתית. לטענתו, המדינה אינה יכולה מצד אחד לטעון כאילו לא קיים כל ספק ביחס למודעותו לגביית עודפים ולשימוש בהם לצרכיו הפרטיים, ובמקביל לטעון כי קיימת אפשרות שהוא לא היה מודע לכך, אלא חשד בכך בלבד. לטענת אולמרט, עצם העלאת טענת עצמת העיניים בשלב זה כטענה נוספת, מקבילה וחלופית, מחזקת את קיומו של הספק הסביר.

דין והכרעה

33. במסגרת התיק שלפנינו, בית המשפט המחוזי התמודד עם אלפי מסמכים מזמן אמת, הודעות במשטרה של העדים המרכזיים ותמלילי חקירות עבי כרס, וכן שמע עשרות עדים על פני עשרות רבות של ישיבות הוכחות. על בסיס התרשמותו מהמסמכים ומהעדים, בית המשפט המחוזי פרש בהכרעת דינו תמונה עובדתית נרחבת ומעמיקה, אשר שוטחת את ההתנהלות הכוללת, את הרקע, הנסיבות, מארגי היחסים וחלוקת הסמכויות שביסוד תיק זה. על סמך הממצאים העובדתיים שקבע, בית המשפט המחוזי מצא כאמור כי אשמתו של אולמרט לא הוכחה מעל לכל ספק סביר, וזיכה אותו מהאישומים שיוחסו לו.

34. המדינה אינה משלימה עם פסק דינו של בית המשפט המחוזי ומבקשת שנתערב בו, שכן לשיטתה ממצאי העובדה של בית המשפט המחוזי אינם מצדיקים את זיכויו של אולמרט. אולמרט, לעומת זאת, סבור כי מסקנתו המזכה של בית המשפט המחוזי נסמכת כל כולה על קביעותיו העובדתיות, ובערעורה המדינה מבקשת לשנות מקביעות אלו.

35. לעניין זה, ידועה ההלכה לפיה ככלל, ערכאת הערעור לא תיטה להתערב בממצאיה של הערכאה הדיונית אשר עניינם בממצאי עובדה ומהימנות, וזאת לאור יתרונה האינהרנטי של הערכאה הדיונית, הנגזר מאפשרותה להתרשם מן העדים באופן ישיר ובלתי אמצעי (ראו למשל: ע"פ 9308/12 עיסא נ' מדינת ישראל, פס' 63 (30.7.2015); ע"פ 2848/14 סיגר נ' מדינת ישראל, פס' 26 (12.11.2014); ע"פ 8146/09 אבשלום נ' מדינת ישראל, פסקאות 12-21 (8.9.2011)). כאשר ממצאי הערכאה הדיונית מבוססים על הופעתם, התנהגותם ודבריהם של העדים, תיעשה

התערבותה של ערכאת הערעור רק במקרים חריגים, בהם ממצאי הערכאה הדיונית נסמכים על שיקולי היגיון; כאשר נפלו טעויות של ממש באופן הערכת המהימנות; או במצבים בהם הוצגו בפני הערכאה הדיונית עובדות ממשיות, לפיהן לא היה ניתן לקבוע את הממצאים שקבעה (ראו למשל: ע"פ 1072/15 שייניס נ' מדינת ישראל, פס' 24 (10.11.2015); ע"פ 3283/13 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 27 (12.11.2014); ע"פ 5385/13 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 32 (4.12.2013)).

36. המדינה בערעורה מבקשת להיבנות מהחריג לפיו ממצאי הערכאה הדיונית נסמכים על שיקולי היגיון, וגורסת כי בענייננו יש מקום להתערבות ערכאת הערעור. המדינה סבורה כי המסקנות שהסיק בית המשפט המחוזי אינן מתיישבות עם הממצאים העובדתיים שקבע, וכי המסקנה המתבקשת היא כי אולמרט היה מודע לגביית כספים עודפים ואף למתן הנחיות בקשר לכספים, או לכל הפחות חשד בכך ולא בירר את הדברים. אקדים ואומר, כי לאחר שבחנתי את פסק דינו של בית המשפט המחוזי ואת טענות הצדדים, הן בכתב והן בעל-פה בפנינו, הגעתי לכלל מסקנה כי אין מקום להתערבות בקביעותיו ובמסקנותיו של בית המשפט המחוזי, כפי שיפורט להלן.

37. הדיון בבית המשפט המחוזי נסוב סביב שלושה נושאים שהיו במחלוקת: (1) האם התקיימה שיטה לגביית כספים עודפים?; (2) האם אולמרט התכוון לעשות שימוש בכספים עודפים גם למימון נסיעות פרטיות?; (3) האם אולמרט ידע והורה על גביית הכספים העודפים והשימוש שנעשה בהם? שלוש השאלות נענו בשלילה על ידי בית המשפט המחוזי. באשר לטענה בדבר שיטה מכוונת לגביית כספים עודפים שהתנהלה בין הגורמים מלשכת אולמרט ובין ראשונטורס, בית המשפט דחה טענה זו לאחר שנמצא כי לכל היותר עניין לנו בהעדר נהלים ברורה בכל הנוגע לטיפול בנסיעות. באשר לכוונה לעשות שימוש בכספים עודפים גם למימון נסיעות פרטיות, נמצא כי לא הוכחה מודעות אולמרט למימון נסיעות פרטיות מהכספים העודפים. ולבסוף, באשר לשאלה השלישית - האם אולמרט ידע והורה על גביית הכספים העודפים מהארגונים המזמינים ועל השימוש בהם (להלן: גביית הכספים העודפים) - בית המשפט המחוזי מצא כי על אף שטענת אולמרט כי לא היה מודע לדבר אינה חפה מקשיים, לא הוכח מעבר לספק סביר כי הוא היה מודע לגביית הכספים העודפים והשימוש שנעשה בהם. ערעור המדינה שלפנינו מופנה בעיקרו נגד קביעותיו של בית המשפט המחוזי בכל הנוגע לשאלה זו.

38. טענת המדינה היא כי אף אם נניח שאולמרט לא היה מודע בפועל לגביית הכספים העודפים, הרי שלמצער הוא חשד בכך ולא פעל כדי לברר את החשד. מבלי להידרש לשאלה האם מדובר בטענה המהווה "הרחבת חזית" אסורה בשלב הערעור, אציין כבר עתה, כפי שיובהר להלן, כי אף אם בוחנים את התשתית העובדתית לפי החלופה של "עצימת עיניים" - לא מצאתי כי עלה בידי המדינה לבסס את מודעותו של אולמרט לגביית הכספים העודפים.

39. בפתח הדברים, אבקש להדגיש את נסיבות המקרה שלפנינו: מדובר במי שבתקופה הרלוונטית כיהן כראש עירייה גדולה ולאחר מכן כשר הממונה על מספר משרדי ממשלה, אדם אשר היה מבין "העסוקים שבעסוקים" באותה תקופה. ניתן לקבל את טענת אולמרט, ולו מחמת הספק, כי לא התעמק בכל פרט ופרט בענייני הלשכה, וכי סמך על אנשי לשכתו - בפרט אלה אשר רכש להם אמון - שיטפלו בהיבטים שונים של עבודתו. כך גם נמצא כי נושא הנסיעות לחו"ל - ובוודאי מימון - תפס נפח מצומצם בעבודתו השוטפת של אולמרט, ואף בזו של מתאמת קשרי החוץ שלו - ריסבי-רז. זאת ועוד, על אף שלאולמרט היו 71 נסיעות בתקופת הרלוונטית, רק ב-14 מהן הייתה גביית כספים עודפים מהארגונים - אותו מספר של נסיעות שבהן הייתה גביית כספים חסרה - ויותר הנסיעות היו מאוזנות. כפי שנקבע על ידי בית המשפט המחוזי - אין עסקינן בשיטה מכוונת לגביית כספים עודפים, אלא בטיפול פרטני ממקרה למקרה ללא נוהל מסודר. עוד יש לזכור כי נסיעות רבות היו נסיעות מורכבות אשר כללו עצירה במספר יעדים; כי כספים עודפים נגבו רק

בנסיעות מורכבות, שבהן היו כמה גורמים מממנים; כי בחלק מהנסיעות היה ניתן לגבות כספים עודפים נוספים ולא נעשה כן; וכי הטיפול בנסיעות היה גלוי וחופשי הן בין זקן וריסבי-רז והן מול עובדים וגורמים אחרים בלשכת אולמרט ובראשונטורס. על רקע דברים אלה, אעבור לבחון את מודעתו של אולמרט לגביית הכספים העודפים.

מודעות אולמרט לגביית הכספים העודפים

40. בערעורה, המדינה מבקשת להסתמך בעיקר על ארבעה מסמכים אשר לטעמה מוכיחים את מודעתו של אולמרט לגביית הכספים העודפים, ואף מראים שהוא נתן לריסבי-רז הנחיות לפעול בדרך זו. האחד, מסמך 14 [צ"ל 13 - ס.ג.]. הנוגע למימון נסיעה 10 לכתב האישום (להלן: מסמך מימון הנסיעה לסיןולארה"ב); השני, מסמך 15 הנוגע למימון נסיעה 11 לכתב האישום (להלן: מסמך מימון הנסיעה לווינגטון ולניו יורק); השלישי, מסמך 40 הנוגע למימון נסיעה 12 לכתב האישום (להלן: מסמך מימון הנסיעה לבריסל, לארה"ב ולפריז); והרביעי, מסמך 47 הנוגע למימון נסיעה 14 לכתב האישום (להלן: מסמך מימון הנסיעה לניו יורק). אדון במסמכים אלה - והטענה למודעות אולמרט על יסודם - כסדרם.

(1) מסמך מימון הנסיעה לסין ולארה"ב

41. במסמך זה, ריסבי-רז פירטה לאולמרט את הסכומים שמשרד התמ"ת שילם עבור הנסיעה לסין שלו, של אשתו ושל מאבטחו. עוד פירטה ריסבי-רז את העלויות עבור שתי טיסות שונות, המשלימות את מסלול ישראל-ארה"ב-סין. בהמשך המסמך, ריסבי-רז שאלה את אולמרט שתי שאלות: מה המשרד צריך לשלם [תוך ציון כי הארגון המזמין (AEI) ישלם השאר]; וכמה לחייב את הארגון המזמין (AEI). בתגובה, אולמרט כתב לריסבי-רז, כי משרד התמ"ת צריך לשלם עבור שני כרטיסי טיסה במחלקת עסקים - כדבריו "BCX 2", וכן כתב כי יש לחייב את הארגון המזמין (AEI) "כמו 2 כרטיסי BC לשני הכיוונים". בתחתית המסמך, אולמרט הוסיף וציין "לשיחתנו". כך, על פי הנטען, אולמרט מסר לריסבי-רז הנחיה כפולה, לפיה יש לחייב הן את משרד התמ"ת והן את הארגון המזמין בגין שני כרטיסי טיסה במחלקת עסקים עבור אותו מסלול טיסה. ואולם, בית המשפט המחוזי קבע, כי "אין בראיות הנוגעות לנסיעה זו כדי לבסס, מעבר לספק סביר, מתן הנחיה מצד [אולמרט] ליצירת כספים עודפים או את מודעותו לקיומם של עודפי מימון" (עמ' 180 פס' 371 להכרעת הדין). בין יתר הטעמים, בית המשפט המחוזי קבע כי לא ניתן לשלול את האפשרות שתשומת הלב שאולמרט הקדיש למסמך זה, לרבות התשובות שנתן לריסבי-רז, הייתה מוגבלת; כי אולמרט ראה מסמך זה במנותק ממסכים אחרים הקשורים לנסיעה; וכי פירוט הנסיעות לא היה מלא ומדויק ולא כלל את הטיסות הפנימיות, ומשכך אולמרט היה עשוי לסבור כי יש הפרשי עלויות המצריכים גם חיובו של הארגון המזמין.

42. המדינה גורסת כי בית המשפט המחוזי הלך כברת דרך ארוכה מדי לטובת אולמרט, בכך שהניח שתי הנחות הפוכות לטובתו: האחת, כי אין לשלול שהוא לא הקדיש תשומת לב רבה למסמך, והשנייה כי הוא ערך חישוב של הפרשי עלויות - דבר אשר לטעם המדינה מעיד על תשומת לב רבה. אכן, על פני הדברים, דומה כי עניין לנו בהנחיה כפולה לגביית כספים הן ממשרד התמ"ת והן מהארגון המזמין. אך עם זאת, אני סבור, בדומה לבית המשפט המחוזי, כי האפשרות שאולמרט לא הקדיש תשומת לב רבה למסמך מעוררת ספק סביר. כפי שעמדתי על הדברים לעיל, אולמרט היה אדם עסוק שלא התעמק בכל מסמך ומסמך. סבורני, כי מהערותיו הלקוניות של אולמרט על המסמך לא ניתן לשלול את האפשרות כי הוא למעשה ערך חישוב גם של חלוקת העלויות בין שני הגורמים, כך שהעלות הכוללת של כלל הטיסות במחלקה ראשונה תתחלק בין שניהם בשווי כולל שבסופו של יום יהיה "כמו" 4 נסיעות במחלקת עסקים. זאת,

בפרט כאשר לא הייתה בפניו התמונה המלאה של כל הטיסות, כולל אלו הפנימיות במסגרת מסלול הנסיעה המורכב; וכאשר ריסבי-רז ציינה בפניו במסמך כי הארגון המזמין "ישלם השאר". לדידי, חישוב גס זה מתיישב עם ההנחה כי תשומת לבו של אולמרט למסמך לא הייתה רבה וכי הוא ערך חישוב כללי בלבד - ומשכך, אינני סבור כי על יסוד מסמך זה ניתן להסיק מסקנה מרשיעה בדבר הנחיתו או מודעותו לגבייה של כספים עודפים.

(2) מסמך מימון הנסיעה לושינגטון ולניו יורק

43. במסמך זה, ריסבי-רז פירטה לאולמרט כי הנסיעה היא על חשבון משרד התמ"ת אך רק במחלקת עסקים, ומסרה לו כי אם ברצונו לשדרג למחלקה ראשונה - באפשרותו לבחור בין שימוש בנקודות "נוסע מתמיד" לבין תשלום בסך 500 דולר. ריסבי-רז הוסיפה כי הפער הקטן בין העלות של כרטיס במחלקה ראשונה לכרטיס במחלקת עסקים נובע מכך שההזמנה בוצעה באיחור, וכי בשל פער זה "חבל להשתמש בנקודות". עוד היא ציינה כי תחייב את הארגון המזמין (AIFL) בטיסות במחלקה הראשונה "Full Fare" בסך של 9,633 דולר לערך, וכן כי המחיר במחלקה ראשונה "לא Full" הוא 6150 דולר. בהמשך המסמך, במענה לשאלת ריסבי-רז "האם להשתמש בנקודות או לשלם 500 דולר" ענה אולמרט "כן", ובמענה לשאלה נוספת - "האם עליזה נוסעת?" ענה אולמרט "לא". על פי הנטען, מסמך זה מלמד כי אולמרט היה מודע לגביית כספים עודפים בסך של 9,633 דולר. בית המשפט המחוזי דחה את הטענה ומצא כי גם במסמך זה אין כדי לבסס, מעבר לספק סביר, את מודעות אולמרט לגביית הכספים העודפים. מסקנה זו התבססה על מספר נימוקים. האחד, משום שפרשנותו של אולמרט למסמך - לפיה הבין את המסמך כך שהוצגו לפניו שתי חלופות מימון ובתשובתו "כן" התכוון לבחור בראשונה (מימון משרד התמ"ת) - אינה בלתי אפשרית; השני, משום שגרסתו של אולמרט - לפיה לא הבין מהמסמך כי יש גביית כספים עודפים - אינה בלתי סבירה. זאת, ככל שלא הוכח שהיה מודע לקיומם של עודפים לפני שהועבר אליו מסמך זה, ונוכח תשומת הלב והזמן המועטים שהקדיש אולמרט למסמכים מסוג זה - ובפרט למסמך המדובר אשר כולל מספר מורכבויות ואי-בהירויות; השלישי, משום שהמדינה לא סיפקה הסבר מדוע אולמרט שילם מכיסו עבור שדרוג הטיסה אם אכן היה מודע לגביית הכספים העודפים לנסיעה זו.

44. המדינה סבורה כי בית המשפט המחוזי הניח הנחות רבות מדי לטובתו של אולמרט ללא הצדקה, וכי בית המשפט שגה במסקנתו לפיה אין במסמך כדי להוכיח את מודעותו של אולמרט לגביית הכספים העודפים. ואולם, דעתי כדעת בית המשפט המחוזי ואינני סבור כי יש במסמך זה כדי להוכיח את מודעותו של אולמרט. אמנם, מהפירוט שריסבי-רז מסרה לאולמרט עולה כי הארגון המזמין חויב בטיסה במחלקה ראשונה בסך של 9,633 דולר, וזאת על אף שהטיסה הייתה על חשבון של משרד התמ"ת וכל שנדרש הוא השלמת ההפרש למחלקה ראשונה בסך של 500 דולר. אך עם זאת, סבורני כי לא די בכך כדי לבסס את המסקנה המרשיעה. ראשית ועיקר, משום שגם במסמך זה ניכרת בבירור תשומת הלב המועטה שהעניק אולמרט למסמך. כך, במענה לשאלת ברירה "האם להשתמש בנקודות או לשלם 500 דולר", הוא ענה כאמור בתמציתיות "כן", תשובה אשר מעידה על זריזות וחוסר התעמקות במסמך, בפרט נוכח המלצתה של ריסבי-רז לבחור בחלופה השנייה. זאת, בנוסף לשאלה האחרת, שגם עליה ענה בפשטות - "לא". אולמרט לא זכר מדוע ענה על השאלה הראשונה כך, אך העריך, כאמור, כי בתשובתו בחר במימון משרד התמ"ת לטיסה - ובית המשפט המחוזי מצא את פרשנותו כלא בלתי אפשרית. בהקשר זה, לא מצאתי לנכון לקבל את טענת המדינה לפיה בית המשפט המחוזי פעל על פי אמת מידה משפטית מחמירה מדי, בכך שקבע כי פרשנות אולמרט אינה בלתי אפשרית חרף אמת המידה הנכונה של בחינת סבירות פרשנותו. בחינת אפשרות פרשנותו של אולמרט נועדה על מנת לבחון האם גרסתו סבירה, והאם יש בה כדי להעלות ספק סביר בדבר מודעותו לגביית הכספים העודפים. על מנת לבחון את סבירות הגרסה, בית המשפט המחוזי בחן תחילה האם פרשנותו המוצעת של אולמרט למסמך כלל אפשרית - ומצא, בניסוח על דרך השלילה הכפולה, כי הפרשנות אינה בלתי אפשרית. לאחר שעבר משוכה זו, בחן בית המשפט המחוזי אדנים נוספים

של גרסתו של אולמרט ומצא כי היא אינה בלתי סבירה, כך שבהצטברותה של גרסה זו לתהיות נוספות שעלו מחומר הראיות - נקבע כי אין בראיות הנוגעות לנסיעה זו כדי לבסס, מעבר לספק סביר, את מודעות הנאשם לכספים. בקביעה מבוססת זו, כאמור, לא מצאתי מקום להתערב.

45. זאת ועוד, סבורני כי אין במסמך זה כדי לבסס את המסקנה המרשיעה גם בשל כך שבסופו של יום אולמרט שילם מכיסו על השדרוג למחלקה ראשונה - עובדה אשר אינה מתיישבת עם מודעותו לגביית הכספים העודפים. אין בידי לקבל את טענת המדינה לפיה אולמרט לא ביקש את הסכום מראשונטורס בשל היותו סכום נמוך. טענה זו היא ספקולטיבית וחסרת תימוכין, ואינה מתיישבת עם טענת המדינה לפיה בין אולמרט ובעלי משרד ראשונטורס (מנק) היו יחסי אמון קרובים אשר אפשרו את השיטה המכוונת לגביית כספים עודפים לה טענה המדינה בבית המשפט המחוזי - ונדחתה.

(3) מסמך מימון הנסיעה לבריסל, לארה"ב ולפריז

46. מסמך זה הוא חשבונית הטיסות של אחד ממאבטחיו של אולמרט לנסיעה, שעל גביו ריסבי-רז פירטה את העלות הכוללת של הטיסות וכן את הכספים שהתקבלו משלושת הארגונים הרלוונטיים לטיסות אלו. בסוף הפירוט ריסבי-רז ציינה את ה-"Total Extra", בסך של 7,606.79 דולר, המשקף את הפער שבין עלות הטיסות בפועל לבין סך הכספים שהתקבלו משלושת הארגונים. על גבי המסמך, אולמרט כתב בכתב ידו "לשיחתנו". על פי הנטען, מסמך זה מלמד על מודעות אולמרט לגביית כספים עודפים בסך האמור. אך בית המשפט המחוזי קבע כי גם במסמך זה, כמו גם במסמכי הנסיעה האחרים שפורטו ביחס לנסיעה 12 לכתב האישום, אין כדי לבסס, מעבר לספק סביר, את מודעותו של אולמרט. ביחס למסמך שבמחלוקת לפנינו, בית המשפט ביסס את מסקנתו האמורה על כך שאין מדובר במסמך הפורש בפני אולמרט תמונה מלאה של הנסיעה; על כך שאין לשלול כי אולמרט סבר כשראה את המסמך כי מדובר בחלק מתהליך או חישוב שנמצא בעיצומו וטרם הסתיים, וכי התכוון לברר דברים בהמשך - ולא ניתן לשלול כי זו משמעות המילה "לשיחתנו" - אך בשל העומס לא עלה בידו לעשות כן; ועל כך שקיימת גם אפשרות שריסבי-רז שוחחה עם זקן בעניין זה במקום עם אולמרט.

47. לעמדת המדינה, הנימוקים האמורים של בית המשפט המחוזי אינם מבססים ספק סביר ביחס למודעות אולמרט לגביית כספים עודפים, בפרט נוכח קיומם של מסמכים נוספים אשר בהם על פי הנטען דווח לו על גביית כזו והוא כתב על המסמך "לשיחתנו". לשיטתה, אף אם נניח כי לאולמרט לא הייתה מודעות ממשית לגביית הכספים העודפים מהארגונים, הוא לכל הפחות חשד שהן עושות כן ונמנע מלברר את הדברים. עיקר המחלוקת שלפנינו, אפוא, היא פרשנות המילה "לשיחתנו", שנכתבה על ידי אולמרט בראש המסמך. כפי שיפורט להלן, איני סבור כי יש במסמך זה כדי לבסס ברמה הנדרשת את מודעותו של אולמרט לגביית הכספים העודפים או אף את חשדו לכך.

48. את המילה "לשיחתנו" יש לבחון על פי נסיבות כתיבתה בזמן אמת. נקודת המוצא עליה עמדתי לעיל היא כי עסקינן באדם עסוק אשר עובד עם צוות של אנשים אשר אחראים לטפל בענייניו. אחת מהאנשים האלה היא זקן - מנהלת לשכתו המסורה. בסביבת עבודה כמו של אולמרט וזקן, כפי שנקבע על ידי בית המשפט המחוזי, חלק מהמסמכים שאמורים להגיע לאולמרט - מגיעים לזקן. כך אולמרט גם סומך על זקן שתטפל בקפדנות בענייניו ותסדיר בעיות שמתעוררות. משכך, לא ניתן לשלול את האפשרות שאולמרט, אשר ראה מסמך שאינו בהיר לו ואף לא מופנה אליו, פשוט סבר שיש צורך לברר את הנושא ולא נתן דעתו על כך בהמשך משום שסבר כי העניין טופל על ידי חברי

49. הנחתה של המדינה כי אולמרט ביקש לשוחח בנושא משום שחשד שמדובר במעשה מרמה - להבדיל מהנחיית עבודה לחברי הלשכה המטפלים ברגיל בעניינים אלה - אינה מתיישבת עם חיי המציאות בלשכה המתוארים לעיל. יתרה מכך, ככל שלפי שיטת המדינה אולמרט כבר היה מודע לגביית הכספים העודפים בשלב זה - מדוע ביקש לברר אותם בשיחה ביניהם? עוד מחליש את טענת המדינה הוא הממצא שנקבע כי בנסיעה זו ניתן היה לגבות כספים עודפים בשיעור רב יותר ולא נעשה כן, שהרי סביר שאדם שמודע למרמה ומנחה אותה היה מבקש להגדיל את רווחיו. בהקשר זה יכולה להישמע טענה שאם כך, כוונת המילה "לשיחתנו" הייתה לשיחה בעניין זה. ואולם, משנמצא כי לא התקיימה שיחה בין השניים - גרסת המרמה הופכת פחות ופחות סבירה, ומוסיפה על הקושי לייחס חשיבות בעלת משקל מפליל למילה "לשיחתנו".

50. על הפיחות בחשיבות ציון המילה "לשיחתנו" על גבי המסמכים, גם ניתן ללמוד מכך שריסבי-רז, אשר בית המשפט המחוזי מצא אותה ככלל עדה מהימנה, העידה שלא בכל פעם שנרשם "לשיחתנו" אכן התקיימה שיחה בנושא, שכן לעתים דברים היו נשכחים נוכח עומס העבודה בלשכה. לפיכך, אינני מוצא לייחס למילה "לשיחתנו" משמעות רבה מעבר לצורך בקיום שיחה בנושא שאינו ברור - שיחה אשר אינה חייבת להתקיים ככל שהסוגיה כביכול נפתרה בסופו של יום בידי חברי הלשכה. מסקנה זו מתחזקת נוכח ממצאו של בית המשפט המחוזי כי המסמך לא הופנה לאולמרט, וקביעתו כי אין לשלול שהמסמך התגלגל לידיו במקרה (עמ' 199, פס' 414 להכרעת הדין). המדינה גם לא ביקשה לטעון אחרת. נוכח כל האמור, סבורני כי לא ניתן לשלול את האפשרות שאולמרט סבר כי המסמך שהיה לפניו הוא רק תחשיב כספי בהליכי עבודה בין חברי לשכתו, אשר אינו בהכרח דורש את בירורו או את התערבותו, ומשכך אני מוצא כי גם במסמך זה אין כדי לבסס את המסקנה המרשיעה בדבר מודעותו של אולמרט לגביית הכספים העודפים.

(4) מסמך מימון הנסיעה לניו יורק

51. במסמך זה, על גבי עמוד אשר נחזה להיות הראשון מבין שניים, ריסבי-רז כתבה בכתב ידה הערות שונות לאולמרט הנוגעות למימון הנסיעה. אולמרט התייחס להערותיה בכתב ידו ובראש המסמך הורה לה לגבות מארגון IPF את העלות הכוללת של הטיסות במחלקה ראשונה לשני הכיוונים ("לגבות מ I.P.F. - F.C. 100% Round trip"), ובתחתית אותו מסמך אישר גם לגבות - עבור אותן טיסות לניו יורק וחזרה - מחברי האגודה למען החייל (FIDF) שני כרטיסי טיסה במחלקה ראשונה לעצמו (EO) ולמאבטח ("OK"). רק לאחר שריסבי-רז הודיעה לאולמרט בתחתית המסמך שארגון ה-FIDF נוהג לממן כרטיס טיסה של מאבטח במחלקת עסקים בלבד ("BC"), אישר אולמרט את התכנית ("מאשר 15/5"). על פי הנטען, בכך לא רק שאולמרט היה מודע לגביית הכספים העודפים אלא אף הנחה את ריסבי-רז לעשות כן.

בית המשפט המחוזי קבע כי גם לעניין מסמך זה, הסבר ההגנה אינו בלתי סביר. כך, בית המשפט מצא כי לא ניתן לשלול שאולמרט הבחין או נזכר בכך שארגון IPF מעורב אף הוא בנסיעה רק לאחר שהתייחס לכלל שאלותיה של ריסבי-רז - ורק אז כתב את הערתו לגבי ארגון IPF. חיזוק לאפשרות זו נמצא בכך שבעמוד המדובר ריסבי-רז לא רשמה לאולמרט מקום להתייחסות ל-IPF. עוד מצא בית המשפט המחוזי כי לא ניתן לשלול את האפשרות כי המסמך הועבר לאולמרט להתייחסויות מספר פעמים, עם רישומים בצבעי עט שונים, וכי רק בפעם האחרונה בשל העדר התייחסות מצדו לארגון IPF עד כה - הוא רשם לה לגבות מארגון זה 100%, מתוך כוונה כי גבייה זו תחליף את הוראת הגבייה

הקודמת מארגון FIDF. עוד נקבע, כי העובדה שהשניים לא זכרו התנהלות זו, אין בה כדי לשלול האפשרות שכך אכן אירע, וזאת משום שבזמן אמת עשויה הייתה ההתנהלות להיראות להם טריוויאלית.

52. המדינה גורסת, כי השתלשלות העניינים האמורה אינה סבירה, שכן המסמך כולל הנחיות כתובות ומפורשות של אולמרט לגבות משני ארגונים שונים את עלותן של שתי הטיסות לנוי יורק וחזרה. ההסבר לפיו ההנחיה הראשונה לגביית 100% מארגון IPF, החליפה את ההנחיה השנייה לגביית מימון נוסף מארגון FIDF, הוא תמוה מאוד לטעמה של המדינה, שעה שאולמרט עצמו לא מחק את ההנחיה השנייה בעת שהחליט, כביכול, לבטלה. לטענתה, גם ההסבר לאי מחיקת ההנחיה השנייה אינו עומד במבחן המציאות, שכן בפועל ריסבי-רז גבתה כספים עודפים משני הארגונים עבור הטיסות של אולמרט ומאבטחו.

53. אכן, לכאורה, יש ממש בטענות המדינה שכן על פניו, עניין לנו בהוראות גבייה כפולה בכתב ידו של אולמרט. ואולם, בעיקר בשל ההבחנה בין צבעי העט השונים, לא ניתן לשלול את האפשרות שהנחיית הגבייה מארגון IPF נכתבה בסבב מאוחר יותר להנחיית הגבייה מארגון FIDF, מתוך כוונה כי הנחיה זו תחליף את קודמתה. כפי שקבע בית המשפט המחוזי, חיזוק משמעותי לאפשרות זו מצוי בכך שבהערותיה של ריסבי-רז הנוגעות למימון הטיסה - אשר כולן באותו צבע עט - לא הייתה כל התייחסות לארגון IPF, על אף ארגון ההערות בצורה מסודרת תוך מספורן. אוסיף ואציין כי אני מוצא חיזוק נוסף לאפשרות זו בכך שהערותיו של אולמרט הנוגעות למימון הנסיעה על ידי ארגון ("OK" FIDF) מצויה ליד הערתה המקורית של ריסבי-רז, ולא ליד ההערה המעדכנת שלה בדבר מימון ארגון זה טיסה במחלקת עסקים בלבד - אשר לצדה, בעמודה נפרדת משאר ההערות, מצויה הערת אישורו הכללי של אולמרט למסמך, ולא הערה פרטנית מעודכנת לגבי הגבייה מארגון זה. יש לזכור, כפי שמצא בית המשפט המחוזי, כי התנהלות מעין זו הייתה טריוויאלית בלשכה ואולמרט לא הקדיש לה תשומת לב רבה. כך למשל, סבורני כי אף לא ניתן לשלול את האפשרות כי בזמן אמת נקראו העלויות שיוחסו לארגון FIDF כעלויות המתייחסות למאבטח אולמרט בלבד, ולא למאבטח ולאולמרט גם יחד. ודוק: לצד ארגון FIDP מצוין "EO(-) מאבטח FC" ומתחת "(-) חצי לינה". כלומר, המקפים מתייחסים לשני היבטים של עלויות: טיסה ומלון, ולמקרא פשוט וזריז - לא ניתן לשלול את האפשרות כי עלויות אלו התייחסו למאבטחו של אולמרט בלבד. הערתה המעדכנת של ריסבי-רז לאישורו של אולמרט, כי הארגון טוען שהוא משלם בדרך כלל שר מחלקה ראשונה (FC) ומאבטח מחלקת עסקים (BC) " + בית מלון" - מתיישבת עם אפשרות זו, במובן זה שאולמרט אישר שהמאבטח יטוס במחלקת עסקים חלף במחלקה ראשונה. הערתו של אולמרט כי הארגון האחר, IPF ישלם 100% מהמחלקה הראשונה, מתיישבת עם אפשרות זו ככל שהיא נוגעת לטיסתו שלו ולא של המאבטח. העובדה כי בסופו של יום אכן היו כספים עודפים משני הארגונים אין בה כדי לבסס את הבנתו - ובתוך כך מודעותו - של אולמרט לגביית הכספים העודפים מהארגונים, אלא לכל היותר את הבנתה של ריסבי-רז. בהקשר זה יצוין, כי בית המשפט המחוזי לא שלל את סבירות קיומה של אי הבנה מתמשכת בין השניים בעניין מימון הנסיעות (עמ' 301-302 להכרעת הדין). משכך, מצאתי כי בצדק קבע בית המשפט המחוזי כי לא ניתן לבסס מסקנה מרשיעה על סמך מסמך זה.

54. אם כן, מצאתי כי על סמך ארבעת מסמכי מימון הנסיעות האמורים, לא עלה בידי המדינה טעם להצדיק התערבותנו בקביעת בית המשפט המחוזי לפיה לא ניתן לבסס מעבר לספק סביר כי אולמרט היה מודע לגביית הכספים העודפים.

הסתמכות על ממצאים נוספים לביסוס מודעות אולמרט

55. המדינה מוסיפה ומבקשת להסתמך על שורה של ממצאים שלטעמה מבססים את מודעותו של אולמרט, וביניהם: העובדה שאולמרט ובני משפחתו נסעו לחו"ל פעמים רבות במשך ארבע שנים, ואולמרט לא טרח לשלם מכיסו על השדרוגים והטיסות הפרטיות; העובדה שאולמרט ידע כי לפחות חלק מנסיעותיו הן נסיעות פרטיות ועדיין לא הוא שילם עליהן דבר; העובדה שאולמרט ידע שהיו טיסות שדרשו את אישורו להשתמש בנקודות "הנוסע המתמיד" אך ריסבי-רז לא ביקשה זאת; העובדה שאולמרט היה הנהנה היחיד מהכספים העודפים; העובדה שזקן היא "אשת סודו" של אולמרט ולא התכוונה להסתיר ממנו דבר; העובדה שריסבי-רז התנהלה עם אולמרט "כמי שיודע שיש עודפים המשמשים לנסיעות אחרת"; הצטרפות החוב של אולמרט בראשונטורס מבלי לפרוע אותו; ועוד. ואולם, אף לאחר שבחנתי את כל ממצאים אלה - לא הגעתי לכלל מסקנה כי יש בהם כדי לבסס את המסקנה המרשיעה מעבר לספק סביר, כפי שיובהר להלן.

56. ראשית, משום שלמרבות הממצאים ניתן הסבר אותו בית המשפט המחוזי מצא, באופן מנומק כדבעי, כסביר. כך למשל, לעניין אי-תשלום עבור השדרוגים והטיסות הפרטיות נמצא כי לא ניתן לשלול שאולמרט סבר כי התשלום אמור להיות ממומן מנקודות "נוסע מתמיד" שנצברו לזכותו בחברות התעופה ומחשבונו הפרטי בראשונטורס. חיזוק לאפשרות זו נמצא בכך שלחלק ניכר מהנסיעות היה ניתן לקבל מימון באמצעי לגיטימי - מהמדינה או מהארגון המזמין - כך שלא היה צורך לגבות כספים עודפים במרמה. כך גם לעניין החוב בראשונטורס, נמצא כי לא ניתן לשלול כי החוב הצטבר ללא פירעון משום שאולמרט העדיף שיתרת החוב שלו שם תתפח במקום יתרת החוב בבנקים. הסברו של אולמרט לכך - כי נוכח נסיעותיו הרבות דרך ראשונטורס הניח שלא ידחקו בו בעניין מועד הפירעון - אף הוא לא נשלל. אין בידי לקבל את ההבחנה שהמדינה מבקשת לערוך בין טיסות שבהן אולמרט ידע שהן טיסות פרטיות, לבין טיסות שהוא ידע שאין לו די נקודות "נוסע מתמיד" כדי לכסות אותן או שלחלופין ריסבי-רז לא ביקשה את אישורו לשימוש בנקודות. בכל אותן טיסות, הסברו של אולמרט כי סבר שבאותם מקרים ישולמו כרטיסי הטיסה, או השדרוגים, מחשבונו הפרטי בראשונטורס, שם הוא יכול היה "להרשות לעצמו" לצבור חוב - הוא סביר בעיני, ומשכך, סבורני כי לא די בממצאים אלה כדי לבסס את מודעותו של אולמרט לגביית הכספים העודפים.

57. שנית, משום שחלק מהממצאים שעליהם עמדה המדינה אין בהם כדי להעלות או להוריד ממודעותו של אולמרט לגביית הכספים העודפים. כך למשל, העובדה שאולמרט היה הנהנה היחיד ממעשי עובדות לשכתו אינה מעידה על מצבו הנפשי של אולמרט, אלא על מצב עובדתי קיים. על מנת לבסס על ממצא זה את מודעותו של אולמרט, היה נדרש ראשית לבסס את מודעותו לכך שהוא הנהנה היחיד, וזאת לא עלה בידי המדינה. יתרה מכך, אין זה בלתי סביר שאולמרט לא ידע שהוא הנהנה היחיד, שכן, כאמור לעיל, מידת מעורבותו בפרטים רבים הקשורים לנסיעותיו ואופן מימונן, הייתה מועטה עד מאוד. גם העובדה שלא היו מספיק נקודות "נוסע מתמיד" כדי לממן טיסות פרטיות ושדרוגים - לא די בה כדי לבסס את המסקנה המרשיעה. על מנת להוכיח את מודעותו של אולמרט על בסיס ממצא זה, נדרש להוכיח כי הוא עצמו ידע שלא היו די נקודות "נוסע מתמיד" כדי לממן את אותן טיסות פרטיות ושדרוגים. אינני סבור כי המדינה עמדה בנטל זה. למעשה, מאחד המסמכים שהמדינה ביקשה לבסס עליו את מודעותו של אולמרט לגביית הכרטיס העודפים - הוא מסמך מימון הנסיעה לוושינגטון ולניו יורק - עולה בבירור כי הובא לידיעת אולמרט כי יש לו די נקודות כדי לשדרג את הטיסה, ובלשונה של ריסבי-רז לאולמרט: "אפשר לעשות Upgrade עם נקודות. יש לך 4,218 וצריכים 1,400". נוסף על כך, העובדה שריסבי-רז התנהלה עם אולמרט "כמי שיודע שיש עודפים שמשמשים לנסיעות אחרות" אין בה כדי לבסס את מודעותו של אולמרט עצמו לכספים העודפים, ואף בית המשפט המחוזי מצא, כאמור, כי לא ניתן לשלול כי הייתה אי-הבנה מתמשכת בין השניים. בהקשר זה יצוין, כי ריסבי-רז עמדה על דיוקם של הדברים בעדותה במשפט והבהירה כי כוונתה הייתה לנסיעות ציבוריות בלבד, וכי אולמרט מעולם לא הורה לה לשלם עבור נסיעות פרטיות על חשבון ארגונים, אלא רק בנקודות שנצברו לזכותו או מחשבונו הפרטי בראשונטורס (וראו עמ' 44 פס' 102 להכרעת הדין).

58. שלישית, משום שחלק מטענות המדינה למעשה מופנות נגד הממצאים העובדתיים שנקבעו על ידי הערכאה הדיונית, ללא שהונח טעם ממשי המצדיק את ההתערבות החריגה של ערכאת הערעור בהם. כך למשל, השאלה האם זקן הסתירה או לא הסתירה מאולמרט את דרך התנהלות הלשכה ביחס למימון הנסיעות ושידרוגן, היא שאלה עובדתית שההכרעה בה נתונה לערכאה הדיונית המתרשמת באופן ישיר מהעדים, ולא מצאתי כי במקרה שלפנינו יש הצדקה לחרוג מכלל אי-ההתערבות. משכך, אינני סבור כי יש בממצאים שעליהם עמדה המדינה, אף בשילוב מסמכי מימון הנסיעה האמורים לעיל, כדי לבסס ברמת הוודאות הנדרשת את המסקנה המרשיעה בדבר מודעותו של אולמרט לגביית הכספים העודפים.

סיכום מודעותו של אולמרט

59. בערעור שלפנינו המדינה מבקשת להסיק מסקנות בדבר מודעותו של אולמרט לגביית הכספים העודפים בעיקר ממספר מסמכים, אשר על גביהם כתובות הערותיו הנוגעות למימון נסיעותיו לחו"ל. ואולם, הערות אלו הן לקוניות ונתונות לפרשנות, ולא ניתן לבחון מסמכים אלה במנותק מהקשרם ומהנסיבות שאפפו אותם בזמן אמת. מושכלות יסוד הן כי עלינו למקם, ככל הניתן, את בחינתו לזמן האמת של המעשה וליסוד הנפשי של העושה באותו הזמן. יש לזכור כי כעת אנו בוחנים את המסמכים במקובץ - להבדיל מאשר בנפרד ובהפרישי זמן - ובחוכמה בדיעבד. כאשר לוקחים בחשבון את נסיבות המקרה כפי שעמדתי עליהן לעיל - אדם עסוק, אשר עוברים על שולחנו מסמכים רבים ומגוונים, תוך הסתמכות על חברי הלשכה שיסדירו את ענייני עבודתו - לא ניתן לשלול את האפשרות כי אולמרט לא הקדיש תשומת לב רבה למסמכים אלא רק ראה אותם ברפרוף והעיר הערותיו בהתאם, להבדיל מקריאת המסמכים בעיון והבנת תוכנם. שעה שטענות המדינה בדבר שיטה מכוונת לגביית כספים עודפים וכוונה להשתמש בכספים אלה למימון נסיעות פרטיות, נדחו על ידי בית המשפט המחוזי - קשה לבסס את מודעותו של אולמרט לגביית הכספים העודפים, ונתרנו עם הספק.

60. אשר על כן, לא מצאתי מקום לשנות מקביעתו של בית המשפט המחוזי כי לא עלה בידי המדינה לבסס, מעבר לספק סביר, כי אולמרט היה מודע לגביית הכספים העודפים, ומשכך אציע לחברי לדחות את ערעורה המדינה ולהותיר את זיכוי של אולמרט בפרשה זו על כנו.

פרשת טלנסקי

המסגרת הדיונית

61. כמילות הקדמה, אפתח ואומר כי ברבות השנים, ההשתלשלות הדיונית בפרשת טלנסקי לבשה צורה חריגה. הורתה, כזכור, בגביית עדות מוקדמת ממשה טלנסקי, מכוח הוראת סעיף 117(א) סיפא לחוק סדר הדין הפלילי, בעוד חקירת המשטרה נמצאת בעיצומה ובטרם הוגש כתב האישום (ראו ע"פ 4345/08 אולמרט נ' מדינת ישראל (20.5.2008)); והמשכה בהכרעת דין מזכה של בית המשפט המחוזי בירושלים מיום 10.7.2012 (הנשיאה מ' ארד, סגן הנשיאה י' צבן והשופט מ' סובל; להלן: הכרעת הדין המקורית).

על זיכוי של אולמרט בפרשת טלנסקי הגישה המדינה ערעור (במסגרת ע"פ 8080/12), טיעוני הצדדים נשמעו (בפני הנשיא א' גרוניס והשופטים ס' ג'ובראן, י' דנציגר, נ' הנדל וע' פוגלמן), אולם בטרם ניתן פסק הדין בערעור, התקשרו המדינה והגב' שולה זקן בהסכם עד מדינה בתיק שהתנהל במקביל בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו, הידוע במחוזותינו בתור "פרשת הולילנד" (ת"פ 10291-01-12). במסגרת התקשרות זאת, מסרה זקן לידי המדינה שתי קלטות המתעדות שיחות בינה לבין אולמרט. המדינה סברה כי יש בתוכן השיחות, בצירוף הרישומים ביומניה של זקן, כדי להשליך על התוצאה בפרשת טלנסקי. משכך, הגישה המדינה בקשה לבית משפט זה לגביית ראיות נוספות לפי סעיף 211 לחוק סדר הדין הפלילי. בקשה זו נתקבלה (החלטה מיום 6.8.2014), והתיק הוחזר אפוא לבית המשפט המחוזי לצורך גביית הראיות ומתן פסק דין משלים בפרשת טלנסקי, ובה בלבד. בהחלטה הבהיר הנשיא גרוניס כי "זכות הערעור תעמוד אך לגבי פסק-הדין המשלים" (פס' 20(ו) להחלטה).

הכרעת דינו המשלימה של בית המשפט המחוזי (סגן הנשיא י' צבן והשופטים מ' סובל ור' פרידמן-פלדמן) ניתנה ביום 30.3.2015, ובה הורשע אולמרט בעבירה של מרמה והפרת אמונים ובעבירה של קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, לפי סעיפים 284 ו-415 סיפא לחוק העונשין. על אולמרט הושת עונש של 8 חודשי מאסר בפועל (במצטבר לעונש המאסר שנגזר עליו בפרשת הולילנד); 8 חודשי מאסר על תנאי; וקנס בסך 100,000 ₪ (גזר הדין מיום 25.5.2015).

ערעורה של המדינה על זיכוי של אולמרט בהכרעת הדין המקורית, "הומר" אפוא בערעורו של אולמרט על הרשעתו בהכרעת הדין המשלימה ועל גזר הדין שניתן בעקבותיה. זהו הערעור המונח לפתחנו כעת (ע"פ 4624/15), וזוהי, אם כן, המסגרת הדיונית לדיונו בפרשת טלנסקי.

תמצית כתב האישום

62. האישומים הרלוונטיים לערעור דנן מתחלקים לשני ראשים הכרוכים זה בזה. הראש האחד מתמקד בכספים שקיבל אולמרט מטלנסקי לאורך השנים, בשימוש שנעשה בהם ובניגוד העניינים שבו היה מצוי בגינם; הראש השני עניינו באופן החזקתם של חלק מכספים אלו (לצד כספים שהתקבלו ממקורות אחרים), בהסתרתם של הכספים ובהימנעות מדיווח לגביהם. אעמוד על הדברים בקצרה.

63. כתב האישום מתאר את מערכת היחסים בין אולמרט לטלנסקי, למן תחילתה בראשית שנות ה-90 ועד לשנת 2005. לפי הנתען, בין השנים 1997-2005 העביר טלנסקי כספים לאולמרט, אם בהעברות בנקאיות לחשבונו הפרטי של אולמרט, אם בהעברות כספים במזומן (לרוב במעטפות), לעתים ישירות לידיו ולעתים באמצעות הגב' זקן, בסכום מצטבר של למעלה מ-600,000\$.

העברות הכספים הרלוונטיות לערעור דנן בוצעו בשנים 2003-2005, עת כיהן אולמרט כשר התמ"ת. לפי הנתען, בשנים אלו העביר טלנסקי לאולמרט את הסכומים הבאים בשלושה מועדים שונים כלהלן: (א) ביום 24.12.2003 מסר

טלנסקי לאולמרט \$72,500 במזומן בעת שנפגשו בישראל; (ב) ביום 14.10.2005 נשא טלנסקי בעלות שהותו של אולמרט בבית מלון בווינגטון בו שהה לרגל נסיעה פרטית, בסך של כ-\$4,700 ששולמו באמצעות חברת "קולטק" שבבעלותו של טלנסקי; (ג) ביום 23.11.2005, עת שהה אולמרט בבית מלון בניו יורק, מסר טלנסקי לאולמרט, לבקשת האחרון, סכום של \$15,000 במזומן. על פי האמור בכתב האישום, במהלך חלק מתקופה זו, בין השנים 2004-2005, סייע אולמרט לטלנסקי בקידום ענייני העסקיים בתחום המלונאות, בדרך של יצירת קשר בין טלנסקי לגורמים עסקיים ושליחת מכתבים עבורו.

64. סכומי הכסף שנתקבלו על ידי אולמרט במזומן מטלנסקי ומבעלי הון אחרים, בהיקפים שהגיעו לכדי מאות אלפי דולרים, הוחזקו עבורו ב"קופה סודית" שנמצאה בכספת במשרדו של חברו, עו"ד אורי מסר. כפי שציין בית המשפט המחוזי, אולמרט היה שותפו למשרד של עו"ד מסר במשך 12 שנים, עד לשנת 1989. בין השניים היו קשרי חברות וידידות, ובמשך השנים שימש מסר כעורך-דינו של אולמרט והיה איש אמונו (פס' 854 להכרעת הדין המקורית). ככלל, כספי הקופה נמסרו לעו"ד מסר על ידי הגב' שולה זקן, שניהלה עבור אולמרט מעקב ורישום אחר ההפקדות והמשיכות בקופה. בשלב מסוים במהלך התקופה הרלוונטית לערעור דנן, החזיקה הקופה סכום של כ-\$350,000. כאמור, מדי פעם הופקדו כספים לקופה ונמשכו ממנה, ואלה נמסרו על ידי עו"ד מסר לידיה של זקן, ולעתים ישירות לידי אולמרט.

65. בגין מעשים אלו, הואשם אולמרט בעבירות של מרמה והפרת אמונים וקבלת דבר במרמה. לפי הנטען, קבלת כספים אלו על ידי אולמרט מהווה הפרה של כללי ועדת אשר, האוסרים על שר לקבל טובת הנאה מעבר למשכורתו כשר. כמו כן, הסתרתם של הכספים, הימנעות מדיווח לגביהם ואי הכללתם בהצהרות שנמסרו למבקר המדינה, מהוות גם הן הפרה של כללי ועדת אשר, והן בבחינת הונאה מצד אולמרט כלפי מבקר המדינה.

תמצית הכרעת הדין המקורית

66. הכרעת הדין המקורית עוסקת בשורה ארוכה של נושאים, והיא רווייה בפרטים שבחלקם הגדול אינם רלוונטיים במישרין לערעור דנן, כגון פירוט העברות כספיים שנעשו במהלך שנות ה-90 וראשית שנות ה-2000, בטרם כיהן אולמרט כשר התמ"ת. אין בכוונתי להידרש לכל קביעותיו של בית המשפט המחוזי בהכרעת הדין המקורית, ואסתפק בהבאת עיקרי החלקים הרלוונטיים לערעור דנן:

א. "יומני שולה זקן" - אקדים ואזכיר כי "בסיבוב הראשון" בבית המשפט המחוזי, שולה זקן בחרה שלא להעיד (לאחר ששמרה על זכות השתיקה גם בשלב חקירתה במשטרה). בחלק הראשון של הכרעת דינו בפרשת טלנסקי, נדרש בית המשפט המחוזי לשאלת קבילות היומנים האלקטרוניים של זקן שהופקו ממחשבי משרד התמ"ת וקלטות הגיבוי שלהם. בית המשפט שמע עדויות מומחים בעניין זה ודן באריכות בהליך הפקת הראיות, בכישורי החוקרים והעדים, ובצדדים הטכניים של שמירת הראיות במשרד התמ"ת והעתקתן. בסופו של יום, בית המשפט קבע כי "מבחינה טכנית הראיות הדיגיטליות קבילות, שכן הן הופקו בצורה מסודרת על-ידי בעלי כישורים מתאימים, כנדרש בחוק. תוכנן לא נפגם, ואין בכפילויות ובשינויים שנמצאו בהן כדי למנוע את עצם הקבילות אלא להשליך על משקלן בלבד" (פס' 880 להכרעת הדין המקורית). חרף זאת, נקבע כי היומנים אינם קבילים לשמש כראיה נגד אולמרט (להבדיל מנגד זקן עצמה). זאת, שכן תוכן היומנים הוא בבחינת עדות שמיעה, ונקבע כי החריגים המאפשרים הכשרתה של עדות זו אינם תקפים במקרה דנן ביחס לאולמרט.

ב. עדותו של טלנסקי - בית המשפט קבע כי בהתחשב בכך שטלנסקי העיד עדות מוקדמת; בחוסר רצונו להפליל אחרים; בחששות ואינטרסים אישיים שמנעו ממנו גילוי לב מלא; בחלוף הזמן מאז קרות האירועים, הבלבול שאפיין אותו, זכרונו שנחלש ונטייה מסוימת מצדו למניפולטיביות - הרי שיש לבחון את עדותו בזהירות, ורק מקום בו דבריו זוכים לתמיכה ממשית בראיות חיצוניות, ניתן יהיה לבסס עליהם ממצא (שם, פס' 904).

ג. עדותו של אורי מסר - נקבע כי ניכר שהוא התקשה לדבר בפתיחות מלאה, וכי נקלע למצב בעייתי ולא נוח עבורו. עם זאת, נקבע כי על חלקים לא מבוטלים מן העדות ניתן לבסס ממצאים, תוך ידיעה כי מדובר בעד שהיה בעל קשר אישי וכספי הדוק עם אולמרט (שם, פס' 910).

ד. העברת הכספים במזומן מטלנסקי לאולמרט - נקבע כי בתקופה בה כיהן אולמרט כשר התמ"ת, העביר לו טלנסקי במספר הזדמנויות סכומים במזומן. חלק מההעברות הוכחו למעלה מספק סביר, ואילו חלקן לא. בתמצית, הוכחו העברות של סכומים "קטנים יחסית" בשיעור של מאות או אלפי דולרים לצורך "דמי כיס" ושדרוג נסיעות לארצות הברית, וכן תרומות שנמסרו לזקן והועברו לקופה הסודית, שלא ניתן לקבוע את סכומן (שם, פס' 934-935); הוכח כי ביום 14.10.2005 טלנסקי מימן עבור אולמרט שהות במלון בווינגטון בסך \$4,717; והוכח כי ביום 23.11.2005 טלנסקי מסר לאולמרט \$15,000 במזומן בעת ששהה במלון בניו יורק. באשר להעברה הנטענת בסך \$72,500 ביום 24.12.2003, נקבע כי אף שיש ראיות להעברה זו, נותר ספק לגביה, שכן גרסתו של טלנסקי לא הייתה קוהרנטית ועקבית בעניין זה (שם, פס' 939). אל העברות הכספים הנ"ל אשוב ואדרש ביתר הרחבה בהמשך הדברים בפרק הדין וההכרעה.

ה. ניסיונות סיוע לטלנסקי מצד אולמרט - בפסק הדין פורטו שלוש פניות של אולמרט לאנשי עסקים בקשר לטלנסקי, שתיים בכתב ואחת בעל פה. לגבי הפנייה הראשונה שנעשתה בכתב, נקבע כי היא אינה קשורה לעסקי טלנסקי. לגבי שתי פניות נוספות, אחת בכתב ואחת בעל פה, נקבע כי הן נעשו כדי לסייע בקידום עסקיו של טלנסקי בחברת "קולטק" (שעסקה בפיתוח הקשור למיני-ברים לבתי מלון). פירוט הפניות ייעשה גם הוא בהמשך הדברים.

67. באשר להחזקת הכספים בקופה הסודית במשרדו של אורי מסר, בית המשפט קבע את הממצאים הבאים: בתקופה בה כיהן אולמרט כשר התמ"ת, אורי מסר החזיק עבורו במזומן בכספת במשרדו סכום שהגיע עד למעלה מ-\$300,000, זאת לבקשתם של אולמרט וזקן; איש לא ידע על דבר קיומה של הקופה מלבד השלושה; נעשו העברות מתוך כספי הקופה בסדר גודל של עשרות אלפי דולרים; רוב ההעברות נעשו על ידי זקן, ובהזדמנויות ספורות גם ישירות מול אולמרט; אורי מסר לא ידע בוודאות מה מקור הכספים, אך הבין כי מדובר בכספי תרומות שחלקם נתרמו על ידי טלנסקי; אין ראיות לגבי השימוש שנעשה בכספים, אם פרטי אם פוליטי; בתחילת שנת 2006, לאחר שאולמרט החל לכהן כראש ממשלה, אורי מסר "חיסל" את הקופה והעביר את היתרה שנשארה בה בסך \$150,000 לידי שולה זקן; גרסתו של אולמרט בנושא זה היתה כבושה, משתנה ומתפתחת (בחקירתו במשטרה אולמרט הכחיש ידיעה לגבי הקופה), והסבריו לכך היו דחוקים.

בית המשפט קבע כי בכל האמור יש כדי לצבוע את הכסף, החזקתו וניהולו כעניין "בעייתי ומורכב" (שם, פס' 966-967, ההדגשה הוספה - ס. ג'). על אף האמור, לאחר שדן במעמדם של כללי ועדת אשר ובאיסורים הכלולים בהם, בית המשפט קבע כי ספק אם אולמרט הפר כללים אלה, ואף אם אלה הופרו בכך שלא נמסרה הודעה למבקר המדינה על הכספים המדוברים, אין בכך כדי לחצות את הרף הפלילי. בית המשפט הניח לטובתו של אולמרט כי מדובר

בכספים פוליטיים, ולא הכריע בשאלה אם יש להשקיף על תרומה פוליטית כעל "טובת הנאה" שאסור היה לאדם במעמד של שר לקבל, או אם מדובר ב"הון" הטעון דיווח. בית המשפט הזכיר כי על מנת שהימנעות מדיווח תקים אחריות פלילית, עליה להיות "נוגדת את המוסר", ומשעה שבמקרה דנן מדובר בחובת דיווח המעוגנת בהוראות שאינן בבחינת "דין", יש להיזהר מפני מסקנה כי מדובר בעבירה פלילית של הפרת אמונים.

אל מסקנה דומה הגיע בית המשפט בנוגע לקבלת הכספים מטלנסקי בסך \$15,000 במזומן בחודש נובמבר 2005 ובנוגע למימון שהייתו במלון בסך \$4,717 בחודש אוקטובר 2005. בית המשפט קבע כי לא הוכח שמדובר בנתינה של טובות הנאה בניגוד לדין, ובהתחשב בכך שמדובר בשני אירועים על פני תקופה ממושכת, אזי אין בהם כדי להקים את הפן המחמיר הנדרש לשם ביסוס הרשעה (שם, פס' 976).

68. טענת המדינה כי יש להרשיע את אולמרט בעבירה של קבלת דבר במרמה – נדחתה גם היא. ראשית, נקבע כי ספק אם רכיב ה"מרמה" מתקיים, שכן לא הוכח שהכספים בקופה הסודית היו פרטיים, וכאמור קיים ספק אם כספי תרומה פוליטית נחשבים "הון" הטעון דיווח לפי כללי ועדת אשר. מכל מקום, משעה שלא ניתן לשלול את גרסתו של אולמרט כי סבר שמדובר בכספי תרומות פוליטיות שאינם חייבים בדיווח, ממילא לא הוכח למעלה מספק סביר התקיימותו של היסוד הנפשי אצל אולמרט, ומכאן שיש לזכותו מביצוע עבירה זו.

באשר לניסיונותיו של אולמרט לעזור לטלנסקי בעסקיו, בית המשפט קבע כי לנוכח התרומות הנכבדות שקיבל אולמרט מטלנסקי לאורך השנים, שליחת מכתבי ההמלצה הייתה התנהגות פסולה מצד אולמרט שהעמידה אותו במצב של ניגוד עניינים, והיה עליו להימנע מכל פעולה עבור טלנסקי שבמסגרתה נעשה שימוש בסממנים שלטוניים מובהקים. עם זאת, נקבע כי אין בפעולה זו כדי לגבש את היסוד העובדתי הנדרש לצורך עבירה של מרמה והפרת אמונים, שכן לא הוכחה פגיעה ממשית וחמורה בערכים המוגנים על ידי העבירה, שיש בה כדי לחצות את הגבול שבין המישור האתי למישור הפלילי (שם, פס' 959).

תמצית הכרעת הדין המשלימה

69. כפי שצוין, בהתאם להחלטת בית משפט זה מיום 6.8.2014, התיק הוחזר לבית המשפט המחוזי לשם שמיעת עדותה של זקן בקשר להגשת קטעים מתוך הקלטות ובקשר להגשת יומניה כראיות. בית המשפט המחוזי פעל בהתאם, וביום 30.3.2015 נתן את הכרעת דינו המשלימה. נציין כי בין מועד מתן הכרעת הדין המקורית של בית המשפט המחוזי למועד החזרת התיק לשמיעה מחדש, פרשה אב בית הדין, הנשיאה מ' ארד, מכס השיפוט. בית המשפט העליון היה ער לכך בשעה שנתן החלטתו בדבר החזרת התיק לבית המשפט המחוזי, וקבע כי "אין מנוס מלמנות שופט או שופטת אחרים תחתיה לצורך גביית הראיות החדשות ומתן פסק-הדין המשלים" (פס' 20(z) להחלטה). את מקומה של הנשיאה במותב תפסה השופטת ר' פרידמן-פלדמן.

מלבד זקן העידו מטעם המדינה שני עדים נוספים: רפ"ק שרונה כהן, מומחית קול של משטרת ישראל, ורפ"ק קובי פורלייטר, איש מחשבים במשטרה (שהעיד גם בסיבוב הראשון, אז כיהן כראש מחלק מיצוי ראיות מחשב ביחידת להב (פס' 861 להכרעת הדין המקורית)). מטעם ההגנה העיד מר יואב זילברשטיין, מומחה מחשבים. שני המומחים הגישו לבית המשפט חוות דעת. נציין כי בניגוד להתנהלותו של אולמרט בסיבוב הראשון, זו הפעם הוא בחר שלא להעיד.

70. חוות הדעת העיקרית בהכרעת הדין המשלימה נכתבה על ידי אב בית הדין, סגן הנשיא י' צבן. בדומה להכרעת הדין המקורית, גם הכרעת הדין המשלימה נפתחה בדיון בשאלת קבילותן של הראיות. באשר לקבילותן של היומנים, בית המשפט המחוזי הפנה לקביעותיו בהכרעת הדין המקורית כי אין הם יכולים לשמש כראיה נגד אולמרט, מן הטעם שמדובר בעדות שמיעה. אלא שכעת, משעה ששולה זקן העידה בפני בית המשפט והתייחסה ליומנים ולתוכנם, "נרפא פגם זה, והיומנים כולם, לרבות אלה השנויים במחלוקת, הם קבילים" (פס' 6 להכרעת הדין המשלימה).

באשר לקבילותן של הקלטות, בית המשפט עמד על כללי הקבילות שנקבעו בפסיקה בסוגיה זו, וכן פירט את עדותה של שולה זקן בנוגע לביצוע ההקלטות, ואת עדותה של רפ"ק כהן, ראש המעבדה לזיהוי דובר במז"פ בחטיבת המודיעין. בית המשפט דחה את טענות ההגנה כי ההקלטות הן בבחינת האזנת סתר אסורה; כי מכשירי ההקלטה "טופלו ושונו" ולכן אינם קבילים; וכי אין ליתן אמון בדברי שולה זקן בנוגע להקלטות ומחיקת הקלטות אחרות. נקבע כי מדובר במכשירים שניתן להקליט באמצעותם בצורה פשוטה למדי, ללא צורך בידע או הכשרה מיוחדים; כי זיהוי הדוברים אינו שנוי במחלוקת; כי מהשיחה עולה כי מדובר בשיחה רצונית, ללא כפייה או פיתוי, וניכר כי דווקא אולמרט הוא שמוביל את השיחה. עוד נקבע כי כל ה"פריצות" שנמצאו כביכול על ידי ההגנה במכשירי ההקלטה הן רגילות ומקובלות כמעט לכל מכשיר, וטענת ההגנה כי קיימת אפשרות תיאורטית של עיבוד השיחות, נשארה בגדר טענה בלבד.

בית המשפט קבע כי הימנעותו של אולמרט ממתן עדות מהווה חיזוק לראיות התביעה וסיוע הדרוש לעדותה של זקן כעדת מדינה, בהתאם להוראת סעיף 162 לחוק סדר הדין הפלילי; וכי הימנעות זו פירושה הימנעות מהתמודדות עם כזבים שמסר אולמרט בעדותו בסיבוב הראשון. באשר לעדותה של זקן, בית המשפט עמד על כך שזו כבשה את עדותה לאורך שנים, מכוח הנאמנות המוחלטת שלה כלפי אולמרט, אלא שלדבריה, משעה שהוא וסניגוריו החלו להכפישה, היא החליטה לספר את האמת. בית המשפט ציין כי לעתים התאפיינה עדותה בסתירות ובהתחמקויות, אולם החלק העיקרי של עדותה נתמך בראיות חיזוניות (מסמכים, יומנים, הקלטות). עוד נקבע כי רישומי היומן, שנכתבו בזמן אמת באופן טבעי ושוטף, הם אותנטיים, גם אם קיימות בהם אי התאמות כאלה ואחרות.

71. לאחר ניתוח חומר הראיות, בית המשפט מצא להפוך מספר קביעות עובדתיות בהכרעת הדין המקורית. ראשית, באשר למקורם של הכספים שהיו בקופה הסודית (שבשנת 2003 הסתכמו ב-\$368,500), הוכח כי \$153,590 הועברו על ידי טלנסקי. עוד הוכח, כי ביום 24.12.2003 טלנסקי מסר לאולמרט סכום של \$72,500 במזומן, וכי מתוך סכום זה נטל אולמרט \$7,500 ואת היתרה העביר לקופה הסודית; שנית, באשר לשימושים שנעשו בכספי הקופה, נקבע כי בחלק מהכספים נעשה שימוש פרטי. בפרט, נקבע כי מתוך כספי הקופה הועברו שני תשלומים בסך עשרות אלפי דולרים לשולה זקן, שנועדו "להשלים" את משכורתה שנפגעה עקב המעבר מעיריית ירושלים למשרד התמ"ת. בית המשפט קבע כי יש לראות תשלומים אלו, שנעשו ללא רישום וללא דיווח מתוך קופה סודית, כתשלומים פרטיים, שאין בינם לבין פעילות פוליטית "דבר וחצי דבר", וכי הם ניתנו לזקן, בין היתר, לנוכח פעולות אישיות רבות שעשתה עבור אולמרט ורצונו שתוסיף לעבוד לצדו (שם, פס' 57).

קביעות אלה סללו את דרכו של בית המשפט להרשיע את אולמרט בעבירות המיוחסות לו. נקבע כי אולמרט, בעת שכיהן כשר, הפך קופה של תרומות פוליטיות לקופה בעלת אופי פרטי, והשתמש בכספי התרומות לצרכים אישיים ולנוחותו, כל זאת בהסתר וללא דיווח. התנהלות זו, כך נקבע, פוגעת באמון הציבור ובטוהר המידות, באופן המגבש עבירה של מרמה והפרת אמונים. כמו כן, נקבע כי העלמת קיומם של הכספים והשימושים הפרטיים בהם מעיניו של מבקר המדינה ואי דיווח עליהם, מהווה הפרה של כללי ועדת אשר ומגבש עבירה של קבלת דבר במרמה. נקבע כי הסתרת הכספים והצהרותיו הכוזבות של אולמרט הובילו ל"הנחת דעתו" של המבקר, ובכך קיבל אולמרט "דבר", שכן

אילו היה מדווח, היה המבקר בודק אם מדובר בטובת הנאה אסורה או מותרת. עוד נקבע כי מדובר בעבירה שנעברה "בנסיבות מחמירות", וזאת לנוכח סכומי הכסף הגבוהים, הדיווחים הכוזבים למבקר המדינה שנמשכו מספר שנים, ומעמדו הרם של אולמרט.

72. השופט מ' סובל הצטרף לתוצאה אליה הגיע השופט צבן. לדבריו, הראיות החדשות מוכיחות כי אולמרט קיבל מטלנסקי עשרות אלפי דולרים במספר הזדמנויות לאורך כל שנות כהונתו כשר התמ"ת, וכי כל העברה כזו הייתה כרוכה בהפרה כפולה של כללי ועדת אשר מצד אולמרט, הן בעצם קבלת טובת הנאה, והן בהסתרת הכספים בהצהרות השנתיות שהוגשו למבקר המדינה. השופט סובל ציין כי כעת, כבר לא ניתן להניח לטובתו של אולמרט כי מדובר בכספים שהתקבלו בטרם נכנס לתפקיד של שר או כי חלקו של טלנסקי בכספים היה זניח. בנוסף, שליחת מכתבי ההמלצה על ידי אולמרט למען טלנסקי, משמשת רכיב מחמיר נוסף להתנהלותו הכוללת. השופט סובל סבר כי יש להעמיד במרכז את החזקת הכספים בכספת נסתרת, וכי כאשר מתווספים לכך כל יתר הנסיבות והמעשים המקרינים היבטים של חומרה, יש בכך כדי להקנות לה את הממד הפלילי.

73. השופטת ר' פרידמן-פלדמן – שכזכור לא הייתה חלק מן המותב המקורי והחליפה את הנשיאה מ' ארד – הצטרפה גם היא לקביעותיו ומסקנותיו של השופט צבן. עם זאת, היא בחרה להוסיף כי לשיטתה, די היה בקביעות בהכרעת הדין המקורית כדי להביא להרשעתו של אולמרט. לדבריה, כבר בסיבוב הראשון הוכח כי מדובר בכספים פרטיים. כך, מלבד העברות הכספים מטלנסקי לאולמרט בשנות ה-90, הוכח בסיבוב הראשון כי טלנסקי העביר לאולמרט ועבורו סכומים קטנים של מאות או אלפי דולרים וכן תרומות שסכומן לא הוברר; כי טלנסקי העביר לאולמרט \$15,000 במזומן בעת ששהה במלון בניו יורק; כי הכספים הועברו במזומן, במעטפות ובסתר; כי בקופה הסודית הוחזקו בתקופה זו למעלה מ-\$300,000; כי הכספים הוחזקו בסתר ללא דיווח בשעה שרק שני אנשים נוספים יודעים על קיומם; וכי עקבותיהם של \$150,000 נעלמו, לאחר שאורי מסר העביר אותם לידי שולה זקן בשנת 2006. לדברי השופטת פרידמן-פלדמן, כל אלה מעידים כי אין מדובר בכספים כשרים, מה עוד שגרסתו של אולמרט לגביהם היתה כבושה ומתפתחת. עוד הוסיפה השופטת כי הסיוע שנתן אולמרט לטלנסקי באותן שנים, עולה כדי הפרת אמונים.

74. סופו של דבר, שביט המשפט המחוזי הפך את הכרעת הדין המקורית, וקבע כי בגין המעשים המתוארים יש להרשיע את אולמרט בעבירות של מרמה והפרת אמונים וקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות. על כך, כאמור, הערעור שלפנינו.

טענות הצדדים

עיקר טענות אולמרט

75. לטענת אולמרט, בקשת המדינה להגשת ראיות נוספות, שבעקבותיה הוחזר הדין לבית המשפט המחוזי למתן הכרעת דין משלימה, נועדה אך ורק להסיר את הספק בנוגע לטענה אם נעשו שימושים פרטיים בכספי הקופה. ואולם, לטענתו, השופט סובל והשופטת פרידמן-פלדמן חרגו ממסגרת זו והוסיפו ודנו בעניינים שהראיות לגביהם הובאו בהליך המקורי (כגון אופן החזקת הכספים בקופה הסודית והסתרתם), ובכך פעלו בחוסר סמכות.

נגד פסק דינה של השופטת פרידמן-פלדמן, מעלה אולמרט טענות נוספות. לשיטתו, דבריה של השופטת פרידמן-פלדמן כי היה מקום להרשיעו גם לפי הראיות שהוכחו בהכרעת הדין המקורית, לא זו בלבד שהם מהווים חריגה נוספת מסמכות (שכן היה עליה לצאת מנקודת הנחה שהכרעת הדין המקורית היא נכונה), אלא שהיא עליה לגלות להגנה מבעוד מועד כי זו השקפתה, כדי שההגנה תוכל להתגונן בהתאם. בנוסף, היה עליה לפסול עצמה מהשתתפות בהרכב, מן הטעם שדעתה גובשה מבעוד מועד. לטענת אולמרט, משהדבר לא נעשה, יש בכך כדי להביא לבטלותו של פסק הדין.

עוד טוען אולמרט כי לא היה מקום לייחס משקל להימנעותו ממתן עדות בסיבוב השני, שכן פרשת התביעה ופרשת ההגנה הסתיימו עם תום ההליך בסיבוב הראשון, והוא עצמו העיד במסגרתו, כך שלא ניתן לראותו כנאשם שלא העיד.

76. באשר להרשעתו בעבירה של מרמה והפרת אמונים, אולמרט סבור כי שגה בית המשפט המחוזי בקבעו כי התשלום לשולה זקן מכספי הקופה מהווה תשלום פרטי ולא פוליטי. לדבריו, טיפולה של זקן בענייניו הפרטיים של אולמרט היה זניח, והתשלום ניתן לה בעיקר עבור עבודתה הפוליטית. בנוסף, הוא גורס כי אין להסיק מאופן החזקת הכספים בקופה כי מדובר בכספים פרטיים, שכן אופן החזקת הקופה היה ידוע כבר בסיבוב הראשון, ולטענתו, לבית המשפט אסור היה להתבסס על עובדות שכבר היו ידועות בהכרעת הדין הראשונה כדי להגיע למסקנה כי מדובר בכספים פרטיים.

עוד נטען, כי הוכח שחלק מהכספים שימשו לצרכים פוליטיים, ודי בכך כדי לסווג את הקופה כפוליטית; כי לא ניתן להסיק מניסיונותיו של אולמרט (בהליך בסיבוב הראשון) להרחיק עצמו מכספי הקופה ומהכחשותיו לגביהם, כי מדובר בכספים פרטיים; וכי טענת המדינה כי התשלום לזקן מהווה הפרה של הוראות התקשי"ר לא נטענה עד לשלב הסיכומים בסיבוב השני, כך שלא הייתה לאולמרט הזדמנות להתגונן מפניה, ומכל מקום, הפרת הוראות התקשי"ר אינה בגדר עבירה פלילית.

77. באשר להרשעתו בעבירה של קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, אולמרט טוען כי אף אם תידחה טענתו כי לא נעשה שימוש פרטי בכספי הקופה, אזי הפרת כללי ועדת אשר במחדל (בדמות אי דיווח על הכספים) אינה מהווה מרמה, שכן כללי ועדת אשר אינם בגדר "דין" שהפרתו במחדל מהווה מרמה; כי גם אם נעשה שימוש פרטי בכספים, אין בכך לשנות מאופייה של הקופה כקופה פוליטית, ולכן הכספים שבה לא היו חייבים בדיווח מלכתחילה; וכי גם אם אי דיווח עולה כדי "מרמה", אזי לא ניתן לקבוע כי התקבל "דבר" בדמות הנחת דעת המבקר, שכן קביעה זו נעשתה ללא תשתית עובדתית. כן טוען אולמרט כי שגה בית המשפט המחוזי בקבעו כי מדובר ב"נסיבות מחמירות".

78. בסוף דבריו מעלה אולמרט טענות נגד קבילות הקלטות שהוגשו כראיה בסיבוב השני. בין היתר, נטען כי לזקן הייתה מוטיבציה למסור נגדו ראיות מפלילות כדי לקבל מעמד של עדת מדינה; כי היו בידיה עשרות הקלטות שנמחקו; כי קיימים פגמים טכניים שאינם מאפשרים לעמוד על אמיתות המידע; כי קיים חשש שהקלטות עברו עריכה; כי זקן שיקרה בנוגע להקלטות ולסיבות בגינן ביצעה אותן; כי זקן רצתה לסחוט אותו; וכי לא היה מקום להסתפק בבדיקה שערכה רפ"ק כהן למהימנות ההקלטות. כן העלה אולמרט טענות בנוגע לעונש שהושת עליו, אליהן אדרש במסגרת הפרק העוסק בערעור על גזר הדין.

עיקר טענות המדינה

79. המדינה סבורה כי בהחלטת בית משפט זה להחזיר את הדיון לבית המשפט המחוזי, לא הוגבלה סמכותו של בית המשפט המחוזי לקבוע ממצאים על סמך מכלול הראיות, וממילא בית המשפט המחוזי לא חרג מסמכותו; כי אין בדברי השופטת פרידמן-פלדמן כל פגם; וכי אין בעובדה שמדובר בשלב של הגשת ראיות נוספות, כדי לגרוע ממשמעות בחירתו של אולמרט להימנע מלהעיד.

לעניין טיב התשלום שניתן לזקן מהקופה הסודית, המדינה סבורה כי במישור העקרוני, עצם ההבחנה בין "כספים פוליטיים" (שהם כביכול כשרים) ל"כספים פרטיים" (שהם כביכול אסורים) היא בעייתית. אך לטענתה, בין כך ובין כך, במישור הקונקרטי ברי כי התשלום שניתן לזקן הוא פרטי, כפי שעולה בבירור מחומר הראיות, מקביעותיו של בית המשפט המחוזי, ואף מדברי אולמרט עצמו באחת השיחות המוקלטות. לעניין ההפניה להוראות התקשי"ר, המדינה טוענת כי הדבר נעשה לאור טענת ההגנה שהועלתה בסיבוב השני ולפיה התשלום לזקן היה בגדר כספים פוליטיים, כך שמבחינת המדינה, לא התעורר הצורך להעלות את נושא התקשי"ר במועד מוקדם יותר.

באשר לטענות נגד הרשעתו של אולמרט בעבירה של קבלת דבר במרמה, המדינה סבורה כי אין להשקיף על כספי הקופה ככספים פוליטיים; כי בעצם הדיווחים השקריים למבקר המדינה השתכללה העבירה במעשה (ולא במחדל), כך שאין צורך במקור חובה; וכי הקביעה לפיה מבקר המדינה היה פועל אחרת אילו אולמרט היה מדווח על הכספים, איננה ספקולציה כי אם ידיעה שיפוטית, ומכל מקום, הדבר נקבע גם בהכרעת הדין המקורית. לטענת המדינה, הצטברות הנסיבות במקרה דנן עולות יחד כדי נסיבות מחמירות.

לעניין קבילות הקלטות, המדינה תומכת יתדותיה בקביעותיו של בית המשפט המחוזי, ומדגישה כי כלל לא הוכח שבוצעו "פעולות" כלשהן על ההקלטות (זולת מחיקת חלקן) או כי נעשה שימוש לגביהן בתוכנת עריכה.

80. בעיקרי הטיעון מטעמה הרחיבה המדינה בנוגע לעבירה של מרמה והפרת אמונים וביקשה לטעון במישור הנורמטיבי. לטענתה, על מנת שתתגבש עבירה של מרמה והפרת אמונים, אין צורך בהפרה של דין או כלל כלשהו, אלא יש לבחון את טיבו של המעשה, אם מדובר בהתנהלות פסולה, וזאת בהתחשב בשלושת הערכים המוגנים על ידי עבירה זו. ממילא, במקרה דנן לא היה צורך להידרש לכללי ועדת אשר, וגם אם היו המעשים מבוצעים בטרם הותקנו כללים אלה, הייתה העבירה מתגבשת. לטענת המדינה, מוקד הדיון הוא בשאלה אימתי קבלת טובת הנאה על ידי עובד ציבור מגבשת את העבירה. המדינה מסכימה כי לא די בכל טובת הנאה באשר היא, ויש לבחון אם התקיימה פגיעה באחד משלושת הערכים המוגנים על ידי העבירה. אלא שלטענתה, במקרה דנן אף קבלת הסכומים הקטנים יחסית (מאות או אלפי דולרים כ"דמי כיס", מימון השהות במלון ו-\$15,000 במזומן), די בהם כדי לגבש את העבירה. למעשה, גם ללא הראיות הנוספות, המדינה סבורה כי התנהלותו של אולמרט היא פלילית, וגם אם הראיות הנוספות הצביעו על חומרה יתרה (בסכומי הכסף, בשיטתיות של ההתנהלות ובניצולה של עובדת מדינה לצורך ביצוע העבירות), הן לא נדרשו כדי לבסס הרשעה.

דין והכרעה

81. בטרם אדרש לטענות הצדדים ולחומר הראיות, אבקש להקדים אחרית לראשית ולפתוח בהערה ממעוף הציפור על פרשה זו, שמלווה את השיח הציבורי בישראל ומעסיקה את מערכות המשפט ואכיפת החוק מזה למעלה משמונה

לאחר שהתותחים חדלו מלהרעים והאבק שקע, התמונה הנגלית לנגד עינינו בפרשה זו היא חדה וצלולה. לפנינו מקרה שבו שורת ההיגיון ושורת הדין מתמזגות להן יחדיו, כדי כך שנדמה כי אילו נדרש אדם מן היישוב לתאר דוגמה למקרה בו מתבצעת עבירה של מרמה והפרת אמונים, הוא היה מתקשה להעלות בעיני רוחו דוגמה טריוויאלית מזו שנחשפה במקרה שלפנינו: שר מכהן מקבל מגורמים פרטיים מאות אלפי דולרים במזומן, במטבע חוץ, חלקם במעטפות; הכספים מוחזקים בקופה סודית בכספת שנמצאת במשרדו של חברו הקרוב של השר; איש עלי אדמות אינו יודע על דבר קיומה של הקופה, זולת השר, חברו ומנהלת לשכתו הנאמנה; הכספים אינם מדווחים ואף מוסתרים מעיניהם של הגורמים המוסמכים הרלוונטיים; מפעם לפעם מתבצעות "תנועות" בקופה הסודית, הפקדות ומשיכות לסירוגין; במקביל השר פועל, בכובעו כשר, לסייע בקידום עסקיו של אחד מבין אותם הגורמים הפרטיים שהעבירו לו סכומים ניכרים; ולבסוף, לאחר שהשר מתמנה לתפקיד ראש הממשלה, הקופה "מחוסלת" וסכום של כ-150,000\$ במזומן נארז בתוך תיק ועקבותיו נותרות עלומות עד עצם היום הזה.

זו התמונה הניבטת ממעוף הציפור, וכך היא נשאר גם לאחר "ירידה אל הקרקע" בתום בחינה מדוקדקת של חומר הראיות. הנה כי כן, לאחר עיון בהכרעות הדין של בית המשפט המחוזי, בחומר הראיות ובטענות הצדדים, לא מצאתי כל עילה המצדיקה התערבות בקביעותיו ובמסקנותיו של בית המשפט המחוזי בפרשה זו, ועיקריהן מקובלות עליי. אוסיף ואומר, כי אף מדובר בעיני במקרה "פשוט" מבחינה ראייתית, שבו המסכת העובדתית כפי שהוכחה מובילה למסקנה אחת שאין בלתי בדבר אשמתו של אולמרט. בנסיבות אלו, אין בכוונתי לפרוש מחדש את התשתית הראייתית למן תחילתה ועד סופה. הדברים פורטו ונדונו בהרחבה בהכרעת דינו המקורית ובהכרעת דינו המשלימה של בית המשפט המחוזי, ואין צורך לשוב על הדברים בשנית ובשלישית. אסתפק אפוא בהבאת עיקרי הדברים, תוך התייחסות לטענות הצדדים בהקשרים השונים.

82. טרם אפנה לכך, אבקש להעיר הערה נוספת. הסניגורים המלומדים, בחכמתם כי רבה, הקדישו את החלקים הראשונים והעיקריים בעיקרי הטיעון ובהודעת הערעור שלהם לשורה של טענות שעיקרן במישור הדיוני: טענות בדבר חריגה של בית המשפט המחוזי מסמכותו בעת שנתן את הכרעת דינו המשלימה; טענות לקיומו של פגם כביכול בפסק דינה של השופטת פרידמן-פלדמן שיש לבטל בגינה את הכרעת הדין המשלימה; וניסיונות להפחית ממשקל שתיקתו של אולמרט בסיבוב השני בבית המשפט המחוזי. כן הועלו טענות נגד קבילותן של הקלטות כראיות. דומה כי לא בכדי נהגו כך הסניגורים, שכן במישור המהותי, תמונת המצב שנגלתה בעקבות הראיות הנוספות שהוגשו בסיבוב השני, אינה מותירה, על פני הדברים, מרווח רב לטיעוני נגד. על כל פנים, לא אפטור עצמי מדיון בטענות אלה של באי כוחו של אולמרט, ואפתח בהן גם אני.

טענות במישור הדיוני

"חריגה מסמכות"

83. לשיטת אולמרט, לאחר שהתיק הוחזר לבית המשפט המחוזי לצורך מתן הכרעת דין משלימה, הוגבלה סמכותו לדון אך ורק בשאלה אם הכספים שנשמרו בקופה הסודית שימשו לצרכים פרטיים או פוליטיים, וקביעה זו היא היחידה שהיה בכוחה לשנות מהתוצאה המזכה שנקבעה בהכרעת הדין המקורית, זאת מבלי שבית המשפט רשאי היה להתייחס

לקביעות שנדונו בסיבוב הראשון. ואולם, לטענת אולמרט, בית המשפט המחוזי התייחס בהכרעת הדין המשלימה לסוגיות שנדונו בסיבוב הראשון שחורגות מהשאלה אם מדובר בכספים פרטיים או פוליטיים (בכללן עניינים הנוגעים לקבלת הכספים, אופן החזקתם בקופה הנסתרת, והסיוע שנתן אולמרט לטלנסקי באותה תקופה). בכך, טוען אולמרט, חרג בית המשפט המחוזי מגדר הסמכות כפי שנקבעה בהחלטת בית המשפט העליון.

84. טענה זו נעדרת כל בסיס ודינה להידחות. אכן, בהחלטה להחזיר את הדין לבית המשפט המחוזי, הובהר כי "אין משמעות קבלת הבקשה לגביית ראיות והחזרת התיק לבית משפט קמא, מתן היתר למדינה לפתוח את המשפט מראשיתו" (פס' 20(א) להחלטה). בד בבד, הנשיא גרוניס הוסיף והדגיש בהחלטתו כי "יובהר היטב, כי איננו מביעים כל עמדה בדבר השלכת הראיות הנוספות על תוצאת המשפט, ולבית המשפט המחוזי מסור שיקול דעת מלא בעניין" (שם, פס' 20(ה); ההדגשות הוספו - ס. ג'). פשוטם של דברים, שבבוא בית המשפט המחוזי לבחון את נפקותן של הראיות החדשות, הוא רשאי היה (ולטעמי אף חייב היה) לבחון את הדברים על בסיס חומר הראיות בכללותו, ובכלל זה ליתן את הדעת על חומר הראיות שהוגש בסיבוב הראשון.

ודוק: אין מדובר ב"פתיחה מחדש" של העובדות שנקבעו בהכרעת הדין המקורית שאינן קשורות לראיות החדשות. מדובר בראיות חדשות ששפכו אור על תמונת המצב הראייתית כפי שנצטיירה בתום ההליך בסיבוב הראשון (בין היתר באשר למקור הכספים, היקפם, תדירות העברתם והשימוש שנעשה בהם). לאחר שבחן את הראיות החדשות, בית המשפט הפעיל את שיקול הדעת המסור בידיו והשקיף על חומר הראיות בכללותו, כדי לבחון אם חומרת הדברים חוצה את הרף הפלילי ביחס לאישום המונח לפניו.

אוסף, כי בעשותו כן היה בית המשפט המחוזי נאמן לקו שהוא עצמו התווה בהכרעת הדין המקורית. כזכור, בסיבוב הראשון זוכה אולמרט מהעבירות המיוחסות לו, משנקבע כי הפרה של כללי 'ועדת אשר' אין בה כשלעצמה כדי לגבש עבירה פלילית. עם זאת, בית המשפט מצא לנכון להוסיף כי ייתכנו מקרים שבהם הפרה כזו תהווה "חלק מהתנהלות פסולה נרחבת יותר של עובד הציבור שיש בה, בהסתכלות כוללת, לספק את רכיב החומרה הנוסף הדרוש להרשעה" (פס' 974 להכרעת הדין המקורית). והנה, לאחר שהונחו בפניו הראיות החדשות, בית המשפט פעל בהתאם ובחן "בהסתכלות כוללת" את התנהלותו של אולמרט, כפי שנסקפה מחומר הראיות בכללותו (וראו פס' 3-5 לדברי השופט סובל בהכרעת הדין המשלימה). בכך הפעיל בית המשפט המחוזי את סמכותו כדין.

פסק דינה של השופטת פרידמן-פלדמן

85. השופטת פרידמן-פלדמן פתחה את פסק דינה בהצטרפות לקביעותיו, מסקנותיו ולתוצאה הסופית אליה הגיע אב בית הדין, השופט צבן. בהמשך לכך, כמי שהצטרפה למותב לאחר שניתנה הכרעת הדין המקורית, ביקשה השופטת להוסיף דברים ולבטא את עמדתה בנוגע למעשיו של אולמרט. לטעמה, "הראיות שהובאו בסבב הראשון של המשפט, בהתאם לממצאים העובדתיים שנקבעו בהכרעת הדין, די היה בהן כדי לקבוע, כבר אז, למעלה מספק סביר, כי הנאשם עבר את העבירות המיוחסות לו" (פס' 3 לפסק דינה).

על כך יצא קצפם של באי כוחו של אולמרט, הסבורים כי השופטת חרגה מסמכותה, כי היה עליה ליידע את ההגנה באשר לדעה המוקדמת שגיבשה ואף לפסול עצמה, וכי פגמים אלה מצדיקים את ביטולו של פסק הדין.

86. גם בטענות אלה אין כל ממש. ראשית, כפי שצוין, השופטת פרידמן-פלדמן הצטרפה בתחילת דבריה לכל קביעותיו ומסקנותיו של השופט צבן, כך שההערות שביקשה להוסיף בהמשך דבריה, הן בבחינת למעלה מן הצורך. די בכך כדי להביא לדחיית הטענות.

אף לגופם של דברים, איני סבור כי ניתן לייחס לשופטת פרידמן-פלדמן דעה מוקדמת שגובשה בטרם התקיים הדיון בסיבוב השני. מדובר בטענה שלא הובאה לה כל ראייה, ואוסף כי גם לאחר שעיינתי בפרוטוקולים של הדיונים שהתקיימו בבית המשפט המחוזי בסיבוב השני, לא מצאתי ולו אמירה אחת של השופטת - שבאופן כללי המעיטה בשאלותיה והערותיה לצדדים - שיכולה להעיד על כך, לא לפי פשט הדברים ואף לא ברמז. אוסף ואזכיר, כי השופטת לא הייתה חלק מן המותב שנתן את הכרעת הדין המקורית, וממילא לא נחשפה למלוא חומר הראיות בטרם הוחלט על החזרת הדיון לבית המשפט המחוזי.

לבסוף, אעיר כי דבר שבשגרה שתיקים מוחזרים לערכאה הדיונית, לאחר שערכאת הערעור הופכת קביעה מסוימת ומורה לערכאה הדיונית לקבוע ממצאים חדשים בהתאם. כשם ששופט מקצועי מסוגל וצריך להכריע על פי הוראותיה של ערכאת הערעור, גם אם אלה מנוגדות לעמדתו הראשונית, כך הדבר במקרה דנן (ואף ביתר שאת), שבו השופטת כלל לא הייתה שותפה להכרעת הדין המקורית, ואך נדרשה לצאת מנקודת הנחה כי הסיבוב השני אינו אלא המשך המבוסס על הקביעות הכלולות בהכרעת הדין המקורית. מובן כי בשני המקרים אין בכך כדי לבסס עילת פסלות או כדי להטיל פגם בפסק הדין המצדיק את ביטולו.

הימנעותו של אולמרט מלהעיד בסיבוב השני

87. טענת ההגנה כי לא ניתן היה לראות בשתיקתו של אולמרט בסיבוב השני משום חיזוק או סיוע לראיות התביעה, אף היא דינה להידחות.

סעיף 162(א) לחוק סדר הדין הפלילי, שכותרתו "שתיקת הנאשם", קובע כי "הימנעות הנאשם מהעיד עשויה לשמש חיזוק למשקל הראיות של התביעה וכן סיוע לראיות התביעה במקום שדרוש להן סיוע...". יגעתו ולא מצאתי טעם משכנע שבגיני יש להחיל במקרה דנן דין שונה על שתיקתו של אולמרט, והעובדה שבנסיבות המקרה דנן מדובר בדיון שהוחזר לערכאה הדיונית לצורך גביית ראיות נוספות, אינה משנה ממסקנתי זו.

88. אכן, נאשם אינו חייב להעיד, ושמורה לו הזכות להימנע מכך (סעיף 161(א)(2) לחוק סדר הדין הפלילי). הוא אף אינו חייב להביא ראיות לתמוך בגרסתו. בהתאם לכך, במסגרת ההחלטה להחזיר את הדיון לבית המשפט המחוזי, הבהיר הנשיא גרוניס כי "תינתן לאולמרט הזדמנות להתגונן כראוי מפני הראיות החדשות", וכי "אולמרט יהיה רשאי, כמובן, לחקור את זקן בחקירה נגדית, והוא יהיה רשאי גם להביא ראיות נוספות להפריך את טענותיה החדשות של התביעה" (פס' 20(ד) להחלטה; ההדגשה הוספה - ס. ג'). ודוק: הזדמנות ולא חובה, רשאי ולא חייב.

מנגד, הימנעותו של נאשם מכך עלולה לגבות ממנו מחיר ראייתי של ממש. "כידוע, כלל הוא, שאי-הבאת עדות או ראייה, אשר נאשם יכול היה להביא ולפי תכתיב השכל הישר יכול היה להיעזר בהן אילו הייתה גירסתו נכונה, מקימה נגדו חזקה, שאותה עדות או אותה ראייה היו 'מדברות' נגדו" (דברי השופטת מ' בן פורת בע"פ 677/84 דוד נ' מדינת ישראל, חזקה, שאותה עדות או אותה ראייה היו 'מדברות' נגדו").

פ"ד מא(4) 33, 48 (1987)). כאשר מדובר במצב בו הנאשם עצמו בוחר שלא להעיד, אזי אף אם לא קמה נגדו "חזקה", שתיקתו עדיין עשויה להיות בעלת השלכות ראייתיות משמעותיות, כדברי השופטת א' פרוקצ'יה:

"כאשר עולה מראיות התביעה מסקנה מפלילה לכאורה, הימנעותו של נאשם מלהעיד ולעמוד למבחן החקירה הנגדית מותירה את מסקנת ההפללה ללא משקל שכנגד, ועשויה להוביל להרשעתו" (ע"פ 2132/04 קייס נ' מדינת ישראל, פס' 38 (28.5.2007) (להלן: עניין קייס), וראו גם האסמכתאות המובאות שם).

עקרון זה, המשתקף מהוראת סעיף 162 לחוק סדר הדין הפלילי, תקף כאשר מדובר בשלב הראיות "בסיבוב ראשון", והוא תקף בה במידה כאשר מדובר בשלב הראיות "בסיבוב שני", לאחר שהדין מוחזר לערכאה הדיונית לגביית ראיות נוספות. אכן, כפי שטענה המדינה, כשם ששתיקה מוחלטת של נאשם עשויה לשמש תימוכין לראיות התביעה, כך הדבר לגבי שתיקה חלקית של נאשם המבקש לברור לו את השאלות והסוגיות שעליהן הוא מעוניין להשיב.

89. יובהר, עם זאת, כי לבית המשפט לעולם מסור שיקול דעת לקבוע מהו המשקל שיש לייחס, אם בכלל, לבחירתו של נאשם להימנע מלהעיד. כך עולה מנוסחה המפורש של הוראת סעיף 162, שבהתייחסה לשתיקת נאשם נוקטת לשון "עשויה לשמש חיזוק למשקל הראיות של התביעה". ייחוס משקל ראייתי לשתיקת נאשם אינו אוטומטי, ועליו להיגזר "מהנסיבות המיוחדות של העניין כפי שהן אוצלות על משמעותה וטעמיה המסתברים של השתיקה" (עניין קייס, פס' 39). מקום שבו יוברר כי מאחורי שתיקתו של הנאשם עומדים מניעים תמימים (כגון רצונו לחפות על בני משפחתו וכיו"ב), בית המשפט עשוי לקבוע כי אין לייחס לשתיקה משקל ראייתי המחזק את ראיות התביעה (ראו דברי השופט א' א' לוי ברע"פ 4142/04 מילשטיין נ' התובע הצבאי, פ"ד סב(1) 378, פס' 11 והאסמכתאות שם (2006)). מכל מקום, נדרש הסבר מניח את הדעת לשתיקתו של הנאשם, ובסופו של יום, בית המשפט הוא שיפרש את התנהגותו של הנאשם לפי התרשמותו והבנתו (דברי הנשיא מ' שמגר בע"פ 1497/92 מדינת ישראל נ' צוברי, פ"ד מז(4) 177, 203 (1993); עניין קייס, פס' 40).

90. במקרה שלפנינו, כפי שציין בית המשפט המחוזי, שתיקתו של אולמרט היא "שתיקה צורמת", צורמת עד מאד (כלשון השופטת פרידמן-פלדמן בפס' 8). כזכור, בסיבוב השני בבית המשפט המחוזי הוגשו קלטות המשמיעות שיחות בין אולמרט לזקן. בשיחות אלו נשמעים מפיו של אולמרט דברים העומדים בסתירה חזיתית לדברים שמסר בחקירתו במטרה ובעדותו בבית המשפט, ובלשון העם (ושמא בלשון המעטה), דברים "המסבכים" אותו. והנה, ההגנה, שבחרה לתקוף את קבילותן של הקלטות בשלל טענות הנוגעות לאפשרות התיאורטית כי הן עובדו או עברו עריכה ועוד כהנה וכהנה (טענות אליהן אתייחס בהמשך דבריי), בחרה שלא להעיד את אולמרט, שהוא מסתמא האדם היחיד שבכוחו למסור גרסה אחרת בנוגע לתוכן השיחות. התנהלות זו זועקת דרשני. ממה נפשך, אילו סבר אולמרט, באמת ובתמים, כי ההקלטות אינן משקפות נאמנה את שנאמר, מה יותר טבעי ומתבקש מלהעיד על כך בעצמו?

91. יצוין, כי במהלך הדיון בבית המשפט המחוזי, השופט צבן הבהיר לאולמרט כי הימנעות מלהעיד היא צעד בעל השלכות, ונביא את הדברים כלשונם:

עו"ד אורי קורב: יש לי רק בקשה, אני ביקשתי את זה בדיון הקודם, הנאשם כאן אז אני מבקש לפי סעיף 161 ו-162 לחסד"פ, הוא כאן באולם, שבית המשפט יבהיר לו את המשמעות של אי העדה שלו.

כבוד השופט צבן: נכון. מר אולמרט אתה בחרת שלא להעיד, הסנגורים הסבירו לך היטב את משמעות הדבר?

[...]

מר אהוד אולמרט: ... כבודכם, עורך הדין רוזובסקי שוחח איתי, הוא הסביר לי מה עמדתי, הוא הסביר לי שהיות והוא לאחר שניתח ארוכות וממושכות עם כל הצוות שלו את עדותה של עדת המדינה בעבר... הוא חושב שאין מקום שאני אעיד ואני קיבלתי את דעתי.

כבוד השופט א' צבן: אתה מודע לכל ההשלכות.

מר אהוד אולמרט: ואני מודע לכל ההשלכות ואני זוכר את כבודו באופן אישי מסביר אותן גם במשפט הקודם לעד אחר (פרוטוקול, עמ' 20276-20277).

ניתן להרהר עד כמה תשובתו המפורשת של אולמרט כי הוא מודע להשלכות הנלוות לשתיקתו, מתיישבת עם טענת ההגנה שהועלתה לאחר מכן, ולפיה כלל לא ניתן לייחס לשתיקתו של הנאשם משקל כלשהו לחובתו בשלב זה של הדיון.

מכל מקום, לצורך הדיון, אף אם הייתי נכון להניח לטובת ההגנה כי אולמרט נמנע מלהעיד, שכן "ההגנה סברה כי הספק, אשר בעטיו זוכה המערער [אולמרט] בפסק הדין לא התפוגג", וכי "בנסיבות אלה, לא מצא המערער [אולמרט] כל צורך להעיד שוב ולהעצים את עיניו הדין שכרוך בהליך זה" (פס' 40 לעיקרי הטיעון) - ואעיר כי מדובר בעיניי בהסבר דחוק עד מאד - עדיין אין בכך כדי להועיל לאולמרט. כפי שצוטט לעיל, אולמרט הוזכר בדבר ההשלכות הצפויות של שתיקתו, כמצוות סעיף 161(ב) לחוק, ואישר כי הוא מודע להן. חרף ההשלכות הפוטנציאליות הכרוכות בכך, אולמרט בחר שלא להעיד, וטעמיו עמו. בנסיבות אלה, צדק בית המשפט המחוזי בכך שייחס משקל לשתיקתו של אולמרט, בהתאם להוראת סעיף 162 לחוק סדר הדין הפלילי.

92. לנוכח הממצאים העולים מעדותה של זקן ומהראיות הנוספות שהוגשו (בהן אדון בהמשך דבריי), אקדים ואומר אפוא כי בנסיבות המקרה שלפנינו, בהן לא נמצא כל הסבר המניח את הדעת לבחירתו של אולמרט להימנע מהעיד, בכוחה של שתיקתו לשמש חיזוק למשקל ראיות התביעה וסיוע היכן שדרוש סיוע (ולא למותר להזכיר כי שולה זקן היא עדת מדינה, וכי על פי סעיף 54א(א) לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971, הרשעה על סמך עדות יחידה של שותף לעבירה שהוא עד מדינה - טעונה סיוע).

קבילות הקלטות

93. בסוף עיקרי הטיעון מטעמה (לפני טיעוניה לגבי גזר הדין), העלתה ההגנה טענות נגד קבילותן של הקלטות שהוגשו כראיות. כאמור, אף שהדברים הועלו על ידי ההגנה בסוף דבריה (ודומה כי ההגנה לא השליכה עיקר יתבה על טענות אלה), מצאתי לנכון לסלקם מדרכינו כבר כעת, וזאת אעשה בקצרה.

94. בהכרעת הדין המשלימה, בית המשפט המחוזי פירט בהרחבה את עדותה של זקן על אופן ביצוע ההקלטות ועל נסיבות ביצוען. כן עמד בית המשפט על עדותה של המומחית מטעם המדינה, רפ"ק שרונה כהן, ראש המעבדה לזיהוי

דובר במז"פ בחטיבת המודיעין, ועל עדותו של מומחה המחשבים מטעם ההגנה, מר יואב זילברשטיין. כפי שצוין, רפ"ק כהן העידה כי בדקה את השיחות הן בהיבט התוכני הן בהיבט הוויזואלי, לרבות בדיקת רעשי הרקע, ומצאה כי לא קיימים סימני עריכה; וכי הקולות בשיחה היו חדים וברורים, וכך גם רצף השיחה ורצף הקולות (פס' 12 סיפא לפסק דינו של השופט צבן). בית המשפט הוסיף וקבע כי זהות הדוברים בהקלטות אינה שנויה במחלוקת; וכי מדובר ב"שיחה רצונית, ללא כפייה, ללא פיתוי, של שני אנשים המכירים היטב זה את זה. המאזין להן, בוודאי לשיחה מחודש מאי 2011, מבין היטב כי אולמרט, הנאשם, הוא המוביל את השיחה ודבריו נאמרים בחופשיות" (שם, פס' 14 סיפא). לא מצאתי כל נימוק המצדיק התערבות בממצאים ובמסקנות אלו.

למעשה, ההגנה לא ניסתה לחתור תחת נכונות תוכן השיחות שהוקלטו, וכפי שציין בית משפט קמא, טענות ההגנה בעניין זה הן בגדר "תקיפה עקיפה" (תקיפת המכשירים, האחסון, העברת הקבצים מהמכשיר למחשב וכו'), להבדיל מתקיפה ישירה של השיחות לגופן, שכלל לא נבדקו על ידי ההגנה (צוין כי ההגנה העידה מומחה מחשבים בלבד, ולא מומחה שיבדוק את ההקלטה עצמה). בית המשפט קבע בנוגע לשיחות כי "לא נמצאו סתירות של ממש ואף לא נטען כי [זקן] שינתה את תוכן, ניסתה לעבדן או אף חשבה על כך". בנסיבות אלו, צדק בית המשפט המחוזי בקבעו כי טענת ההגנה בדבר קיומה של "אפשרות תיאורטית" שההקלטה עברה עיבוד, נשארה בגדר טענה בלבד (שם, פס' 15, 18, 19).

95. באשר לטענה כי על מחשבו של נדב, בנה של שולה זקן, הותקנו שתי תוכנות עריכה, איני רואה בכך כל רבותא, באשר משעה שלא נמצאה ראיה לכך שהשיחות הרלוונטיות עברו עריכה, אין בקיומן של תוכנות אלה כדי להעלות או להוריד. אף העובדה ששיחות רבות שהוקלטו נמחקו בשלב מסוים לאחר מכן, כמו גם קביעתו של בית המשפט המחוזי כי זקן שיקרה לגבי הסיבות שהובילו להקליט, למחוק ולשמוע את השיחות - אין בהן כדי להשליך בנסיבות דנן על קבילותן של הקלטות המדוברות. לא למותר להזכיר כי אולמרט בחר שלא להעיד, וממילא לא ניסה להעלות כל טענה החותרת תחת עצם קיומן של השיחות, תוכן השיחות והנסיבות שבהן נערכו. גם מכך ניתן להסיק כי לאמיתו של דבר, ההגנה אינה חולקת על תוכן השיחות כפי שעולה מההקלטות המדוברות.

96. סופו של דבר, שאין בסיס לטענות ההגנה כי הקלטות אינן קבילות, וקביעתו של בית המשפט המחוזי כי ההקלטות המדוברות עומדות במבחני הפסיקה שנקבעו בע"פ 869/81 שניר נ' מדינת ישראל, פ"ד לח(4) 169 (1984) וע"פ 2801/95 קורקין נ' מדינת ישראל, פ"ד נב(1) 791 (1998), היא מנומקת ומבוססת, ואיני רואה להתערב בה.

עד כאן הדיון בטענותיה "המקדמיות" של ההגנה וטענותיה באשר לקבילות הקלטות. מכאן ניתן לפנות ללב הפרשה, שעניינה כאמור בכספים שקיבל אולמרט מטלנסקי ואופן החזקתם בקופה הסודית.

התשתית העובדתית

97. כפי שהקדמתי ואמרתי, לאחר בחינה מדוקדקת של חומר הראיות, מצאתי כי קביעותי ומסקנותי של בית המשפט המחוזי מבוססות כדבעי, ואיני רואה להתערב בהן (וראו בפס' 35 לעיל והאסמכתאות המובאות שם, בנוגע לכלל אי ההתערבות של ערכאת הערעור בממצאיה של הערכאה הדיונית). בנסיבות אלו, איני רואה להכביד על הקורא שלא לצורך, ואין בכוונתי לפרט את שלל המוצגים והעדויות ולהידרש לכל תג ותג בחומר הראיות. הדברים פורטו כאמור

בהרחבה יתרה בהכרעות דינו של בית המשפט המחוזי, ואין צורך לשוב ולהביאם פעם נוספת.

אפתח בתיאור תמציתי של העברות הכספיים מטלנסקי לאולמרט שהוכחו ולהחזקתם בקופה הסודית במשרדו של אורי מסר; אתייחס לטענות בדבר השימושים שנעשו בכספי הקופה, וכן לניסיונותיו של אולמרט לסייע לטלנסקי בעסקיו באותה תקופה. תוך כדי דיון אתייחס, במידת הצורך, לעדויותיהם של הנוגעים בדבר, וככל שיידרש גם להודעותיהם במשטרה ולראיות נוספות הצריכות לעניין. בכלל זה, אדרש, מטבע הדברים, לרישומים ביומניה של זקן ולתוכן השיחות שהוקלטו בינה לבין אולמרט, העומדים במוקד הכרעת הדין המשלימה. משם אפנה לפרק המשפטי ולדיון בעבירות של מרמה והפרת אמונים וקבלת דבר במרמה, תוך יישום הדברים לנסיבותיו של המקרה שלפנינו. לבסוף, אסיים בדיון בערעורו של אולמרט על גזר הדין בפרשה זו.

העברות הכספיים מטלנסקי לאולמרט

98. כפי שפורט בהכרעות הדין של בית המשפט המחוזי, העברות הכספיים מטלנסקי לאולמרט בעת שכיהן כשר התמ"ת, נעשו במספר הזדמנויות ולעתים לבשו צורות שונות ואופי שונה. אעמוד בקצרה על העברות הכספיים שהוכחו. אקדים ואומר, כי בגרסתו הראשונית במשטרה הכחיש אולמרט לחלוטין כי קיבל כספים מטלנסקי במזומן בעת שכיהן כשר התמ"ת. עם זאת, בהמשך הודה כי קיבל ממנו כסף לכיסוי הוצאותיו, אם כי הכחיש כי קיבל כסף מזומן במעטפות.

(1) "דמי כיס" ותרומות בסכומים בלתי ידועים - סוג אחד של העברות כספיים תואר על ידי בית המשפט המחוזי בתור "סכומי כסף קטנים יחסית, כמה מאות או אלפי דולרים, כדמי כיס וסיוע בשדרוג נסיעות לארה"ב עבור ארגונים", וכן תרומות בסכומים שלא הובררו שהועברו לשולה זקן ובהמשך לקופה הסודית אצל אורי מסר (פס' 935 להכרעת הדין המקורית; פס' 2 להכרעת הדין המשלימה). כפי שפירט בית המשפט המחוזי, קביעות אלה נסמכות על עדותו של טלנסקי, שהעיד במפורש כי במספר הזדמנויות (להערכתו כעשר פעמים) מסר לאולמרט מעטפות עם מזומנים, בסדר גודל של \$3,000-\$7,000 בכל פעם; על הודעתו השניה של אולמרט במשטרה, שבה מסר כי זהו דבר מקובל לקבל כסף לכיסוי הוצאות; ועל עדותו של אולמרט בבית המשפט, שבה אישר כי בשניים-שלושה מקרים טלנסקי החזיר לו הוצאות טיסה, מלון ואש"ל (ראו פירוט הדברים בפס' 931-933 להכרעת הדין המקורית).

(2) מימון שהותו של אולמרט במלון ריץ' קרלטון בווישינגטון בסך \$4,717 ביום 14.10.2005 - כפי שפורט, הוכח כי טלנסקי נשא בתשלום באמצעות כרטיס האשראי של חברת קולטק שבבעלותו. הקביעה נתמכת בדבריו המפורשים של טלנסקי בהודעתו במשטרה, וכן בעדותו בבית המשפט כי עשה כן לבקשת אולמרט או ריסבי-רז; בדף החיובים של כרטיס האשראי של טלנסקי ובחשבון המלון; במסמך קרדיט קארד שנועד להבטיח את התשלום, שנחתם על ידי טלנסקי שלושה ימים טרם הגעת אולמרט למלון; ובעדותו של דוד פרידלנד, שותפו של טלנסקי לחברת קולטק, שהתרעם על טלנסקי על שהשתמש כך בכספי החברה (ראו פירוט הדברים בפס' 940-941 להכרעת הדין המקורית). יצוין, כי אולמרט עצמו אישר כי מדובר היה בנסיעה פרטית לתערוכה של אשתו, אך העיד כי אינו זוכר פוזיטיבית דבר לגבי התשלום (שמעולם לא הושב לטלנסקי).

(3) תשלום בסך \$15,000 שניתן לאולמרט במזומן ביום 23.11.2005 - תשלום זה הוכח מהודעותיו של טלנסקי במשטרה, שידע לפרט כבר בראשית החקירה את נסיבות העברת סכום זה לידי אולמרט במלון ריג'נסי בניו יורק, כמו גם את מטרת הנסיעה של אולמרט (ברית מילה לנכדו), כל זאת באופן ספונטני ובטרם הוצג לו מסמך כלשהו; ומעדותו של

טלנסקי בבית המשפט, בה תיאר את הסוויטה של אולמרט ואת המזוודה עם הכסף שהניח בחדר השינה.

טלנסקי העיד כי בשעות הבוקר של אותו היום אולמרט התקשר אליו שלוש פעמים בשעה שהיה בבית הכנסת, שכן אולמרט היה זקוק לכסף. גרסתו של טלנסקי נתמכת בפירוט השיחות היוצאות מבית המלון, שם מופיעות ארבע שיחות לטלנסקי בין השעות 09:21-06:17 (שיחה נוספת למשרדי קולטק התבצעה בשעה 10:04). תימוכין נוספים לגרסת טלנסקי ניתן למצוא מפירוט המשיכות שביצע מחשבונו באותו הבוקר, משיכה אחת ע"ס \$1,500 (בשעה 10:28) ומשיכה נוספת בסמוך לאחר מכן ע"ס \$13,500 (בשעה 10:39). גרסתו של טלנסקי נתמכת גם בלו"ז הנסיעה של אולמרט, שבו מופיעה פגישה בין השניים שנקבעה לשעה 09:00 של אותו היום בבית המלון; וכן בעדותה של ריסי-רז, כי קבעה פגישות בלו"ז של אולמרט רק על דעתו ובאישורו (ראו פירוט הדברים בפס' 944-942 להכרעת הדין המקורית). הכחשותיו של אולמרט, כמו גם ניסיונותיו להסביר כי שיחותיו לטלנסקי באותו היום נעשו במטרה לבטל את הפגישה, שנקבעה לדבריו ברגע האחרון - נדחו על ידי בית המשפט המחוזי, ובדין נדחו, לנוכח שורת הראיות הארוכה התומכת בבירור בגרסתו של טלנסקי.

(4) \$72,500 ביום 24.12.2003 - כזכור, בהכרעת הדין המקורית נקבע כי ישנן ראיות התומכות בהעברה זו, ובכללן: אמירה ספונטנית של טלנסקי במשטרה בדבר העברת סכום זה (הגם שבהזדמנויות אחרות התכחש לכך); עדותו של טלנסקי כי אולמרט ביקש ממנו סכום זה; בסמוך לפני העברת הסכום לידי אולמרט, הופקדו בחשבונו של טלנסקי \$70,000, ויום לפני העברת הכסף הוא עצמו משך מחשבונו \$68,000; עדותו של טלנסקי כי מסר את כספי המשיכה הנ"ל לאולמרט תוך השלמת היתרה בסך \$4,500, ככל הנראה באמצעות מזומן שהיה ברשותו; ומחקרי תקשורת המלמדים על שיחות טלפון תכופות בין טלנסקי לשולה זקן באותם ימים, ועל שיחות בין שולה זקן לאורי מסר באותו היום (ראו פירוט הדברים בפס' 939-936 להכרעת הדין המקורית). על אף האמור, בשורה התחתונה בית המשפט המחוזי קבע כי חרף ראיות אלה, גרסתו של טלנסקי לא היתה עקבית וקוהרנטית דיה, ולכן נותר ספק אם העברה זו אכן בוצעה.

ספק זה הותר בסיבוב השני בבית המשפט המחוזי באמצעות שלוש ראיות נפרדות: ראשית, רישום מפורש ביומנה של שולה זקן כי "טלנסקי הביא 72500 דולר נתתי ל-7500 לאהוד והשאר למסר 24.12.03";

שנית, שולה זקן העידה כי היא זוכרת את ההתרחשות המדוברת, שבה הגיע טלנסקי למשרד ונתן את לאולמרט את הכסף. לדבריה, אולמרט ספר את הכסף בעודה עומדת לידו, ומתוך הסכום זקן הוציאה \$7,500 ומסרה אותם לאולמרט ואת היתר העבירה לאורי מסר [יצוין, כי בניגוד לאמור בהכרעת הדין המשלימה (פס' 33), מהפרוטוקול עולה כי זקן לא העידה שהיא ספרה את כל הכסף בעצמה ושאלמרט ספר את הכל אחריה, אלא, כאמור, שאולמרט ספר את הכסף לידה, ואז היא ספרה מתוכו \$7,500 (פרוטוקול, עמ' 19659)].

שלישית, בשיחה שהוקלטה בין אולמרט לזקן מיום 19.5.2011, אולמרט עצמו התייחס לסכום המדובר, ובמילותיו: "יש דברים שבלי שום קשר אליי זה מסבך אותך עם עצמך ולכן יהיה לך קשה מאוד. היא את לא תוכלי להתחמק מהניירת הזאת... הניירת הזאת ממה התחיל כל העניין? טלנסקי 72000 מאיפה הם ידעו בכלל את השם הזה?" (וראו פירוט הדברים בפס' 32, 33, 47 להכרעת הדין המשלימה). אולמרט התייחס אפוא לסכום המדובר שהועבר על ידי טלנסקי כאל נתון, מבלי להרהר אחר נכונותו.

סיכומו של דבר, שראיות אלה מוכיחות כי טלנסקי העביר לאולמרט \$72,500 במזומן במועד המדובר, מתוכם \$7,500 נותרו אצל אולמרט והיתר הופקדו בקופה הסודית אצל אורי מסר.

99. מרישומי יומנה של שולה זקן עולה כי טלנסקי העביר לאולמרט כספים נוספים בתקופה שבה כיהן כשר התמ"ת. בית המשפט המחוזי עמד על אמינותם של הרישומים ביומן, וקבע כי חרף קיומן של כפילויות שונות במספר רישומים (לרבות בנוגע לרישומים פרטיים שאינם קשורים להעברות הכספים), הרי שלכל שורה ביומן יש "תאריך יצירה" המוכיח מתי בוצע הרישום לראשונה (וראו הדיון המפורט בעניין זה בהכרעת הדין המקורית (פס' 875-876, 879(ט)), לרבות דיון בעדויותיהם של אלי שקלי, טכנאי מחשבים העובד במשרד התמ"ת; פקד רמי כהן גבורה, קצין חקירות במפלג עבירות מחשב של יאח"ה; רפ"ק פורלייטר, שכאמור כיהן בשעתו בתור ראש מחלק מיצוי ראיות מחשב ביחידת להב; ומומחה ההגנה, שי בליצלבאו, בעל ניסיון של שנים בתחומי אבטחת מידע וחקירות מחשב). נקבע כי מדובר ברישומים אותנטיים שנעשו בזמן אמת "במהלך העסקים הרגיל". יתרה מכך, מהשיחות בין אולמרט לזקן שהוקלטו, עולה בבירור כי השניים מתייחסים לרישומי היומן כאל רישומים אותנטיים, וכי אולמרט מודע היטב לערכו הראייתי הרב של היומן ומכיר בפוטנציאל המפליל הטמון בו (ראו בפס' 29-31 להכרעת הדין המשלימה). קביעות אלה מבוססות היטב.

100. הערה נוספת בעלת חשיבות באשר לטיב מערכת היחסים בין טלנסקי לאולמרט מצויה בעדותה של זקן. מעדותה אנו למדים כי הכספים שמסר טלנסקי לאולמרט לא באו בהכרח מכיסו הפרטי או מתרומות שגייס עבור אולמרט בחו"ל. לדברי זקן, לעתים אולמרט היה מקבל שיקים בחוץ לארץ, אך לא היה פודה אותם בעצמו, אלא מעביר אותם לטלנסקי כדי שזה יפדה אותם וימסור לידיה את הפדיון בדולרים במזומן. ובמילותיה:

"היו הרבה פעמים שאהוד הביא צ'קים מחוץ לארץ והייתי אמורה לחכות לטלנסקי שיגיע לארץ וכשהוא היה מגיע לארץ הייתי נותנת לאהוד את הצ'קים האלה אחרי שהייתי מצלמת אותם והוא היה נותן אותם לטלנסקי והיה אומר לי שטלנסקי אמור להחזיר את הערך של הצ'קים האלה במזומן, בדולרים ושאני אהיה ערה ל[ז]ה, אז הייתי מחכה וכשטלנסקי היה בא ומבקש פגישה עם אהוד הוא היה מביא לו את הכסף, את הערך של הצ'קים האלה ואז הייתי מעבירה אותם לאורי מסר והוא יודע שזאת ההתנהלות הייתה..." (פרוטוקול, עמ' 19642).

ובהמשך דבריה:

"[...] כשאהוד היה נוסע לחוץ לארץ הרבה פעמים הוא היה בא עם צ'קים שהוא היה מקבל בחו"ל וצ'קים של ארצות הברית בדולרים ואז כשטלנסקי היה מגיע לארץ הוא היה מבקש ממני שאני אתן לו אותם, שאני אזכור לתת לו אותם אז אני הייתי שומרת על הצ'קים, היה מבקש שאני אצלם אותם, הייתי מצלמת את זה בדף אחד את הצ'קים ושטלנסקי היה בא אז הייתי משאירה לו מעטפה על השולחן.

כבוד השופט צבן - אב"ד: דרך טלנסקי היו הופכים את הצ'קים למזומן?

[...]

ת. כן, בהחלט. אני אמרתי, זה היה 72 אלף דולר, כל מיני סכומים שאת יכולה לראות ביומן שנרשמים שהגיעו מטלנסקי, הרבה פעמים זה היה במזומן אבל גם היו צ'קים שאני הייתי מצלמת אותם על מנת שיהיה מעקב על הסכומים ואהוד היה נותן לטלנסקי את הצ'קים, טלנסקי היה נוסע איתם לחוץ לארץ וכשהוא היה מגיע, אם הוא היה מגיע לארץ אז הוא היה מביא את זה איתו ונותן את זה לאהוד, אהוד היה נותן לי, או שהוא היה נותן אותם לאהוד בחוץ לארץ וכשהוא היה חוזר הוא היה נותן לי והיה אומר לי שזה שווה לצ'קים שנמצאים אצלי ואז הייתי מעבירה אותם לאורי מסר ואת הפתק של הצ'קים הייתי זורקת לזבל" (שם, עמ' 19643).

בתשובה לשאלת בית המשפט אם הצ'קים היו משוכים על שם טלנסקי, אם הוא היה חתום עליהם, השיבה זקן: "לא, מה פתאום? לא צ'קים של טלנסקי, זה צ'קים שאהוד היה מביא מחוץ לארץ או שטלנסקי היה מביא מחוץ לארץ אבל לא של טלנסקי, טלנסקי היה הופך אותם למזומן בחוץ לארץ" (שם, עמ' 19644) (וראו בדומה דבריה בעמ' 20114 לפרוטוקול). יצוין, כי דבריה של זקן נתמכים באחד הרישומים ביומנה של זקן, בו נאמר "טלנסקי חייב 6,500". זקן הסבירה בעדותה כי אולמרט אמר לה שטלנסקי חייב את הסכום, כי "יכול להיות שהוא [טלנסקי] לא נתן את השווי של הצ'קים ונשאר 6,500 דולר, אז אהוד ביקש ממני שאני אזכור שהוא עוד צריך לתת 6,500 דולר" (שם, עמ' 19668).

מדברים אלה עולה כי טלנסקי שימש עבור אולמרט גם כמעין "בלדר", וניתן רק לשער מדוע העדיף אולמרט להימנע מפדיון השיקים בעצמו או מהפקדתם בחשבון בנק בישראל (כפי שניתן היה לצפות שיעשה בכספי תרומות), וחלף זאת העדיף להיעזר בשירותי הבלדרות של טלנסקי (שפדה את השיקים בחו"ל) ולקבל את הכספים במזומן, ואז לשמור אותם בכספת במשרדו של אורי מסר.

101. כאמור, הרישומים ביומן מלמדים על שורה ארוכה של העברות כספים בנוסף להעברות שפורטו לעיל (סך הכל כ-16 תנועות הכוללות הפקדות, משיכות והמרות). משעה שנקבע כי מדובר ברישומים אותנטיים, שאף אושרו על ידי זקן בעדותה, איני רואה לפרט את כלל התנועות בקופה כפי שתועדו ביומן (וראו פירוט ההפקדות והמשיכות בהרחבה יתרה, לרבות עדותה של זקן בנוגע להעברות השונות, בפס' 32-44 להכרעת הדין המשלימה).

בסיכומי של דבר, החשוב לענייננו הוא שבתקופה הרלוונטית, בין השנים 2003-2005, הוכח כי טלנסקי העביר לאולמרט בארבע הזדמנויות שונות סך מצטבר של \$153,950 (פס' 46(ב) להכרעת הדין המשלימה). רובו המוחלט של הסכום הועבר לקופה הסודית במשרדו של מסר (מלבד \$7,500 שאולמרט נטל לעצמו מתוך הסכום של \$72,500). סכום זה של \$153,950 מצטרף ל-\$15,000 שנתן טלנסקי לאולמרט במלון בניו יורק ביום 23.11.2005, כמו גם למימון שהותו של אולמרט במלון בווינגטון בסך \$4,717 כחודש קודם לכן. עוד עולה כי הרישומים ביומן אינם כוללים את "דמי הכיס" שניתנו לאולמרט במזומן.

החזקת הכספים בקופה הסודית

102. לאמיתו של דבר, דומה כי אין כיום כל מחלוקת לגבי עצם קיומה של קופת המזומנים שהוחזקה בכספת של אורי מסר. בהכרעת הדין המקורית, בית המשפט המחוזי עמד בהרחבה על גרסתו של מסר, הן מתוך הודעותיו במשטרה והן על פי הגרסה שמסר בעדותו בעניין זה. כך, בית המשפט ציין כי בחקירתו הראשונה אורי מסר אמנם הכחיש קיומו

של קשר כספי כלשהו עם אולמרט, אולם בהמשך, לאחר שהוצגו לו ראיות בנושא, אישר כי קיבל מזקן כספים, אותם החזיק בכספת במשרדו עבור אולמרט. בעדותו אישר מסר כי לעתים הסכום בקופה עלה על \$300,000. לדבריו, הוא התבקש להחזיק את הכסף במזומן, והכספים הועברו לו על ידי זקן במעטפה גדולה ובה דולרים. מסר העיד כי זקן ביקשה ממנו כספים, וכי ייתכן שהיו אי-אלו מקרים בהם גם אולמרט בעצמו ביקש ממנו כספים. לעתים העביר את הכסף במשרדו, לעתים בביתה של זקן או בלשכתה, ופעם או פעמיים בביתו של אולמרט. מסר אישר כי הסכומים ביומנה של זקן תואמים, פחות או יותר, את הסכומים הזכורים לו, וכי לא דיווח על הכספים לאיש, שכן לטענתו לא הייתה כל חובה לעשות כן.

לדברי מסר, בשנת 2006, לאחר שאולמרט החל לכהן כראש ממשלה בפועל, "התחיל גל מטורף של פרסומים של עיוותים, של סילופים והתחילו חקירות עיתונאיות כאלה ואחרות... התחילו כל מיני... פרסומים, רחרוחים חיטוטים, נבירות, תקרא לזה איך שאתה רוצה" (פרוטוקול, עמ' 10355-10356). מסר העיד כי חשש להיקלע לעין הסערה (הגם שלדבריו לא ראה כל פסול בהחזקת הכסף), ולכן החליט להחזיר לאולמרט את כל הכסף שנותר בקופה הסודית. או-אז, ארז כ-\$150,000 בתיק, נפגש עם זקן מתחת למשרד התמ"ת ומסר לה את התיק, ולאחר מכן עדכן את אולמרט על כך (לתיאור החקירות, התנהלותו של מסר במהלך והנסיבות בהן התקיימו, ראו בפס' 907-910 להכרעת הדין המקורית. יצוין, כי מסר נחקר באזהרה פעמים רבות לאורך כעשרה חודשים בנוגע לפרשיות מושא הערעורים שלפניו, מתוכן 7 פעמים בפרשת טלנסקי, אולם לבסוף הוחלט שלא להגיש נגדו כתב אישום; לתיאור גרסתו של מסר במשטרה ובבית המשפט, ראו שם בפס' 962).

103. בדומה למסר, גם אולמרט הכחיש תחילה קיומו של קשר כספי בינו לבין מסר, וכן הכחיש כל ידיעה בנוגע לכספים שהוחזקו בכספת במשרדו של מסר. ואולם, בעדותו בבית המשפט אולמרט שינה טעמו, ובין היתר הסביר כי חש שהחוקרים אינם פתוחים לשמוע את תשובותיו וכי כל דבריו מודלפים לתקשורת. לדבריו, בעת שנחקר, הוא הבין כי החקירה צפויה להשליך על יכולתו להיות בתפקיד ראש הממשלה, והבנה זו השליכה על התנהלותו בחקירה. ובמילותיו, "עשיתי טעויות, לא תמיד אמרתי את הדברים נכון כפי שצריך היה לומר אותם, נכון מבחינת הדגש על הדברים וכו', אבל זו הייתה המציאות שאיתה התמודדתי" (פרוטוקול, עמ' 12115). עם זאת, אולמרט הקפיד לומר כי לא ידע שהכספים מוחזקים במזומן בכספת, ולדבריו חשב שהם מוחזקים בחשבון בנק (ראו, למשל בעמ' 12895 לפרוטוקול). אולמרט אישר כי הכסף היה בשליטתו ורק הוא החליט מה עושים בכסף (שם, עמ' 12866), וכן העיד כי כל הכספים שימשו לצרכים פוליטיים (ראו בהרחבה בפס' 963-965 להכרעת הדין המקורית).

104. בסיבוב השני בבית המשפט המחוזי, נוספה לתמונה עדותה של שולה זקן בנוגע לכספי הקופה הסודית. זקן העידה כי תמיד קיבלה את הכסף שהעביר טלנסקי ישירות מידיה של אולמרט, על מנת שתעבירו לידי אורי מסר. כך, בנוגע ל-\$72,500 שהעביר טלנסקי, זקן תיארה כיצד אולמרט ספר את הכסף במשרדו, בעודה לידו, כשהוא עושה זאת "לא על השולחן כי כל הזמן הוא היה חושש שמישהו יכנס", אלא מתחתיו (שם, עמ' 19659). לדבריה, לפעמים אולמרט היה לוקח לעצמו חלק מהכסף קודם לכן (פרוטוקול, עמ' 19643). זקן אישרה כי מדובר היה בקופה סודית ששלושה אנשים בלבד ידעו עליה - אולמרט, היא עצמה ואורי מסר (אם כי הם עצמם לא השתמשו בכינוי "קופה סודית" (שם, עמ' 19653)). לדבריה, אולמרט תדרך אותה כיצד להתנהג עם הקופה, ואיש לא היה אמור לדעת שהיא מעבירה את הכספים לאורי מסר, ובלשונה: "זה שלושה אנשים שיקחו את הסוד הזה לקבר עד יומם האחרון או עד שמישהו יחליט שהוא צריך להציל את עצמו" (פרוטוקול, עמ' 19642).

105. כפי שפתחתי ואמרתי, על דבר קיומה של הקופה הסודית דומה כי אין חולק, והדבר אושר למעשה על ידי

שלושת שותפי הסוד. לפי הרישומים ביומן, ובהתאם לעדותה של זקן ואישורו של מסר, בתקופה הרלוונטית הוחזקו בקופה הסודית הסכומים הבאים (פס' 46א) להכרעת הדין המשלימה): אוגוסט 2003 - \$368,550; פברואר 2004 - \$355,600; יוני 2005 - \$274,000. אזכיר עוד, כי במחצית הראשונה של 2006, לאחר שאולמרט החל לכהן כראש הממשלה, אורי מסר "חיסל" את הקופה ומסר לידי זקן את יתרת הקופה בסך של כ-\$150,000.

שאלה נפרדת היא מהם השימושים שנעשו בכספי הקופה. אעבור לדון בכך עתה.

השימושים בכספי הקופה הסודית

106. בהכרעת הדין המקורית, בית המשפט המחוזי קבע כי הוכח דבר קיומה של הקופה הסודית במשרדו של אורי מסר; כי רק השלושה - אולמרט, זקן ומסר - ידעו על קיומה; כי בשלב מסוים הוחזקו בקופה למעלה מ-\$300,000; כי החזקת הקופה במזומן נעשתה לבקשת אולמרט; כי בתקופת כהונתו של אולמרט כשר התמ"ת היו תנועות של עשרות אלפי דולרים בקופה; כי היו מקרים בהם מסר העביר כסף מהקופה ישירות לידי אולמרט; כי חלק מהכספים מקורם בטלנסקי, וחלקם האחר מקורם לא ידוע; כי בתחילת 2006 אורי מסר "חיסל" את יתרת הקופה בסך כ-\$150,000 ומסר אותה לידי זקן עבור אולמרט, והאחרון לא סיפק הסבר היכן נמצא כסף זה; וכי גרסתו של אולמרט בנושא זה הייתה כבושה, משתנה, מתפתחת ומתחמקת, והסבריו להכחשותיו במשטרה היו דחוקים. חרף כל האמור, בית המשפט קבע כי לא הוכח שנעשה בכספי הקופה שימוש פרטי, זאת "להבדיל מכספים שהוגבלו על ידי תורמיהם לשימושים פוליטיים בלבד" (פס' 966 להכרעת הדין המקורית). קביעה זו הובילה בסופו של דבר לזיכויו של אולמרט בסיבוב הראשון.

בתום הדיון בסיבוב השני, קביעה זו התהפכה, לאחר שבית המשפט המחוזי מצא כי נעשו שימושים פרטיים בכספי הקופה. בכך נסללה הדרך להרשעתו של אולמרט בעבירות המיוחסות לו. אף לטעמי הוכח כי כספי הקופה, למצער חלקם הגדול, שימשו לצרכים פרטיים. אעמוד בקצרה על חומר הראיות התומך במסקנה זו.

107. כפי שפורט בהרחבה בהכרעת הדין המשלימה, הוכח כי חלק מכספי הקופה שולמו על ידי אולמרט לכיסה הפרטי של שולה זקן. לדבריה, בעת המעבר מעיריית ירושלים למשרד התמ"ת אולמרט רצה שהיא תעבור יחד אתו ותוסיף לעבוד לצדו, אולם המשכורת במשרד התמ"ת הייתה נמוכה יותר מזו שקיבלה בעיריית ירושלים, והמעבר עתיד הייתה לגרום לה לחסרון כס. לכן, כדי לפצות אותה על הירידה הצפויה בשכרה, אולמרט אמר לה שידאג עבורה לתוספת משכורת, ובהתאם לכך שילם לה \$25,000 בשנתיים הראשונות ו-\$30,000 בשנה השלישית מתוך כספי הקופה הסודית.

לגרסה זו יש תימוכין ביומנה של זקן, בו נרשמו שתי השורות הבאות. האחת - "אורי נתן לי \$25,000 ב-20.4.2004" (תאריך יצירה 19.4.2004); השניה - "לבלקש מאורי מסר שנה חדשה - שנה שעברה קיבלתי 30" (תאריך יצירה 16.3.2005). רישום זה, שנעשה כאמור בזמן אמת, תומך בבירור בגרסתה של זקן (וראו בפס' 37, 49 להכרעת הדין המשלימה).

108. אף השיחות שהוקלטו בין אולמרט לזקן מחזקות את גרסתה. נביא מקצת חילופי הדברים בין השניים, כפי

שהובאו על ידי בית משפט קמא (שם, פס' 50). וכך נאמר בשיחה מיום 19.5.2011:

"אולמרט: ... ובסוף את תאלצי להודות שאת כתבת את זה, אז הוא יגיד מה זה אני לוקחת לעצמי שלושים וחמש אלף דולר, מה תגידי? אז הוא יגיד את לקחת לעצמך שלושים וחמישה אלף דולר...?"

זקן: [בתמיהה] אבל מה אני אומרת, אני לא יכולה להגיד שקיבלתי ממך כסף ואתה החלטת לתת לי כסף?

אולמרט: את יכולה להפיל עליי הכל זה בסדר.

זקן: לא, רגע סליחה מה, מה הוא יכול להגיד לי?

אולמרט: סליחה, דיווחת על זה למישהו?

זקן: לא.

אולמרט: זה כסף מי מה זה, הכנסה? מתנה שלושים אלף דולר מה זה? מה זה? זה שוחד? מה זה?

זקן: זה... רצה לעזור לי.

אולמרט: שולה, שולה, אה... מה זה מה? מה? איזה כסף זה הרי? הרי אני אומר שזה תרומות פוליטיות אז מה?"

כפי שציין בית משפט קמא, בשיחה זו ניסה אולמרט להסביר לזקן מדוע כדאי שתימנע ממתן עדות. והנה, ניכר בבירור מדבריו המפורשים של אולמרט כי הוא ער לכך שגרסתו לפיה הכסף המדובר הוא "תרומות פוליטיות", אינה מתיישבת עם העובדה שמדובר בכסף ששולם לזקן. נוסף, כי "השלמת המשכורת" של זקן מכספי הקופה, מוזכרת במפורש על ידי השניים גם בשיחה הנוספת שהוקלטה בין השניים מיום 28.10.2012, בה מביע אולמרט תרעומת על כך שזקן רשמה את הדברים ביומנה, באומרו "הכל התחיל מזה" (יצוין, כי בשיחה זו ישנה אי הסכמה בין השניים אם התשלום לזקן הוצע על ידי אולמרט או שמא זקן היא זו שביקשה אותו - וראו בפס' 51 להכרעת הדין המשלימה).

109. בעדותה, סיפרה זקן כי אמנם נעשה בכספי הקופה הסודית שימוש פוליטי "פה ושם", אולם בעיקר שימשה הקופה לצרכים האישיים של אולמרט ובני משפחתו:

"... הוא [אולמרט - ס. ג.] יודע שאני יודעת [שהקופה אינה פוליטית - ס. ג.] כי אני ביצעתי את העניינים האלה לדרישתו בכספים שנמצאו בקופה הסודית אצל אורי מסר. והוא עכשיו אומר לי שהוא עולה לדוכן והוא רוצה להגיד שזה תרומות פוליטיות. והוא יודע שהסכום שאני קיבלתי זו לא תרומה פוליטית, וזה לא עניין פוליטי. והוא יודע שהשתמשנו בכספים האלה לדברים פרטיים. השתמשנו גם לפוליטיקה כן? היה פה ושם השתמשנו לפוליטיקה. אבל בעיקר הקופה הזאת הייתה קופה אישית סודית לצרכים האישיים שלו ושל בני המשפחה שלו" (פרוטוקול, עמ' 19616).

בהמשך הרחיבה זקן לגבי שימושים קונקרטיים:

ש. לנאשם, מה מפריע לנאשם השימושים? הוא אומר הוא יודע איזה שימושים אנחנו עשינו, כשאת לוקחת כספים בשביל מה את לוקחת כספים מהקופה הזאת חוץ מהתשלום שלך שכבר שמענו עליו?

ת. כי הוא כבר אמר שהוא רוצה להגיד שזה קופה פוליטית והוא יודע שהשתמשנו בזה לקנות סיגרים, לתפור את החליפות, לקנות בדים לחליפות.

עו"ד איל רוזובסקי: סיגרים ומה? לא שמעתי?

ת. סיגרים, בדים לחליפות, תפירת החליפות, עטים, תשלומים כאלה ואחרים, דמי כיס לעליזה כשהיא נסעה.

ש. כשהיא נסעה לאן עליזה?

ת. לחוץ לארץ. היו פעם, פעמיים שאני נסעתי והוא נתן לי אלפיים דולר לנסיעה שאני אבזבז ולעצמו, הוא נסע תמיד עם אלפי דולרים בכיס. זה היה השימוש של הקופה הזאת" (שם, עמ' 19646).

עם זאת, יצוין כי בית המשפט המחוזי לא קבע ממצא בעניין שימושים אלה (בדמות רכישת סיגרים, חליפות, דמי כיס וכו'), אלא ביסס את מסקנתו על "השלמת המשכורת" שניתנה לשולה זקן.

110. בית המשפט המחוזי הרחיב לגבי השאלה אם התשלומים שניתנו לזקן מהווים שימוש פרטי בכספי הקופה או שימוש פוליטי, וקבע באופן נחרץ כי יש לראותם כתשלומים פרטיים, שאין בינם לבין פעילות פוליטית "דבר וחצי דבר". אף לטעמי, ואף מבלי להזדקק לשימושים הפרטיים *per se* שתיארה זקן בעדותה (רכישת סיגרים וחליפות, וכסף מזומן ששימש את אולמרט, רעייתו ואת זקן עצמה בעת שנסעו לחוץ לארץ), הוכח כי נעשה בכספי הקופה שימוש פרטי בדמות תשלומים לשולה זקן.

אמנם, מטבע הדברים, זקן, ששימשה כמנהלת לשכתו של אולמרט כשר התמ"ת, ביצעה משימות הקשורות בפעילותו הפוליטית של אולמרט. ואולם, כפי שתואר בהכרעת הדין המשלימה, והדברים עולים גם מעדותו של אולמרט בסיבוב הראשון, זקן עסקה באופן שוטף גם בענייניו הפרטיים, ובכלל זה ניהול חשבון הבנק שלו ותשלום חשבונותיו, פגישותיו הפרטיות והמשפחתיות, תערוכותיה של גב' אולמרט, וטיפול בענייניהם הפרטיים של בני המשפחה כגון משימות הקשורות בחוזי הדירות שלהם (ראו פירוט הדברים בפס' 56-57 להכרעת הדין המשלימה). בנסיבות אלו, ניתן להבין מדוע אולמרט כה חפץ בכך שזקן, בה היה לו "אמון עצום" כדבריו, תוסיף לעבוד לצדו. ועם זאת, אין הדברים מתיישבים עם הטענה כי התשלומים שניתנו לה מכספי הקופה הסודית הם בבחינת "כספים פוליטיים" (ואיני רואה צורך להידרש לכך שמדובר בהפרה של הוראות התקשי"ר). כזכור, כך גם הבין את הדברים אולמרט עצמו בשיחה שהוקלטה בינו לבין זקן.

על האמור לעיל, יש להוסיף את הממצאים העובדתיים שהוכחו בנוגע לכספי הקופה, ולפיהם מדובר בקופה סודית שכל קיומה, ניהולה, החזקתה והשימוש בה נעשה במחשכים, ללא כל דיווח; ואת העובדה שהקופה "חוסלה" על ידי אורי מסר בשנת 2006, ועקבותיהם של כ-150,000\$ נעלמו כלא היו. בנוסף, אשוב ואזכיר את קביעתו של בית המשפט המחוזי כי גרסתו של אולמרט בנושא זה הייתה כבושה, משתנה, מתפתחת ומתחמקת, וכי הסבריו להכחשותו במשטרה היו דחוקים; כמו גם את העובדה שאולמרט בחר להימנע מלהעיד בסיבוב השני, ובכך הותיר את גרסתה של זקן ואת התמונה הנשקפת מתוכם של היומנים וההקלטות - ללא מענה, באופן המהווה סיוע לעדותה. בכל האמור

יש, לטעמי, די והותר כדי לבסס למעלה מכל ספק סביר את קביעתו של בית המשפט המחוזי, ולפיה חלקים משמעותיים מכספי הקופה לא שימשו את אולמרט לצרכים פוליטיים, כי אם לצרכים פרטיים.

ניסיונותיו של אולמרט לסייע לטלנסקי בענייניו העסקיים

111. כרקע לדברים, נציין כי בשלהי שנת 2004 הצטרף טלנסקי כשותף עסקי בחברת "קולטק". חברה זו החזיקה בטכנולוגיה של זיהוי תנועה, אותה ביקשה ליישם בדרך של יצירת מיני-ברים אוטומטיים המיועדים לבתי מלון (כך שברגע שהתבצעה הוצאת תכולה מהמיני-בר, דיווח על כך יועבר ישירות למחשב של בית המלון) (ראו פס' 946 להכרעת הדין המקורית).

112. אפרט בקצרה את שלוש הפניות שביצע אולמרט עבור טלנסקי, ואת הקביעות לגביהן בהכרעת הדין המקורית:

(1) מכתב מיום 24.5.2004 ששלח אולמרט למר רונלד ארנל, תושב ארה"ב העוסק בתחום הנדל"ן. על המכתב הייתה חתומה ריסי-רז, ונאמר בו כי בהמשך לשיחתם של אולמרט וארנל, טלנסקי יעמוד עמו בקשר בימים הקרובים על מנת לקבוע פגישה. בית המשפט המחוזי קבע לגבי מכתב זה כי לא הוכח שהיה קשור לעסקי טלנסקי (שם, פס' 947-948).

(2) מכתב מיום 17.11.2005 ששלח אולמרט למר שלדון אדלסון, איש עסקים בתחום הנדל"ן והמלונאות, שהודפס על נייר רשמי של סגן ראש הממשלה ושר התמ"ת. המכתב כלל פניה לאדלסון שישקול שימוש בשירותים המוצעים על ידי חברת "קולטק" של טלנסקי, ושאלמרט ישמח מאוד אם אדלסון יעביר את הפרטים לאנשים הרלוונטיים בארגונו. אולמרט אישר ששלח את המכתב, ואמר כי היה לו עניין לעזור לטלנסקי שכן המוצר שלו הוא פטנט ישראלי (שם, פס' 949-951);

(3) בשלהי שנת 2005 ביקש טלנסקי מאולמרט שיפנה למענו ליצחק תשובה, במטרה לקדם את עסקי חברת "קולטק". אולמרט נענה לבקשה ודאג ליצירת קשר בין השניים. אולמרט אישר זאת וטען כי מדובר בפנייה שגרתית ולגיטימית (שם, פס' 953-955).

113. הערה כרונולוגית בנוגע לפניות אלה מצד אולמרט: עיון בדף התנועות של הקופה הסודית שתועדו ביומנה של זקן, מלמד כי שלוש הפניות הנ"ל נעשו במקביל לתקופה שבה העביר טלנסקי סכומי כסף ניכרים. כך, הפניה לרונלד ארנל נעשתה כחצי שנה לאחר שטלנסקי העביר לאומרט את הסך של \$72,500; ואילו הפניה השניה והשלישית לשלדון אדלסון ויצחק תשובה, נעשו כחמישה חודשים לאחר שטלנסקי העביר \$29,350 וכשלושה חודשים לאחר שהעביר \$7,500 נוספים.

עד כאן הדיון בפרק העובדתי של פרשה זו. מכאן נשים פעמינו לפרק המשפטי, שעניינו בשאלה אם מעשיו של אולמרט מגבשים עבירה של מרמה והפרת אמונים ועבירה של קבלת דבר במרמה.

התשתית הנורמטיבית

מרמה והפרת אמונים

114. ברבות השנים זכתה העבירה של מרמה והפרת אמונים לדיונים מעמיקים בפסיקה ולהתייחסויות רבות מספור בספרות המשפטית. מלל רב נשפך על היותה מעין "עבירת מסגרת" שיסודותיה אינם מוגדרים במדויק, וטענות מטענות שונות הושמעו כלפיה על כך שגבולותיה אינם ברורים דיים ושהיא עומדת במתח מובנה אל מול עקרון החוקיות, עד שיש שהכתירה "כאחת מה'שיאניות' בתחום מאמרי הביקורת" (דבורה חן "עבירת מרמה והפרת אמונים - מתי תתפוגג העמימות?" ספר אליהו מצא 597, 598 (אהרן ברק, אילה פרוקצ'יה, שרון חנס ורענן גלעד עורכים, 2015) (להלן: ספר מצא); לדיונים שונים בנוגע לעבירה זו, ראו עוד: יאיר לבנה "הפרת אמונים של עובד הציבור" ספר מצא 565 (2015); מרים גור-אריה "הפרת אמונים מצד עובדי הציבור ונבחרי - האם עבירה פלילית?" פלילים ח 253-271 (דצמבר 1999); רות קנאי "העדר מודעות ליסודות העבירה או טעות במצב המשפטי: העבירה של הפרת אמונים כדוגמה" מגמות בפלילים 203 (אלי לדרמן עורך, תשס"א); יובל קרניאל "מרמה והפרת אמונים של עובד ציבור - הלכה למעשה" פלילים ח 273 (תש"ס)). על היות העבירה "עבירת מסגרת" שמרכז הכובד שלה טמון באשמתו המוסרית של הנאשם, ראו דברי השופט א' גולדברג בבג"ץ 2534/97 יב נ' פרקליטות המדינה, פ"ד נא(3) 1, 17 (1997); דברי השופטת א' פרוקצ'יה בע"פ 2333/07 תענך נ' מדינת ישראל, פס' 140 (12.7.2010) (להלן: עניין תענך); כן ראו דברי השופט א' א' לוי בע"פ 5083/08 בניזרי נ' מדינת ישראל, פס' 53 (24.6.2009); על עקרון החוקיות ועקרון הבהירות הנגזר ממנו, ראו אלעד רום טעות בחוק הפלילי 45 (2015)).

ברוח דבריו של בית משפט זה (החוזרים ונאמרים בתחומי משפט שונים), לא כל אימת שעבירה זו שבה ומונחת לפתחנו, יש להידרש מבראשית למאפייניה של העבירה, לרוחב יריעתה, לערכים המוגנים הניצבים בבסיסה, להלכות השונות שיצקו תוכן לעבירה, לספרות המשפטית העניפה ולדעות השונות שהושמעו לגביה. לטעמי, הצורך להידרש לכך אף פוחת ביתר שאת במקרה שלפנינו, שכן המעשים שהוכחו נופלים במובהק לליבת העבירה, באופן שאינו מצריך הידרשות למלאכת שרטוט גבולותיה של עבירה זו פעם נוספת. לא אאריך אפוא שלא לצורך, ולמען שלמות הדיון אסתפק בסקירה קצרה של עיקרי התשתית הנורמטיבית.

115. זו לשון העבירה, הקבועה בסעיף 284 לחוק העונשין:

מרמה והפרת אמונים

284. עובד הציבור העושה במילוי תפקידו מעשה מרמה או הפרת אמונים הפוגע בציבור, אף אם לא היה במעשה משום עבירה אילו נעשה כנגד יחיד, דינו - מאסר שלוש שנים.

סעיף זה ממוקם בפרק ט' של חוק העונשין שכותרתו "פגיעות בסדרי השלטון והמשפט", תחת סימן ד' שכותרתו "עבירות בשירות הציבור וכלפיו". שלא כמו העבירות הטיפוסיות בדין הפלילי שעניינן במישור היחסים שבין אדם לחברו, בין פרט לפרט, פגיעתה של עבירה זו היא מצדו של עובד הציבור כלפי הציבור, יחיד כלפי רבים. לא בין אדם לחברו, כי אם בין אדם לחבריו.

ואכן, הציר המרכזי סביבו נעה עבירה זו הוא השמירה על האינטרס הציבורי, והיא נתפשת כאחת העבירות המרכזיות בתחום המאבק בשחיתות שלטונית. כפי שנפסק בדנ"פ 1397/03 מדינת ישראל נ' שבס, פ"ד נט(4) 385 (2004) (להלן: הלכת שבס) בה עוצבו גבולותיה ויסודותיה של העבירה, עבירה זו מהווה מכשיר מרכזי למאבקה של החברה לשמירה על טוהר השירות, למניעת סטיות מהשורה ולהבטחת אמון הציבור במשרתיו (שם, עמ' 406).

בפסיקתו של בית משפט זה עוברת כחוט השני התפישה כי האיסור הפלילי על הפרת אמונים נועד להגן על שלושה ערכים מוגנים - אמון הציבור בעובדי הציבור; טוהר המידות של פקידי הציבור; והאינטרס הציבורי עליו מופקד עובד הציבור (הלכת שבס, עמ' 408-409; ע"פ 3954/94 מדינת ישראל נ' לב, פ"ד נא(2) 556, 529 (1997) (להלן: עניין לב); ע"פ 7318/95 ציוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(3) 804, 793 (1996) (להלן: עניין ציוני)). שלושת ערכים אלו שלובים זה בזה, וביסודם מונחת ההשקפה כי עובד הציבור נדרש לפעול בהגינות וביושר לטובת אינטרס הציבור ולא לטובת האינטרס הפרטי שלו (וראו דברי חברי השופט נ' הנדל בע"פ 4456/14 קלנר נ' מדינת ישראל (29.12.2015), בפסקאות 2-3 בפרק 'על השוחד ועל העיוורון', בהקשר של עבירת השוחד המצויה באותו הפרק בחוק העונשין). כדברי השופט (כתוארו אז) א' ברק בע"פ 884/80 מדינת ישראל נ' גרוסמן, פ"ד לו(1) 416, 405 (1981) (להלן: עניין גרוסמן):

"עובד הציבור נתון במצב של אמון כלפי המדינה, אשר הפקידה בידי העובד סמכויות וכוחות. השימוש בסמכויות וכוחות אלה בא לשרת את האינטרס, שהכוח והסמכות באו להגשים. אין הם באים לשרת אינטרס אחר כל שהוא. בהפעלת תפקידיו אלה על עובד הציבור לפעול מתוך נאמנות...".

עוד נקבע כי כל אחד משלושת הערכים הוא ערך מוגן בפני עצמו, ואין דרישה כי בכל מקרה של הפרת אמונים ייפגעו שלושת הערכים גם יחד (הלכת שבס, עמ' 409; עניין תענך, פס' 141).

116. בעבר הייתה מקובלת התפישה כי היסוד העובדתי של עבירת המרמה והפרת אמונים מורכב משלושה רכיבים: רכיב נסיבתי - "מעשה מרמה או הפרת אמונים"; רכיב התנהגותי - "עובד הציבור העושה במילוי תפקידו"; ורכיב תוצאתי - מעשה "הפוגע בציבור" (עניין גרוסמן, עמ' 416-415; ע"פ 5046/93 מדינת ישראל נ' הוכמן, פ"ד נ(1) 2, 13 (1996) (להלן: עניין הוכמן); עניין לב, עמ' 546; ע"פ 3575/99 דרעי נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(2) 721 (2000) (להלן: עניין דרעי)). ואולם, בחלוף הזמן התקבעה בפסיקה התפישה כי העבירה של מרמה והפרת אמונים אינה עבירה תוצאתית, כי אם עבירה התנהגותית, שהיסוד "הפוגע בציבור" הכלול בה אינו רכיב תוצאתי אלא רכיב נסיבתי בלבד - המבטא תכונה מיוחדת הנוגעת לכך שמעשה המרמה והפרת האמונים הוא מעשה אשר מטיבו ומטבעו פוגע בציבור (הלכת שבס, עמ' 414; ע"פ 332/01 מדינת ישראל נ' שבס, פ"ד נז(2) 496, 522-523 (2003) (להלן: עניין שבס הראשון); ע"פ 4148/96 מדינת ישראל נ' גנות, פ"ד נ(5) 386, 367 (1996) (להלן: עניין גנות); עניין ציוני, בעמ' 804; מרדכי קרמיניצר "על העבירה של מרמה והפרת אמונים לפי ס' 284 לחוק העונשין" משפטים יג 275 (תשמ"ד)). במקרה שלפנינו, לא ניתן לחלוק על כך שאולמרט הוא עובד ציבור, ועיקר המחלוקת נסב אפוא על שאלת התקיימותם של יתר רכיבי העבירה. אציג רכיבים אלו בקצרה.

(-) "העושה [במילוי תפקידו]" - נקבע כי די בכך שתפקידו הרשמי של עובד הציבור אֶפְשָׁר לו את ביצוע העבירה (עניין גרוסמן, עמ' 773; עניין דרעי, עמ' 811). השאלה אינה אם התנהגות היא פרטית אם לאו, שכן ברבים ממקרי הפרת האמונים פועל עובד הציבור להגשמת מטרותיו הפרטיות. השאלה היא אם אותו מעשה פרטי הוא המביא להפרת המדיניות ומהווה הפרת אמונים במילוי תפקיד (עניין גרוסמן, עמ' 419).

(-) "מעשה מרמה או הפרת אמונים" - סעיף 284 לחוק העונשין אינו מגדיר מהו "מעשה המרמה" האסור על פיו, ולפיכך הפסיקה קבעה כי יש לפנות למובנו הרגיל והמקובל של מונח זה. דהיינו, מעשה מרמה מתבצע כאשר אדם מרמה את זולתו בכוונה על ידי דברים שהוא יודע שהם כוזבים או שאינו מאמין שהם נכונים (עניין גרוסמן, עמ' 416; ה"מ 742/78 טל נ' מדינת ישראל, פ"ד לג(3) 458, 449 (1979); ע"פ 20/53 ניימן נ' היועץ המשפטי לממשלת ישראל, פ"ד ט 845 (1955)). לעניין המושג "הפרת אמונים", נקבע כי הוא משתרע על מגוון של מעשים או מחדלים, וביניהם גם הימצאותו של עובד הציבור במצב שבו קיים ניגוד בין האינטרס שעליו הוא מופקד לבין אינטרס אחר כלשהו (וראו בעניין תענך, פס' 143; אהרן ברק "ניגוד אינטרסים במילוי תפקיד" משפטים י 11 (1980) (להלן: ברק, ניגוד אינטרסים במילוי תפקיד). עמד על הדברים השופט (כתוארו אז) א' ברק בעניין גרוסמן, בעמ' 416:

"עובד ציבור, המפר את האמון שניתן בו והפועל באופן שאינו מגשים את האינטרס שעל מילוי הופקד, מפר אמונים. כך, למשל, עובד ציבור, המעמיד עצמו במצב של ניגוד עניינים, מפר אמונים (ראה ע"פ 151/66, בעמ' 487; ע"פ 296/65, בעמ' 180). עובד ציבור, המשתמש במידע פנימי שבא לו במסגרת תפקידו למטרותיו הפרטיות, מפר אמונים. אלה הן אך דוגמאות מספר, הנגזרות מעקרון האמון הרחב" (שם, עמ' 416; ההדגשות הוספו - ס.ג.).

נפסק כי הימצאות במצב של ניגוד עניינים מקיימת את היסוד העובדתי של העבירה אם היא פוגעת פגיעה מהותית באחד מהערכים המוגנים על ידי האיסור הפלילי על הפרת אמונים - אמון הציבור בעובדי הציבור; טוהר המידות של עובדי הציבור; ותקינות פעולות המינהל הציבורי (ראו: הלכת שבס, עמ' 416-417). לעניין זה, נקבע כי על מנת לקבוע אם הפגיעה בערך המוגן היא מהותית, יש להתחשב, בין היתר, בעוצמת ניגוד העניינים; במידת הסטייה מהשורה; במעמדו של עובד הציבור בהיררכיה הציבורית; ובהשפעת פעולותיו על עובדי המדינה ועל הציבור (שם, עמ' 419). עוד נקבע, כי ככל שמעמדו של עובד הציבור רם יותר, כך עשוי ניגוד העניינים שבו הוא מצוי להגביר את הפגיעה המהותית בערך המוגן (שם, עמ' 419-420; ע"פ 521/87 מדינת ישראל נ' עינב, פ"ד מה(1) 434, 418 (1990); על הצורך להקפיד הקפדה יתרה על טוהר המידות של עובד ציבור ככל שמשרתו רמה יותר - ראו גם דברי השופט י' זמיר בעש"מ 4123/95 אור נ' מדינת ישראל - נציב שירות המדינה, פ"ד מט(5) 184, 191 (1996)).

(-) "הפוגע בציבור" - כאמור, כיום הפסיקה כבר לא רואה בצמד מילים זה רכיב תוצאתי אלא אך תוספת ייחודית לרכיב ההתנהגותי. הפסיקה פירשה מושג זה כפגיעה שאינה בהכרח פגיעה כספית או חומרית, אלא יכול שתהיה התנהגות הפוגעת באמון הציבור במערכת השלטונית או באינטרס ציבורי אחר (עניין גרוסמן, עמ' 419; עניין הוכמן, עמ' 13; ע"פ 281/82 אבו חצירא נ' מדינת ישראל, פ"ד לז(3) 706, 673 (1983); עניין לב, עמ' 547; עניין דרעי, עמ' 812)).

(-) באשר ליסוד הנפשי של העבירה, נדרשת מודעות ליסודות העובדתיים שלה. עם זאת, לא נדרש כי העושה יהיה מודע לכך שמעשהו מהווה "מרמה" או "הפרת אמונים" או כי מעשהו פוגע בערכים המוגנים על ידי האיסור הפלילי (עניין תענך, פס' 142; הלכת שבס, עמ' 422).

מן הכלל אל הפרט

117. לנוכח התשתית העובדתית שהוכחה, לרבות מודעותו של אולמרט למעשים כולם, התשובה לשאלה אם מעשיו של אולמרט פגעו בערכים המוגנים הניצבים בבסיס העבירה, באופן הממלא אחר יסודותיה - הופכת מובנת מאליה.

כך, בסיכומו של דבר, כאשר אנו משקללים את רום מעמדו של אולמרט, שכיהן בתקופה הרלוונטית כשר בממשלת ישראל; את היקף טובות ההנאה שקיבל אולמרט מטלנסקי בתקופה זו בלבד, המסתכמות בלמעלה מ-\$170,000 (כ-750,000 ₪ לפי שער הדולר באותה תקופה); את השיטתיות שאפיינה את קבלת הכספים; את משך הזמן שבו פעלה "השיטה"; את השימושים הפרטיים שנעשו בחלקם הגדול של הכספים (מבלי לדווח על קבלתם); את הנסיבות שאפפו את העברת הכספים לידי אולמרט (בדולרים, במזומן, במחשכים, ללא כל דיווח, תוך הסתרת קיומם מעיני כל); את הסיוע שהעניק אולמרט לטלנסקי באותה תקופה (שלכל הפחות העמידו במצב של ניגוד עניינים); ואת היעלמותם של \$150,000 שנארזו בתוך תיקו ונעלמו כלא היו - כאשר אנו משקללים את כל אלה - דומה כי אין צורך להכביר מילים באשר לפגיעה הקשה, הבוטה והרעה באמון הציבור במערכת הציבורית ובטוהר המידות של עובדי הציבור.

הדברים, כך נראה, מדברים בעד עצמם, ונקל לקבוע כי נחצה הרף הפלילי וכי להתנהלותו של אולמרט נלווה אותו "פן מחמיר נוסף" המתבטא "באופייה השלילי המובהק של ההתנהגות... או בחומרת הפגיעה באינטרס הציבורי", שיש בו כדי לבסס הרשעה (כלשון השופט א' מצא בעניין שבס הראשון, עמ' 527; וראו גם בעניין תענך, פס' 141 והאסמכתאות שם). אסיים בעניין זה במילותיו של המשנה לנשיאה, השופט א' ריבלין, בע"פ 7641/09 הירשזון נ' מדינת ישראל, פס' 53 (4.7.2011), שכאילו נאמרו לענייננו אנו:

"[...] ואמנם: בעולם שבו מזומנים הולכים ונעלמים, קבלה שיטתית של כספים באמצעות מעטפות מזומנים, בלא שכספים אלה מתועדים ונרשמים באופן גלוי בדו"חות התאגיד, משמשת אינדיקציה ברורה לאי-כשרותם של התשלומים. מעל מעטפות מזומנים כאלה מתנוסס דגל שחור של אי-חוקיות, המטיל, על מקבלן של מעטפות כאלה, נטל כבד להוכיח את כשרות התשלומים" (ההדגשות במקור - ס.ג.).

כך לגבי קבלת כספים שיטתית באמצעות מעטפות מזומנים, ועל אחת כמה וכמה כאשר מתווספות לכך שורה ארוכה של נסיבות מחשידות והתנהלות פסולה כבמקרה דנן. "דגל שחור" של אי חוקיות מתנוסס אפוא מעל התנהלות אולמרט, ובהעדר הסבר סביר לכך, הקביעה כי מדובר בהתנהלות פלילית העולה כדי מרמה והפרת אמונים - על כנה עומדת.

על קבלת טובות הנאה והימצאות בניגוד עניינים

118. בגדרו של תיק זה, נתעוררה השאלה אם קבלת טובת הנאה על ידי עובד ציבור בזיקה לתפקידו עולה כשלעצמה כדי עבירה פלילית (ואציין כי שר המקבל טובת הנאה בנוסף למשכורתו, מפר בכך את כללי 'ועדת אשר' ועובר עבירה אתית, ועוד אשוב ואתייחס אל כללים אלו בהמשך הדברים).

תשובתי לכך היא שבמישור העקרוני, עובד ציבור המקבל טובת הנאה עשוי לעבור בכך עבירה פלילית של מרמה והפרת אמונים, וזאת גם מקום שבו אין תשתית ראייתית המוכיחה כי מדובר בטובת הנאה שניתנה לעובד הציבור "בעד

פעולה הקשורה בתפקידו" (כהגדרת עבירות השוחד בסעיפים 290-291 לחוק העונשין). עם זאת, חשוב לציין כי אין פירוש הדבר שכל אימת שעובד הציבור מקבל טובת הנאה, עולה הדבר כדי עבירה פלילית. ראשית, סייג "זוטי הדברים" על מכונו עומד (סעיף 34 לחוק העונשין), ומקום שבו מדובר בטובת הנאה "קלת ערך", ברי כי אין להחיל לגביה את המשפט הפלילי. שנית, לעולם יש לבחון אם מדובר בהתנהלות הפוגעת בשלושת הערכים המוגנים על ידי עבירת המרמה והפרת אמונים. זהו המפתח לפתיחת שעריה של עבירה זו. לא מתנת יום הולדת שעובד ציבור מקבל מבן משפחתו הקרוב, כטובת הנאה המוענקת על ידי גורם פרטי שתחום עיסוקו משיק לתחום אחריותו של עובד הציבור. הנה כי כן, לא עצם קבלת טובת הנאה היא המגבשת את פליליות המעשה, כי אם קבלת טובת הנאה בצירוף הנסיבות האופפות אותה.

119. מטבע הדברים, בהיות עבירת המרמה והפרת אמונים "עבירת מסגרת", לא ניתן להגדיר מראש את קשת המקרים הנכנסים בגדרה, וכבר נאמר כי "שיקול המידתיות הוא הינו שיקול רלוואנטי בבואנו לפרש את היקף התפרסותה של הנורמה הפלילית שבסעיף 284 לחוק העונשין" (דברי השופט א' גולדברג בעניין גנות, עמ' 385). כך באופן כללי, וכך בהקשר של קבלת טובת הנאה על ידי עובד הציבור, ולעולם יש ליתן את הדעת על מכלול הנסיבות הרלוונטיות. בעניין זה יש לבחון, בין היתר, את מעמדו של עובד הציבור; טיב מערכת היחסים בינו לבין מעניק טובת ההנאה; שוויה של טובת ההנאה; אופי נתינתה (כגון האם מדובר במתנה חד פעמית או שמא בנתינה שיטתית). בנוסף, התנהלות הצדדים סביב מתן טובת ההנאה יכולה גם היא לשמש אינדיקציה לטיבה, ואין דומה התנהלות גלויה תוך עמידה בחובת הדיווח (ככל שקיימת), להתנהלות חשאית שנועדה להבטיח כי הדברים יישארו סמויים מן העין. למותר להעיר כי מדובר ברשימת שיקולים שאינה סגורה, שיש להתאימה וליישמה בכל מקרה לפי נסיבותיו.

120. זאת ועוד, כפי שנזדמן לי לומר באחת הפרשות, על גבי האיסור המוטל על עובד ציבור לבל יקבל טובות הנאה בזיקה לתפקידו, ניצב החשש שמא קבלת טובת ההנאה תעמיד את עובד הציבור במצב של ניגוד עניינים:

"הערך המוגן העומד ביסודה של עבירה זו הוא להבטיח שעובד הציבור הנתון במצב של אמון כלפי המדינה, כלפי הציבור, ישתמש בכוחות ובסמכויות שהקנתה לו המדינה, למטרות שלשמן הופקדו בידיו. במסגרת תפקידו חייב עובד הציבור לשרת את האינטרס הציבורי. אל לו להשתמש בכוחות ובסמכויות למטרה זרה או להגשמת כל אינטרס אחר. השימוש בסמכויות ובכוחות שהופקדו בידיו בא לשרת את האינטרס, שהכוח והסמכות באו להגשים, ותו לא. עובד ציבור המפר את האמון שניתן בו והפועל באופן שאינו מגשים את האינטרס שעל מילוויו הופקד- מפר אמונים. בכך מתבטא הרצון למנוע מעובד ציבור להימצא במצב דברים שבו בשל קבלת מתת ממי שנזקק לשירותיו הוא מעמיד עצמו במצב של התחייבות ושל ציפייה להדדיות, העשויים להשפיע על שיקול-דעתו השלטוני כמו גם הרצון למנוע מעובד הציבור להימצא במצב של ניגוד עניינים ולהשתמש בסמכויותיו למטרות פרטיות, שכן עצם ההימצאות במצב דברים זה פוגעת באמון הציבור בשירות הציבורי. המטרה של האיסור הפלילי היא להבטיח התנהגות ראויה של עובדי ציבור ולשמור על טוהר מידותיהם" (ע"פ 6916/06 אטיאס נ' מדינת ישראל, פס' 43 (29.10.2007); ההדגשות הוספו - ס. ג').

הימצאותו של עובד ציבור במצב של ניגוד עניינים עשויה, אם כן, לנבוע מקבלת טובת הנאה. עם זאת, אין פירוש הדבר כי כתנאי להתגבשותה של עבירת המרמה והפרת אמונים בגין קבלת טובת הנאה, יש הכרח להצביע על ניגוד עניינים קונקרטי שנגרם בעטיה. דהיינו, תיתכנה נסיבות בהן קבלת טובת ההנאה כשלעצמה (לנוכח הנסיבות האופפות אותה) תבסס עבירה של הפרת אמונים, גם מבלי שהוכח קיומו של ניגוד עניינים קונקרטי הנובע ממנה.

121. מכל מקום, כפי שהקדמתי ואמרתי, התנהלותו של אולמרט במקרה שלפנינו נכנסת במובהק בגדרה של עבירת המרמה והפרת אמונים, בפרט לאחר שהוכח כי הכספים שימשו בחלקם הגדול לצרכים פרטיים. אף קיומו של ניגוד עניינים קונקרטי הוכח כדבעי. מצויים אנו, אם כן, עמוק בטריטוריה הפלילית, הרחק מעבר לזו האתית, וממילא איננו נדרשים לנווט לאורך תוואי הגבול המפריד ביניהן ולהידרש לעבירות האתיות שביצע אולמרט. אל כללי ועדת אשר, המונים שורה של כללים אתיים החלים על שרים וסגני שרים, לרבות איסור קבלת טובות הנאה והתנהלות במשוא פנים או מתוך ניגוד עניינים, אדרש להלן במסגרת הדיון בעבירה של קבלת דבר במרמה.

קבלת דבר במרמה

122. בשונה מהעבירה של מרמה והפרת אמונים (שעניינה כאמור במישור היחסים שבין עובד הציבור לציבור), העבירה של קבלת דבר במרמה ממוקמת בחוק העונשין בפרק יא ("פגיעות ברכוש") סימן ו' ("עבירות מרמה, סחיטה ועושק"), והיא נטולת זיקה מיוחדת לשירות הציבורי ולעובדי ציבור. תחולתה מתפרשת כל אימת שאדם קיבל דבר עקב מעשה מרמה, יהא מעמדו אשר יהא. אעמוד בקצרה על נוסח העבירה ויסודותיה.

קבלת דבר במרמה

415. המקבל דבר במרמה, דינו - מאסר שלוש שנים, ואם נעברה העבירה בנסיבות מחמירות, דינו - מאסר חמש שנים.

המונח "מרמה" מוגדר בסעיף 414 לחוק העונשין בזו הלשון:

"מרמה" - טענת עובדה בענין שבעבר, בהווה או בעתיד, הנטענת בכתב, בעל פה או בהתנהגות, ואשר הטוען אותה יודע שאינה אמת או שאינו מאמין שהיא אמת; ו"לרמות" - להביא אדם במרמה לידי מעשה או מחדל.

עוד נזכיר את סעיף 438 לחוק העונשין, המגדיר מהו "קבלת דבר":

קבלה ונתינה

438. לענין סימן זה, קבלת דבר - בין שעברה הבעלות בדבר אל המקבל ובין שלא עברה, בין שהדבר נתקבל בשביל עושה המעשה ובין בשביל אחר, בין בידי עושה המעשה ובין על ידי אחר; ונתינת דבר - בין לעושה המעשה ובין לאחר.

על יסוד שילובם של הסעיפים לעיל ומההבחנה ביניהם, קבעה הפסיקה כי היסוד העובדתי של העבירה מורכב משני רכיבים: רכיב אחד הכולל הצגת טענה כוזבת, ורכיב שני הכולל קבלת דבר מכוח אותה טענה (ראו ע"פ 2597/04 רויטמן נ' מדינת ישראל, פס' 24 (20.11.2006) (להלן: עניין רויטמן)). לפי סעיף 415 לחוק, המצג הכוזב יכול להיעשות בכתב, בעל-פה או בהתנהגות, ולעניין אופן יצירת המצג הכוזב - נפסק כי גם הצגה חלקית של העובדות יכולה להיחשב, בשים לב לנסיבות ולהקשרם של דברים, כהצגת מצג כוזב (ראו והשוו: ע"פ 10733/08 גולדבלט נ' מדינת

ישראל (17.2.2011) (להלן: עניין גולדבלט); ע"פ 3363/98 קניאז'ינסקי נ' מדינת ישראל, פ"ד נג' (2) 517, 479 (1999); ע"פ 593/81 מנדלבאום נ' מדינת ישראל, פ"ד לו' (2) 505 (1982); ע"פ 291/64 יונברג נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד יט 150, 166 (1965)). בשל היות העבירה תוצאתית, הרי שבנוסף להוכחת המרמה - יש להוכיח קשר סיבתי בינה לבין קבלת הדבר, קרי כי אלמלא המצג הכוזב לא היה המרמה מקבל את מבוקשו (ראו: ע"פ 3517/11 שמשון נ' מדינת ישראל, פס' 32 והאסמכתאות שם (6.3.2013) (להלן: עניין שמשון); ע"פ 535/88 מרובקה נ' מדינת ישראל, פ"ד מח' (1) 265, 277 (1990)). יצוין, כי הפסיקה פירשה את רכיבי היסוד העובדתי של עבירת המרמה באופן רחב, הכולל, למשל, גם מצבים שבהם הבעלות בדבר לא עברה בפועל למקבל, וכן מצבים בהם הדבר נתקבל עבור אדם אחר שאינו מבצע המרמה (ראו: דנ"פ 2334/09 פרי נ' מדינת ישראל, פס' 57 (23.05.2011)).

123. היסוד הנפשי הנדרש להתגבשות העבירה הינו מודעות להתקיימות יסודותיה העובדתיים - היותו של המצג כוזב, אפשרות התרחשות התוצאה האסורה, ורכיב הסיבתי שבין המצג הכוזב והתוצאה (ע"פ 3506/13 הבי נ' מדינת ישראל, פס' 480 (12.1.2016) (להלן: עניין הבי); ע"פ 1784/08 פרי נ' מדינת ישראל, פס' 40 (5.2.2009); ע"פ 8573/96 מרקדו נ' מדינת ישראל, פ"ד נא' (5) 481, 537 (1997)). בהקשר זה יפים דבריה של השופטת שטרסברג-כהן בע"פ 5734/91 מדינת ישראל נ' לאומי ושות' בנק להשקעות בע"מ, פ"ד מט' (2) 4, 22 (1995):

"במישור היסוד הנפשי, יסוד המירמה משמעו 'הלך נפש של 'דיעה' שאותה טענה אינה אמת, או הלך נפש של 'אי אמון' באמיתות הטענה, המלווה את הצגת הטענה הכוזבת... ' (י' קדמי, על הדין בפלילים (דיונון, כרך א, תשנ"ד) 405). בנוסף מחייבת עבירת המירמה כי המציג יהיה מודע לאפשרות התרחשותה של התוצאה המזיקה כפועל יוצא מן המצג. קרי, נדרשת מודעות לרכיב התוצאתי ולרכיב הסיבתי. כוונה במובן רצון בקרות ההתרחשות אינה נדרשת לעניין העבירה המושלמת של קבלת דבר במירמה (ראו פרשת ברזל, בעמ' 565, תוך שבית המשפט מאזכר בהסכמה את ע"פ 839/78 מדינת ישראל נ' אבני)".

124. לפי לשון העבירה, נדרש המרמה לקבל "דבר" עקב מעשה המרמה. בהקשר זה קבעה הפסיקה כי על אף מיקומה של העבירה בפרק של עבירות נגד רכוש, אין ליתן למונח "דבר" משמעות רכושית-חומרית אלא משמעות לשונית רחבה, הכוללת כל דבר שהוא בגדר הישג או יתרון למרמה (עניין הבי, פס' 480; עניין שמשון, פס' 32; ע"פ 310/85 זוסיה נ' מדינת ישראל, פ"ד לט' (3) 673, 682 (1985); ע"פ 115/77 לב נ' מדינת ישראל, פ"ד לב' (2) 505 (1978); ע"פ 817/76 דינו נ' מדינת ישראל, פ"ד לא' (3) 645 (1977); עניין גולדבלט, פס' 92; יעקב קדמי על הדין בפלילים 1011-1012 (חלק שני, 2013) (להלן: קדמי)). בנוסף לכך, נקבע כי אין צורך שלמרמה יגרם נזק או הפסד כתוצאה מקבלתו של אותו "דבר", מאחר שהדגש בעבירה זו והאינטרס החברתי שעליו היא נועדה להגן הוא חופש הרצון, חופש הבחירה וחופש הפעולה של המרומה. משכך, פגיעה באותו חופש רצון ושיקול דעת עשויה לגבש את העבירה (ראו עניין הבי, פס' 480; עניין שמשון, פס' 32). כך עמד על הדברים בית משפט זה בע"פ 752/90 ברזל נ' מדינת ישראל, פ"ד מו' (2) 539, 555 (1992) (להלן: עניין ברזל):

"בע"פ 10/85, בעמ' 682, נאמר, כי 'טובת הנאה אינה חייבת להתבטא בצורה חומרית דווקא...'. כן מוצאים אנו בע"פ 499/72, בעמ' 607, כי טובת הנאה 'כוללת כל דבר הגורם הנאה או נותן סיפוק גופני או נפשי'. וכשם שטובת הנאה שמקבל המרמה אינה חייבת להתבטא ביתרון או בהישג חומריים, כך אין לראות כתנאי-בל-יעבור כי נגרמו למרומה, בעטייה של המירמה, נזק או הפסד מוחשיים [...] אולם הפסד למרומה יכול שיתבטא רק בעצם הפגיעה שנפגע בחופש השיקול וההכרעה שלו, כתוצאה מן המירמה. שכן האינטרס החברתי עליו באה עבירת המירמה להגן הוא חופש הרצון, חופש הפעולה וחופש הבחירה של המרומה. פגיעה בחופש זה, אשר באה כתוצאה ממעשה המירמה ואשר הביאה

למרמה יתרון או הישג, היא שעומדת ביסודותיה של העבירה שבסעיף 415 לחוק (ראה מאמרו של ד"ר ד' בין, 'האינטרס החברתי המוגן באמצעות עבירת המרמה' הפרקליט כו (תש"ל) 85).

ואכן, כפי שנזדמן לי לומר בעניין רויטמן, "ליבו של הפסול הגלום בקבלת דבר בדרך של מרמה, הינו הדרך הפגומה שבה הושגה הסכמתו של מוסר ה'דבר' לידי המרמה. בדרך זו, מעצם מהותה של עבירת המרמה, נבלעת חשיבותו של 'הדבר' בחשיבותה של ההסכמה אשר עוותה על-ידי המרמה ואשר הובילה לכדי מסירתו" (שם, פס' 27).

125. במקרה שלפנינו, אולמרט הורשע בבית המשפט המחוזי בעבירה זו (בנסיבות מחמירות), לאחר שנקבע כי העלים מעיני מבקר המדינה את דבר קיומם של כספי הקופה הסודית ואת השימושים הפרטיים שנעשו בה. התנהלות זו, כך נקבע, מהווה הפרה של כללי ועדת אשר, והיא בבחינת מרמה כלפי מבקר המדינה. בעקבות מרמה זו, קיבל אולמרט "דבר" בדמות הנחת דעתו של המבקר, שנמנע מלבדוק את טיב הכספים, אם אסורים הם אם מותרים, ובכך נתמלאו יסודות העבירה. אל קביעה זו ואל טענות הצדדים לגביה אפנה כעת, ואפתח בהתייחסות קצרה אל כללי ועדת אשר.

כללי ועדת אשר

126. כללי ועדת אשר הם פרי המלצותיה של ועדה ציבורית בראשותו של שופט בית המשפט העליון שלמה אשר, שמונתה לצורך גיבוש כללים למניעת ניגוד עניינים של שרים וסגני שרים. המלצות הוועדה התקבלו בהחלטת ממשלה (י"פ התשל"ח 2382, עמ' 314) ובהמשך תוקנו (י"פ התשס"ג 5147, עמ' 1136), אולם מאז ועד עתה טרם אומצו בחקיקה ראשית או בחקיקת משנה. אין חולק אפוא כי מעמדם אינו של חיקוק, ותוקפם הוא של כללי אתיקה (יצחק זמיר "ניגוד עניינים בשירות הציבורי" ניגוד עניינים במרחב הציבורי - משפט, תרבות, אתיקה, פוליטיקה 225, 272-273 (דפנה ברק-ארז, דורון נבות ומרדכי קרמניצר עורכים, 2009); יצחק זמיר הסמכות המינהלית כרך א 607-608 (מהדורה שניה, 2010); וראו סקירתו של בית המשפט המחוזי בפס' 1421 להכרעת הדין המקורית). אם כן, הפרתם של כללים אלו, כשלעצמה, אינה מהווה עבירה פלילית. עם זאת, ברי כי אין בכללים אלו כדי לגרוע מהוראות הדין הפלילי הקיימות, וייתכנו מצבים בהם הפרתו של אחד הכללים תוביל להתגבשותה של עבירה פלילית. כך כאשר ישנה חפיפה בין הכללים לדין הפלילי (כגון האיסור המוטל על שר לנהוג במשוא פנים ומתוך ניגוד עניינים הקבוע בסעיפים 3-4 לכללי ועדת אשר); וכך מקום בו הפרה של אחד הכללים מהווה נסיבה מנסיבותיה של עבירה פלילית העומדת לעצמה (כגון מרמה כלפי מבקר המדינה, המהווה נסיבה מנסיבותיה של עבירת קבלת דבר במרמה, כבמקרה שלפנינו).

127. אכן, כפי שציין בית המשפט המחוזי, מעמדו של אדם כאיש ציבור מעמיס עליו חובות נוספות ומחיל עליו נורמות מחמירות לעומת אדם מן היישוב, ובמרכזן החובה לנהוג בשקיפות. כללי 'ועדת אשר' נועדו לבסס נורמות אלו בקרב חברי הממשלה, והם קובעים שורה של הוראות הנוגעות, בין היתר, לחובה לנהוג ללא משוא פנים ושלא מתוך ניגוד עניינים; ייחוד כהונת חבר הממשלה; איסור קבלת טובות הנאה; איסור שימוש במידע; חובות דיווח למבקר המדינה ועוד (פס' 971 להכרעת הדין המקורית). לענייננו, שניים הם הסעיפים הרלוונטיים להרשעתו של אולמרט בעבירה של קבלת דבר במרמה:

(-) סעיף 6(3) לכללי ועדת אשר, הקובע "איסור קבלת שכר והכנסות אחרות":

"(א) שר לא יקבל טובת הנאה, זולת שכרו שמשלמת לו המדינה".

(-) וסעיף 10 שכותרתו "הצהרה שנתית", המטיל על השר חובת דיווח למבקר המדינה:

"בתום 60 ימים מתום כל שנה לכהונת שר, ובתוך 60 ימים לאחר סיום כהונת השר, יגיש השר למבקר המדינה הצהרה ובה פרטים אלה:

(1) ההון, הנכסים, הזכויות וההתחייבויות שיש לשר ולבני משפחתו בתום אותה שנה או בתום תקופת הכהונה;

(2) מקורות ההכנסה של השר ובני משפחתו באותה שנה או באותה תקופה וסכומי ההכנסה מכל מקור".

הוראה דומה להוראת סעיף 10, המקימה חובת דיווח בתוך 60 ימים מתחילת כהונתו של שר, מצויה בסעיף 17 לכללי ועדת אשר.

128. כאמור, הרשעתו של אולמרט בבית המשפט המחוזי בעבירה של קבלת דבר במרמה, התבססה על הקביעה כי הוא הפר את כללי ועדת אשר. כפי שהקדמתי ואמרתי בראשית דבריי, קביעות אלה מקובלות עליי, ואפרט טעמיי בקצרה.

מן הכלל אל הפרט

129. לנוכח התשתית העובדתית כפי שהוכחה במקרה שלפנינו, ובפרט הקביעה כי הכספים בקופה הסודית שימשו לצרכים פרטיים, המסקנה המתחייבת היא כי אולמרט הפר את כללי ועדת אשר.

ראשית, עצם קבלת טובות הנאה מטלנסקי - הן הכספים במזומן בסך של כ-150,000\$ שנשמרו בקופה הסודית, הן הסך של 15,000\$ שהועבר לאולמרט במזומן בעת ששהה חו"ל, הן כיסוי שהותו במלון בחו"ל בסך 4,717\$, והן "דמי הכיס" שניתנו לו בסכומים של מאות ואלפי דולרים - מהווה הפרה של סעיף 6(3)(א) לכללי ועדת אשר, שכאמור אוסר על שר לקבל "טובת הנאה" מלבד משכורתו;

שנית, הגשת הדוחות העתיים למבקר המדינה, תוך השמטת דבר קיומם של כספי הקופה הסודית והכספים הנוספים שהועברו על ידי טלנסקי, מהווה הפרה של סעיף 10 לכללים, המחייב את השר לדווח על כל "ההון" שיש לו, על כל

"מקורות ההכנסה" שלו ועל סכומי ההכנסה שנתקבלו מכל מקור בתקופה הרלוונטית (וראו פירוט הדוחות שהגיש אולמרט למבקר המדינה בפס' 969(א) סיפא להכרעת הדין המקורית).

130. כפי שעמדתי לעיל, מעמדם של כללי ועדת אשר הוא של כללי אתיקה, כך שהפרתם אינה מהווה כשלעצמה עבירה פלילית. עם זאת, הבהרתי כי אין בכך כדי לגרוע מהוראות הדין הפלילי, וייתכנו מצבים בהם הפרה של כללי ועדת אשר תביא לגיבושה של עבירה פלילית. בהתאם להלכות שהתגבשו בפסיקה, כאלה הן הנסיבות במקרה שלפנינו.

כפי שפורט בהכרעת הדין המקורית, בדוחות שהגיש אולמרט למבקר המדינה, הוא השמיט את הכספים שקיבל מטלנסקי, תוך שהוא מצהיר כי כל הפרטים בטופס הם נכונים ושלמים. בכך הציג אולמרט כלפי מבקר המדינה מצג כוזב, באופן המגבש את יסוד ה"מרמה" (והזכרנו לעיל את ההלכה כי גם הצגה חלקית של העובדות יכולה להיחשב כהצגת מצג כוזב). מצג זה מנע ממבקר המדינה לדרוש ולחקור ולשאל בנוגע לטיב הכספים שקיבל אולמרט, ולמעשה מנע ממנו מלבצע את מלאכתו.

באשר לשאלה אם קיבל אולמרט "דבר" עקב מעשה המרמה, הרי שכבר נקבע בפסיקה כי מקום שבו מעשה המרמה הוביל להנחת דעתו של בעל סמכות ובכך שיבש את שיקול דעתו, פגע בחופש ההחלטה שלו ומנע ממנו להפעיל את סמכותו כנדרש, הרי שמדובר בקבלת דבר במרמה (ראו דברי השופטת א' פרוקצ'יה בעניין תענך בפס' 107, באשר לערך החברתי בדמות חופש ההחלטה, הפעולה והבחירה של המרומה - שעליו נועדה העבירה להגן; וראו גם אצל קדמי, עמ' 1011-1012). איני רואה להרהר אחר הלכה זו, ויפים לעניין זה דברי השופטים א' גולדברג, י' מלץ ות' אור בעניין ברזל בעמ' 564:

"ההגנה על הערך החברתי האמור ודאי שהיא יפה לגבי הנחת הדעת במירמה של מישהוא בעל סמכות לפעול על-פי דין, כשהסמכות מוענקת כדי לשרת את האינטרס הציבורי. כשמניח אדם במירמה את דעתו של בעל סמכות אשר כזאת, לגבי עובדות שהן רלוואנטיות בעניינו (של המרמה), משבש הוא את שיקול הדעת וההכרעה של המרומה בהפעלת הסמכות ובמיצויה. שאם היו נפרשות בפני המרומה כל העובדות לאשורן, אפשר שהיה פועל, או שחייב היה לפעול, באותו עניין, במסגרת סמכותו, אחרת מכפי שפעל. סיכון זה ביקש המרמה, מטעמיו שלו, להסיר מעצמו, ומשהשיג את מבוקשו, זכה בכך בטובת הנאה ממעשה המירמה. במלים אחרות, על-ידי 'הנחת הדעת' קנה המרמה לעצמו שקט נפשי מפני הסיכון כי יעמוד בפני החלטה שלטונית שונה, ממנה ביקש לחמוק על-ידי המירמה".

הנה כי כן, במעשיו של אולמרט, שנעשו על ידו באופן מודע, ביצע אולמרט מעשה מרמה כלפי מבקר המדינה, שבעקבותיו קיבל "דבר" בדמות "הנחת דעתו" של המבקר, שבתורה אפשרה לו להמשיך ולהחזיק בכספים המדוברים ולהשתמש בהם לצרכיו הפרטיים. בכך נתמלאו יסודותיה של עבירה זו.

131. בעניין זה, איני מקבל את טענות אולמרט כי מדובר בהפרה של כללי ועדת אשר במחדל שאינו עולה כדי "מירמה". ענייננו בהגשת דוח כוזב, ממנו הושמטו ביודעין הכנסות שאולמרט היה חפץ להסתיר. אין מדובר אפוא בהימנעות מדיווח שהיא בגדר מחדל.

טענתו (החלופית) של אולמרט כי השימוש הפרטי שנעשה על ידו בכספים אינו הופך אותם לכספים פרטיים הטעונים דיווח, אף היא חסרת יסוד. גם אם נניח, ולו לצורך הדיון, כי ייתכנו מצבים בהם כספים פוליטיים לא היו טעונים דיווח למבקר המדינה (ואיני נדרש לכך), ברי כי משעה שאולמרט עצמו ראה את הכספים כקניינו הפרטי ועשה בהם שימוש פרטי, מדובר ב"הון" הטעון דיווח לפי כללי ועדת אשר.

132. כזכור, אולמרט הורשע בקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, וזאת משלושה טעמים: סכומי הכסף הגבוהים; הימשכות הדיווחים הכוזבים על פני מספר שנים; ותפקידו הרם של אולמרט (פס' 69ג) להכרעת הדין המשלימה). טעמים אלה מקובלים עליי, ודין טענות אולמרט בעניין זה להידחות. אעיר בקצרה כי איננו עוסקים במקרה חד פעמי של אי דיווח על קבלת סכום בלתי משמעותי. מדובר בסכומי כסף גבוהים, מאות רבות של אלפי שקלים. אמנם, הכספים עצמם אינם ה"דבר" שהתקבל עקב מעשה המרמה, אולם קיימת זיקה ישירה בינם לבין מעשה המרמה, שבעקבותיו נתאפשר לאולמרט להוסיף להחזיק בהם ולעשות בהם שימוש לצרכיו הפרטיים. בנוסף, העובדה שלא מדובר במצג שווא חד פעמי כלפי המבקר, כי אם במעשי הסתרה שנמשכו מספר שנים, אף היא נזקפת לחובתו של אולמרט (ראו והשוו לדברי הנשיא א' גרוניס בע"פ 816/10 גולד נ' מדינת ישראל, פס' 61 והאסמכתאות שם (3.9.2012)). מכל מקום, פשוט בעיניי כי הצטברותן יחד של הנסיבות המתוארות, לרבות רום מעמדו של אולמרט בעת שביצע את העבירה, כמו גם יתר הנסיבות שאפפו את התנהלותו סביב החזקת הכספים והסתרתם, עולות בבירור כדי נסיבות מחמירות.

133. סיכומי של דבר, אני מוצא כי במעשיו ביצע אולמרט עבירה של קבלת דבר במרמה, ויש להותיר את הרשעתו בעבירה זו על כנה. בשולי הדברים, אבקש להעיר כי לטעמי, אין ללמוד מכך כי כל אימת שמאן דהו מוסר דיווח חסר או דיווח שקרי לבעל סמכות, בהכרח עולה הדבר כדי קבלת דבר במרמה. על הדבר להיבחן לעולם בהתאם לנסיבות המקרה הקונקרטי. מקומו של שיקול דעת התביעה בהגשת כתב אישום ובבחירת סעיפי האישום – גם הוא לא נפקד בהקשר זה, וחזקה על רשויות התביעה כי יפעילוהו בסבירות ובשום שכל.

סיכום הערעור על הכרעת הדין המשלימה

134. ערעורו של אולמרט הופנה נגד הרשעתו בשתי עבירות: מרמה והפרת אמונים, וקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות.

א.מרמה והפרת אמונים – נמצא כי התנהלותו של אולמרט בכל הקשור לכספים שנתקבלו מטלנסקי, על הנסיבות החריגות שאפפו התנהלות זו לכל אורך הדרך, פגיעה פגיעה מהותית בערכים המוגנים הניצבים בבסיס העבירה, ונלווה לה אותו "פן מחמיר" הדרוש לשם הרשעה בפלילים. הרשעתו של אולמרט בעבירה זו מבוססת על יסודות איתנים, והוכחה מעבר לכל ספק סביר.

ב.קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות – הוכח מעבר לכל ספק סביר שאולמרט ביצע מעשה מרמה כלפי מבקר המדינה, באופן שאפשר לו להמשיך להחזיק בכספים שקיבל מטלנסקי ולעשות בהם שימוש לצרכיו הפרטיים. בכך נתגבשו יסודותיה של עבירה זו. בהתחשב ברום מעמדו של אולמרט, בסכומי הכספים, בהימשכות מעשה המרמה וביתר הנסיבות שפורטו בגוף פסק הדין, מדובר בעבירה שבוצעה בנסיבות מחמירות.

אשר על כן, ערעורו של אולמרט על הרשעתו בשתי עבירות אלו - דינו להידחות. אוסיף, כי איני רואה להידרש לבקשת המערער מיום 13.7.2016 לצירוף אסמכתא בדמות פסק דין זר, לאחר שמצאתי כי אין בה כדי להעלות או להוריד לעניין שלפנינו. משכך, אעבור עתה לדון בטענות המופנות נגד גזר דינו של בית המשפט המחוזי.

פרשת טלנסקי - גזר הדין

135. בגין הרשעתו בפרשת טלנסקי, הטיל בית המשפט המחוזי על אולמרט עונש של 8 חודשי מאסר בפועל, כאשר "מאסר זה יצטבר למאסר שנגזר ב'פרשת הולילנד'"; מאסר על תנאי של 8 חודשים אם יעבור על הוראות סעיפים 284 ו-415 לחוק העונשין במשך 3 שנים מיום שחרורו מן המאסר; וקנס בסך 100,000 ₪.

136. בפרשת טלנסקי - עת גזר בית המשפט המחוזי את דינו של אולמרט, התייחס בית המשפט לערכים המוגנים של עבירת מרמה והפרת אמונים ונתן משקל לכך שללא טוהר מידות של עובדי ציבור, אין אמון ציבורי ואובדת היכולת להבטיח תקינות פעילות של הרשויות הציבוריות. בית המשפט התייחס לערך המוגן של עבירת קבלת דבר במרמה ונתן משקל לערך הבסיסי של אמת והגינות. כמו כן, התייחס בית המשפט לנסיבות קבלת הכספים, אופן החזקתם והסתרתם ממבקר מדינה, תוך הפרת כללי ועדת אשר. בית המשפט ייחס משקל לכך שמדובר בסכומי כסף משמעותיים; שהעברות הכספיים היו חוזרות ונשנות; שהכספים במזומן נשמרו בקופה סודית אצל עו"ד מסר; שלא היה רישום מסודר וגלוי ושהכספים לא דווחו לאיש. מנגד, בית המשפט התחשב, בין היתר, בתרומתו הרבה של אולמרט למדינה ולחברה משך כל השנים שבהן שירת בשירות המדינה.

137. על הכרעת הדין המשלימה ועל גזר הדין של בית המשפט המחוזי מיום 30.3.2015 בפרשת טלנסקי ערער אולמרט לבית משפט זה (ע"פ 4624/15). משדחינו לעיל את ערעור אולמרט על הכרעת הדין, אבחן להלן את טענותיו לעניין גזר הדין.

138. לעמדתו של אולמרט, מתחם הענישה ב"פרשת טלנסקי" צריך להיות דומה למתחם הענישה שנקבע בגזר הדין ב"פרשת מרכז ההשקעות", שכן הרציונל של תיקון 113 לחוק העונשין הוא האחדת הענישה. לשיטתו, מתחם הענישה ב"פרשת טלנסקי" נע בין מאסר על תנאי וקנס ועד שנת מאסר בפועל. כמו כן, אולמרט סבור כי ב"פרשת טלנסקי" אין חומרה יתרה לעומת "פרשת מרכז ההשקעות", וזאת ממספר שיקולים המצדיקים לטעמו הקלה בעונשו, וביניהם, העובדה שהוא שימש בתפקיד שר התמ"ת בשנים 2003-2005; תרומתו הרבה לביטחון המדינה והחברה; חלוף הזמן הרב ועינוי הדין הנובע מכך שהתיק החל בעדותו המוקדמת של טלנסקי, המשיך בניהול הליך בבית המשפט המחוזי, ערעור לבית המשפט העליון, החזרת התיק לבית המשפט המחוזי (באופן חריג) ושוב ערעור לבית המשפט העליון; מעשיו הטובים של אולמרט עבור משפחות שכולות, משפחות פגועות וכיוצא בזה. אולמרט הדגיש, כי הוא נענש מספיק בשל העובדה שהוא חשף לעיני התקשורת בארץ ובחו"ל, כאשר התקשורת הרשיעה אותו מיד. לדידו, ההליכים המשפטיים שעבר בשנים האחרונות מהווים עונש מספיק. בשל כל אלה, מבקשים אולמרט מבית משפט זה לקבל את הערעור על גזר הדין ולהימנע מעונש מאסר מאחורי סורג ובריח.

139. מנגד, המדינה גורסת כי אולמרט פגע בטוהר המידות ובאמון הציבור, זאת במיוחד בהתחשב ברום מעמדו ובניצול לרעה של תפקידו. עוד עומדת על המדינה על כך שמדובר בסכומי כסף גבוהים, שהוחזקו במזומן בקופה סודית ונסתרת, כאשר ידוע שדגל שחור מתנוסס על התנהלות מעין זו ולכך יש להוסיף את מצגי השווא שהציג אולמרט למבקר המדינה. כל אלה פגעו באמון הציבור ובמערכת השלטון. בנסיבות אלה, לעמדתה, יש לדחות את ערעורו של אולמרט על פרשת טלנסקי.

דין והכרעה

140. אחזור ואזכיר את מעמדו הרם של אהוד אולמרט, שכיהן כאיש ציבור עשרות שנים - בין השנים 1993-2003 כראש העיר ירושלים וכיו"ר הוועדה המקומית לתכנון ובנייה; בתחילת שנת 2003 הושבע כחבר כנסת ומונה לכהן כממלא מקום ראש הממשלה וכשר התמ"ת, הממונה גם על מנהל מקרקעי ישראל; ובחודש מאי 2006 מונה לכהן כראש ממשלת ישראל. בדיון לעיל בערעורו של אולמרט על הכרעת הדין בפרשת טלנסקי, עמדתי על כך שמעמדו הרם מהווה נסיבה מחמירה, ולכך השלכה גם על גזר הדין.

141. לאחר שבחנתי את טענות הצדדים ואת גזר דינו של בית המשפט המחוזי, אני סבור כי בנסיבות המקרה שלפנינו, בהן פגע אולמרט בטוהר המידות ובאמון הציבור, עת החזיק כסף מזומן בקופה סודית ועשה בו שימושים פרטיים, והכל בעת שכיהן כשר בממשלת ישראל, העונש שהוטל עליו - 8 חודשי מאסר בפועל - הינו עונש ראוי והולם בנסיבות העניין. השאלה העיקרית הצריכה לענייננו היא אם עונש מאסר זה יצטבר למאסר שנגזר על אולמרט במסגרת תיק הולילנד או יבוא עמו בחופף, ואעבור לדון בה כעת.

ענישה חופפת או מצטברת?

142. אולמרט סבור כי בית המשפט המחוזי שגה בהחלטתו להטיל עליו עונש מאסר בפועל לריצוי באופן מצטבר לעונש המאסר שהושת עליו בגין הרשעתו בפרשת במסגרת תיק הולילנד. לדידו, בקביעה זו חרג בית המשפט המחוזי מברירת המחדל הקבועה בסעיף 45(ב) לחוק העונשין, ולפיה בהעדר קביעה אחרת, עונש המאסר בהליך מאוחר ירוצה בחופף לעונשי מאסר מהליכים קודמים. אולמרט מדגיש כי בית המשפט לא נימק מדוע בחר להטיל את העונש באופן מצטבר, וזאת בניגוד להלכה הפסוקה המחייבת להראות כי נסיבות המקרה מצדיקות את צבירת העונש כאמור.

אף לגופו של עניין, אולמרט גורס כי לא מתקיימות בעניינו נסיבות המצדיקות הטלת עונש מצטבר. כך, לטעמו, צבירת העונשים נועדה בעיקרה לאותם מצבים בהם מדובר בעבירות חמורות במיוחד או לנאשמים אשר אין כל תקווה לשיקומם ולחזרתם למוטב.

עמדת המדינה, מנגד, היא כי לא נפל פגם בהחלטה להטיל על אולמרט עונש מצטבר. המדינה הטעימה, כי ההחלטה אם לצבור או לחפוף עונש נתונה לשיקול דעתה של הערכאה הדיונית, וכי ברירת המחדל של חפיפת העונש - הקבועה בסעיף 45(ב) לחוק העונשין - נועדה אך לאותם מצבים בהם בית המשפט אינו מתייחס בגזר הדין ליחס בין

העונשים השונים. עוד גורסת המדינה כי חומרת מעשיו של אולמרט, בשים לב למעמדו ולסמכותו, מצדיקה בנסיבות המקרה הטלת עונש מצטבר. בעניין זה, הדגישה המדינה כי החלטתו של בית המשפט המחוזי לצבור את עונשיו של אולמרט ניתנה כאשר העונש שהוטל עליו בעניין הולילנד עמד על שש שנות מאסר בפועל - דבר המעיד, לדידה, על החומרה שייחס בית המשפט למעשיו של אולמרט. כעת, משעה שהעונש בעניין הולילנד הופחת ל-18 חודשי מאסר בפועל בלבד, אזי צבירת העונשים מוצדקת, וזאת מכח קל וחומר.

צבירת וחפיפת עונשים - המסגרת הנורמטיבית

143. ההסדר הסטטוטורי בסוגיית החפיפה או הצבירה של עונשי מאסר (להלן: סוגיית הצבירה) קבוע בסעיף 45(ב) לחוק העונשין כלהלן:

מאסר חופף

45. (ב) מי שנידון למאסר ולפני שנשא כל ענשו חזר ונידון למאסר, ובית המשפט שדן אותו לאחרונה לא הורה שישא את ענשי המאסר, כולם או מקצתם, בזה אחר זה, לא ישא אלא עונש מאסר אחד והוא של התקופה הארוכה ביותר.

במרוצת השנים, הובעו דעות שונות בפסיקת בית משפט זה בכל הנוגע לתכליתה של הוראה זו ולמשמעויותיה: הגישה האחת גרסה, כי הוראת סעיף 45(ב) לחוק העונשין מבטאת עמדה עקרונית של המחוקק, לפיה נקודת המוצא היא חפיפת עונשים שהוטלו, בעוד צבירתם היא חריג. בהתאם לגישה זו, בית המשפט נדרש להנמקה מיוחדת כאשר הוא בוחר להטיל עונשים מצטברים. לפי הגישה השנייה, הוראה זו נועדה לשמש ככלל פרשנות ניטרלי לטובתו של הנאשם במקרה שבו גזר הדין נעדר התייחסות לסוגיית הצבירה - וזאת, מבלי שכלל זה יבטא עמדה נורמטיבית כלשהי, לחיוב או לשלילה, ביחס לסוגיה. לבסוף, הגישה השלישית הייתה כי מבחינה מהותית, ברירת המחדל היא דווקא ריצוי עונשי מאסר באופן מצטבר, כדי שנאשם יישא במלוא האחריות למעשיו ולא יזכה להקלה רק משום שהושת עליו מאסר בגין עבירה אחרת (וראו בפירוט בעניין הגישות השונות: ע"פ 6535/01 קוזירוב נ' מדינת ישראל, פ"ד נז(3) 562, פס' 11-15 (2003) (להלן: עניין קוזירוב), והאסמכתאות שם; ע"פ 5023/99 חכמי נ' מדינת ישראל, פ"ד נה(3) 406 (2001)).

144. בסופו של יום, לא נתקבלה בפסיקה הגישה הראשונה, הוראה בריצוי עונשי מאסר בחופף כנקודת המוצא העקרונית. נפסק, כי לבית המשפט מוקנה שיקול הדעת להחליט אם לצבור או לחפוף את העונשים המוטלים על נאשם (ראו ע"פ 1601/03 עיני נ' מדינת ישראל, פ"ד נט(5) 949, פס' 13 (2005)), כאשר בגדר הפעלת שיקול דעתו עליו "לאזן בין האינטרס החברתי במצוי הדין לבין האינטרס האנושי, נקיטת מידת חסד עם הנאשם, המאפשרת לו לרצות את העונש החמור כדי לכפר על עוונותיו" (ראו ע"פ 3834/10 והבה נ' מדינת ישראל, פס' 152 (6.3.2013)); ע"פ 4654/03 וליד נ' מדינת ישראל, פ"ד סא(2) 567, פס' 25 (2006); ע"פ 3503/01 תפאל נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(1) 865, פס' 8 (2003) (להלן: עניין תפאל). יצוין, כי רשימת השיקולים אותם יכול בית המשפט לשקול בעת האיזון האמור אינה ממצה, אולם בפסיקה נמנו מספר שיקולים מנחים, וביניהם: מידת החומרה הגלומה בעבירות וקיומה או היעדרה של זיקה בין העבירות (ראו למשל ע"פ 1707/08 אריש נ' מדינת ישראל, פס' לח (25.11.2008) (להלן: עניין אריש); עניין קוזירוב, פס' 16; עניין תפאל, פס' 8).

145. ממכלול האמור עולה, כי על פי פסיקת בית משפט זה, אין הכרח שהחלטתה של הערכאה הדיונית לצבור את עונשי המאסר המוטלים על נאשם מכוח סמכותה לפי סעיף 45(ב) לחוק העונשין, תלויה בהנמקה מפורשת. אמנם, הנמקה זו רצויה היא, משום שהיא מאפשרת להעביר ביתר קלות את הטעמים שעמדו ביסוד ההחלטה תחת שבת הביקורת - אך העדרה של הנמקה כאמור אינו מהווה, לטעמי, פגם המצדיק כשלעצמו את התערבותה של ערכאת הערעור, שכן הנימוקים להחלטה לצבור את העונשים יכולים להילמד מכללא, ממכלול נסיבות המקרה (ראו והשוו עניין קוזירוב, פס' 15). כידוע, ההחלטה אם לחפוף או לצבור עונשים נטועה בליבם של דיני הענישה ונועדה לאפשר לבית המשפט להתאים עונש למעשה (וראו ע"פ 2580/14 חסן נ' מדינת ישראל, פס' 23 (23.9.2014); דנ"פ 8086/01 אייזן נ' מדינת ישראל, פ"ד נט(5) 625, פס' 17 לחוות דעתו של המשנה לנשיא מ' חשין (2005)). על כן, סבורני כי רק מקום שבו משתכנעת ערכאת הערעור כי במכלול נסיבות המקרה, ההחלטה בדבר צבירת העונש מביאה להטלת עונש אשר אינו ראוי, עליה להתערב בהחלטתה של הערכאה הדיונית.

146. על יסוד העקרונות המנחים אשר נמנו לעיל, שוכנעתי כי במקרה שלפנינו לא נפל פגם כלשהו בהחלטתו של בית המשפט המחוזי להשית על אולמרט עונש מאסר בפועל לריצוי במצטבר עם עונש המאסר שהוטל עליו בגין הרשעתו במסגרת תיק הולילנד. מצאתי, כי בנסיבותיו של המקרה גובר משקלם של השיקולים התומכים בהטלת עונשים מצטברים על השיקולים העומדים לזכותו של אולמרט, כפי שיפורט להלן.

147. ראשית, אין חולק כי הפרשה מושא הערעור שלפנינו היא פרשה עובדתית מובחנת ושונה מזו אשר נדונה בתיק הולילנד, ובין שתי הפרשיות לא מתקיים קשר עובדתי כלשהו. אף העבירות המרכזיות בגינן הורשע אולמרט בכל אחד מהמקרים הן שונות, והערכים המוגנים הטמונים ביסודן שונים בחלקם - קבלת שוחד בתיק הולילנד, אל מול קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות ומרמה והפרת אמונים במקרה שלפנינו (לקשר בין שני ההליכים כנסיבה התומכת בצבירת העונש, ראו למשל ע"פ 4815/13 מדינת ישראל נ' אלעוקבי, פס' 15 (1.1.2014); עניין אריש, פס' לח). בנוסף, במקרה הנדון מתקיימות נסיבות לחומרה בביצוע העבירות אשר מצדיקות להטיל על אולמרט עונשים מצטברים, ואלו פורטו בגזר דינו של בית המשפט המחוזי. כך, וכמפורט לעיל, עבירת קבלת דבר במרמה נעברה במקרה הנדון בנסיבות מחמירות, בשל העלמת קיומם של הכספים ששימשו את אולמרט לענייניו הפרטיים מהצהרותיו של אולמרט למבקר המדינה. בנוסף, העבירות נעברו על ידי איש ציבור המכהן במשרה רמה, והביאו לפגיעה חמורה באמון הציבור במערכת השלטונית.

148. בצד חומרת נסיבות ביצוע העבירות, אחזור ואזכיר כי לזכותו של אולמרט עומדות נסיבות אישיות שונות, וביניהן פעילותו הציבורית רבת השנים, הרגישות האנושית והעזרה לזולת אותן הפגין, ותרומתו הרבה למדינה. אכן, הנסיבות האישיות מהוות שיקול הפועל לטובתו של נאשם בעת קבלת ההחלטה אם לחפוף חלק מסוים מהעונשים אשר הוטלו עליו. עם זאת, סבורני כי מכלול הנסיבות האישיות זכו למשקל רב בעת קביעת עונשו של אולמרט בגין העבירות בהן הורשע במקרה שלפנינו, והביאו להקלה עמו ביחס לחומרת עבירותיו. בנסיבות אלה, לשיטתי, יש מקום להעניק משקל רב יותר לשיקולים של גמול והרתעה ולאיינטרס החברתי במיצוי הדין עם אולמרט, על פני האינטרס האנושי הנוגע לנסיבותיו האישיות - ולהותיר על כנו את גזר הדין של בית המשפט המחוזי, לפיו עונש המאסר בפועל כולו ירוצה באופן מצטבר לעונש המאסר אשר הוטל על אולמרט במסגרת תיק הולילנד.

פרשת מרכז ההשקעות - גזר הדין

149. בפרשת מרכז ההשקעות הורשע אולמרט על ידי בית המשפט המחוזי בעבירה של מרמה והפרת אמונים לפי סעיף 284 לחוק העונשין. בהכרעת הדין המקורית קבע בית המשפט המחוזי, כי בין השנים 2003-2005, במסגרת תפקידיו הממלכתיים כשר התמ"ת, שר התקשורת והשר האחראי על מינהל מקרקעי ישראל, אולמרט ביצע פעולות בנושאים הנוגעים ללקוחותיו של עו"ד אורי מסר בעת שהיה שריו במצב של "ניגוד עניינים חמור ומובהק ביותר..." (סעיף 3 לגזר הדין). נקבע כי ניגוד העניינים נבע ממגוון הזיקות הייחודי שהתקיים בין אולמרט לבין עו"ד מסר: חברות הדוקה; שותפות בעבודה; ייצוג משפטי של עו"ד מסר את אולמרט (לעיתים ללא תמורה); סיוע של עו"ד מסר לאולמרט בשלוש מערכות בחירות; חתימה משותפת על ערבות להלוואה לטובת אולמרט; פעולתו של עו"ד מסר לכיסוי החוב; וכן החזקתם של מאות אלפי דולרים במזומן אצל עו"ד מסר עבור אולמרט. בית המשפט המחוזי קבע כי לאולמרט אסור היה לפעול ולקבל החלטות בעניינים שבהם היה מעורב עו"ד מסר, "וזאת בהתאם לאיסור על ניגוד עניינים המהווה כלל בסיס בשיטתנו המשפטית" (שם). לנוכח מערכת הקשרים המסועפת וההדוקה בין השניים, בית המשפט המחוזי מצא כי טיפולו של אולמרט בעניינים שבהם מסר היה מעורב, פגע אובייקטיבית בכל הערכים המוגנים של האיסור על הפרת אמונים, המיועד, כאמור, להבטיח את ההגנות המינהלית, תקינות ההליך המינהלי ואמון הציבור בשירות הציבורי.

150. בגין הרשעתו בפרשה זו, הטיל בית המשפט המחוזי על אולמרט עונש של מאסר על תנאי למשך שנה, אם יעבור תוך שלוש שנים מיום גזר הדין עבירה לפי סימן ד' לפרק ט' בחוק העונשין, ויורשע בה בתוך תקופת התנאי או לאחריה. כן הוטל על אולמרט קנס בשיעור המרבי הקבוע בחוק העונשין לעבירה שבה הורשע, בסך ₪ 75,300 (גזר הדין מיום 24.9.2012). בית המשפט המחוזי נמנע מהטלת מאסר בפועל על דרך ביצוע עבודות שירות, בשל ייחודיות המקרה, שהתבטאה בעובדה שאולמרט התפטר מתפקידו כראש ממשלת ישראל בזיקה לחקירתו בפרשת טלנסקי, ממנה זוכה (בגלגול הראשון) (פס' 13 לגזר הדין).

151. על גזר הדין של בית המשפט המחוזי ערערה המדינה לבית משפט זה (במסגרת ע"פ 8080/12).

152. ביום 5.7.2015, לאחר שניתן פסק דינו של בית המשפט המחוזי ב"פרשת טלנסקי" בסיבוב השני (שבו הורשע אולמרט), הגישה המדינה "הודעה מעדכנת" מטעמה. לטענתה, העונש הקל שהוטל על אולמרט ב"פרשת מרכז ההשקעות" היה בעל קשר הדוק לזיכויו ב"פרשת טלנסקי". אלא שכעת, הנימוק של בית המשפט המחוזי - לפיו אולמרט נאלץ להתפטר מראשות הממשלה בגין פרשה שלבסוף זוכה ממנה (פרשת טלנסקי) - אינו קיים עוד. משכך, "הנסיבות המיוחדות" שהובילו את בית המשפט המחוזי להקל בעונשו של אולמרט אינן מתקיימות, וממילא שבה על כנה קביעת בית המשפט המחוזי בגזר הדין, לפיה "אלמלא נסיבותיו המיוחדות של התיק שלפנינו היה מקום להיעתר לבקשת המאשימה ולכלול בעונש רכיב של מאסר לריצוי בעבודות שירות" (פס' 13 לגזר הדין). המדינה טוענת כי קיים דיסוננס עמוק בין קביעותיו הנורמטיביות של בית המשפט המחוזי באשר לחומרת מעשיו של אולמרט, לבין מיזעור הענישה עד כדי איונה, הלכה למעשה. דיסוננס זה, חוטא, לדידה, לתכליתה העיקרית של הענישה, ומעביר מסר מטעה לציבור. על כן, המדינה מבקשת להחמיר בעונשו של אולמרט בהתאם, ולהטיל עליו מאסר בפועל שיצטבר לזה שהוטל עליו ב"פרשת טלנסקי".

153. מנגד, לעמדתו של אולמרט, יש לדחות את ערעור המדינה על קולת העונש ב"פרשת מרכז ההשקעות", שכן

בית המשפט המחוזי נימק היטב מדוע דחה את טענת המדינה להשית עליו עונש של מאסר בפועל לריצוי בעבודות שירות. אולמרט סבור כי בית המשפט המחוזי העניק את המשקל הראוי לאופן שבו נטל אחריות אישית, ללא סייג, למן תחילת החקירה, ואף העניק משקל לעובדה כי נאלץ להפסיק את כהונתו כראש ממשלה ולהתפטר מתפקידו, ובמיוחד בשל הליך גביית העדות המוקדמת של טלנסקי. לטענתו, בית המשפט המחוזי אף העניק את המשקל הראוי למחיר ששילם בחייו הפרטיים, ובשל כל אלה – יש לדחות את ערעור המדינה על קולת העונש.

דין והכרעה

154. המעשים בגינם הורשע אולמרט בפרשת "מרכז ההשקעות" הם מעשים חמורים. אולמרט כיהן כשר הממונה על מספר משרדים עת ביצע את העבירות האמורות. תחת סמכותו היו נושאים רבים, רובם ככולם בעלי חשיבות למדינת ישראל ואזרחיה. כל החלטה שלו, במסגרת תפקידו, נשאה משמעות עבור אזרחים רבים. כל הטייה שלו לטובת אדם כזה או אחר, השפיעה לא רק על אותו אדם, אלא גם על כלל הציבור. על חשיבות מעמדו של עובד הציבור המבצע עבירות, עמדה המשנה לנשיא (כתוארה אז) מ' נאור בע"פ 846/12 ויטה נ' מדינת ישראל, פס' 72 (19.6.2013):

"בכירות המעמד של עובד הציבור היא קריטריון להערכת מידת הפגיעה, בין היתר משום שככל שעובד הציבור בכיר יותר, כך גדל החשש שלנו מהיכולת של ניגוד העניינים להשפיע בפועל על המציאות (שכן ככלל, סמכות קבלת ההחלטות של עובד הציבור גדלה ככל שעולים בסולם הדרגות)".

בעניין אטיאס עמדתי אף אני על חשיבות מעמדו של עובד הציבור לציבור אותו הוא משרת:

"עובדי ציבור כשמן כן הם. הם משרתיו של הציבור. הם מראית פני הצדק. אמון הציבור נתון להם ואינטרס הציבור אמור לשמש נר לרגליהם. ברי, שעובדי הציבור הקובעים עבור הציבור נורמות התנהגות, כך למשל באכיפת החוק או בקבלת החלטות אופרטיביות, צריכים לנהוג הם עצמם בלא דופי ורבה, [...] כשעובדי הציבור נגועים בניגוד עניינים, הרי שאמון הציבור בהם הולך ומתערער" (שם, בפס' 53).

יפים דבריו של הנשיא (בדימוס) א' ברק במאמרו הנזכר לעיל ניגוד אינטרסים במילוי תפקיד:

"מן הראוי הוא, שבני הציבור כולם יוכלו לתת אמון במוסדות השלטון. רוצים אנו לקיים בישראל חברה מתקדמת, הבנויה על מינהל ציבורי תקין, על שלטון החוק ועל יחסי אנוש המעוצבים על בסיס של יושר, הגינות וטוהר מידות. להבטחתם של אלה באו הכללים בדבר האיסור להימצא במצב של ניגוד עניינים" (שם, בעמ' 16).

מעשים כגון אלו בהם הורשע אולמרט, פוגעים באמון הציבור ומעלים את החשש כי שחיתות היא העומדת ביסוד הפעולות שנעשו בניגוד עניינים, בייחוד בשל חומרת ניגוד העניינים, אופי ההחלטות אותן קיבל אולמרט ורום מעמדו

והשפעתו (כפי שעמדו על כך מ' קרמניצר וד' נבות במאמרם "לשאלת פליליותה של פעולה בניגוד עניינים" ניגוד עניינים במרחב הציבורי - משפט, תרבות, אתיקה, פוליטיקה 501, 512 (דפנה ברק-ארז, דורון נבות ומרדכי קרמניצר עורכים, 2009)). בהקשר זה, יש לשוב ולבטא את שאט הנפש מתופעת מעשי השחיתות בקרב עובדי ונבחר הציבור ולפעול להוקעתה (וראו את דבריו של השופט א' א' לוי בבג"ץ 5699/07 פלונית (א') נ' היועץ המשפטי לממשלה, פס' 70 (26.2.2008)). עובד ציבור המנצל את מעמדו וכוחו כדי להטיב עם עצמו או מקורביו, נכשל בסמכויות שניתנו לו ועליו לתת את הדין על מעשיו.

155. ולשאלת ההתערבות בעונש שהשית בית המשפט המחוזי בפרשה זו.

כידוע, הלכה פסוקה היא כי ערכאת הערעור תתערב בחומרת העונש שהוטל על ידי הערכאה הדיונית במקרים חריגים בלבד. הכלל הוא שאין ערכאת הערעור ממירה את שיקול דעתה של הערכאה הדיונית בשיקול דעתה שלה, בכל הנוגע לגובה העונש שנקבע בעניינו של נאשם, זולת בנסיבות חריגות שבהן נפלה בגזר הדין טעות מהותית אשר בולטת על פניה, או שהעונש שהושת סוטה באופן קיצוני מרמת הענישה הנהוגה בנסיבות דומות (ראו למשל: ע"פ 2715/15 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 6 (20.9.2015); ע"פ 5767/14 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 90 (16.6.2015); ע"פ 5500/13 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 10 (6.11.2014)). הלכה זו מקבלת משנה תוקף בערעור המדינה על קולת עונשו של נאשם, ולעניין זה ידוע הכלל כי ערכאת הערעור אינה ממצה את הדין עם הנאשם, אף אם היא משתכנעת כי אכן יש בעונש שהוטל משום סטייה מסוימת לקולה (ראו למשל: ע"פ 1079/16 מדינת ישראל נ' נחמן, פס' 28 (1.8.2016); ע"פ 5794/14 מדינת ישראל נ' פנפילוב, פס' 13 (27.1.2015); ע"פ 9647/10 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 39 (3.1.2013)). כפי שיובהר להלן, לא מצאתי כי המקרה שלפנינו נופל בגדר המקרים החריגים המצדיקים את התערבותנו.

156. פעולה במצב של ניגוד עניינים היא, כאמור, פעולה משחיתה ומסוכנת לשירות הציבורי, במיוחד עת עסקין בתפקידים הבכירים והרמים ביותר בשירות הציבורי. ואכן, אולמרט היה מצוי בניגוד עניינים חריף מול עו"ד מסר. עוצמת ניגוד העניינים הייתה גבוהה, הן "מהותית" בשל סוג הקשר הקרוב ששרר בין השניים, הן "כמותית" בשל ריבוי הזיקות בין השניים ותכיפות הקשר ביניהם, במישור הכלכלי ובמישור האישי. אולמרט היה מחויב לעו"ד מסר, גם בשל כך שהאחרון החזיק עבורו בסתר קופה סודית של מזומנים ואף דרש ממנו להחזיר מכיסו חוב של מאות אלפי דולרים לו ערבו שניהם. בחלק מהמקרים, ניגוד העניינים העוצמתי לווה בהתנהלות פרוצדוראלית פסולה לטובת הלקוחות של עו"ד מסר, כל זאת בשעה שמדובר בעובד ציבור בכיר ביותר, אשר שיקול דעתו רחב עד מאוד. בנסיבות אלו, הימנעותו של אולמרט מלהדיר עצמו מטיפול בנושאים הרי גורל עבור לקוחותיו של עו"ד מסר, פגעה באופן מהותי בכל אחד מהערכים המוגנים על ידי העבירה של הפרת אמונים, ועלולה הייתה להשפיע על התחרות בשוק ועל טובת המשק והציבור בכללותו. ובקיצור, התנהלותו של אולמרט, היוותה הפרה של חובת הנאמנות שלו כלפי הציבור, ופגעה במינהל התקין, באינטרס הציבורי, ובאמון הציבור.

157. ואולם, אל מול כל אלו, יש לזכור את נפילתו הגדולה של אולמרט והמחיר הכבד שהוא כבר שילם. לאולמרט עבר מפואר וממושך בשירות המדינה, ובתפקידיו הרבים פעל רבות למען הציבור ולמען המדינה. רבים העידו כי במסגרת תפקידיו, אולמרט קיבל החלטות אמיצות ביותר ולקח אחריות מלאה עליהן, ותרם תרומה משמעותית למדינה ולביטחונה. זאת, עד נפילתו המהדהדת, שבה הפך מראש ממשלת ישראל לנאשם על ספסל הנאשמים, אשר כיום

מרצה מאסר בפועל בן 18 חודשים בגין הרשעתו במסגרת תיק הולילנד. נפילתו זו של אולמרט - "מַאֲיָנָא כְּמָא לְבִיכָא עֲמִיקָא" (בבלי, חגיגה ה, ע"ב) - קשה היא עד מאוד ועליה להילקח בחשבון. עוד יש לזכור, כי פעולתו של אולמרט בניגוד עניינים לא הייתה בעלת אינטרס אישי עבורו, אלא עבור לקוחותיו של עו"ד מסר. בנוסף, לא הוכחה סטייה של אולמרט מן השורה לטובת לקוחותיו של עו"ד מסר, ולא הוכח נזק לקופת המדינה כתוצאה ממעשיו. נוסף על כך, יש לתת משקל לעובדה שאולמרט התפטר מתפקידו כראש הממשלה עוד בטרם הוגש נגדו כתב אישום, בעקבות עדותו המוקדמת של טלנסקי וההד התקשורת שפוררה; כמו גם לכך שבעקבות הרשעתו אולמרט ויתר על זכויות כספיות המגיעות לו מהמדינה.

158. לאחר ששקלתי את שיקולים אלו כולם, בחנתי את טענות הצדדים לפנינו בכתב ובעל-פה ושבתי ועיינתי בגזר דינו של בית המשפט המחוזי, הגעתי לכלל מסקנה כי בית המשפט המחוזי שקל כראוי את כל השיקולים לקולה ולחומרה בעניינו של אולמרט, וכי אין מקום להתערבות בעונשים שהשית עליו בפרשה זו.

סיכומם של דברים

159. אשר על כן, ומכל האמור לעיל, אציע לחברי כר:

אשר לפרשת ראשונטורס - לדחות את ערעור המדינה ולהותיר את זיכוי של אולמרט על כנו.

אשר לפרשת טלנסקי - לדחות את ערעורו של אולמרט ולהותיר את הכרעת הדין המשלימה וגזר הדין של בית המשפט המחוזי על כנם.

אשר לגזר הדין בפרשת "מרכז ההשקעות" - לדחות את ערעור המדינה ולהותיר את גזר הדין של בית המשפט המחוזי על כנו.

בכך יורד המסך על המערכה האחרונה בפרשות הידועות במקומותינו כ"פרשת ראשונטורס", "פרשת טלנסקי" ו"פרשת מרכז ההשקעות". מי שהיה שר בכיר בממשלה, ממלא מקום ראש הממשלה ובהמשך גם ראש הממשלה, יוסיף וירצה עונש מאסר נוסף מאחורי סורג ובריח.

תם ונשלם.

שׁוֹפֵט

ב-14 נסיעות לחו"ל של אהוד אולמרט (להלן: אולמרט) בשנים 2002-2005, שנות כהונתו כראש עיריית ירושלים וכשר התעשייה, המסחר והתעסוקה (התמ"ת), נגבה מימון עודף מארגוני צדקה שונים שבשירותם טס (להלן: הארגונים); יוער כי כתב האישום התייחס ל-17 נסיעות, שבהן נגבה מימון עודף מארגונים ומהמדינה). סכומו הכולל של מימון היתר שנגבה - 92,164 דולר, והוא שימש לנסיעות אחרות של אולמרט. עובדות שהיו כפופות לאולמרט - רייצ'ל ריסבי-רז, מתאמת קשרי החוץ (להלן: ריסבי-רז), וראשת הלשכה שולה זקן (להלן: זקן), היו מודעות לגבייה עודפת זו. בית המשפט המחוזי מצא כי לא הוכח שאולמרט עצמו היה מודע למימון העודף שנגבה מן הארגונים ולפיכך זיכה את אולמרט מאישום זה. חברי, השופט ס' ג'ובראן, מציע כי נותר את זיכויו של אולמרט על כנו. דעתי שונה, שכן להשקפתי הוכח בהליך זה ברמה הנדרשת בהליך פלילי כי אולמרט היה מודע לגבייה העודפת ב-4 טיסות שבהן נגבו כספים עודפים. לפיכך לדעתי יש להרשיעו בגין נסיעות אלו בעבירה של קבלת דבר במרמה; בעבירה של קבלת דבר במרמה בשל מצג כוזב למבקר המדינה; ובעבירה של מרמה והפרת אמונים.

עיקרי הפרשה הובאו בחוות דעתו של חברי השופט ס' ג'ובראן, ואף אני לא אציג את העדויות השונות או אסקור כל מסמך ומסמך אשר לגבי פרשנותו נחלקו הצדדים, אלא אעיר רק את אותם נדבכים אשר לטעמי הסתכלות שונה עליהם מובילה לתוצאה השונה שאליה הגעתי אני.

רקע כללי בקיצור הכרחי

1. לצורך חוות דעתי אעמוד על הרקע הרלוונטי לענייננו אך בתמצית. במהלך תקופת כהונתו של אולמרט כשר התמ"ת הוא נהג לטוס לחו"ל לעיתים תכופות לצורך הופעות באירועים שאורגנו על ידי מוסדות צדקה וארגונים שעוסקים בפעילות ציבורית שלא למטרות רווח. לעיתים במסגרת טיסה אחת השתתף אולמרט באירועים שונים שאורגנו על ידי כמה ארגונים, ולעיתים ההופעות השתלבו בנסיעות שקיים במסגרת תפקידיו הציבוריים. לצד נסיעות אלו, שכונן "נסיעות ציבוריות" (כלומר נסיעות שמומנו על ידי המדינה, הארגונים או שניהם), טס אולמרט לחו"ל גם כאדם פרטי: לחופשה משפחתית ביוון, להשתתפות בתערוכת ציורים של רעייתו ועוד. לשכת אולמרט - מתאמת קשרי החוץ, ריסבי-רז, וראשת הלשכה זקן - טיפלה בנסיעותיו לחו"ל באמצעות סוכנות ראשונטורס (להלן: ראשונטורס).
2. בנסיעות ממלכתיות נוהגים משרדי הממשלה לשלם עבור טיסת שר והמאבטחים הנלווים אליו במחלקת עסקים. בנסיעות שרים בשירות המדינה שאליהם מתלווה בן זוג או בת זוג גם טיסותיהם של אלה ממומנות על ידי הממשלה, ככל שניתן לכך אישור מאת ראש הממשלה (הכרעת הדין, בעמ' 14). אולמרט, לפי עדותו, היה מודע לכיסוי מימוני נוהג זה (פרוטוקול הדיון, בעמ' 11,278-11,279. אולמרט הודה בכך במשפט בניגוד בולט לדבריו בחקירתו במשטרה: ת/152, בעמ' 26).

3. אולמרט לא נהג לטוס במחלקת עסקים. מן העדויות שנשמעו בתיק זה מתברר כי אולמרט עמד על כך שבנסיעותיו לחו"ל יוזמנו עבורו כרטיסי טיסה במחלקה ראשונה, מלון בדרגת 5 כוכבים ונהג צמוד (ת/157, בעמ' 44). משכך, בנסיעות בענייני המדינה עבור משרד התמ"ת (או גם עבור משרד התמ"ת), שבהן התקבל מימון בגין טיסה במחלקת עסקים "בלבד", התעורר צורך במציאת מקור מימון ל"שדרוג" כרטיס הטיסה. צורך זה נענה לעיתים על ידי שימוש בנקודות הנוסע המתמיד שעמדו לרשות אולמרט; לעיתים באמצעות השתתף שלום הפרש על הארגונים; ופעמים אחרות - על ידי שימוש בכספים עודפים שנגבו בנסיעות אחדות לטובת נסיעות אחרות (הכרעת הדין, בעמ' 223-289; ראו גם חוות דעתו של רו"ח גלעד קדמי (ת/334)).

4. הצדדים מסכימים כי בתקופה הרלוונטית לכתב האישום נסע אולמרט 71 פעמים לחו"ל. ב-14 מקרים שילמו הארגונים מימון עודף בסכום מצטבר של כ-90,000 דולר (הכרעת הדין, בעמ' 15; יוער כי - כאמור - כתב האישום נגע ל-17 נסיעות שבהן התקבל מימון עודף). לשם גביית הכספים העודפים הונפקו על ידי סוכנות ראשונטורס - בהתאם לדרישותיה של ריסבי-רז - חשבוניות וקבלות כוזבות, שלא תאמו את מסלולי טיסותיו של אולמרט ואת עלויותיהן בפועל. עוד מוסכם כי הכספים העודפים נצברו בראשונטורס, ונזקפו שם לזכותו של אולמרט. כלומר, בין הצדדים אין מחלוקת על כך שבפועל בחלק מהנסיעות שילמו הארגונים תשלום עודף עבור נסיעותיו של אולמרט מבלי שהיו מודעים לכך; וכי כתוצאה מתשלום עודף זה נצברו כספים עודפים.

5. מוסכם כי תחילה נרשמו הכספים בתיקי הנסיעה שנפתחו עבור כל אחת מנסיעותיו של אולמרט ("דוקטים"); ולאחר מכן - החל משנת 2004 - בכרטיס שכונה "אולמרט פרטי", שנפתח ללא ידיעתו של אולמרט ובהתאם לשיקולים אדמיניסטרטיביים של אנשי ראשונטורס. בכרטיס "אולמרט פרטי" נעשה - על ידי מחלקת הנהלת החשבונות של ראשונטורס - קיזוז בין הכספים העודפים שנגבו מהארגונים לבין חובותיו של אולמרט לראשונטורס בגין טיסותיו וטיסות בני משפחתו, זאת ללא הבחנה בין נסיעות ציבוריות לבין נסיעות פרטיות (שם, בעמ' 15-16). כלומר, בפועל שימוש הכספים העודפים הן לכיסוי עלויות חלק מנסיעותיו ה"ציבוריות" של אולמרט, הן לצורך תשלום בגין טיסותיו ה"פרטיות" (ראו שם, בעמ' 15-16 (פסקה 30) ובאופן כללי בעמ' 223-289. השוו לדברי חברי, פסקה 19 לחוות דעתו). כך, בין היתר, קבע בית המשפט המחוזי כי מכספי העודפים כוסתה עלות טיסת ילדיו של אולמרט ובני משפחותיהם בסך כ-20,000 דולר (הכרעת הדין, בעמ' 246). אעיר למען הבהירות כי בעניין טיב השימוש שנעשה בכספים העודפים ניטשת אכן מחלוקת בין הצדדים, אך עניינה בשאלת מודעותו של אולמרט לשימושים שנעשו בכספים שנצברו עקב הגבייה העודפת.

6. כפי שצוין בראשית הדברים, בית המשפט המחוזי מצא כי אולמרט לא היה מודע לגבייה העודפת מתחילתה ועד סופה. המדינה בערעורה מבקשת לשנות ממסקנה זו. לפי הצהרתה, אין היא מבקשת לשנות מממצאיו העובדתיים של בית המשפט המחוזי (ראו למשל בעמ' 14 לעיקרי הטיעון מטעמה), אך בהקשרים מסוימים בכל זאת ביקשה לעשות כן. ואולם, מוכרת ההלכה של בית משפט זה כי כערכאת ערעור אין אנו נוטים להתערב בממצאים מסוג זה. אשר על כן, בחוות דעתי זו אצא מנקודת הנחה שלפיה כל קביעותיו העובדתיות של בית משפט קמא עומדות על כנן. העובדות אפוא תיוותרנה כשם שקבען בית המשפט המחוזי. יחד עם זאת, בחלק מקביעות המהימנות ובמסקנות שגזר בית המשפט מעובדות אלו אבקש לעיין עיון נוסף.

על עובדות כתב האישום ועל העובדות הדרושות להרשעה

7. כתב האישום בפרשת ראשונטורס ייחס לאולמרט ביצוע עבירות שונות: קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות לפי סעיף 415 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין); רישום כוזב במסמכי תאגיד לפי סעיף 423 לחוק העונשין; מרמה והפרת אמונים לפי סעיף 284 לחוק העונשין; וכמו כן העלמת הכנסות במרמה לפי סעיף 220(1) וסעיף 220(5) לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש] (להלן: פקודת מס הכנסה). בכתב האישום נטען כלפי אולמרט - בין היתר - כי נקט "שיטה" של יצירת מימון עודף באחדות מנסיעותיו הציבוריות לחו"ל על ידי מתן הנחיות לכפופים לו, וזאת מתוך כוונה ליצור עודפי מימון אשר שימשו אותו ואת בני משפחתו למימון טיסות פרטיות לחו"ל, למימון נסיעותיה של רעייתו לחו"ל בעת שזו הצטרפה אליו לנסיעותיו מטעם המדינה, ולשדרוג נסיעותיו בשירות המדינה למחלקה ראשונה כאמור; כי פעל בהסתרה; כי הציג מצגים כוזבים לפני הארגונים הציבוריים לשם קבלת המימון העודף; וכי הציג מצגי שווא לפני מבקר המדינה במסגרת תצהירים שהגיש בעניין הכספים שקיבל כנטען שלא כדין.

8. כפי שעוד יפורט להלן, בית המשפט המחוזי דחה טענות אלו. אלא שיש לשים אל לב: הטענות בדבר פעולה בדרך של "שיטה", מתן הנחיות בנושא מימון הנסיעות ושימוש בעודפי המימון לשם מימון נסיעות פרטיות - אינן חלק מיסודות העבירות השונות שבהן הואשם אולמרט. כפי שעולה מדברי חברי (פסקאות 122-124 לחוות דעתו, אגב הדין בפרשת טלנסקי), עבירה של קבלת דבר במרמה - המיוחסת לאולמרט בגין גביית המימון העודף בנסיעות האמורות - אינה דורשת קיומה של "שיטה" שבגדרה מוצגת הטענה הכוזבת שבאמצעותה מתקבל ה"דבר", ודי בכך שהמדינה תוכיח - מבחינת היסוד העובדתי - כי הוצגה טענה כוזבת, לרבות בדרך של מחדל; וכי עקב הצגת אותה טענה התקבל ה"דבר", ובעניין שלפנינו - המימון העודף. הוכחת קיומה של "שיטה" או מתן הנחיות בנושא מימון הנסיעות והשימוש בעודפי המימון שנצברו בהן אינה דרושה גם ביחס לעבירות האחרות שיוחסו לאולמרט במסגרת האישום דנן (לדין ביסודות עבירת מרמה והפרת אמונים ראו פסקאות 115-116 לחוות דעתו של חברי; לדין ביסודות עבירת רישום כוזב במסמכי תאגיד ראו ע"פ 3517/11 שמשון נ' מדינת ישראל, פסקה 43 (6.3.2013); לדין בעבירת העלמת הכנסות במרמה ראו ע"פ 1182/99 הורביץ נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(4) 1, 69-70 (7.9.2000) (להלן: עניין הורביץ)).

9. כידוע, בית המשפט רשאי להרשיע את הנאשם על פי העובדות המתגלות לפניו, אפילו מקום שעובדות אלו לא הוצגו בכתב האישום או כאשר העבירה לא פורטה בכתב האישום, ובלבד שלנאשם ניתנה הזדמנות הוגנת להתגונן (ראו סעיף 184 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982; יעקב קדמי סדר הדין בפלילים 1504 (2009)). דברים אלה נכונים מקל וחומר מקום שבו נמצא כי הוכחו חלק מפרטי כתב האישום אשר מגבשים את העבירה שבה הועמד הנאשם לדין. כל שעל בית המשפט לשאול את עצמו הוא אם הוכחו יסודות העבירה שנגלתה לפניו (בד"ם 2461/05 שרת המשפטים נ' השופטת הילה כהן, פסקאות 93-94 (19.6.2005)). במילים אחרות, די לה לתביעה במקרה דנן כי תצליח להוכיח את יסודות העבירות הרלוונטיות, ובהקשר של עבירת קבלת דבר במרמה: הצגת מצג כוזב לארגונים וקבלת המימון העודף, כדי לבסס הרשעה. הדבר אפשרי, כאמור, גם אם לא ימצא כי אולמרט הנהיג "שיטה" שבגדרה נתן הנחיות לגביית מימון עודף בנסיעותיו לחו"ל.

הערכת מהימנות העדים המרכזיים

10. עוד בטרם אדון בליבת המחלוקת שבין הצדדים, כמה מילים אשר לקביעות בית המשפט המחוזי בעניין הערכת גרסאותיהם של העדים המרכזיים שהופיעו לפניו - אולמרט, ריסבי-רז וזקן.

11. תחילה לאולמרט. בית המשפט המחוזי קבע כי עדותו הייתה "עקבית ותאמה בעיקרה את דבריו בחקירה", וציין

כי דבריו של אולמרט בבית המשפט היו "משכנעים ואף נתמכו במסמכים ובעדויות" (הכרעת הדין, בעמ' 140). הוטעם כי בראשיתה התאפיינה עדותו בהתרגשות, אולם בהמשך "ההתרגשות פחתה והעדויות נמסרה באופן שוטף ומתוך שכנוע עצמי רב" (שם).

בצד ההערכה האמורה של גרסת אולמרט, הכרעת הדין רצופה אמירות המעידות על הבעייתיות בתזה שהציגה ההגנה. כך למשל, על הגרסה שלפיה אולמרט לא היה מודע לגבייה העודפת ולשימוש שנעשה בכספים צוין כי היא "איננה חפה מקשיים" (שם, בעמ' 18); ביחס לגרסת אולמרט שנגעה לשיק שהוצא מראשונטורס לפקודת משרד התקשורת כדי לכסות את חובו של אולמרט נקבע כי היא "מעוררת תהיות מסוימות" (שם, בעמ' 276), וכך גם אשר לשיק נוסף שהוצא מראשונטורס לפקודת משרד התמ"ת לטובת פירעון חובו של אולמרט (שם, בעמ' 288). לצד זאת בית המשפט המחוזי עמד על כך ש"בנושאים מסוימים, כגון בשאלת מידת מעורבותה של הנאשמת [זקן - ע' פ'] בטיפול בנסיעות, דבריו לא היו משכנעים. בחלק מהמקרים התרשמנו כי הנאשם נמנע מלהשיב לעניין לא בשל העדר תשובה, אלא בשל חשש שהדבר יוצג שלא כראוי באמצעי התקשורת" (שם; ראו לדוגמה עדות אולמרט: פרוטוקול הדיון, בעמ' 13,587-13,586). בעניין אחרון זה - מעורבות זקן בטיפול בנסיעות - צוין כי גרסת אולמרט בבית המשפט לא תאמה את גרסתו במטרה. בעוד שבבית המשפט השתדל אולמרט להימנע מלהטיל אחריות כלשהי על זקן בעניין הטיפול בנסיעות וניסה להרחיק אותה ממעורבות בנושא, מהודעותיו של אולמרט בחקירות במטרה עולה כי היא הייתה מעורבת ומצויה בנושא (הכרעת הדין, בעמ' 120-121).

12. אשר לעדות של ריסבי-רז: בית המשפט עמד על כך שעדותה הייתה ארוכה, מורכבת ועמוסת פרטים. צוין כי "העובדה שלמרות כל אלה גרסתה של ריסבי-רז נותרה בעיקרה יציבה ועקבית, תומכת באמיתותה" (שם, בעמ' 24). ריסבי-רז לא הסתירה בעדותה את אהדתה לאולמרט - "היא אמרה שהיא מעריצה את הנאשם [אולמרט - ע' פ'] ומעריכה את מסירותו לענייניה של המדינה" (שם). עם זאת בית המשפט התרשם כי ריסבי-רז היא "עדה אמינה. היא השתדלה לומר אמת גם כשהדברים היו בלתי נוחים לנאשם ולמרות רצונה לא לפגוע בו. היא עשתה מאמצים כדי לתאר את שאירע, להיצמד למסמכים, ולדייק בדבריה" (שם, בעמ' 25; ראו עוד בעמ' 70). עדותה השתלבה עם המסמכים הרבים שהוגשו בתיק (שם).

בית המשפט המחוזי דחה את בקשת המדינה להעדיף את גרסתה של ריסבי-רז בחקירתה במטרה על פני זו בבית המשפט מכוח סעיף 10א לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971 בשני נושאים: האחד, דבריה במטרה שלפיהם אולמרט (וזקן) נתנו לה הנחיות בעניין גביית המימון העודף. השני, דבריה במטרה שלפיהם נעשה שימוש בכספים העודפים שנגבו למימון נסיעות פרטיות. אשר לנושא הראשון, נקבע כי דבריה בבית המשפט אינם סותרים את אמירותיה במטרה (שם, בעמ' 57-61). אשר לנושא השני, הועדפה גרסתה של ריסבי-רז בבית המשפט על יסוד מסמכים מזמן אמת שתמכו בגרסת ריסבי-רז בבית המשפט ובשל הנסיבות שבהן נאמרו דבריה בחקירת המשטרה (שם, בעמ' 45-57).

13. זקן שמרה על זכות השתיקה בחקירותיה במטרה נושא האישום דן ובחרה שלא להעיד בבית המשפט (שם, בעמ' 322).

גדר המחלוקת - היסוד הנפשי

14. טענת אולמרט בהליך זה נוגעת בעיקרה ליסוד הנפשי. אולמרט גורס כי לא היה מודע לקיומו של מימון עודף בנסיעותיו לחו"ל, וממילא לא הנחה מעולם את הכפופות לו לנקוט שיטה של יצירת עודפים, לצבור עודפי מימון או להשתמש בעודפים שנצברו כדי לממן נסיעות פרטיות שלו או של בני משפחתו לחו"ל; לממן את נסיעותיה של רעייתו בעת שזו הצטרפה לנסיעותיו בשירות המדינה; או לשדרג את נסיעותיו למחלקה ראשונה.

15. כידוע, אחת הדרכים להוכחת יסוד נפשי מסוג מודעות היא עצימת עיניים. סעיף 20(ג)(1) לחוק העונשין מורה כך במפורש, ובזאת הלשון: "רואים אדם שחשד בדבר טיב ההתנהגות או בדבר אפשרות קיום הנסיבות כמי שהיה מודע להם, אם נמנע מלבררם". לטענת המדינה, משקבע בית המשפט המחוזי כי לאולמרט לא הייתה מודעות ממשית לפרקטיקה שנהגה בלשכתו של יצירת מימון עודף בנסיעותיו לחו"ל, היה עליו להוסיף ולבחון אם עצם אולמרט את עיניו לאפשרות שהכפופות לו בלשכתו גבו מימון עודף מהארגונים הציבוריים כאמור בסעיף 20(ג)(1). לפנינו טען אולמרט כי הטענה האמורה של המדינה היא טענה חדשה בערעור, שלא נטענה לפני הערכאה הדיונית, ומשכך לא הייתה לו הזדמנות הוגנת להתגונן בפניה. עוד נטען כי הטענה בדבר עצימת עיניים עומדת בסתירה לטענת המדינה שלפיה אולמרט הנהיג "שיטה" לגביית מימון עודף מארגונים ציבוריים בנסיעותיו לחו"ל, שכן - כנטען - מקום שבו ישנה מודעות ממש לא יכולה להתקיים בו זמנית גם עצימת עיניים, ולהפך. לטענת אולמרט, סתירה זו מחזקת את הספק הסביר בדבר מודעות מצדו לקיומו של מימון עודף כאמור. לגופה של הטענה נטען כי קביעותיו של בית המשפט המחוזי שלפיהן לא הוכחה מודעותו של אולמרט למימון העודף שוללות גם כל טענה אפשרית למודעות מסוג "עצימת עיניים".

16. להשקפתי, הדגשת פן זה של הדברים, גם אם היא נעשית לראשונה בערכאת הערעור, אינה בגדר "טענה חדשה בערעור" שאין מקום להעלותה. אחת הדרכים הקבועות בחוק (סעיף 20(ג)(1) לחוק העונשין) להוכחת יסוד המודעות היא באמצעות הוכחת עצימת עיניים מצד מבצע העבירה. אם מוכיחה התביעה כי הנאשם חשד בדבר טיב ההתנהגות או קיום הנסיבה ונמנע מלברר אותו חשד - הוכיחה היא את מודעותו לדבר העבירה. לאמור: המצב הנפשי של "עצימת עיניים" כמוהו בעיני החוק כידעה של ממש (ד"נ 8/68 המטפרסט נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד כב(2) 546, 536 (1968)). הוראת סעיף 20(ג)(1) היא כללית ומקיפה כל עבירת מחשבה פלילית, לרבות עבירות שבהן מופיעה דרישה מפורשת למודעות. משכך נקבע כי "גם בעבירות שבהן נאמר במפורש שיש צורך ב'ידעה' - הריהי מחשבה פלילית הכוללת גם את החלופה של חשד ואי-בירור" (ע"פ 7704/13 מרגולין נ' מדינת ישראל, פסקה 42 לחוות הדעת של השופט נ' הנדל (8.12.2015) (להלן: עניין מרגולין)). דברים אלה נכונים כמובן גם לעבירות מן הסוג המיוחס לאולמרט (ראו ע"פ 1877/99 מדינת ישראל נ' בן עטר, פ"ד נג(4) 703, 695 (1999)), שכידוע הוכחת היסוד הנפשי בהן אינה קלה כלל ועיקר (השוו ע"פ 5669/14 לופוליאנסקי נ' מדינת ישראל, פסקה 99 (29.12.2015)). משכך, אף אם הייתי סבור - כטענת אולמרט - כי יש טעם לפגם בכך שטענת "עצימת העיניים" לא נטענה לפני בית המשפט המחוזי, אין משמעות הדבר כי אין בית המשפט רשאי להידרש לה בגדר בחינת יסוד המודעות.

17. לבסוף, לא שוכנעתי כי קבלת טענה בדבר "עצימת עיניים" מקפחת את זכותו של אולמרט להתגונן. בטיעוני לפנינו לא הציג אולמרט כל דוגמה פרטנית לקו טיעון אחר שהיה נוקט במענה לטענת "עצימת העיניים", לו זו הייתה נטענת מצד המדינה באורח מפורש לפני בית המשפט המחוזי (ראו והשוו ע"פ 5546/14 דנקנר נ' מדינת ישראל, פסקה 89 לחוות דעתי (29.12.2015)). על יסוד כל אלה מסקנתי היא כי לשם הרשעתו של אולמרט בעבירות שיוחסו לו די למדינה שתוכיח כי אולמרט עצם את עיניו לאפשרות שנגבה בשירותו מימון עודף בטיסותיו.

לעובדות שבמחלוקת

עמדנו עד כה על הרקע שאינו במחלוקת בין הצדדים. עתה יתמקד הדיון באותם היבטים עובדתיים שעליהם חלוקים הצדדים.

18. בלב המחלוקת בין הצדדים מאות מסמכים שהגישה המדינה המתייחסים לנסיעותיו של אולמרט לחו"ל בתקופה הרלוונטית לכתב האישום. לשיטתה, מסמכים אלה מבססים את מודעותו של אולמרט למימון העודף שנצבר בנסיעות האמורות, כמו גם לשימושים האסורים שנעשו באותם כספים. לטענת המדינה, מסמכים אלה "מדברים בעד עצמם" ומעידים על מודעותו של אולמרט לגבייה העודפת.

19. המסמכים שהוגשו על ידי המדינה חולקו לשתי קבוצות מרכזיות: האחת, מסמכים שהגיעו בוודאות לאולמרט, שכן מופיעה עליהם התייחסות מפורשת בכתב ידו - ושעליהם אעמוד בהרחבה בהמשך; השנייה, מסמכים שנעדרו התייחסות מפורשת של אולמרט, הגם שלטענת המדינה אלה הועברו אליו על ידי ריסבי-רז. בית המשפט המחוזי פסק כי אין לשלול שמסמכים הנמנים על הקבוצה השנייה לא הגיעו לידי אולמרט. ביסוד קביעה זו עומד הממצא העובדתי שנקבע על ידי בית המשפט המחוזי שלפיו נוהלי העובדה בלשכת אולמרט היו כאלה שריסבי-רז הניחה אצל זקן, מנהלת הלשכה, את כלל המסמכים שהיו מיועדים לאולמרט. עם זאת, לא כל המסמכים הועברו בסופו של דבר לאולמרט על ידי זקן. לפי קביעת בית המשפט המחוזי, משום שייתכן כי חלק מהמסמכים "יורטו" על ידי זקן - לא ניתן לקבוע כי אולמרט היה מודע לתוכנם (הכרעת הדיון, בעמ' 302-303).

20. להבדיל מן המסמכים שייתכן ש"יורטו" על ידי זקן, על גבי 4 מסמכים שחיברה ריסבי-רז, שבהם אתמקד, מתנוסס כתב ידו של אולמרט. משכך, לגביהם לא יכולה להיות מחלוקת כי הם הגיעו לעיונו של אולמרט. אלה הם כאמור מסמכי "הקבוצה הראשונה". יחד עם זאת, הצדדים חלוקים על פרשנותם של מסמכים אלה. לעמדת התביעה, מסמכים אלה הם "האקדח המעשן" אשר מוכיח את מודעתו של אולמרט לגבייה העודפת. לגרסת ההגנה, ניתן וראוי לפרש מסמכים אלה ככאלה שאינם מעידים על מודעות מצד אולמרט לגבייה כאמור. בית המשפט המחוזי - כמו גם חברי - העדיף את התזה שהוצעה על ידי ההגנה בעניין המסמכים האמורים. זאת - בין היתר - על בסיס ההנחה שלפיה נוכח עיסוקיו הרבים הקדיש אולמרט למסמכים - גם אלה שהגיעו לידי - תשומת לב מועטה, לא התעמק בפרטי מימון הנסיעות ו"לא ירד" לרזולוציות האלה" (שם). אין בידי לקבל מסקנה זו. כפי שאפרט כעת, ארבעת המסמכים שאותם מכנה המדינה "המסמכים המפלילים" מוכיחים מעבר לכל ספק את מודעותו של אולמרט לגבייה העודפת שהתבצעה ב-4 הנסיעות שהן נושאן, ולכל הפחות עצימת עיניים מצדו.

אעמוד על מסמכים אלה להלן.

המסמכים המפלילים

המשותף למסמכים שבהם אדון כעת הוא זה: מדובר במסמכים אשר חיברה ריסבי-רז; על מסמכים אלה מופיע כתב ידו של אולמרט; ומתוכם עולה גביית המימון העודף. לדעתי, פרשנותם הנכונה והמתחייבת של מסמכים אלה מובילה למסקנה אחת, והיא שאולמרט היה מודע לגביית מימון עודף באותן 4 טיסות לחו"ל עבור ארגונים שונים, ולכל הפחות עצם עניו לכך; וכי בנסיעות אלו - ולמצער בחלקן - אולמרט אף הנחה את ריסבי-רז לפעול לגביית מימון עודף.

1. נסיעה 10 לכתב האישי: נסיעה לארצות הברית (דנוור) ולסין

21. בימים 17.6.2004-28.6.2004 נסע אולמרט לארצות הברית (לעיר דנוור, קולורדו) ומשם המשיך לסין. רעייתו הצטרפה אליו לנסיעה זו. מסלול הטיסה היה זה: תל אביב ← ניו יורק ← דנוור ← סן פרנסיסקו (במטוס פרטי) ← בייג'ין ← שנגחאי ← חרבין ← בייג'ין ← פרנקפורט ← תל אביב.

22. בדנוור השתתף אולמרט בכנס מטעם ארגון American Enterprise Institute (להלן: **AEI**), ולסין נסע לביקור רשמי מטעם המדינה. הנסיעה כולה הוזמנה ומומנה על ידי משרד התמ"ת, אשר שילם עבור הטיסות סך של 104,972 ש"ח (שם, בעמ' 169). סכום זה ששולם ממשרד התמ"ת כיסה את עלות טיסות אולמרט ורעייתו במחלקה ראשונה במסלול כולו (שם, בעמ' 168-169). יחד עם זאת, וחרף התשלום האמור ממשרד התמ"ת אשר גילם את עלות הנסיעה כולה, ארגון AEI העביר לראשונטורס שיק בסך 9,384 דולר. הכיצד?

23. הנה ההסבר כולו, במזכר שיוצא מאת ריסבי-רז לאולמרט ביום 24.10.2004, כלומר כ-4 חודשים לאחר הנסיעה. זהו המסמך:

ולהלן המקרא.

(1) בסעיף 1 מסבירה ריסבי-רז לאולמרט מה התשלום שכבר התקבל ("המשרד שילם", לשון עבר) בגין הנסיעה ממשרד התמ"ת: סך כולל של 104,972 ש"ח. מדובר, כאמור, בנסיעה שכבר התרחשה ובסכום כסף שכבר התקבל מאת משרד התמ"ת עבור אולמרט. חלוקת המימון נעשית אם כן בדיעבד, לאחר שמשרד התמ"ת כבר שילם את עלות הנסיעה.

בשלב זה של קריאת המסמך ער אולמרט לכך שהתקבל מימון עבור הטיסה מאת משרד התמ"ת - ולמען הסדר הטוב אשוב ואזכיר כי הסכום שהתקבל הוא בגין עלות הטיסות במחלקה ראשונה עבור כל המסלול.

(2) בסעיפים 2-3 מפרטת ריסבי-רז את עלות הטיסה של חלקי המסלול השונים במחלקת עסקים - היא המחלקה שלגביה מתקבל מימון מאת משרדי ממשלה.

(3) בסעיף 4 שואלת ריסבי-רז את אולמרט עבור מה נדרש תשלום ממשרד התמ"ת - אם רק עבור מקטע הטיסה הראשון, או שמא גם עבור מקטע הטיסה השני. תשובתו של אולמרט כפולה: (א) על משרד התמ"ת לשלם את כל חלקי המסלול - אולמרט מסמן Ö ליד סעיף 2 (המקטע הראשון) וליד סעיף 3 (המקטע השני); (ב) והתשלום הוא בגין טיסה במחלקת עסקים - בכתב ידו ובלשונו: "BCX 2" (ראו עדות ריסבי-רז, פרוטוקול הדיון, בעמ' 4,993-4,995 ובעמ' 5,001-5,002). כפי שכבר למדנו, משרד התמ"ת נושא בעלות כרטיסי טיסה במחלקת עסקים בלבד, וכך אולמרט גם מורה.

לאחר זאת מוסיפה ריסבי-רז, באותו סעיף, כי AEI ישלם "השאר" - כלומר, את עלות ה"שדרוג": ההפרש בין מה

ששילם המשרד בפועל (טיסות במחלקה ראשונה) לבין מה שהמשרד נדרש לשלם (טיסות במחלקת עסקים). כפי שהסבירה ריסבי-רז, לאחר שיתקבל תשלום מ-AEI בגין הפרש זה, ניתן יהיה להעביר את הסכום למשרד התמ"ת (ראו עדות ריסבי-רז, פרוטוקול הדיון, בעמ' 6,461 ובעמ' 6,454).

מה יודע אפוא אולמרט בנקודת הזמן הנוכחית לקריאת המסמך? הוא יודע (כי כך הוא מורה לריסבי-רז במסמך, וכי זהו הנוהל) כי ממשרד התמ"ת יש לגבות תשלום עבור המסלול כולו במחלקת עסקים. הוא יודע (כי כך הוא קורא בדברי ריסבי-רז) כי AEI יישאו בעלות השדרוג למחלקה ראשונה ("השאר"). לכאורה - בשלב זה מכוסה מימון הטיסה כולו.

אלא שאז מתקבלת הוראה מפורשת לגבות מימון עודף.

(4) בסעיף 5 שואלת ריסבי-רז את אולמרט "כמה לחייב את AEI". ככל שטענת אולמרט שלפיה לא היה מודע לגביית המימון העודף נכונה, עצם העלאת שאלה זו על ידי ריסבי-רז נראית לכאורה מיותרת. הלא התשובה לשאלה שבסעיף 5 ("כמה לחייב את AEI") מצויה כבר בסעיף הרביעי (שבו נאמר ש-AEI ישלמו "השאר"). אם ברור מסעיף 4 ש-AEI נדרשים לשלם את ההפרש עבור שדרוג כרטיסי הטיסה, מה צורך יש להוסיף ולשאל "כמה לחייב את AEI" (סעיף 5)? מכיוון שמסעיף 4 ברור כי AEI מחויבים בעלות השדרוג ("השאר"), השאלה שבסעיף 5 מיותרת, אלא במצב אחד - שבו נגבה מ-AEI מימון עודף.

ואכן, תשובתו של אולמרט היא הנחיה לגבות מימון עודף: "כמו 2 כרטיסי BC לשני הכיוונים".

24. הנה, הדברים אינם מסובכים: על גביית המימון העודף מורה אולמרט עצמו. לפי הנחייתו המפורשת, יש לגבות ממשרד התמ"ת תשלום עבור הנסיעה במחלקת עסקים; מ-AEI את עלות השדרוג למחלקה ראשונה; ובנוסף - תשלום מ-AEI "כמו 2 כרטיסי BC לשני הכיוונים". הא לנו הנחייה לגבות מימון עודף, שחור על גבי לבן (להסבריו של אולמרט אתיחס, כמובן, בהמשך).

בסופו של יום אכן מתקבל מימון עודף בגין נסיעה זו - סך של 3,779.96 דולר (הסכום שהתקבל בניכוי שיקים של ראשונטורס שנמשכו - האחד למשרד התמ"ת בגין נסיעה זו, והשני למשרד התקשורת בגין נסיעה משפחתית ליוון). סכום זה נרשם לזכות אולמרט בכרטיס "אולמרט פרטי" בראשונטורס (ראו הכרעת הדין, בעמ' 169; כתב האישום, בעמ' 10-9).

25. להשלמת התמונה יצוין כי שאלת מימון טיסת המאבטח הייתה נתונה במחלוקת בין ריסבי-רז לבין חשב משרד התמ"ת, אשר דרש בתחילה, במכתב שנשלח לריסבי-רז, החזר בגין עלות טיסת המאבטח. ביום 4.11.2004 כתבה ריסבי-רז על גבי מכתבו של החשב ל"אהוד/שולה" כי "לפי דעתי - אתה לא צריך לשלם למאבטח?" (ת/183, בעמ' 17). ביום 18.11.2004 הפנתה ריסבי-רז מזכר בנושא לרענן דינור, מנכ"ל משרד התמ"ת (ת/183, בעמ' 18), שבו ציינה בין היתר כי "לפי דעתנו השר לא צריך לשלם למאבטח" (ההדגשה במקור - ע' פ'). כפי שקבע בית המשפט המחוזי, העמדה שלפיה אולמרט אינו אמור לשאת בעלות הנוגעת לטיסת המאבטח היא שהתקבלה לבסוף (הכרעת הדין, בעמ' 179).

26. על כל פנים, מן המסמך הנוגע לטיסה זו ניתן ללמוד דבר מה נוסף: אולמרט, כך מתברר, היה ער - לפחות במקרה זה - לכך שלארגונים מוצאות חשבוניות כוזבות שאינן משקפות את מסלולי הטיסה שבהם טס בפועל. מסלול הטיסה בנסיעה זו היה כאמור ברישה הדברים: בעיקרו של דבר מדובר בטיסה מתל אביב לארצות הברית, משם לסין ובחזרה לתל אביב - עם תחנות ביניים שונות. ואולם, מן המסמך נלמד כי AEI חויב בגין מסלול פיקטיבי, שאולמרט לא טס בו מעולם: תל אביב ← דנור ← תל אביב (ראו החשבונית שהוצאה בפועל: ת/183, מסמך 10.1). למעשה, אולמרט הוא זה ש"נתן את ההוראה" לחייב בחיוב פיקטיבי את AEI, באומרו כי יש לחייב את הארגון "כמו 2 כרטיסי BC לשני הכיוונים". "לשני הכיוונים", לאמור: מתל אביב לדנור ובחזרה (ראו אישור אולמרט בחקירתו במשטרה לכך שבאומרו "כמו 2 כרטיסי BC לשני הכיוונים" הוא למעשה מורה לריסבי-רז לחייב את AEI בגין עלות טיסה במחלקת עסקים במסלול תל אביב ← דנור ← תל אביב, אף שכאמור, לא זה היה מסלול הטיסה (ת/154, בעמ' 32)). לחוקריו אין אולמרט מצליח לספק הסבר מניח את הדעת לכך, וכל שעולה בידו הוא להפנות את האצבע המאשימה לריסבי-רז:

"לימור: מסעיף 5 למעשה עולה, כי אתה ידעת שבעצם יוצאו פה, או מוצאות כאן חשבוניות פיקטיביות שאינן משקפות את מסלול הנסיעה האמיתי. מכיוון שכשאתה אומר לרייצ'ל, 'לחייב כמו שני כרטיסי טיסה אה... לש... לשני הכיוונים'. או... שני (לא ברור).

אהוד: לְשָׁנִי.

לימור: או.קיי. כמו שני כרטיסי טיסה לשני הכיוונים. יש למטה כיוונים.

אהוד : איפה כתוב הכיוון...? אה לשני הכיוונים, כן.

לימור: לשני הכיוונים. אתה בעצם אומר לה להוציא כרטיס טיסה תל אביב - דנור - תל אביב.

אהוד: נכון.

לימור: כשאתה יודע בפועל שמסלול הטיסה שלך הוא אחר?

אהוד: סליחה, רגע אחד, אבל A.E.I צריכים לשלם אה... תל אביב - דנור - תל אביב. זה ההתחייבות שלהם.

לימור: אבל זהו איננו מסלול האמי.. הנסיעה האמיתית בפועל?

אולמרט: ה..ה..המסלול הנסיעה האמיתי הוא תל אביב - דנור - תל אביב זאת אומרת מבחינת ההתחייבות של AEI ו..יה.. בפועל אני מדנור המשכתי לסין, אני לא בטוח שהנסיעה ש.. מדנור ל.. אה.. סין היא לא יותר יקרה ב..

איתי: אז למה זה לא לדווח את זה ל-AEI?

אולמרט: אז

איתי: למה לתת להם חשבוניות על מסלול שלא התבצע?

אולמרט: אז זה עניינים שרייצ'ל מטפלת בהם אני צריך לטפל בהם

לימור: אוקיי" (ת/154, בעמ' 31-32).

27. לטענת אולמרט, שאותה מקבל בית המשפט המחוזי ושאותה מאמץ גם חברי (פסקה 42 לחוות דעתו), מדובר במסמך מורכב, בלתי ברור וקשה להבנה. ניתן לפרשו כעוסק בחלוקת מימון בין משרד התמ"ת לבין AEI, באופן שכל גוף ישלם עלות המקבילה לעלות כרטיס במחלקת עסקים. לצד זאת, אין לשלול כי אולמרט הקדיש למסמך תשומת לב מוגבלת. עוד נקבע כי העובדה שאולמרט היה יכול להפיק כספים עודפים רבים יותר בנסיעה זו מעוררת ספק ביחס לשאלה אם אכן ניתנה הנחיה לגביית כספים עודפים. איני יכול לקבל טענות אלו.

28. ראשית, מן הסקירה שהבאתי מעלה - מתברר כי אין מדובר במסמך מורכב כלל ועיקר. הנסיעה המדוברת כללה שני גופים בלבד: משרד התמ"ת וארגון AEI. התשלום בגין נסיעה זו התקבל זה מכבר ממשרד התמ"ת. חלקו של משרד התמ"ת ברור - תשלום עבור כרטיסי הטיסה במחלקת עסקים. חלקו של AEI ברור גם הוא - תשלום "השאר" - כלומר, תשלום ההפרש בין כרטיסי טיסה במחלקת עסקים לבין כרטיסי טיסה במחלקה ראשונה. על פשטות המסמך ניתן ללמוד מכך שאולמרט יכול היה להשיב לחלק משאלותיה של ריסיברז באמצעות סימן Ö בלבד. "חלוקת המימון" הייתה אפוא מובנית כמעט מאליה, ועל רקע זה הבנת תשובתו של אולמרט לשאלה שהופנתה אליו בסעיף 5 אינה דורשת מאמץ פרשני מיוחד.

29. שנית, לטענת "תשומת הלב המוגבלת": המזכר שקיבל אולמרט מריסיברז אינו מסובך להבנה. אולמרט, אשר מעיין במסמך, מכיר - לפי עדותו - את נהלי המימון של משרדי הממשלה. הוא יודע כי עבור הנסיעה ישלם משרד התמ"ת את עלותם של כרטיסי הטיסה במחלקת עסקים. נכתב במסמך מפורשות כי AEI יישא ביתר התשלום (השדרוג למחלקה ראשונה). אף צוין במסמך הסכום ששולם על ידי הארגון בשנה שקדמה לנסיעה זו. לפיכך, השאלה היחידה שנותרת פתוחה היא הסכום שבו יש לחייב את AEI לאחר סגירת המימון לטיסה. לשאלה זו - בסעיף 5 למזכר - משיב אולמרט תשובה ברורה, שאינה מעידה על חוסר התעמקות: "כמו 2 כרטיסי BC לשני הכיוונים". אולמרט נשאל שאלות פשוטות והוא משיב עליהן תשובות פשוטות. אני מתקשה אפוא לקבל את המסקנה שלפיה "תשומת לבו של אולמרט למסמך לא הייתה רבה ו[...] הוא ערך חישוב כללי בלבד" (פסקה 42 לחוות הדעת של חברי).

30. שלישית, ולנימוק שלפיו "ניתן היה לגבות יותר" (ראו הכרעת הדין, בעמ' 180-181): אכן, ייתכן שאם היה מבקש, היה אולמרט יכול להפיק כספים עודפים רבים יותר מנסיעה זו - למשל, לחייב את AEI בתשלום כמו שני כרטיסי מחלקה ראשונה ולא כרטיסים במחלקת עסקים. אך מאי נפקא מינה? בהשאלת דוגמה שניתנה על ידי בא כוח המדינה בדיון לפנינו - האם כייס בוחר שלא לכייס כל אדם שחולף על פניו ברחוב, הוא איננו כייס? ובאותה רוח: האם פלוני שגנב 10 תפוחים מדוכן שניתן היה לגנוב ממנו 20 תפוחים אינו גנב? יש לזכור כי עסקינן במי שעבורו כבר נגבה מימון עודף. גם אם ניתן היה להעמיק את הגבייה העודפת, העובדה שאולמרט בחר מטעמיו שלא לעשות כן - וניתן להעלות על הדעת טעמים שונים בהקשר זה, כגון החשש שבגבייה בסכום גבוה מידי תעורר חשד מצד נציגי הארגונים (ראו לדוגמה כיצד גביית סך של 15,000 דולר מארגון על"ה בנסיעה 13 לכתב האישום הובילה לשאילת שאלות מצד הארגון; פרוטוקול הדיון, בעמ' 1,202-1,209); הרצון לשמור על קשר עם ארגון מסוים לטובת נסיעות עתידיות; חוסר רצון להעמיס גבייה מוגזמת על גבו של ארגון צדקה זה או אחר וכן הלאה - אינה משנה מן המהות. ממילא, כפי שציינתי מעלה, המאשימה אינה נדרשת להוכיח "שיטה" בגבייה - שיטה סדורה ועקבית - אשר הופעלה ביחס לכל אחת מן הטיסות; שיטה אשר סטייה ממנה מוכיחה, כביכול, כי היא לא התקיימה. די בכך שמסמך מסוים מוכיח כי במקרה זה או אחר הורה אולמרט על גבייה עודפת בסכום שעליו הורה. זו השאלה שעומדת להכרעתנו.

סופו של דבר: אין מקרא יוצא מידי פשוטו. הכתוב במסמך גובר על ההנמקה המאוחרת, המאולצת, לאמור בו. מסמך זה מוכיח - לטעמי מעבר לספק סביר - את מודעותו של אולמרט לגבייה העודפת בנסיעה זו.

2. נסיעה 11 לכתב האישום: נסיעה לארצות הברית (ניו יורק - וושינגטון)

31. בימים 28.11.2004-30.11.2004 נסע אולמרט לניו יורק ולוושינגטון במסלול הבא: תל אביב ← ניו יורק ← וושינגטון ← ניו יורק ← תל אביב.

32. חלק מהנסיעה היה לצרכים ממלכתיים (אולמרט חתם בווישינגטון על הסכם סחר עם מושל מדינת מרילנד), ועל כן הטיסות הוזמנו מאל על באמצעות סוכנות הנסיעות הממשלתית. משרד התמ"ת מימן עבור אולמרט כרטיסי טיסה במחלקה ראשונה (ולא במחלקת עסקים) למסלול כולו, בעלות של 28,000 ש"ח. לאחר זאת שיפה אולמרט את המשרד בסך של 211 דולר (כ-923 ש"ח) בגין השדרוג ממחלקת עסקים למחלקה ראשונה. בניו יורק נאם אולמרט עבור ארגון American-Israel Friendship League (להלן: AIFL). ארגון AIFL העביר לראשונטורס סך של 9,633 דולר בגין הטיסה, במסלול תל אביב ← ניו יורק ← תל אביב.

33. ביום 21.11.2004 העבירה ריסבי-רז מסמך שעליו הודפס לוח הזמנים לביקור הצפוי בווישינגטון, ועל גביו כתבה בכתב ידה כך:

ולהלן המקרא.

(1) בסעיף 1 כותבת ריסבי-רז: "הנסיעה על חשבוננו של המשרד אבל רק במחלקת עסקים". כאמור, משרד התמ"ת מימן את כרטיסי הטיסה במחלקה ראשונה, אך לפי הנוהג המדינתי - התשלום הוא בגין מחלקת עסקים בלבד. משום שמשרד התמ"ת שילם בפועל בגין כרטיסי טיסה במחלקה ראשונה, אולמרט נדרש להשיב את פערי המחיר בין כרטיס זה לבין כרטיס הטיסה במחלקת עסקים.

(2) בסעיף 2 כותבת ריסבי-רז: "נחייב ל-AIFL לטיסות ב-First: (Full Fare) בערך - \$9633". כלומר, ריסבי-רז מציעה לאולמרט כי ארגון AIFL יחויב בעלות הטיסות במחלקה ראשונה (First) ב"תעריף מלא" (Full Fare), בסכום שאותו היא מעריכה ב-9,633 דולר. סכום זה בא, כפי שנקל לראות, בנוסף לסכום שמתקבל ממשרד התמ"ת.

(3) בסעיף 3 מסבירה ריסבי-רז: "אפשר לעשות UPGRDE עם נקודות. יש לך 4218 וצריכים 1400". זוהי בעצם "העלות", בנקודות, של שדרוג כרטיס הטיסה הממומן על ידי משרד התמ"ת (במחלקת עסקים) למחלקה ראשונה.

(4) בסעיף 4 מצינת ריסבי-רז: "מכיוון שההזמנה ביצעת מאוחר המחיר ב-Business הוא \$5650 אז יש הבדל של \$500 בלבד: לכן חבל להשתמש נקודות (הן שוות \$1 לנקודות)". לפי הסברה של ריסבי-רז, מפני שהטיסה הוזמנה באיחור, הפער בין עלות כרטיס הטיסה במחלקה ראשונה לבין העלות במחלקת עסקים - קטן יחסית. במצב זה לא משתלם, לעמדתה, לשדרג את הטיסה תמורת 1,400 נקודות, ששווי כל אחת מהן דולר אחד - ועדיף לשלם 500 דולר כסף ממש.

(5) בסעיף 5 מבהירה ריסבי-רז את החשבון: "המחיר ב-First לא Full הוא \$6150". הווה אומר: עלות הטיסה בפועל במחלקה ראשונה (6,150 דולר) נמוכה מהעלות שריסבי-רז הצהירה כי תגבה מארגון AIFL (9,633 דולר). מכל מקום, מכאן גם ההפרש של 500 דולר עליו שחה ריסבי-רז: עלות הנסיעה (בפועל) במחלקת עסקים עומדת על סך של 5,650 דולר, והזמנת כרטיס טיסה במחלקה ראשונה עולה 6,150 דולר.

(6) בסעיף 6 שואלת ריסבי-רז את אולמרט: "האם להשתמש נקודות או לשלם \$500". על כך משיב אולמרט בכתב ידו: "כן".

(7) בסעיף 7 שואלת ריסבי-רז את אולמרט: "האם עליזה נוסעת?", ואולמרט משיב - "לא".

34. ללמדנו: במסמך זה פורשת ריסבי-רז בפני אולמרט את תמונת מימון הנסיעה כולה. היא מיידעת את אולמרט כי משרד התמ"ת ממך את עלות הנסיעה במחלקת עסקים (סעיף 1), ומוסרת לו כי אם ברצונו לשדרג את הכרטיס למחלקה ראשונה, ניתן לעשות זאת תמורת 1,400 נקודות נוסע מתמיד (סעיף 3) או תמורת 500 דולר (סעיף 4). ריסבי-רז אף מניחה בפני אולמרט את עלויות האמת - העלות בפועל - של כרטיסי הטיסה: 5,650 דולר במחלקת עסקים, ו-6,150 דולר במחלקה ראשונה (סעיף 5).

לצד כל אלה, ואף שריסבי-רז מדווחת לאולמרט בסעיף 1 כי "הנסיעה על חשבונו של המשרד אבל רק במחלקת עסקים", ריסבי-רז מוסיפה ומודיעה לאולמרט כי יחויב גם ארגון AIFL בגין כרטיסי טיסה במחלקה ראשונה, בתעריף מלא של 9,633 דולר ("נחייב ל-AIFL לטיסות ב-First: (Full Fare) בערך - \$9,633").

קשה לחמוק מכך: במסמך זה - במרחק של כמה שורות זו מזו - מעדכנת ריסבי-רז את אולמרט על גבייה עודפת - הן ממשרד התמ"ת (בגין עלות כרטיסי טיסה במחלקת עסקים), הן מארגון AIFL אשר נדרש לשלם את עלות כרטיסי הטיסה במחלקה ראשונה בתעריף מלא. זאת, לכאורה, ללא כל סיבה נראית לעין, אפילו לשיטת אולמרט החושש מחסר בכיסוי המימוני שיווצר בהמשך (ראו ת/152, בעמ' 39-40) - שהלא אין חשש כי משרד התמ"ת לא יעמוד בהתחייבותו לשלם את עלות הטיסה.

שוב רואים אנו מסמך אשר תוכנו מלמד על גבייה עודפת; שוב מסמך אשר אין מחלוקת שהגיע לעיונו של אולמרט.

גרסת אולמרט

35. בבית המשפט המחוזי טען אולמרט כי במסמך הוצגו לו שתי אפשרויות למימון הנסיעה: האחת, על ידי משרד התמ"ת; והשנייה - על ידי ארגון AIFL, והוא, לכאורה, נדרש לבחור בין שתי אפשרויות אלו (ראו הכרעת הדין, בעמ' 186). בית המשפט המחוזי מצא כי נוסחו של מסמך זה "לכאורה אינו עולה בקנה אחד עם פרשנותו של [אולמרט]" (שם, בעמ' 187). כעובדה "בעייתית שלעצמה" ציין בית המשפט המחוזי אולמרט יודע במסמך זה "על כוונה לגבות מהארגון מימון בסך 9633 דולר, העולה על עלות נסיעתו במחלקה ראשונה כפי שמשולמת על ידי משרד התמ"ת (סך של כ-6000 דולר)". לפי בית המשפט המחוזי, "לא ברור מדוע יש לגבות מהארגון סכום גבוה יותר מהעלות שבה ניתן לרכוש כרטיס מחלקה ראשונה", ועובדה זו אף "מתיישבת עם מודעות לקיומו של מימון עודף" (שם).

36. על אף כל אלה, בית המשפט המחוזי סבר כי מסמך זה אינו מבסס מעבר לספק סביר את מודעות אולמרט לגבייה העודפת, מן הטעם שפרשנותו של אולמרט - גם אם היא מתיישבת פחות עם נוסח המסמך, אינה בלתי אפשרית; מפני שאין לשלול שהקדיש למסמך תשומת לב מועטה; ומשום שמדובר במסמך בעל מורכבויות ואי-בהירויות שאינו מנוסח בקפידה. בנסיבות אלו נמצא כי בהנחה שאולמרט לא היה מודע לקיומם של עודפים לפני שהועבר לו המסמך, גרסתו שלפיה לא הבין מן המסמך כי ריסבי-רז גובה מימון עודף אינה בלתי סבירה. המדינה, כך צוין, גם לא הסבירה מדוע - אם היה אולמרט מודע למימון העודף - הוא שילם במקביל מכיסו עבור עלות השדרוג (שם, בעמ' 187-188; ראו גם פסקה 43 לחוות דעתו של חברי). לדעתי יש לדחות הסברים אלה.

37. תחילה לטענת תשומת הלב המוגבלת. כעולה מן התיאור שהבאנו מעלה, רוב חלקי המסמך הם בבחינת דיווח שמוסרת ריסבי-רז לאולמרט על עלויות הטיסה השונות והגבייה שבכוונתה לבצע. להבדיל מבית המשפט המחוזי, אני איני סבור שהמסמך הוא מסמך מורכב או בלתי בהיר. יש לזכור כי הכתוב בו נשען על שורה של עובדות יסוד שלהן מודע הקורא - אולמרט - מראש: אולמרט יודע עבור מי הוא טס לחו"ל; הוא ער למימון הנוהג של משרד התמ"ת (פרוטוקול הדין, בעמ' 11,278-11,279; ראו לעיל פסקה 2); והוא מכיר את פרקטיקת השדרוג באמצעות נקודות הנוסע המתמיד (הכרעת הדין, בעמ' 127-128). בפועל, המסמך שהועבר לאולמרט דרש מענה על שתי שאלות בלבד, שנגעו לשאלת השימוש בנקודות הנוסע המתמיד ולהצטרפות רעייתו לטיסה. השאלה העוסקת בשימוש בנקודות הנוסע המתמיד באה על רקע הדיווח שנמסר קודם לכן, שעיקרו המחדש מבחינת אולמרט - על רקע כל שכבר ידע מראש - הוא בחשבון הכספי של עלויות הטיסה השונות. מענה על שאלה זו מחייב את אולמרט לעיין בכלל הסעיפים המציינים את העלויות השונות, אשר מהם נלמדת כדאיות (או אי כדאיות) השימוש בנקודות. בנסיבות אלו אני מתקשה לקבל את טענת "היעדר ההתעמקות" כמענה לדברים הברורים אשר עולים מן המסמך, מה גם שלפרשנות שהוצעה על ידי אולמרט - כאילו ריסבי-רז מציעה שתי אפשרויות למימון הנסיעה, על ידי משרד התמ"ת או על ידי AIFL - אין ולו ראשית עיגון בתוכן המסמך.

38. בשונה מחברי, לדעתי גם העובדה שאולמרט נשא בסופו של יום בעלות השדרוג מכיסו (בסך 211 דולר) אינה צריכה להביא לאימוץ הפרשנות הדחוקה שהוצעה על ידו. ייתכן שאולמרט העדיף לשלם את העלות המדוברת - שאינה ניכרת - מכיסו, במחשבה שהדבר משתלם יותר עבורו או משום שלא רצה להוציא את התשלום מראשוניו, שהטיסה לא הוזמנה באמצעותה (שם, בעמ' 183). בכל מקרה, אין זה גורע מפרשנותו הברורה של המסמך, אשר דומה שגם בית המשפט המחוזי מצאה מסתברת בהרבה. כדי ללמוד על פרשנות זו, ניתן אף להסתייע במבחן התוצאה: בסופו של יום הבינה ריסבי-רז את האמור כפשוטו, וקיימה את האמור במסמך כלשונו - גבתה ממשרד התמ"ת כסף עבור כרטיסי הטיסה במחלקת עסקים (על ידי השבת הסכום ששולם בגין טיסה במחלקה ראשונה מחשבונו של אולמרט); והוסיפה וגבתה מ-AIFL סך של 9,633 דולר (שם, בעמ' 184). ממילא, הנחתי - בשונה מהנחתו של בית המשפט המחוזי - היא כי אולמרט היה מודע לקיומם של עודפים לפני שהועבר אליו מסמך זה (וראו הדין בנסיעה 10 לכתב האישום,

שהתרחשה כמה חודשים קודם לנסיעה זו).

39. סיכומו של דבר: מסמך זה מעיד על מודעות מצד אולמרט לגבייה עודפת. אף שאולמרט יודע כי משרד התמ"ת נושא בעלות הטיסה במחלקת עסקים, הוא מאשר לריסבי-רז לחייב את ארגון AIFL בעלות טיסה במחלקה ראשונה שהייתה - כך מסתבר - אף גבוהה יותר מהעלות בפועל של כרטיסה טיסה כאמור.

3. נסיעה 12 לכתב האיטום: מסמך "Total Extra"

40. בימים 15.2.2005-8.2.2005 טס אולמרט לבריטל שבבלגיה, לארצות הברית (לוס אנג'לס ופלורידה) ולצרפת (פריז). מסלול הטיסה היה זה: תל אביב ← בריסל ← לוס אנג'לס ← מיאמי ← פריז ← תל אביב.

41. בבריטל השתתף אולמרט בפגישות עבור משרד התמ"ת. לפריז הגיע אולמרט כדי לבקר את בנו אריאל. המשרד מימן טיסת הלך מתל אביב לבריטל וטיסת חזור מפריז לתל אביב בסך 4,280 ש"ח (שם, בעמ' 189). ארגון הבונדס, שבשמו נסע אולמרט לפלורידה, נשא בתשלום בסך 1,500 דולר. קרן הפנסיה העולמית (World Pension Forum (להלן: **WPF**)), שאולמרט הוזמן להופיע בפניה בפלורידה, שילמה הוצאות נסיעה בסך 20,852 דולר בגין טיסה במחלקה ראשונה במסלול תל אביב ← מיאמי ← תל אביב (מסלול טיסה פיקטיבי שאולמרט לא טס בו). ארגון מצעד החיים (March of the Living (להלן: **MOL**)), שערך ערב לגיוס תרומות בלוס אנג'לס בהשתתפות אולמרט, שילם סך של 19,557 דולר בגין טיסה במחלקה ראשונה במסלול תל אביב ← לוס אנג'לס ← תל אביב (מסלול טיסה פיקטיבי שגם בו לא טס אולמרט).

42. על גבי חשבונית מבוטלת לטיסת אחד ממאבטחיו של אולמרט רשמה ריסבי-רז סיכום בדבר מימון טיסות אולמרט. מסמך זה הועבר לידי אולמרט. וזהו המסמך:

ולהלן המקרא.

(1) בשורה הראשונה סוכמת ריסבי-רז את העלות הכוללת (Total Cost) של הטיסה כולה: 34,303 דולר.

(2) בשורות השנייה, השלישית והרביעית מתארת ריסבי-רז את ההכנסה (Income) מהארגונים השונים: 20,852 דולר מ-WPF; 1,500 דולר מהבונדס; ו-19,557 דולר מ-MOL.

(3) בשורה החמישית מחשבת ריסבי-רז את ההפרש בין העלות לבין ההכנסה. העלות, כאמור, עמדה על 34,303 דולר. ההכנסה המצטברת הייתה גבוהה יותר מן העלות: 41,910 דולר. בהפחתת העלות (34,303 דולר) מן ההכנסה המצטברת (41,910 דולר) - או 34,303 - 41,910 - מגיעה ריסבי-רז למימון העודף (**Total Extra**) שנותר בטיסה זו: כ-7,607 דולר.

בראש מסמך זה נכתב בכתב ידו של אולמרט: "לשיחתנו".

43. לדעתי, מסמך זה משקף קבלת מימון עודף ומודעות מצד אולמרט לקבלתו, למצער בדרך של עצימת עיניים. לשונו של המסמך פשוטה, והפעולה החשבונית שמתבצעת בו בסיסית: ריסבי-רז מחשבת עבור אולמרט את הגבייה העודפת (Extra) שמתקבלת מניכוי העלות (Total Cost) מההכנסה הכוללת (Income). התוצאה היא עודף מימון בסכום של כ-7,607 דולר - עשרות אלפי שקלים (יצוין כי בסופו של יום התקבל בגין נסיעה זו מימון עודף בסכום גבוה אף יותר, 8,065 דולר). על גבי המסמך כתב ידו של אולמרט ("לשיחתנו"), ללמדך שמסמך זה הגיע בוודאות לעיונו.

גרסת אולמרט

44. בית המשפט המחוזי קיבל כסבירה את טענת אולמרט שלפיה אין מדובר בדיווח של ריסבי-רז אליו שכן אין מדובר בסוג המסמכים שנהגה להעביר לעיונו והמסמך אינו ממוען אליו. ועוד: נוסח המסמך, כך נקבע, אינו פורש תמונה מלאה של הנסיעה לפני אולמרט. כך, למשל, לא מוזכר בו התשלום של משרד התמ"ת. על כן ייתכן שאולמרט סבר כי המסמך הוא "חלק מהליך, או חישוב שנמצא בעיצומו וטרם הסתיים", ולכן ביקש לברר בשיחה ("לשיחתנו") את הדברים (הכרעת הדין, בעמ' 199). גם חברי השופט ס' ג'ובראן היה נכון להניח כי אפשר שאולמרט סבר - מבלי לוודא זאת - שהעניין מטופל על ידי צוות לשכתו, ובפרט על ידי זקן (פסקה 48 לחוות דעתו). אני מתקשה להצטרף להנמקה זו.

45. ראשית, איני מוצא כל חשיבות להכרעה בשאלה אם ברגיל היה מסמך מסוג זה מועבר לעיונו של אולמרט, ובדומה איני רואה כל נפקות לכך שהמסמך לא מוען לאולמרט. כעניין שבעובדה, אולמרט קיבל לידי מסמך זה וראה את הכתוב בו. לא ניתן להתכחש לכך שעה שכתב ידו מופיע בראש המסמך. ממילא ניתן לדחות בנקל את טענתו של אולמרט שלפיה הוא אינו זוכר אם רשם "לשיחתנו" טרם רשמה ריסבי-רז את הערותיה או לאחר מכן (פרוטוקול הדין, בעמ' 11,646). המסמך דנן הוא כאמור חשבונית מבוטלת לטיסת מאבטח, ואולמרט לא הציג כל הסבר מניח את הדעת לכך שיבקש לקיים שיחה בינו לבין ריסבי-רז בעניין חשבונית מסוג זה.

46. שנית, בצדק טענה בהקשר זה המדינה כי בית המשפט הניח לטובת אולמרט לגבי המסמך המדובר אפשרויות תיאורטיות שאף הוא לא היה יכול להעיד על אמיתותן (כגון שהניח כי המסמך הוא "חלק מתהליך"), מן הטעם שלפי דבריו שלו אין הוא זוכר את המסמך דנן. כל שאולמרט היה יכול לציין בבית המשפט הוא כי הוא יכול להעריך בדיעבד - לפי "ההיגיון של העניין" - מה אירע (פרוטוקול הדין, בעמ' 13,810). אולמרט לא זכר קיומה של שיחה עם ריסבי-רז בעניין מסמך זה (ת/152, בעמ' 38), וגם ריסבי-רז העידה כי אין היא זוכרת אם התקיימה פגישה בינה לבין אולמרט לגבי מסמך זה (פרוטוקול הדין, בעמ' 4,636). במצב דברים זה, יש קושי רב לאמץ גרסה שלפיה הנושא לובן בשיחה שהתקיימה בהמשך - שעה שאף אחד מהמעורבים אינו מעיד על כך שאמנם התקיימה בהמשך הדברים שיחה, ושזו הייתה תכליתה.

47. ריסבי-רז ואולמרט לא זכרו כאמור שיחה שהתקיימה ביניהם בנושא זה, אך להשקפתי, השתלשלות העניינים המאוחרת לנסיעה זו עשויה להעיד היטב - טוב מן העדים בהקשר זה - על קיומה וטיבה של השיחה המדוברת. כפי שאנו יודעים היום, בפועל התקבל מימון עודף בגין נסיעה זו בסך 8,065 דולר (הכרעת הדין, בעמ' 190). לא רק זאת; לאחר הנסיעה המדוברת נערכו נסיעות נוספות, בהפרשי זמן קצרים, שגם בהן נגבה מימון עודף: פחות מחודשיים לאחר

מכן טס אולמרט לארצות הברית (לאס וגאס), קנדה ויפן. בנסיעה זו (נסיעה 13 לכתב האישום) נגבה מימון עודף בסך 10,696 דולר (הכרעת הדין, בעמ' 201). בחלוף כחודשיים נוספים, בתחילת חודש יוני 2005, במסגרת נסיעה 14 לכתב האישום לארצות הברית (ניו יורק), נגבה מימון עודף בסך 12,899 דולר (הכרעת הדין, בעמ' 208). עוד באותו חודש טס אולמרט לארצות הברית (דנוור) ולרוסיה (נסיעה 15 לכתב האישום) תוך גביית מימון יתר בסך 6,278 דולר (שם, בעמ' 214). בנסיבות אלו אני מתקשה להשתכנע כי העניינים אכן "לובנו" - כטענת אולמרט - בשיחה שהתקיימה בין השניים.

48. לפי אחת הטענות, ייתכן שאולמרט אכן קיים שיחת בירור בעניין המימון העודף שנגבה בנסיעה דנן עם ריסבי-רז, שבה אמרה האחרונה כי היא תברר את העניין. ואולם - כך על פי הטענה האמורה - בפועל ריסבי-רז לא חזרה לאולמרט עם תשובות, והוא - שהיה עסוק וטרוד בענייני היומיום - הניח שהעניין טופל (ראו פסקה 67 לחוות דעתו של חברי השופט ס' ג'ובראן). אף אם אקבל את ההנחות העובדתיות שעומדות ביסוד המסקנה האמורה (שלפיהן שיחה בנושא אכן התקיימה), לדעתי גרסה זו כשלעצמה משמיעה עצימת עיניים לאפשרות שלפיה נגבה מימון עודף בנסיעה זו. משבא לשולחנו של אולמרט מסמך מסוג זה, שהוא בבחינת "הדבר מעיד על עצמו" (*Res ipsa loquitur*), היה עליו לפעול לבירור ממצה של הדברים ולוודא הסדרתם. כך נדרש ממנו לעשות כאשר הדברים הובאו באופן מפורש לתשומת ליבו (ראו למשל ע"פ 5529/12 אוהב ציון נ' מדינת ישראל, פסקה 25 (9.11.2014), שם נקבע כי לצורך הרשעה על סמך יסוד נפשי מסוג "עצימת עיניים" אין הכרח ב"הימנעות מכוונת מבירור החשד" (ההדגשה הוספה - ע' פ'). לעניין זה השוו ע"פ 10407/07 אוליינקוב נ' מדינת ישראל, פסקה 1 לחוות הדעת של השופט ח' מלצר (14.4.2010); להיקף חובת הבירור ראו עניין מרגולין, פסקה 47 לחוות הדעת של השופט נ' הנדל; ראו עוד יורם רבין ויניב ואקי דיני עונשין כרך א 402 (2014)). הטענה שלפיה אולמרט כיהן במשרה בכירה והיה אדם עסוק אינה משחררת אותו מחובה זו, ביתר שאת שעה שמדובר בענייני הכספיים-אישיים. בנסיבות המקרה שלפנינו אני סבור כי היה על אולמרט

לוודא כי הבירור הניב פירות; וכי מימון עודף אינו נגבה. כך מתחייב לדעתי מן הפרשנות הברורה למסמך זה, שתוכנו מלמד מתוך עצמו על כך שעובדת לשכה הכפופה לאולמרט גובה בטיסה זו מימון עודף. המסקנה היא לפיכך כי אף תיאור הדברים המקל ביותר עם אולמרט אינו מאפשר שלא לראותו כמי שלכל הפחות עצם את עיניו בעניין זה.

סיכומי של עניין: גם מסמך זה מוכיח מודעות - ולמצער עצימת עיניים - מצד אולמרט לגביית כספים עודפת בנסיעה דנן.

4. נסיעה 14 לכתב האישום: **New York, June 8-10**

49. בימים 8.6.2005-10.6.2005 נסע אולמרט לארצות הברית (ניו יורק). מסלול הנסיעה: תל אביב ← ניו יורק ← תל אביב.

50. אולמרט השתתף בכמה אירועים בנסיעה זו: אירוע עבור חברי האגודה למען החייל (Friends of the Israeli Defense Forces (להלן: **FIDF**)); אירוע מטעם Israeli Policy Forum (להלן: **IPF**); אירוע מטעם ארגון בני עקיבא;

אירועים מטעם ארגונים נוספים; ופגישות עבור משרד התמ"ת. במשרד התמ"ת לא התקבלה בקשה מלשכת אולמרט למימון הנסיעה.

51. ארגון FIDF שילם לראשונטורס סך של 10,975 דולר עבור טיסות אולמרט ומאבטחיו. בנוסף, ארגון IPF שילם סך של 15,627 דולר עבור טיסות אולמרט ומאבטחיו (בסך הכל 26,602 דולר). בפועל עמדה העלות הכוללת של טיסות אולמרט ומאבטחיו על סך של 13,643 דולר. בבית המשפט המחוזי נקבע כי בנסיעה זו נצבר מימון עודף בסך של 12,899 דולר (הכרעת הדין, בעמ' 208).

52. ביום 5.5.2004 הפיקה ריסבי-רוז לוח זמנים לנסיעת אולמרט לניו יורק. על גבי העמוד הראשון ללוח זמנים זה, תחת הכותרת "מימון", הפנתה ריסבי-רוז לאולמרט הערות בכתב ידה שעליהן השיב אולמרט. וזהו המסמך:

ולהלן המקרא.

(1) בשורה הראשונה שואלת ריסבי-רוז את אולמרט: "אהוד - נא לציין מי צריך לשלם מה". מתחת לשורה זו כתב אולמרט בכתב ידו: "לגבות [או 'לנסות' - ע' פ'] מ-I.P.F - 100% F.C. Round trip". כלומר, כבר בראשית המסמך מורה אולמרט לריסבי-רוז לגבות מארגון IPF עלות מלאה של טיסות במחלקה ראשונה (F.C.) לשני הכיוונים.

(2) בשורה השנייה, ליד הסימון (1) ובצמוד לפריט המידע בלוח הזמנים אשר עוסק בארוחת בוקר עבור Council for Foreign Relations, כותבת ריסבי-רוז: "יש להם רק \$250 לתת". אולמרט משיב: "שלילי - אנחנו לא מקבלים טיפים".

(3) בשורה השלישית, ליד הסימון (2) ובצמוד לפריט המידע אשר עוסק בפגישת צהריים עם ארגון בני עקיבא, כותבת ריסבי-רוז: "אין להם כסף! נראה לי". אולמרט מוחק בקו את הכיתוב של ריסבי-רוז ומוסיף: "לא לקחת".

(4) בשורה הרביעית, ליד הסימון (3) ובצמוד לפריט מידע שעוסק באירוע של האגודה למען החייל (FIDF) כותבת ריסבי-רוז: "מאבטח/EO -/FC", ובהמשך מתחת: " - חצי לינה".

כלומר - ארגון FIDF יישא במימון טיסת אולמרט (EO) ומאבטח במחלקה ראשונה (FC), כמו גם בתשלום עבור "חצי לינה". זאת, בנוסף לארגון IPF אשר אולמרט הורה לגבות ממנו 100% מן העלות של כרטיסי טיסה במחלקה ראשונה לשני הכיוונים.

על כך השיב אולמרט: "OK".

לאחר זאת, בעט אחר ותחת סימן חץ, כותבת ריסבי-רוז: "הם טוענים שהם בדרך כלל משלמים: שר מאבטח/(+בית/לאישור/FCBC/מלון)/15/רייצ'ל/5/05".

לאמור - ארגון FIDF נושא ברגיל בעלות כרטיס טיסה לשר במחלקה ראשונה; למאבטח - במחלקת עסקים; ובעלות הלינה.

בצמוד לכך מופיע בכתב ידו של אולמרט: "מאשר 15/5/05".

53. הנה כי כן, במסמך זה נדרש אולמרט לחלק את המימון בין הארגונים השונים שהזמינו אותו להופיע עבורם. המסמך משקף כפל מימון ברור: מארגון IPF מבקש אולמרט לגבות עלות מלאה של טיסות במחלקה ראשונה; ובנוסף מארגון FIDF מאשר אולמרט לגבות עלות טיסה במחלקה ראשונה עבורו, עלות טיסה במחלקת עסקים עבור המאבטח ו"חצי לינה". כאמור, הדבר בא לאחר שבתחילה אישר אולמרט לריסבי-רז לגבות מ-FIDF עלות שני כרטיסי טיסה במחלקה ראשונה (באומרו: "OK"), אלא שאז התברר ש-FIDF נוהגים לממן טיסת מאבטח במחלקת עסקים בלבד. ומדובר, בל נשכח, באותן טיסות ממש לניו יורק.

גרסת אולמרט

54. גם לגבי מסמך זה הציג אולמרט פרשנות "תמימה" שלפיה לא התכוון להורות על גבייה עודפת. לפי הגרסה שהתקבלה בבית המשפט המחוזי ועל ידי חברי (פסקה 53 לחוות דעתו), אפשר שהמסמך עבר כמה גלגולים - כלומר שב ועבר בין ריסבי-רז לבין אולמרט. ייתכן, כך נקבע, שבתחילה לא הורה אולמרט לגבות כל מימון מארגון IPF, ורק לאחר שהתייחס לכל שאלותיה של ריסבי-רז נזכר בכך ש-IPF מעורב אף הוא בנסיעה והורה לריסבי-רז לגבות מארגון זה 100% - מתוך כוונה שגבייה זו תחליף את הגבייה שעליה הורה קודם לכן, מארגון FIDF, ותבוא במקומה. שהרי, כך לפי בית המשפט המחוזי, אם נרשם הדבר לאחר יתר האמור במסמך - יכול היה אולמרט לצפות שריסבי-רז תבין כי הוראה אחרונה זו מחליפה את הקודמת לה.

55. הפרשנות ההיפותטית שהציג אולמרט אינה מאפשרת לטעמי לחמוק מן המשמעות הטבעית והברורה של המסמך, באשר מדובר בגרסה מאולצת שאין בה די כדי לעורר ספק סביר. כידוע, ספק סביר צריך להותיר, על פי "מבחני שכל ישר, הגיון וניסיון חיים, שאלה אמיתית באשר לאשמת הנאשם. לא כל ספק שהוא, ויהא המרוחק והדמיוני ביותר, עונה למבחן זה [...] על הספק הסביר להיות רציני, הגיוני ובעל אחיזה מעשית במציאות. לא כל השערה או אפשרות רחוקה יקימו ספק שיש בו כדי להצדיק פטור מאחריות. נדרשת סבירות לקיומו של ספק, המשליכה על משמעותו, רצינותו ומשקלו" (ע"פ 7220/05 נימר נ' מדינת ישראל, פסקה 26 (31.5.2007)). אכן, בית המשפט אינו חייב "להעדיף את הגירסה נטולת השורשים של הנאשם על הגירסה הבנויה על יסודות איתנים שלא נתערערה גם מכוח הספק, רק משום ש'ייתכן' ו'אפשרי' הדבר' שהגירסה של הנאשם, התלויה על בלימה, נכונה היא [...] שם התואר שנתווסף לשם העצם 'ספק' אינו בגדר סרח עודף מילולי מיותר [...] בביטוי 'סביר' טמונים הסינון והמיון בין עניינים שיש להם אחיזה הגיונית במציאות לבין דברים שהם ספקולציה נעדרת תשתית" (ע"פ 347/88 דמיאניוק נ' מדינת ישראל, פ"ד מז(4) 221, 652-651 (1993)).

56. גם תחת הנחה שלפיה המסמך לא נכתב כולו במועד אחד (הנחה סבירה בהינתן שהתכתובת נכתבה בעטים בשני צבעים שונים), הטענה שלפיה הנחייתו המאוחרת של אולמרט החליפה את כל הנחייתיו הקודמות - משל הייתה הנחייתו בבחינת דין שעליו יש להחיל את הכלל הפרשני של "חוק מאוחר גובר על חוק מוקדם" (*Lex posterior derogat priori*), וכאילו הדבר אמור להיות ברור באיזשהו אופן לריסבי-רז על אף שלא נכתב לגבי הוראה זו כי היא

מחליפה את קודמתה, ועל אף שההוראה הקודמת נותרה בעינה על הדף ולא נמחקה - אינה משכנעת. אין זה פלא כמובן כי ריסבי-רז עצמה לא הבינה זאת, ובפועל גבתה מימון גם מארגון FIDF וגם מארגון IPF תוך יצירת מימון עודף בסך 12,899 דולר.

57. לכך יש להוסיף כי רק שלושה חודשים קודם לכן קיבל לידי אולמרט את מסמך "Total Extra" הנוגע לנסיעה 12 לכתב האישום שבו דנתי קודם לכן. אני מוצא קושי רב לאמץ את גרסת אולמרט ביחס למסמך זה כאשר יוצאים מנקודת הנחה שלפיה בעקבות מסמך "Total Extra" היה אולמרט מודע לגביית מימון עודף בטיסה שהתרחשה זמן קצר קודם לכן, ולכל הפחות חשד בכך (ועל כן ביקש לברר את הדברים, באומרו "לשיחתנו"). נראה לי בלתי סביר כי בחלוף תקופת זמן קצרה יורה אולמרט על גביית מימון בטיסה זו - נסיעה 14 לכתב האישום - בדרך שעשויה בהסתברות גבוהה ליצור בלבול ולאפשר גבייה עודפת (כפי שאכן אירע בפועל). האמנם מי שנכווה ברותחין - לא נזהר בצוננין? די היה בכך שאולמרט התנסה במסמך דומה קודם לכן כדי לעוררו "לבדוק בשבע עיניים" מסמכים דומים נוספים. טענה שלא עשה כן אינה עומדת במבחן השכל הישר ומושכלות החיים (ראו והשוו ע"פ 5102/03 מדינת ישראל נ' קליין, פסקה 27 (4.9.2007) (להלן: עניין קליין)).

58. לבסוף ראוי להתעכב על כך שגרסת ה"הנחיה מאוחרת גוברת" שונה מן הגרסה שמסר אולמרט בחקירתו במשטרה. כאשר הוצג לאולמרט מסמך זה על ידי חוקריו, ההסבר שנתן לגבייה הכפולה העולה ממנו היה אחר - והוא התמקד באפשרות התיאורטית שייתכן שבסוף היום אחד הארגונים לא ישלם את התחייבותו:

"אהוד: מי שצריך לשלם, קודם כל אני לא יודע מי בסוף ישלם ומי לא ישלם, אז אני קובע לפי התרשמותי, הגופים האלה. אחרי זה איך הם מחלקים את זה בניהם או איך היא מחלקת את זה בניהם... אז אהה הנה למשל הם עונים על..."

לימור: אדוני, אתה מנחה כאן את רייצ'ל במפורש לגבות 100%.

איתי: 100%.

לימור: מהארגון הזה...

אהוד: לא, לא.

לימור: ועוד טיסה..

אהוד: ולדרוש 100% מהארגון הזה בהנחה היא שהם לא בהכרח.

לימור: ועוד טיסה מהאגודה למען החייל.

אהוד: לא, בהנחה היא שהם לא בהכרח משלמים בסוף את כל ה-100%. אז אהה מתחלק בניהם. הנה למשל יש פה...

שלומי: למה מאה, אדוני, מניין באה ההנחה הזאת? אם זה רשום במפורש 100%.

אהוד: מתוך ניסיון, מתוך ניסיון. פשוט מתוך ניסיון. הנה למשל, דווקא יש לך את הדוגמ... הניסיון הזה" (ת/152, בעמ')

יש לציין כי בעדותו בבית המשפט לא הצליח אולמרט - אשר טען כי הורה לגבות מימון כפי שהורה "מתוך ניסיון" - להיזכר ולו במקרה אחד שבו ארגון שבשליחותו נסע לא שילם עבור התחייבות שנטל על עצמו (פרוטוקול הדיון, בעמ' 13,623).

59. סופו של עניין - לדעתי מצב הדברים בפועל היה בדיוק כפי שמשחק מהמסמך: הנחייה ברורה מצד אולמרט לגבות גבייה עודפת. לכל הפחות, קשה לטעמי להימנע מן המסקנה שלפיה משבחר אולמרט להותיר את שתי ההנחיות לגבייה כפולה על המסמך - בוודאי לאחר שקיבל לידיו את מסמך "Total Extra" - פעל הוא למצער מתוך אדישות ושוויון נפש לאפשרות שריסבי-רז תגבה מימון כפול בנסיעה זו.

אם כן, גם ביחס לנסיעה זו לדעתי יש לדחות את גרסת ההגנה ולקבוע כי המסמך דגן מוכיח את מודעותו של אולמרט לגביית המימון העודף.

סיכום ביניים: העולה מן המסמכים המפלילים

60. כעולה מן האמור מעלה, מסקנתי בעניין כל אחת מהנסיעות שתועדו במסמכים המפלילים שונה מזו של בית המשפט המחוזי ומזו של חברי השופט ס' ג'ובראן. לדעתי המסמכים המפלילים מוכיחים כי ביחס ל-4 הנסיעות המתועדות, התקבל מימון עודף; וכי אולמרט היה מודע - ולכל הפחות עצם עיניו - לקבלת המימון העודף בכל אחת מנסיעות אלו. למדנו כי בשלוש מהנסיעות - נסיעות 10, 11 ו-14 - אולמרט הנחה את ריסבי-רז בכתב ידו אשר לגביית מימון עודף; וכי בנסיעה נוספת - היא נסיעה 12 (מסמך "Total Extra") - אפילו גרסתו של אולמרט עצמו היא גרסה מפלילה המוכיחה כי עצם עיניו לאפשרות של גביית מימון עודף בנסיעה זו. ההיפותזה החלופית שהציג אולמרט כפרשנות למסמכים - שלפיה הקדיש תשומת לב מועטה למסמכים נוכח סדר יומו העמוס; כי ייתכן שביקש לברר את העניין מול ריסבי-רז אולם נמנע מלעשות כן או הניח שהעניין טופל על ידה; וכי הניח כי האחרונה תבין כי עליה להתעלם מחלק מהוראותיו ותמנע מגביית מימון עודף - אינה משכנעת.

נסיעות ה"עודף" הנוספות

61. פרט ל-4 הנסיעות שבהן דנתי בהרחבה עד כה, מייחסת המדינה לאולמרט קבלת מימון עודף - כאמור - גם ב-10 נסיעות נוספות. על המסמכים שהוצגו על ידי המדינה בעניין נסיעות אלו לא מופיע כתב ידו של אולמרט. משכך, ובהתאם לקביעת בית המשפט המחוזי כאמור מעלה, אין בידי לקבוע כי מסמכים אלה הגיעו לידיו וכי הוא היה מודע לתוכנם. נותרנו אפוא עם ראיות נסיבתיות ביחס למודעותו של אולמרט לגבייה העודפת ביחס לנסיעות אלו, ולטעמי - ובנתון לקביעותיו של בית המשפט המחוזי, גם אם אלו מעוררות שאלות לא מבוטלות - אין די בהן כדי להביא להרשעתו גם בגינן. בעניין אחרון זה מצרף אני דעתי לתוצאה שאליה הגיע חברי השופט ס' ג'ובראן.

דיון - סיכום

62. סופו של דבר הוא שמצאתי כי אולמרט היה מודע לגבייה העודפת ב-4 נסיעות: נסיעות 10, 11, 12 ו-14 לכתב האישום. מהי הנפקות המשפטית הנודעת למסקנה זו?

קבלת דבר במרמה

63. העבירה של קבלת דבר במרמה מנוייה בסעיף 415 לחוק העונשין, הקובע כך:

קבלת דבר במרמה	415. המקבל דבר במרמה, דינו - מאסר שלוש שנים, ואם נעברה העבירה בנסיבות מחמירות, דינו - מאסר חמש שנים.
----------------	--

סעיף 414 לחוק מגדיר את המונחים "דבר" ו"מרמה" בזו הלשון:

הגדרות	414. בסימן זה - "דבר" - מקרקעין, מיטלטלין, זכות וטובת הנאה; "מרמה" - טענת עובדה בענין שבעבר, בהווה או בעתיד, הנטענת בכתב, בעל פה או בהתנהגות, ואשר הטוען אותה יודע שאינה אמת או שאינו מאמין שהיא אמת; ו"לרמות" - להביא אדם במרמה לידי מעשה או מחדל; [...]
--------	---

64. האינטרס החברתי שעליו באה עבירת המרמה להגן הוא חופש הרצון, חופש הפעולה וחופש הבחירה של המרומה. פגיעה בחופש זה אשר באה כתוצאה ממעשה המרמה והביאה למרמה יתרון או הישג - היא שעומדת ביסודותיה של העבירה שבסעיף 415 לחוק (ע"פ 752/90 ברזל נ' מדינת ישראל, פ"ד מו(2) 539, 564 (1992) (להלן: עניין ברזל); עניין קליין, פסקה 32). היסוד העובדתי של העבירה כולל שני מרכיבים: האחד, הצגת טענה כוזבת; והשני קבלת דבר מכוח אותה טענה. יודגש כי בעניין קבלת ה"דבר", אין נפקא מינה אם נתקבל ה"דבר" "בשביל עושה המעשה ובין בשביל אחר, בין בידי עושה המעשה ובין על ידי אחר" (סעיף 438 לחוק העונשין). כבכל עבירה תוצאתית, גם ביחס לעבירת קבלת דבר במרמה יש להוכיח כי מתקיים קשר סיבתי בין היסודות השונים: במקרה זה, בין מעשה המרמה לבין קבלת ה"דבר". רכיב נוסף שעשוי להיווסף ליסוד העובדתי של העבירה הוא קיומן של נסיבות מחמירות. היסוד הנפשי בעבירה מורכב ממודעותו של המבצע להיות מעשה מרמה וממודעותו לקיומן של נסיבות מחמירות, אם ישנן, כמו גם מכוונתו של המבצע להתגשמות התוצאה של קבלת הדבר - לפחות ברמת הכוונה הפלילית של פיזיות (ע"פ 2597/04 רויטמן נ' מדינת ישראל, פסקה 24 (20.11.2006); ראו גם דנ"פ 2234/09 פרי נ' מדינת ישראל, פסקה 57 (23.5.2011)).

מן הכלל אל הפרט

65. אומר כבר בפתח הדברים כי לדעתי מעורבותו של אולמרט בגבייה העודפת, כפי שבאה לידי ביטוי בחוות דעתי זו, מאפשרת לראותו בעניין זה כ"מבצע בצוותא" יחד עם ריסבי-רז וזקן (ראו והשוו ע"פ 1632/95 משולם נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(5) 534, 554-555 (1996)); ראו בדומה הקביעות בעניינה של זקן: הכרעת הדין, בעמ' 325-326), וכמי שהתקיים אצלו היסוד הנפשי הדרוש ביחס לעבירה זו (עיינו באופן כללי ע"פ 2796/95 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(3) 388, 402 (1997)).

66. על כך שהתקבל "דבר" בפרשה זו - קשה לחלוק. אולמרט קיבל לידי סך של כ-90 אלף דולר מימון עודף מן הארגונים. מתוך סכום זה 34,377 דולר התקבל בנסיעות 10, 11, 12 ו-14 לכתב האישום (ראו פסקאות 24, 38, 43, 51 לעיל), שלגביהן קבעתי כי אולמרט היה מודע לגבייה העודפת. סכום זה נצבר לרשותו של אולמרט בראשונטורס ושימש אותו בפועל לצרכיו השונים. אף אם ניתן לגרוס כי אולמרט סיפק לארגונים "שירות" שווה ערך לכספים שהתקבלו אצלו (בתורת השתתפות בכנסים, גיוס תרומות וכן הלאה) - אין בכך כדי לשנות מן המסקנה שהתקבל אצלו "דבר", שהרי "חזות הכל בעבירה של קבלת דבר במירמה הנה ביתרון או בהישג למרמה, ולא בחסר למרומה" (עניין ברזל, בעמ' 563). כספי העודפים התקבלו כתוצאה ממצג שווא שהוצג לארגונים שלפיו הם משלמים עבור הוצאות "בעין", בעוד שלמעשה נגבו מהם כספים עודפים. לפי קביעת בית המשפט המחוזי בעניינה של זקן, הכספים האמורים התקבלו כתוצאה ממצג השווא, שכן אלמלא המצג - לא היו הארגונים מסכימים לשלם את הכספים העודפים (הכרעת הדין, בעמ' 325).

67. וביתר פירוט. מן ההליך שהתנהל בבית המשפט המחוזי עולה כי לעובדי הארגונים הציגה ריסבי-רז מצג שלפיו הם נושאים בתשלום עבור כרטיסי טיסה "אמיתיים" שהונפקו לאולמרט בהתאם למסלולי טיסה שעל מימונם הוסכם. מסלולי הטיסה אף הופיעו על חשבוניות וקבלות שנמסרו לארגונים, וזאת אף שבפועל מדובר היה במסלולים כוזבים - שונים מן המסלול שבו אולמרט טס בפועל. כך, למשל, בנסיעה 10 לכתב האישום (לארצות הברית (דנור) ולסין) - נסיעה שכאמור כללה השתתפות בביקור רשמי מטעם המדינה והשתתפות בכנס מטעם ארגון AEI - הורה אולמרט לריסבי-רז לחייב את AEI "כמו 2 כרטיסי BC לשני הכיוונים" במסלול טיסה שבו לא טס. הוא הודה בכך בחקירתו במשטרה (ראו גם פסקה 26 לעיל).

68. לצד זאת, בכמה מקרים גרמה ריסבי-רז לעובדי הארגונים לחשוב כי הם הגוף היחיד המממן את הגעתו של אולמרט, וזאת אף שהלה הגיע להרצות גם עבור גוף נוסף שמימן את הגעתו ושילם עבור אותו רכיב הוצאה (הכרעת הדין, בעמ' 29). לפחות במקרה אחד עשה כן אולמרט בעצמו (ראו עדותו של דניאל ברעם, מנכ"ל אקי"ם: פרוטוקול הדיון, בעמ' 1,089). כפי שהעידו נציגי הארגונים, אילו היו יודעים על קיומו של ארגון מממן נוסף - היו דורשים להתחלק בתשלום ההוצאות או מסרבים לממן את עלויות הנסיעה. אחרים העידו כי נמסרו להם פרטים שגויים בעניין מסלולי הטיסה, דבר אשר גרר עלויות ניכרות שלא היו נושאים בהן אילו היו יודעים את העובדות כהווייתן. דברים ברוח זו מסר שמואל רוזנמן, יו"ר MOL, שבשירתו טס אולמרט במסגרת נסיעה 12 לכתב האישום:

"ת. יכול להיות שהייתי אומר אם עוד נוסעים אולי נעשה שאטל מעורב, כלומר משתתפים בהוצאות, אבל מאחר שזה לא עמד מול עיני ולא ידעתי כזה דבר, ברור שזה גם לא עלה לידי דיון. [...] לא הייתי מעלה על דעתי שיש עודף מימון" (פרוטוקול הדיון, בעמ' 1,271).

לכך יש להוסיף כי בנסיעות במימון המדינה בוצעה לעיתים מרמה גם כלפי המדינה. זאת, שכן בחלק מהנסיעות

ה"רשמיות" הנסיעה עצמה מומנה גם על ידי ארגון אחר. כפי שהעידו בבית המשפט, חשבי המשרד לא היו מאפשרים את התשלום לו היו מודעים לכך שגוף נוסף משלם עבור אותם המסלולים (פרוטוקול הדיון, בעמ' 1,752).

69. על רקע כל זה נכון לדעתי להרשיע את אולמרט בעבירה של קבלת דבר במרמה שבוצעה כלפי הארגונים ביחס ל-4 "נסיעות העודף" אשר בהן תועדה הגבייה העודפת במסמכים שהגיעו לידי אולמרט. בשים לב לכך שלא מצאתי להרשיע את אולמרט בגין יתר "נסיעות העודף", איני רואה לנכון - בעיקר בנתון להיקף המרמה - להרשיעו בביצוע עבירה זו בנסיבות מחמירות (ראו והשוו עניין גולד, פסקה 61; ע"פ 2333/07 תענך נ' מדינת ישראל, פסקה 108 (12.7.2010) (להלן: עניין תענך)).

70. אולמרט הואשם בכך שקיבל דבר במרמה אף ממבקר המדינה - וה"דבר" הוא "הנחת דעתו" של מבקר המדינה, שלו לא דיווח על הכספים שהתקבלו ביתר מן הארגונים השונים. לדעתי יש להרשיעו בעבירה זו. חברי מצין (פסקה 124 לחוות דעתו) כי ה"דבר" יכול שיהיה "גם חופש הבחירה של המרומה" - היינו של מבקר המדינה. פסיקתו של בית משפט זה קבעה כי "כשמניח אדם במירמה את דעתו של בעל סמכות אשר כזאת, לגבי עובדות שהן רלוואנטיות בעניינו (של המרמה), משבש הוא את שיקול הדעת וההכרעה של המרומה בהפעלת הסמכות ובמיצויה" (עניין ברזל, בעמ' 564; ראו עוד עניין תענך, פסקה 107; ע"פ 37/07 פרג נ' מדינת ישראל, פסקה 70 (10.3.2008)). פסיקתו של בית משפט זה הוסיפה והדגישה כי לצורך "הנחת דעת", די בכך שלא נפרשו בפני המרומה כל העובדות לאשורן, שאז "אפשר שהיה פועל, או שחייב היה לפעול, באותו עניין, במסגרת סמכותו, אחרת מכפי שפעל. סיכון זה ביקש המרמה, מטעמיו שלו, להסיר מעצמו, ומשהשיג את מבוקשו, זכה בכך בטובת הנאה ממעשה המירמה. במלים אחרות, על-ידי 'הנחת הדעת' קנה המרמה לעצמו שקט נפשי מפני הסיכון כי יעמוד בפני החלטה שלטונית שונה, ממנה ביקש לחמוק על-ידי המירמה" (עניין ברזל, בעמ' 564). משכך, אולמרט אינו יכול להישמע בטענה שלפיה לא הוכחה בראיות "הנחת הדעת" של מבקר המדינה, שכן בעצם הצגת המצג הכוזב מנע המרמה - אולמרט - את ההפעלה החופשית של שיקול הדעת של המרומה - מבקר המדינה. בכך הפגיעה בחופש ההכרעה של המבקר. מכאן קבלת ה"דבר" במרמה.

על יסוד האמור, לדעתי יש להרשיע את אולמרט גם בקבלת דבר במרמה שבוצעה כלפי מבקר המדינה. בשים לב לאמור מעלה, גם בעניין זה איני רואה לנכון להרשיעו בביצוע עבירה זו בנסיבות מחמירות.

מרמה והפרת אמונים

71. עבירה של מרמה והפרת אמונים מנויה בסעיף 284 לחוק העונשין, הקובע כך:

מרמה	284. עובד הציבור העושה במילוי תפקידו
והפרת	מעשה מרמה או הפרת אמונים הפוגע
אמונים	בציבור, אף אם לא היה במעשה משום
	עבירה אילו נעשה כנגד יחיד, דינו - מאסר
	שלוש שנים.

72. חברי עמד בהרחבה בחוות דעתו (פסקאות 115-116) על יסודותיה של עבירת מרמה והפרת אמונים ודי שאזכיר

כי שלושה הם הערכים החברתיים שעומדים ביסוד עבירה זו: אמון הציבור בעובדי הציבור; טוהר המידות של עובד הציבור; והבטחת פעילות התקינה של המנהל הציבורי (עניין תענך, פסקה 141). כפי שצוין לא אחת, "האיסור הפלילי של הפרת אמונים הינו איסור 'מסגרת', שתכליתו לאגד קשת רחבה של מקרים אשר בהתרחשותם טמון סיכון לערער את יסודותיו של מינהל תקין, ולפגיעה בתדמיתו בעיני הציבור אותו נועד לשרת" (ע"פ 5083/08 בניזרי נ' מדינת ישראל, פסקה 53 (24.6.2009) (להלן: עניין בניזרי)). היסוד העובדתי של העבירה מורכב משלושה נדבכים: רכיב התנהגותי - מעשה מרמה או הפרת אמונים; רכיב נסיבתי - עובד ציבור העושה במילוי תפקידו; ומעשה הפוגע בציבור (עניין תענך, פסקה 142; עניין בניזרי, פסקה 54). אשר לרכיב שעניינו במסגרת "מילוי תפקידו" - זה פורש בהרחבה, כך ש"די בכך שעובד הציבור מנצל לרעה את מעמדו כבעל תפקיד ואת הקשרים שתפקידו זימן או מאפשר לו" (ע"פ 3575/99 דרעי נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(2) 811, 721 (12.7.2000)). היסוד הנפשי דורש כי עובד הציבור יהיה מודע ליסודות העובדתיים-פיזיים של העבירה, אולם אין צורך במודעות סובייקטיבית למשמעות הנורמטיבית של המעשים. עוד נקבע בהקשר זה כי עצימת עיניים כמוה כמודעות, וכי ניתן ללמוד על קיומו של היסוד הנפשי מתוך ראיות נסיבטיות (ע"פ 6916/06 אטיאס נ' מדינת ישראל, פסקה 48 (29.10.2007)). לבסוף יוער כי מעשי הפרת אמונים של עובד ציבור משתרעים על קשת רחבה של פעולות אפשריות מצד עובד הציבור; וכי "בקביעת ההיקף הראוי של האיסור הפלילי, נעשה איזון בין האינטרס החברתי-ציבורי הכרוך בהגנה על הרמה, טוהר המידות, והתקינות התיפקודית של עובד הציבור, לבין זכויות היסוד של הפרט, הנפגע מהאיסור הפלילי והענישה שבצדו" (עניין תענך, פסקה 144).

מן הכלל אל הפרט

73. אין חולק על כך שבתקופה הרלוונטית כיהן אולמרט כ"עובד ציבור" - שר התמ"ת (ראו סעיף 34 כד לחוק העונשין). מעשיו של אולמרט נושא האישום דנן נעשו ב"מילוי תפקידו", במובן זה שהוא ניצל לרעה את מעמדו כשר ואת הקשרים שתפקידו זה יצר לו. אזכיר כי הכספים העודפים בארבע הנסיעות האמורות נגבו במהלך נסיעות ציבוריות של אולמרט, נסיעות שהתאפשרו ויצאו לפועל כחלק מתפקידו. לצד זאת, כדי להוציא לפועל את הגבייה העודפת בנסיעות האמורות הפעיל אולמרט עובדות בלשכתו שהיו אמונות על הטיפול בנסיעות.

74. גם היסודות שעניינם "מעשה מרמה או הפרת אמונים הפוגע בציבור" מתמלאים בעניין שלפנינו. משקבעתי כי אולמרט קיבל דבר במרמה לצורך עבירה של "קבלת דבר במרמה", ממילא הוכח כי אולמרט עשה במעשיו "מעשה מרמה" (השוו עניין תענך, פסקה 148), שבמסגרתו התקבלו כספים עודפים בדרך של הצגת מצג כוזב לפני הארגונים המממנים. מעשיו של אולמרט עומדים בניגוד לערכים המוגנים שביסוד עבירה זו. גביית מימון עודף מארגונים ושימוש בעודפי גבייה אלה לצרכי השונים של אולמרט פוגעת פגיעה עמוקה באמון שרוחש הציבור לעובדי הציבור (והשוו ע"פ 645/81 פניץ נ' מדינת ישראל, פ"ד לו(3) 67, 69 (1982)), בטוהר המידות של עובד הציבור ובהבטחת הפעילות התקינה של המינהל הציבורי. כאשר עובד ציבור בכיר - שר בממשלה - מנצל את טיסותיו לטובת ארגוני צדקה כדי להשית עליהם עלויות גדולות מאלו שהוציא בעין, תוך שהוא רותם לשם כך את עובדות הלשכה הכפופות לו, ולאחר זאת משתמש בכספי העודפים לצרכים שונים - נפגע אמונו של הציבור ומתערערים יסודות המינהל התקין.

75. גם היסוד הנפשי התקיים בענייננו. הוכח כי אולמרט היה מודע לגבייה העודפת שהתקיימה ב-4 נסיעותיו לחו"ל, ולמצער עצם את עיניו לגבייה זו. בכך מתמלא גם היסוד הנפשי הדרוש לעבירה.

על יסוד כל אלה, מסקנתי היא כי במעשיו נושא האישום דנן עבר אולמרט עבירה של מרמה והפרת אמונים (ראו

בדומה הרשעת זקן בעבירה זו: הכרעת הדין, בעמ' 328).

רישום כוזב במסכי תאגיד

76. במסגרת פרשה זו הואשם אולמרט גם בעבירה של רישום כוזב במסמכי תאגיד המנויה בסעיף 423 לחוק העונשין. לטענת המדינה, בפעולותיו האמורות גרם אולמרט לרישום כוזב ברישומיה של חברת ראשונטורס. זאת משום שלבקשתו יצרה האחרונה חשבוניות כוזבות שנשלחו לארגונים המממנים - חשבוניות שנרשמו בהן מסלולי טיסה ומחירים אשר לא תאמו את מחיר הטיסה בפועל ואת מסלולה הנכון - ואשר אין בהן כדי לשקף את המציאות. נטען כי הגם שאולמרט אינו בעל תפקיד בראשונטורס, הוא חבר בצוותא לאנשי ראשונטורס כדי לבצע את הפעילות האמורה. לא מצאתי להרשיע את אולמרט בעבירה דנן.

77. אכן, ריסבי-רז אישרה בעדותה כי בכמה מקרים הורתה לאנשי ראשונטורס להוציא חשבוניות שלא שיקפו את המסלול האמיתי של נסיעתו של אולמרט ואת מחיר הטיסה בפועל (הכרעת הדין, בעמ' 70). גם אני קבעתי מעלה כי לפחות במקרה אחד - בנסיעה 10 לכתב האישי - אולמרט היה מודע לכך שלארגונים מוצאת חשבונית כוזבות, שאינה משקפת את מסלולי הטיסה שבהם טס בפועל. עם זאת - כאמור - לא מצאתי להרשיע את אולמרט בעבירה האמורה, וזאת על יסוד קביעותיו העובדתיות של בית המשפט המחוזי. לפי שנקבע, בין הנהלת החשבונות בראשונטורס (על רישומיה) לבין לשכת אולמרט לא היה קשר, ובין השתיים הייתה התנהלות עצמאית ונפרדת (הכרעת הדין, בעמ' 19, 103 ובעמ' 291-292; ראו גם עדותו של אולמרט: פרוטוקול הדין, בעמ' 11,510-11,511 ובעמ' 13,484). עוד נקבע כי מסמכי הנסיעות - ובכלל זה גם החשבוניות - לא הועברו לאולמרט באופן שיטתי ומלא (הכרעת הדין, בעמ' 302-303). על רקע זה, נראה שאולמרט היה "מרוחק" מן ההתנהלות הפנימית בראשונטורס ולא היה בהקשר זה חלק מן "המעגל הפנימי" של המבצעים (יעקב קדמי על הדין בפלילים 436 (2012)). בנתון לכל האמור, לא ראיתי להרשיע את אולמרט בעבירה של רישום כוזב במסמכי תאגיד כאמור (ראו בדומה זיכוי זקן מעבירה זו: הכרעת הדין, בעמ' 328).

העלמת הכנסות במרמה

78. עבירה נוספת שבה הואשם אולמרט בכתב האישי היא עבירה של העלמת הכנסות במרמה לפי סעיף 220(1) וסעיף 220(5) לפקודת מס הכנסה. לטענת המדינה, אולמרט נמנע מלדווח לרשויות המס על הכספים שנתקבלו כתוצאה מהגבייה העודפת (בסכום של כ-90,000 דולר) בכוונה להתחמק מתשלום מס. לא מצאתי לקבל טענה זו.

79. היסוד העובדתי של עבירה לפי סעיף 220 לפקודת מס הכנסה מורכב מרכיב התנהגותי - "ביצועו של מעשה או מחדל אסור שיש עמו מירמה, עורמה או תחבולה"; ומנסיבה - "קיום חובה עלפי דיני המס שהופרה". היסוד הנפשי הדרוש לעבירה הוא מחשבה פלילית מסוג כוונה מיוחדת, המחייבת "נוסף על מודעות לטיב המעשה ולקיום הנסיבה גם כוונה להשיג את היעד של התחמקות ממס או עזרה לאדם אחר להתחמק ממס" (עניין הורביץ, בעמ' 69-70; ההדגשה במקור - ע' פ'). לדעתי לא הוכח ברמה הנדרשת במשפט פלילי כי הכוונה להקטין את חבות המס היא שעמדה ביסוד מעשיו של אולמרט (השוו על"א 3467/00 הוועד המחוזי של לשכת עורכי-הדין בתל-אביב-יפו נ' צלטנר, פ"ד נו(2) 895, 902 (2002)).

80. סיפורה של פרשת ראשונטורס מורכב ממאות ראיות ומשלל עדויות. הוא עמוס בפרטים. אך בסופו - הוא סיפור פשוט. זהו סיפור על שר שקיבל כספים עודפים מארגונים שאותם ביקש לשרת לאחר שהוצגו להם מצגי כזב. לגבי ארבעת המקרים שבהם ישנו ביטוי כתוב ומפורש למעורבות אולמרט כמבואר לעיל, לא מצאתי סבירות בתזת ההגנה שלפיה לאורך שנים עובדים שונים - אם לדייק, עובדות שונות - פועלות בשירות הממונה עליהן, אדם ברוך כישרונות, ולמרות זאת הדברים (הפליליים) שנעשים בשמו ועבורו, ויש בהתייחס אליהם תיעוד בכתב ידו - נעשים ללא ידיעתו. למצער לגבי אותם מקרים, הסיפור הפשוט הזה הוכח, לדעתי, בראיות. לו דעתי הייתה נשמעת - היינו מקבלים את ערעור המדינה באופן חלקי ומרשיעים את אולמרט בעבירה של קבלת דבר במרמה בשל קבלת הכספים מן הארגונים ב-4 נסיעות; בעבירה של קבלת דבר במרמה בשל מצג הכזב למבקר המדינה; ובעבירה של מרמה והפרת אמונים.

האישום השני - פרשת טלנסקי

אם תשמע דעתי, נותר - כהצעת חברי השופט ס' ג'ובראן - את הרשעת אולמרט על כנה הן בעבירה של מרמה והפרת אמונים, הן בעבירה של קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות. מסקנתי נשענת על אלה:

(א) חזקה על כספים בסכומים של מאות אלפי דולרים שמתקבלים אצל עובד ציבור במעטפות, במזומן, במטבע חוץ, מוחזקים בקופה סודית, ללא דיווח ובהסתר - כי הם כספים לשימוש פרטי; (ב) החזקה האמורה לא נסתרה על ידי אולמרט; (ג) עבירה של מרמה והפרת אמונים אינה דורשת הפרת דין ספציפי; (ד) קבלת כספים פרטיים - גם בסכומים שאינם גבוהים - על ידי עובד ציבור מהווה טובת הנאה; (ה) ככלל, קבלת טובת הנאה מסוג זה עולה כדי עבירה של מרמה והפרת אמונים ככל שנפגעים הערכים המוגנים בעבירה זו; (ו) מן הטעם הזה - ניתן היה להרשיע את אולמרט בעבירת מרמה והפרת אמונים הן לפי התשתית הראייתית שהונחה לפני בית המשפט המחוזי בהכרעת הדין המשלימה, הן לפי התשתית הראייתית שהייתה קיימת עובר להכרעת הדין המקורית של בית המשפט המחוזי.

81. בחוות דעתו המפורטת דן חברי בהרחבה בערעורו של אולמרט בפרשת טלנסקי. לאחר שעמד על טענות הצדדים וסקר את החומר הראייתי הרב שהוגש בהליך זה ראה חברי לדחות את ערעורו של אולמרט על הרשעתו (בהכרעת הדין המשלימה) בעבירות של מרמה והפרת אמונים וקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות. כאמור, אני מצטרף לתוצאה שאליה הגיע חברי ביחס לעבירת קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות כמו גם ביחס להרשעה בעבירה של מרמה והפרת אמונים, ולכך מבקש אני להוסיף את ההערות הבאות.

82. בין השנים 2003-2005, עת כיהן אולמרט כשר התמ"ת, הוא קיבל לידו מאיש העסקים משה טלנסקי (להלן: טלנסקי) כספים בסדרי גודל משמעותיים - 173,667 דולר. חלק ניכר מהסכום האמור - 153,950 דולר - הוחזק עבור אולמרט בנאמנות על ידי חברו, עו"ד אורי מסר (להלן: מסר), בקופה סודית (להלן גם: הקופה). בסך הכל החזיק אולמרט בקופה הסודית למעלה מ-300,000 דולר. דבר החזקת הכספים בקופה הסודית היה ידוע לשלושה - מסר, אולמרט וראשת הלשכה זקן (הכרעת הדין המשלימה, בעמ' 38-39 ובעמ' 44; הכרעת הדין, בעמ' 466).

83. על טיבם של כספים אלה – שמא היו אלה כספים "פוליטיים", שקבלתם הייתה לכאורה מותרת בנקודת הזמן הרלוונטית, שמא כספים "פרטיים" – ניטשה בבית המשפט המחוזי מחלוקת. ב"גלגול הראשון" – בהכרעת הדין המקורית – קבע בית המשפט המחוזי כי לא עלה בידי המדינה להוכיח כי הכספים שהוחזקו בקופה הסודית היו כספים פרטיים. משלא נסתרה טענתו של אולמרט שלפיה הכספים שבקופה היו כספים פוליטיים – ראה בית המשפט לזכותו מן העבירות שיוחסו לו בהקשר זה (מרמה והפרת אמונים וקבלת דבר במרמה) (שם, בעמ' 476 ובעמ' 478-479).

84. לצד הכספים שהוחזקו בקופה הסודית, קיבל אולמרט שני תשלומים נוספים מטלנסקי: האחד, תשלום של 4,717 דולר; השני, תשלום של 15,000 דולר (להלן: התשלומים הנוספים). נקבע כי הסכום הראשון שולם לכיסוי שהות פרטית של אולמרט במלון בווישינגטון; וכי התשלום השני הועבר לאולמרט במזומן בעת שהותו בנסיעה פרטית בניו יורק, וזאת חרף העובדה שאולמרט הכחיש את קבלת הסכום (שם, בעמ' 437-442). על אף שנקבע כי מדובר בטובות הנאה פרטיות, לא מצא בית המשפט המחוזי להרשיע את אולמרט בגין קבלתן. זאת, מן הטעם שלפי גישת בית המשפט המחוזי, כדי שקבלת טובת הנאה על ידי עובד ציבור תתגבש לכדי עבירה של מרמה והפרת אמונים נדרשת הפרתו של דין ספציפי אוסר (שם, בעמ' 474-476). בית המשפט המחוזי הטעים בהקשר זה כי כללי ועדת אשר, הקובעים חובות ואיסורים על שרים וסגני שרים למניעת ניגוד עניינים, אינם נהנים ממעמד נורמטיבי של חקיקה, והפרתם – כשלעצמה – אינה מקימה עבירה פלילית (ראו בהרחבה פסקאות 126-127 לחוות דעתו של חברי). יחד עם זאת, בית המשפט היה נכון לקבוע כי ייתכנו מקרים שבהם "הפרת כללי ועדת אשר לא תעמוד בפני עצמה אלא תהיה חלק מהתנהלות פסולה נרחבת יותר של עובד הציבור שיש בה, בהסתכלות כוללת, לספק את רכיב החומרה הנוסף הנדרש להרשעה" (הכרעת הדין, בעמ' 475). בהכרעת הדין המשלימה הוסיף ופיתח בית המשפט את האמור בהקשר זה, בציינו כי אין די בעצם ההפרה של כללי ועדת אשר לשם גיבושה של אחריות פלילית בעבירה של מרמה הפרת אמונים מקום שבו לא הוכח קשר סיבתי בין מתן טובת ההנאה לבין קבלת תמורה מאת עובד הציבור – אולמרט. צוין כי דברים אלה נכונים בפרט מקום שבו מדובר בשתי הפרות יחידות של הכללים, שלא נלוותה להן נסיבה מחמירה מבחינת התנהלותו של אולמרט (הכרעת הדין המשלימה, בעמ' 46-47).

85. סופו של דבר – בהכרעת הדין המקורית זיכה בית המשפט המחוזי את אולמרט מכל האישומים שיוחסו לו בפרשת טלנסקי. על כך הגישה המדינה ערעור לבית משפט זה. כעבור זמן מה, ובהיות הערעור תלוי ועומד, הוגשה בקשה לגביית ראיות נוספות. בבקשה טענה המדינה כי הגיע לידיה חומר ראיתי חדש מידי זקן – שתי קלטות שנטען כי הוקלטו על ידי זקן והן מתעדות שיחות בינה לבין אולמרט. ביום 6.8.2014 קיבל בית משפט זה (כב' הנשיא א' גרוניס, והשופטים ס' ג'ובראן, י' דנציגר, נ' הנדל ואנוכי) את הבקשה באופן חלקי. במסגרת ההחלטה נקבע כי הדיון יוחזר לבית המשפט המחוזי לשם שמיעת עדותה של זקן בקשר להגשת קטעים ספציפיים מהקלטות ובקשר להגשת יומניה של זקן מהתקופה הרלוונטית.

86. לאחר שמיעת הראיות הנוספות התהפכה התוצאה בבית המשפט המחוזי: נקבע, בהסתמך על הראיות הנוספות שנגבו, כי הוכח די הצורך כי כספי הקופה הסודית שימשו לצרכים פרטיים. קביעה זו הסתמכה, בין היתר, על כך שהוכח כי אולמרט נהג לשלם לזקן אחת לשנה (ולפחות פעמיים בשנים 2004 ו-2005) "תוספת" על משכורתה הממשלתית בסכום של עשרות אלפי שקלים (הכרעת הדין המשלימה, בעמ' 33). בית המשפט המחוזי עמד על כך ש"איש ציבור, בוודאי שר, המשלם למנהלת לשכתו או למזכירתו כספים נוספים על משכורתה, עושה כן באופן פרטי. אין מדובר בשעות נוספות, אין מדובר בתשלום באישור על-פי התקשי"ר, אלא בתשלום מקופה אישית המנוהלת על-ידי המשלם" (שם, בעמ' 38). בית המשפט המחוזי אף שינה טעמו בכל הקשור לשני התשלומים הנוספים, וקבע כי על רקע סכומי הכסף המשמעותיים שהוכח כי טלנסקי נתן לאולמרט, "הכמות, כשלעצמה, מחמירה את עוצמת הפרות ואת נפקותן" (שם,

בעמ' 48).

על רקע זה הורשע אולמרט בעבירה של מרמה והפרת אמונים בגין קבלת כספים מטלנסקי - הן הכסף שהתקבל ונצבר בקופה הסודית, הן התשלומים הנוספים.

על כך הערעור שלפנינו.

השאלות שבמחלוקת

87. נקודת המוצא לדיון בבית המשפט המחוזי הייתה כי בנקודת הזמן הרלוונטית לכתב האישום - בשנים 2003-2005 - לא חלו מגבלות חקיקתיות ספציפיות על איסוף תרומות פוליטיות ושימוש פוליטי בהן. שתי שאלות דרושות אפוא להכרעה: ראשית, מה טיבם של הכספים שקיבל אולמרט - אם כספים "פוליטיים", אם כספים "פרטיים". ככל שנקבע כי הכספים שהתקבלו אצל אולמרט שימשו להוצאות שאינן פוליטיות, יש להוסיף ולבחון אם קבלתם עולה כדי עבירה של מרמה והפרת אמונים.

כספי הקופה הסודית

88. כעולה מהכרעת הדין, מסר החזיק בנאמנות עבור אולמרט סכומי כסף העולים על 300,000 דולר במשך שנים, כספים שלטענת אולמרט התקבלו מתורמים פוליטיים ובהם טלנסקי (כאמור מעלה, לפי קביעת בית המשפט המחוזי סך של 153,950 דולר מקורו בטלנסקי). כנלמד מהכרעת הדין ומעדותו של מסר, מעת לעת היה מסר מקבל טלפון מזקן שבו זו הייתה מודיעה לו כי יש כסף נוסף לפיקדון. לעיתים היה מסר מגיע לזקן לאסוף את הכסף, ולעיתים הגיעה זו עם הכסף למשרדו. לרוב, הכספים שהתקבלו הועברו "בתוך מעטפה גדולה בדולרים" (הכרעת הדין, בעמ' 459; עדות מסר: פרוטוקול הדין, בעמ' 10,338).

89. הכספים שהתקבלו אצל מסר הוחזקו במזומן ובמטבע חוץ. קיומם נשמר בסוד, למעט שלושה יודעי ח"ן - אולמרט, זקן ומסר (הכרעת הדין, בעמ' 466-467). תחילה הוחזקו הכספים במשרדו של מסר, ולאחר מכן הלה העבירם לשתי כספות בבנק לאומי: אחת ששימשה אותו לצורכי פעילות משרדו, ואחרת ששימשה לצרכים אישיים (שם, בעמ' 460). לטענת מסר, אולמרט וזקן הם שהורו לו להחזיק את הכספים במזומן בדרך שבה הם הוחזקו (שם).

90. מחומר הראיות עולה כי מעת לעת היה אולמרט "מושך" כספים מן הקופה הסודית. לדברי מסר, אפשר שאולמרט ביקש פעמים אחדות סכומי כסף "קטנים" של 1,000-2,000 דולר והדבר נעשה לרוב בדירתו או במשרדו של אולמרט (שם). פעמים אחרות היה מסר מעביר סכומים מן הקופה לזקן (שם). באמצע שנת 2006 - במהלך כהונתו של אולמרט כראש הממשלה בפועל - ביקש מסר "להיפטר" מיתרת הסכום שנשמר בכספת במזומן - 150,000 דולר (שם, בעמ' 460-461). מסר פגש בזקן למרגלות משרד התמ"ת ומסר לה תיק ובו שטרות דולרים בסכום זה (פרוטוקול הדין, בעמ' 10,357-10,358). לגרסת אולמרט, אין הוא יודע מה עלה בגורל כספים אלה (הכרעת הדין, בעמ' 464), ומאז ועד היום נותר גורלם של הכספים בלתי ידוע.

91. בחקירתו במשטרה הכחיש בתחילה אולמרט כל ידיעה על אודות כספים שנשמרו עבורו על ידי מסר בכספת (ת/149, בעמ' 5 ובעמ' 7). על עמדה זו חזר אולמרט גם בחקירה נוספת, באומרו: "זה מדהים אותי או מפליא אותי [ו]אין לזה שחר" (ת/151, בעמ' 16). בבית המשפט מסר אולמרט כי רק במהלך חקירתו במשטרה נודע לו כי הכספים הוחזקו במזומן ובכספת (פרוטוקול הדיון, בעמ' 12,062-12,063). על אף שאולמרט הודה כי הוא זה ששלט בכספים והחליט באופן בלעדי מה לעשות בהם (פרוטוקול הדיון, בעמ' 12,866), לפי גרסתו, זקן היא שהעבירה את הכספים למסר - ואילו הוא עצמו לא היה מעורב בכך ולא הנחה אותה להסתיר את הכספים (פרוטוקול הדיון, בעמ' 12,568-12,571).

92. בעדותו בבית המשפט טען אולמרט כי מסר "ניהל" עבורו כספים שגייס לפעילות פוליטית מצד תורמים פוליטיים. לדברי אולמרט, הכספים המדוברים שימשו לשימושים "פוליטיים", לרבות פעילות סביב קידום תכנית ההתנתקות; כנס גדול שנערך בחודש דצמבר 2003; והשתתפות בכ-40 כנסים ומפגשים פוליטיים על פני שנתיים (הכרעת הדין, בעמ' 463 ובעמ' 465). על אף טענתו זו, במהלך המשפט לא הצליח אולמרט להציג ולו מסמך אחד המוכיח כי בכספי הקופה הסודית נעשו שימושים כאמור (הכרעת הדין, בעמ' 465-466). גם עוזרו של אולמרט - עובד יחזקאל - אשר טיפל בכנסים הפוליטיים מטעמו - העיד כי לא ידע על כל מערכת יחסים כספית בין אולמרט לבין מסר (פרוטוקול הדיון, בעמ' 9,026).

הכרעת הדין המקורית ביחס לכספי הקופה הסודית

93. בהכרעת הדין המקורית זיכה בית המשפט המחוזי את אולמרט מעבירת קבלת דבר במרמה ביחס לכספי הקופה הסודית. בית המשפט עמד על כך ש"צבע הכסף" הוא "בעייתי", משום שהכסף הוחזק במזומן במטבע זר במשך שנים, מבלי לערוך רישום גלוי ומסודר של תנועות הכספים (הכרעת הדין, בעמ' 467). עם זאת, בית המשפט קבע כי אין לפניו ראיות לכך שבכספים שהוחזקו בקופה הסודית נעשה שימוש פרטי, ועל כן לא הוכחה טענת המדינה שלפיה מדובר בכספים פרטיים של אולמרט (שם, בעמ' 466). על יסוד כל אלה זוכה כאמור אולמרט מעבירת המרמה והפרת האמונים ביחס לכספים אלה.

הכרעת הדין המשלימה ביחס לכספי הקופה הסודית

94. לאחר קבלת הראיות הנוספות הורשע אולמרט בגין כספי הקופה הסודית. נקבע כי הוכח שאולמרט שילם לזקן (למצער בשני מקרים) תוספת על השכר הממשלתי שקיבלה, בסכומים של עשרות אלפי שקלים, מכספי הקופה. טענת אולמרט שלפיה מדובר ב"שכר" ששולם לזקן עבור עבודה פוליטית, בנפרד מעבודתה כמנהלת לשכת שר התמ"ת - נדחתה. נמצא כי הגם שזקן עסקה לעיתים בעניינים פוליטיים, התשלום שקיבלה ניתן לה בשל רצונו של אולמרט להמשיך בעבודה עמה, וככזה מדובר בתשלום "בעל גוון פרטי, אופי פרטי ואין לו דבר וחצי דבר עם פעילות פוליטית" (הכרעת הדין המשלימה, בעמ' 37-38). על יסוד זה נפסק כי בכספי הקופה הסודית נעשו שימוש פרטיים, ובכך נשמטה טענת אולמרט כי דובר בכספים שהוצאו לשם שימושים "פוליטיים".

על כספים המוחזקים במזומן ובהסתר

95. בצד הצטרפותי להכרעתו של חברי, השופט ס' ג'ובראן, אני מבקש להוסיף כי לדעתי, צירופם של כל חלקי התצרף שעליו עמדנו בעניין אופן קבלת הכספים והחזקתם התגבש - כבר "בסיבוב הראשון" בבית המשפט המחוזי - לכדי תמונה ברורה. כספי מזומן אשר מתקבלים אצל עובד ציבור במעטפות ובמטבע זר, באורח שיטתי ועל פני תקופה, המוחזקים במקומות מסתור שאין איש יודע על קיומם - הם - כל עוד לא הוכח אחרת - כספים פרטיים. עמד על כך בהקשר דומה המשנה לנשיאה א' ריבלין בעניין הירשזון:

"בעולם שבו מזומנים הולכים ונעלמים, קבלה שיטתית של כספים באמצעות מעטפות מזומנים, בלא שכספים אלה מתועדים ונרשמים באופן גלוי בדו"חות התאגיד, משמשת אינדיקציה ברורה לאי-כשרותם של התשלומים. מעל מעטפות מזומנים כאלה מתנוסס דגל שחור של אי-חוקיות, המטיל, על מקבלן של מעטפות כאלה, נטל כבד להוכיח את כשרות התשלומים" (ע"פ 7641/09 הירשזון נ' מדינת ישראל, פסקה 53 (4.7.2011)) (ההדגשות במקור - ע' פ').

96. במאמר מוסגר: אופיים של הכספים אינו נקבע על ידי נותנם. גם אם תרם תורם כספים למטרה פוליטית - משעה שיצאו הכספים מידו והפכו לקניין הנתרם, חדל התורם מלהיות בעל השליטה בנכס. הנתרם יכול לייעד את הכספים ליעוד אחר מזה שביקש התורם ואף ליעוד אחר מזה שעליו הוסכם ביניהם, שהרי הוא אדון הכספים אשר יעשה בהם כרצונו. השימוש בכספים - הוא אפוא הקובע.

97. לדעתי, גם בהליך הראשון לא הצליח אולמרט לסתור את החזקה האמורה. כאמור מעלה, חרף היקפם הנרחב של הכספים והתקופה הארוכה שאלה הוחזקו עבור אולמרט, לא עלה בידו להוכיח כי כספי הקופה הסודית אכן הוצאו - בפועל - לשימושים פוליטיים. ודאי שמסקנה זו עומדת בעינה לאחר הכרעת הדין המשלימה. חברי אימץ בחוות דעתו את התוצאה שאליה הגיע בית המשפט המחוזי "בסיבוב השני" בהקשר זה, וגם אני לא ראיתי שהונחה עילה לסטות ממנה.

התשלומים הנוספים

98. בהכרעת הדין המקורית של בית המשפט המחוזי נקבע כי טלנסקי מימן עבור אולמרט שהייה במלון בווינגטון ביום 14.10.2005 בסך של כ-4,700 דולר. ביום 23.11.2005 מסר טלנסקי לאולמרט מזומן בסך של 15,000 דולר במלון בניו יורק. לגבי סכומים אלה קבע בית המשפט המחוזי בהכרעת הדין המקורית כי מדובר בכספים שניתנו בנסיעות פרטיות של אולמרט (הכרעת הדין, בעמ' 437-442), וחרף כך לא ראה להרשיע את אולמרט בעבירה של מרמה והפרת אמונים בגין קבלתם. בהקשר זה נפסק כך:

"אשר למימון השהייה במלון בווינגטון ולסכום של 15,000 דולר אותם קיבל הנאשם מטלנסקי בשנת 2005, מאחר שלא הוכח כי עצם הניתנה של טובות הנאה אלה נעשתה שלא כדין (להבדיל מהפרת כללי ועדת אשר שאינם בבחינת דין), ובשים לכך שמדובר בשני אירועים בלבד שהוכחו על פני תקופה ממושכת, הרי שגם בהקשר זה אין בהפרת הכללים כדי להקים את אותו פן מחמיר נוסף שבלעדיו לא תיתכן הרשעה" (הכרעת הדין, בעמ' 476) (ההדגשה הוספה - ע' פ').

99. לאמור: לפי קביעת בית המשפט המחוזי, משלא נאסרה בחקיקה במפורש (בדין ספציפי) קבלת טובת ההנאה הפרטית על ידי נבחר ציבור - אין מתגבשת עבירה של מרמה והפרת אמונים. בית המשפט עמד (בהכרעת הדין המקורית) על כך שהתשלומים הנוספים מהווים "טובת הנאה" או "הכנסה" שאסור לשר לקבלן על פי סעיף 6(3) לכללי

ועדת אשר, שאינם בעלי מעמד סטוטורי. לפיכך, הפרתם - כשלעצמה - אינה יכולה לגבש עבירה פלילית (ראו גם חוות דעתו של חברי, פסקה 126). בהיעדרו של דין ספציפי אסר - כאמור - נקבע כי הפרת כללי ועדת אשר על ידי אולמרט לגבי התשלומים הנוספים אינה עולה כדי עבירה של מרמה והפרת אמונים. זאת, כזכור, להבדיל מכספי הקופה הסודית, שלגביהם נקבע בהכרעת הדין המקורית כי אין לשלול כי שימשו לצרכים פוליטיים - שנכון לעת ההיא לא היה, כך נקבע, דין ספציפי שאסר על קבלתם. יחד עם זאת, בית המשפט המחוזי הוסיף וציין כי "יתכנו מצבים בהם הפרת כללי ועדת אשר לא תעמוד בפני עצמה אלא תהיה חלק מהתנהלות פסולה נרחבת יותר של עובד הציבור שיש בה, בהסתכלות כוללת, לספק את רכיב החומרה הנוסף הנדרש להרשעה" (הכרעת הדין, בעמ' 473) (ההדגשה הוספה - ע' פ').

100. להשלמת התמונה יצוין כי בהכרעת הדין המשלימה שינה בית המשפט המחוזי את מסקנתו ביחס לתשלומים הנוספים, וזאת על רקע הרשעתו של אולמרט ביחס לכספי הקופה הסודית. כפי שנקבע, "עתה ברור מעל לספק סביר כי בתקופת כהונתו כשר התמ"ת קיבל הנאשם מטלנסקי כספים בתדירות ובהיקף העולים בהרבה על שתי טובות ההנאה משלהי תקופת הכהונה, שהוכחו במסגרת הכרעת הדין המקורית. קבלת כספי מזומן מטלנסקי בסדרי גודל משמעותיים של עשרות אלפי דולרים כל פעם" (חוות דעתו של כב' השופט מ' סובל, בעמ' 47).

קבלת טובת הנאה על ידי עובד ציבור - מרמה והפרת אמונים היא

101. לדעתי, שגה בית המשפט המחוזי בקביעתו הנורמטיבית שלפיה נדרשת, ככלל, הפרת דין ספציפי לשם התגבשות עבירה של מרמה והפרת אמונים בגין קבלת טובת הנאה פרטית. כפי שמציין גם חברי השופט ס' ג'ובראן, פסיקתנו עמדה בהרחבה על טיבה של מרמה והפרת אמונים, ואף אני נדרשתי לכך בדיון באישום הראשון (בפרשת ראשונטורס). כפי שציינתי, האיסור הפלילי של הפרת אמונים הוא איסור "מסגרת" המאגד קשת רחבה של מקרים אשר בהתרחשותם טמון סיכון לערעור יסודותיו של מינהל תקין ולפגיעה בתדמיתו בעיני הציבור אותו נועד לשרת (ראו פסקה 72 לעיל). יסודות העבירה אינם כוללים הפרת דין אחר. אין מקום לקבוע כך.

102. אכן, קולמוסים רבים נשתברו על ניסוחה הכוללני של עבירה זו ועל הקשיים הנובעים מכך במישורים שונים, ובעיקר במישור "עקרונות החוקיות" הדורש כי לא תהא ענישה שלא באה לה אזהרה קודמת ומפורשת (ראו למשל ע"פ 766/07 כהן נ' מדינת ישראל, פסקה 9 (19.11.2007)). ברם במלחמה בשחיתות - אין מנוס מכך. את כל קשת המקרים אשר יביאו לפגיעה בערכים המוגנים של עבירה זו - לא ניתן לחזות. דרישה להפרת דין ספציפי כמוה כריקון מתוכן של עבירת המרמה והפרת האמונים. אם נדרש דין ספציפי - מה תועלת מביאה עבירה זו ולשם מה נתכוננה בספר החוקים?

103. אין להבין מן האמור כי בכל עת שבה מקבל עובד ציבור טובת הנאה ממאן דהוא - קטנה כגדולה - תתגבש מיד עבירה של מרמה והפרת אמונים. נדרש כי קבלת טובת הנאה תביא לפגיעה בערכים המוגנים בעבירה זו: אמון הציבור בעובדי הציבור; טוהר המידות של עובד הציבור; והבטחת פעילותו התקינה של המנהל הציבורי. ברי כי אין זה המקרה כאשר מקבל עובד הציבור מתנה "קטנת ערך וסבירה שניתנה לפי הנהוג בנסיבות העניין" (השוו חוק שירות הציבור (מתנות), התש"ם-1979) או כאשר מדובר בזוטי דברים שאין להעמיד לדין פלילי בגינם (סעיף 34 לחוק העונשין). ייתכנו כמובן מקרים נוספים, ואין מקום לקבוע רשימה סגורה בעניין זה (ראו ברוח זו בחוות דעתו של חברי, פסקה 118).

104. דומה שקשה לחלוק על כך שהמקרה שלפנינו אינו בגדר מתנה קטנת ערך וסבירה בנסיבות העניין או בבחינת זוטי דברים. לא ככל שעסקינן בכספי הקופה הסודית, גם לא כאשר מדובר בסכומים "הקטנים" כביכול. סכומים אלה - 4,700 דולר ו-15,000 דולר - עשרות אלפי שקלים בתקופה הרלוונטית - אינם עניין של מה בכך, כל אחד מהם כשלעצמו וודאי ששניהם ביחד. אין הם "זוטי דברים" - אף לא בקירוב. על אחת כמה וכמה נכונים הדברים במכלול: אולמרט קיבל לידיו סכום מצטבר של מאות אלפי שקלים מאיש עסקים, במעטפות מזומן ובהסתר. זוהי עבירה של מרמה והפרת אמונים. איננו נזקקים לדין פרטני האוסר זאת. סעיף 284 לחוק העונשין - הוא סעיף המרמה והפרת האמונים - אוסר זאת.

סיכום

105. בית המשפט המחוזי קבע, בהכרעת הדין המקורית, כי אין לשלול כי כספי הקופה הסודית נועדו לצרכים פוליטיים. לדעתי לא היה מקום לקבוע כך. די היה בחומר הראייתי שהונח בהליך זה להקים חזקה כי הכספים הם כספים "פרטיים" - חזקה שאולמרט לא הצליח לסתור. קל וחומר שניתן היה לעשות כן לאחר גביית הראיות הנוספות, שאוששו את החזקה שקמה ממילא - ושלא עלה בידיו של אולמרט לסתור - בדבר אופיים הפרטי של כספי הקופה הסודית.

106. בית המשפט המחוזי הוסיף וקבע, בהכרעת הדין המקורית, כי קבלת התשלומים הנוספים לא עלתה כדי מרמה והפרת אמונים בהיעדר הפרה של דין ספציפי ו"פן מחמיר נוסף". גם זאת לא היה לטעמי מקום לקבוע. די היה בראיות שהובאו בהליך הראשון כדי להרשיע את אולמרט בעבירה של מרמה והפרת אמונים גם ביחס לתשלומים הנוספים, משלא נדרשת הפרת דין ספציפי. כך, גם אם מדובר ב"שני אירועים בלבד", ולמעשה - גם אם היה מדובר באירוע אחד בלבד.

על יסוד האמור מצטרף אני אפוא להכרעת חברי, השופט ס' ג'ובראן, כי יש לדחות את ערעורו של אולמרט על הרשעתו בעבירה זו.

קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות

107. בפרשת ראשונטורס נדרשתי ליסודותיה של עבירת קבלת דבר במרמה, ולא אחזור (ראו פסקאות 63-64 לעיל). בדומה לאישום זה, גם באישום שנושאו פרשת טלנסקי ביקשה המדינה להרשיע את אולמרט בקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות. זאת, בשל כך שאולמרט נמנע מלדווח למבקר המדינה על קבלת הכספים מטלנסקי ועל יתר הכספים שהוחזקו בקופה הסודית. בעניין זה, ועל רקע היקף הסכומים, מצטרף אני לחוות דעתו של חברי.

משכך, גם בעניין זה יש לדעתי לדחות את ערעורו של אולמרט.

סוף דבר

נוכח כל המקובץ, לדעתי יש לדחות את ערעורו של אולמרט נושא האישום השני.

לעניין גזר הדין

לאחר דברים אלה הגיעו לידי חוות דעתם של חבריי. משדעתי לא התקבלה לעניין ההרשעה בפרשת ראשונטורס, אני מצטרף לעונש שהוצע על ידי חברי השופט ס' ג'ובראן. לטעמי, פרשת מרכז ההשקעות שבה הורשע אולמרט מבטאת חומרה יתרה, וברגיל היה מקום להשית בגין ההרשעה בה עונש של מאסר בפועל. ברם נוכח חריגות ההליך שהתנהל בעניין אולמרט איני רואה לעשות כן גם לאחר ההרשעה בפרשת טלנסקי, ובעניין זה אני מצטרף לדברי חברי השופט י' עמית בפסקה 5 לחוות דעתו.

שׁוֹפֵט

השופט י' עמית:

1. במחלוקת שנפלה בין חברי, השופט ס' ג'ובראן והשופט ע' פוגלמן, בעניין ראשונטורס, אני מצטרף למסקנתו של השופט פוגלמן כי יש להרשיע את אולמרט בגין 4 נסיעות עבורן נגבה מימון עודף. כפי שציין חברי, גם 10 הנסיעות הנוספות "מעוררות שאלות לא מבוטלות" (פסקה 61 לפסק דינו), הגם שאין להרשיע בגינן, ובעניין זה אני מצטרף לפסק דינו של חברי השופט ג'ובראן.

במבט-על, ומבלי להידרש לפרטי טיסה זו או אחרת, קשה להלום כי משך שנים התנהל דו-שיח של חרשים בין אולמרט לבין פרלמן, ריסבי-רז וזקן בכל הנוגע לנסיעותיו הרבות ברחבי תבל. מכלל הנסיבות עולה כי המוטו המרכזי שהנחה את כל העוסקים במלאכה, היה שכל גוף מזמין משלם עבור הנסיעה. ממילא, אם נערכה נסיעה עבור שני גופים או יותר, נוצר כפל מימון. הדבר היה בידיעתו ובמודעותו של אולמרט, לפחות ברמה של עצימת עיניים, ומטעם זה לא טרח להתעדכן במצב חשבונו בראשונטורס, בהניחו כי יש בהנחיה זו כדי לכסות את נסיעותיו. אכן, אנשי ציבור כדוגמתו של אולמרט, הם אנשים עסוקים עד מאוד ומטבע הדברים הם סומכים ומסתמכים על הכפופים להם. עם זאת, שומא עלינו להישמר מפני ההנחה שאין דרכם של אנשים בעלי מעמד לשים לב "לפרטים הקטנים", במיוחד כאשר הפרטים הקטנים מתייחסים לכספם-שלהם, ל"כמה אלפי דולרים" בלבד (ראו מרדכי קרמניצר ושלומית מנהיים-לרשטיין "לא תישא פני דל ולא תהדר פני גדול: על פרשת דיניץ" משפטים לג 13, 42-43 (תשס"ג); מירי גור-אריה "הפרת אמונים מצד עובדים הציבור ונבחריו - האם עבירה פלילית?" פלילים ח 253, 256 (תש"ס) (להלן: גור-אריה)).

2. אני מצטרף לדעתו של חברי, השופט ג'ובראן, בעניין פרשת טלנסקי. תילי התילים של המלל שנשפך בפרשה זו בבית משפט קמא ובערכאה זו, עומד בחוסר פרופורציה לפשטם של דברים. איש ציבור מקבל מעטפות כסף מזומן ומעביר אותם בהסתר לקופה סודית שאין עליה כל פיקוח - מה עוד נבקש? על דרך ההיקש, יפים לענייננו דברי השופט רובינשטיין בע"א 288/08 לז"א בלום (8.11.09):

"שורש הרע במערך עסקאות מסוג זה שנגלה - נגלה חלקית - במשפט זה הוא, כפי שציין חברי, היעדר תיעוד ופתלתלות הנתיבים בהם עברו הכספים. הדעת נותנת כי אנשים ישירי דרך ינהלו עסקיהם, לא כל שכן מקום שמוקמת חברה בע"מ ובמיזם רחב יריעה, באופן מתועד כראוי, ובמיוחד לא במזומן....." (ההדגשה הוספה - י"ע).

3. תמיד יש חשיבות לפרטים, אך יש לראות את הדברים גם במבט-על, וההתפתלויות אם מדובר בכספים פוליטיים אם לאו, מחווירות לטעמי נוכח העובדה, שאין עליה מחלוקת, שגורלו של סכום של כ-150,000\$ שהיה בכספת אינו ידוע, וסכום זה הוא בבחינת "נוכח-נפקד" עד עצם היום הזה.

שני הסכומים הנוספים שקיבל אולמרט מטלנסקי, המצטרפים יחדיו לסכום של כ-20,000\$ (4,700\$ + 15,000\$), בוודאי אינם "זוטי דברים" ויש לראות כל אחד מהם כנופל בגדרה של "הפרת אמונים", שהיא אמנם עבירה בעלת רקמה פתוחה, אך אינה רואה מנוס מכך. אכן, עבירות בעלות אופי "עמום" עלולות לשים מכשול בפני עיוור, ולא בכדי נמחקה בשנת 2008 מספר החוקים העבירה של "תקלה ציבורית" בסעיף 198 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין), שקבעה כי "העושה מעשה העלול להביא לתקלה ציבורית, דינו - מאסר שלוש שנים". על עבירה זו אמר השופט זילברג בלשונו הייחודית את הדברים הבאים:

"זו היא עבירה שאין לה שיעור, לא למעלה, ולא למטה ולא לצדדין, והיא עלולה להציף את מרבית השטחים, בהם חורשת אט-אט ומתוך זהירות ותבונה, מחרשת הדין הפלילי" (ע"פ 53/54 אש"ד מרכז זמני לתחבורה נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד ח(2) 818, 785 (1954)).

לטעמי, חשש זה לא מתעורר בנוגע לעבירה של הפרת אמונים הקבועה בסעיף 284 לחוק העונשין, ואיני שותף לזעקות השבר על פגיעה ב"עקרון החוקיות" ולהצעה לבטל את העבירה (גור-אריה, עמ' 266), ומכל מקום, הלכת שבס (דנ"פ 1397/03 מדינת ישראל נ' שמעון שבס, פ"ד נט(4) 385 (2004)) שמה קץ לוויכוח בנושא. העבירה של הפרת אמונים קובעת סטנדרט ולא כלל, כפי שמקובל בתחומי משפט רבים, כולל בתחום המשפט הפלילי. כך, לדוגמה, בתקנות התעבורה, תשכ"א-1961 אנו מוצאים בתקנה 54(א) טבלה הקובעת שורה של כללים - מהי המהירות המותרת בכל סוג של דרך (דרך עירונית, דרך מהירה וכיו"ב). אך על כללים אלה חולש הסטנדרט הקבוע בתקנה 51 ולפיו "לא ינהג אדם רכב אלא במהירות סבירה בהתחשב בכל הנסיבות ובתנאי הדרך והתנועה בה, באופן שיקיים בידו את השליטה המוחלטת ברכב". כך דרכו של המחוקק המודרני, שלצד כללים הוא קובע סטנדרטים, להבדיל מהמשפט העברי הנוקט טכניקה חקיקתית של קביעת כללים קזואיסטיים, תוך שימוש במידות ומשקלות, שיעורים וזמנים (משה זילברג כך דרכו של תלמוד 59-45 (1964); יצחק עמית פרשת השבוע: עיונים משפטיים בפרשיות התורה פרשת כי תצא עמ' 185, 189-190 (אביעד הכהן ומיכאל ויגודה עורכים, התשע"ב)).

המחוקק קבע בסעיף 304 לחוק העונשין עבירת מסגרת של "גרימת מוות ברשלנות", באשר לא ניתן לחזות את קשת המקרים האפשריים, ובית המשפט הוא שיוצק תוכן לעבירה זו (ע"פ 196/64 היועץ המשפטי לממשלה נ' בש, פ"ד יח(4) 568 (1964)). בדומה, לא ניתן לדרוש מהמחוקק לנקוט בדרך קזואיסטית ולהגדיר ולצפות מראש את כל סוגי המקרים שייכדו ברשתו של הסעיף. כפי שנוהג חברנו השופט רובינשטיין לומר, השכל הישר גם הוא חבר במועדון, וגם אם לא קיים סרגל או קנה מידה מוחלט להערכת התנהגות מסויימת, הגיון בריא ונורמות התנהגות יכולות לסייע לאיש הציבור לנווט את דרכו.

במשרעת שבין העבירות החמורות של שוחד וגניבת כספי ציבור על ידי עובד ציבור, לבין העבירות הספציפיות לגבי עובד ציבור "בשירות הציבור וכלפיו" המנויות בסעיפים 277-281 בסימן ד' לפרק ט' של חוק העונשין (ובהתאמה: לחץ של עובד הציבור; עובד הציבור שיש לו זיקה פרטית; דרישות כוזבות של עובד הציבור; שימוש לרעה בכוח המשרה; ותעודה כוזבת), אנו זקוקים למחסום בפני שחיתות שלטונית (יובל קרניאל הפרת אמונים של עובד ציבור" משפט וממשל ז 415, 433 (תשס"ד)). העבירה של הפרת אמונים יכולה לשמש כמחסום כזה והיא חיונית לתקינות פעולת המינהל, לטוהר המידות ולאמון הציבור. גם אם קיימת עמימות-מה לגבי תחולתה של העבירה במקרה קונקרטי כזה או אחר, ניתן להשלים עם עמימות זו, ותועלתה של העבירה עולה על חסרונותיה. העבירה של "הפרת אמונים" מתווה את הדרך הראויה שעל איש ציבור לילך בה, ומקום בו איש ציבור מתלבט בשאלה אם התנהגות מסוימת מהווה "הפרת אמונים", עדיף כי יימנע ממנה, ולמיצער יפעל בשקיפות ויגלה גילוי נאות (כאשר בניגוד עניינים עסקינין) או ייכבד וישאל "שאלת רב" את הדרג המקצועי-משפטי הרלוונטי.

4. ומילים מספר על פרשת מרכז ההשקעות, הגם שבפרשה זו לא הוגש ערעור על הכרעת הדין על ידי מי מהצדדים.

פרשה זו צבועה לטעמי בגוונים עזים של אשם, והעובדות הפשוטות מדברות בעד עצמן. בין אולמרט לבין עו"ד מסר התקיימו יחסי חברות וקרבה משך כ-30 שנה, עו"ד מסר ייצג את אולמרט ומשפחתו בשורה של עניינים אישיים, עמד בראש עמותות שפעלו לבחירתו למשרות ציבוריות ופוליטיות, ערב אישית יחד עם אולמרט כלפי הבנק לחוב העמותה שפעלה לקידום מסע הבחירות שלו, ואף היה איש סודו של אולמרט וניהל עבורו את כספי "הקופה הסודית" שהוחזקו בכספות במשרדו ובבנק.

כפי שנקבע בהכרעת הדין של בית משפט קמא, לצד היחסים החבריים, שררו בין השניים גם יחסיים כלכליים-כספיים שנבעו, בין היתר, מערבותם המשותפת כלפי הבנק (פס' 1021-1022 להכרעת הדין). אין מדובר אפוא ביחסי ידידות-היכרות גרידא. בנסיבות אלה, קלע עצמו אולמרט למצב של ניגוד עניינים חריף בכך שדן וקיבל החלטות מהותיות בענייני לקוחותיו של עו"ד מסר, שעמו ניהל יחסי חברות אינטנסיבית ועמוקה, ושהיה נוהג לפקוד את לשכתו במשרד התמ"ת בתדירות גבוהה ודלתו תמיד הייתה פתוחה בפניו (פסקה 1008 להכרעת דינו של בית משפט קמא).

כפי שהוכח, לפחות בפרשת שמן, עו"ד מסר הוא שיזם את הפנייה ללקוח (פסקה 1031 להכרעת הדין), ובמקרים אחרים הלקוחות הם שפנו אליו. וכי טחו עיניו של אולמרט מלראות ולהבין כי הלקוחות שפקדו את משרדו של עו"ד מסר, על מנת שייצג אותם בפניו לקידום עניינים במשרד התמ"ת, עושים זאת נוכח קרבתו הידועה של עו"ד מסר אליו? (והשוו לעבירה של "שוחד הנעה" במסגרת פסק הדין הידוע במקומותינו כפרשת הולילנד - ע"פ 4456/14 קלנר נ' מדינת ישראל, פס' 6-8 לפסק דיני בחלק הדין בעניינו של דנקנר בע"פ 5546/14 (29.12.2015)).

בנסיבות אלה, אין מדובר בניגוד עניינים בגוון אפור, כזה שרגלו האחת בשטח הדין המשמעי ורגלו השנייה בשטח הדין הפלילי, אלא בניגוד עניינים עוצמתי שנופל עמוק בשטחה של עבירת "הפרת אמונים". עו"ד מסר, חברו הטוב והקרוב של אולמרט, נפגש עמו בלשכתו, מעביר לו כספים ששמר עבורו, וימים ספורים לאחר מכן אולמרט חותם על אישור הקצאת קרקע ללקוחו של עו"ד מסר, השניים נוסעים יחדיו לטקס הנחת אבן הפינה למפעל (סעיף 1156 להכרעת הדין), ואולמרט פועל באופן נמרץ בנושאים הקשורים ללקוחות המיוצגים על ידי עו"ד מסר. על פי המבחנים שהותו בדנ"פ שבס - ושנותחו באריכות על ידי חברי השופט ג'ובראן - לפנינו פגיעה בתקינות פעילותו של המינהל הציבורי ופגיעה בטוהר המידות ובאמון הציבור.

5. מצאתי אפוא כי יש להרשיע את אולמרט בכל שלוש הפרשיות. דומני כי די בכך כדי לדחות את ערעורו של אולמרט הן על חומרת העונש, והן על הצטברותו לעונש שהושת עליו בפסק הדין בעניין הולילנד.

חברי, השופט ג'ובראן, עמד בהרחבה בפסק דינו על שיקולי הענישה הכלליים והפרטניים הנוגעים לאולמרט ולא אחזור על הדברים. אבקש אך להדגיש נקודה לקולה בגינה אני סבור שאין להוסיף תקופת מאסר בפועל נוספת, מעבר לתקופת המאסר שכבר הושתה על אולמרט על ידי בית משפט קמא.

בהיבט הדיוני של ההליכים, המקרה של אולמרט הוא יחיד ומיוחד בתולדות המשפט הפלילי בארצנו. אסביר.

עדויות של טלנסקי נגבתה לפני הגשת כתב אישום בהליך מיוחד של עדות מוקדמת (מה שהוביל להתפטרותו של אולמרט מתפקידו כראש ממשלה). המדובר בהליך חריג, ובשבתי בבית המשפט המחוזי, נזדמן לי ליישמו במקרים של תיירת שנפלה קרבן לעבירת מין טרם נסיעתה לחו"ל, או קרבנות סחר בנשים שהעידו נגד נאשמים בסחר בבני אדם, טרם גורשו מהארץ.

לאחר גמר המשפט בערכאה הדיונית, ובשלב הערעור, התיר בית משפט זה למדינה להגיש ראיות נוספות, ולשם כך הוחזר הדיון לבית משפט קמא. בקשה להגשת ראיות נוספות בשלב הערעור היא אמנם חריג, אך לא חריג נדיר בקרב נאשמים שהורשעו. לעומת זאת, נדיר ביותר, אם בכלל, שהמדינה היא שמבקשת להגיש ראיות נוספות לאחר זיכוי בערכאה הדיונית, ובקשתה מתקבלת. ככל שידיעתי מגעת, הצירוף של עדות מוקדמת וראיות מאוחרות בערעור מצד המדינה, לא נתקיים באף נאשם מאז קום המדינה. לכן, בבואנו לגזור עונשו של אולמרט יש לקחת בחשבון כי על גבו נחרש תקדים דיוני ראשון מסוגו.

6. סוף דבר, שאני מצטרף לעמדתו של חברי, השופט ג'ובראן, כי אין מקום להתערב בעונש שהושת על אולמרט בערכאה קמא, לא כלפי מעלה ולא כלפי מטה.

שׁוֹפֵט

השופט צ' זילברטל:

1. אני מסכים עם חוות דעתו של אב בית הדין, חברי השופט ס' ג'ובראן, בכל הנוגע לזיכוי מר אהוד אולמרט (להלן: אולמרט) מהעבירות שיוחסו לו בפרשה שנודעה בשם "ראשונטורס".

אכן, למקרא חוות דעתו של השופט ג'ובראן, ובמיוחד נוכח המפורט בחוות דעתו החולקת של חברי השופט ע' פוגלמן, מתקבלת תמונת מצב חמורה ומדאיגה בכל הנוגע לסדרי המינהל ששררו בלשכתו של אולמרט בקשר עם מימון

נסיעותיו לחו"ל. לא יכולה להיות מחלוקת, שהמעט שניתן לומר הוא, שלא היתה הקפדה על מינהל תקין ומניעת כל אפשרות של ניצול המעמד והתפקיד לשם יצירת "עודפי מזומנים" שימשו את אולמרט לצרכיו הפרטיים. אלא שלהשקפתי, ראוי ליהנות את אולמרט מהספק בפרשה זו בהתחשב במכלול הנסיבות. משלא הוכחה "שיטת מרמה" בנושא מימון הנסיעות לחו"ל, נותרנו עם ארבעה מקרים נפרדים לגביהם עלה בידי המדינה להציג מסמכים ועליהם "טביעות אצבע" ברורות של אולמרט, ומכאן הסיק השופט פוגלמן קיומו של יסוד נפשי, ברמת מודעות זו או אחרת, אצל אולמרט. אלא שבהעדר הוכחת שיטת מרמה, שהמדינה ראתה לנכון לטעון לגביה בכתב האישום (מן הסתם כיוון שסברה שבנסיבות המקרה יש חשיבות לקיומה של שיטה כדי לגבש את אשמתו של אולמרט), נותר לטעמי ספק, גם אם דחוק, שמא אולמרט לא היה מודע לתמונה השלמה, אף אם ניתן היה להבין מעיון במסמך מסוים כי מדובר במימון כפול של נסיעה לחו"ל. בחינת העובדות בדיעבד, "בתנאי מעבדה", אינה בהכרח שיקוף נאמן של המציאות שבה פעל אולמרט ב"זמן אמת".

חברי, השופט פוגלמן, קבע כי די בנתונים העולים מעיון במסמכים עליהם נמצאו "טביעות אצבעותיו" של אולמרט כדי להגיע למסקנה מפלילה. אכן, למסקנתו זו משקל רב. ואולם, להשקפתי, כיוון שמערך נסיעותיו לחו"ל של אולמרט היה מסועף ביותר ומרובה פרטים ונתונים, קיים חשש מסוים שמא התמקדות במסמך פלוני במנותק מהמכלול עלולה להוביל למסקנה מעט מרחיקת לכת. זאת, בין היתר, נוכח העדויות לפיהן התחשבנות כוללת נערכה בחלוף פרק זמן ועל כן היתה חשיבות לראיה כוללת והתבוננות פרטנית עלולה ליצור רושם שאינו תואם את הדברים כהווייתם. לטעמי, יש משמעות לכך שזו היתה גם התרשמות שלושת חברי ההרכב בבית המשפט המחוזי, לאחר שנחשפו באורח בלתי אמצעי למלוא הראיות והעדויות, מה שמקנה לשופטי הערכאה המבררת יתרון, שהרי המסמכים בהם מדובר אינם עומדים בבדידותם ויש להם זיקה למערכת העובדתית הכוללת.

2. בכל הנוגע לפרשת טלנסקי, אני מסכים כי דין ערעורו של אולמרט להידחות כמפורט בפסק דינו של השופט ג'ובראן ומצטרף גם לנאמר ביחס לפרשה זו על-ידי חברי השופט פוגלמן.

3. באשר לעונש - אני מצטרף לאמור בחוות דעתו של אב בית הדין.

שׁוֹפֵט

השופט נ' הנדל:

1. דעתי כדעתו של חברי, אב בית הדין השופט ס' ג'ובראן, ביחס לכל הסוגיות המתעוררות בתיקים השונים שמונחים בפנינו.

כך גם ביחס למחלוקת בין חברי - השופט ס' ג'ובראן והשופט ע' פוגלמן בפרשת ראשונטורס. בעניין זה, שותף אני גם לנימוקי חברי, השופט צ' זילברטל. במבט רחב, אוסיף בקצירת האומר, כי עסקינן בערעור על זיכוי שנשען על ממצאי עובדה ומהימנות. בית המשפט המחוזי העניק אמון רב לעדותה של ריסבי-רז. כן האמין המותב קמא לעדותו של

אולמרט. המשפט התנהל, נשמעו העדים ובית המשפט המחוזי קבע קביעות ברורות שמקימות משוכה גבוהה בפני ערעור המדינה להרשיע.

די להזכיר את הרכיב המרכזי שבעמדת המדינה - קיומה של שיטת מרמה - שלא הוכח. נראה כי לו הייתה שיטה, ריסבי-רז הייתה יודעת על כך ומעורבת בה, ולא כך התרשם בית המשפט קמא. אף לא הוכחה כוונה של אולמרט לקבל דבר במרמה לצורך מימון טיסותיו הפרטיות. עוד יודגש כי לא הוכח שאולמרט ידע על כל שימוש בכספים העודפים שנגבו מטיסותיו הציבוריות לצורך טיסות פרטיות שלו ושל משפחתו.

ניתן לצמצם את היריעה ולבקש להרשיע בארבע נסיעות בלבד על סמך ארבעה מסמכים. כך נהג חברי, השופט פוגלמן, בחוות דעתו המקיפה והמנומקת היטב. אלא דעתי שונה. ראשית, הממצאים העובדתיים מתיישבים פחות, ודאי אינם מחייבים, את תוצאת ההרשעה. שנית, המסמכים נועדו להיות פשוטים אך קשה להבין באופן חד-משמעי את הפשט שבהם. זאת לא רק בהשוואה לעדים שהעידו אלא גם ביחס למסמכים אחרים. המסמכים כשלעצמם מדברים אך עדיין יש לשאול מהי המסקנה הנובעת מהם? ליתר דיוק, האם בכוחם להוכיח אשמה מעבר לספק סביר? כדי להשיב לשאלה זו, יש צורך בהקשר, והוא בתורו מרחיב את נקודת המבט מעבר לד' אמות המסמך המסוים.

לנוכח הנמקתו הרחבה של בית המשפט המחוזי ושל חברי, השופט ג'ובראן, בקיצור אומר רק את הדברים הבאים: עולה כי ריסבי-רז הייתה אחראית על הנושא. היא עבדה ביסודיות, במקצועיות ובצורה מסודרת. לא הוטל דופי בעבודתה. מי שהיה אמון עליה גם בעניין זה הייתה זקן, שניהלה את הלשכה. היא לא העידה במשפט. ככלל, אולמרט עצמו לא היה מעורב בפרטי הנסיעות או במימונן. אמנם, היו ארבע נסיעות שאולמרט כתב הערות או הנחיות על גבי מסמכים שנוגעים להן. טרם נתייחס, בתמצית, לכל אחד מארבעת המסמכים, נציין כי המשותף לארבעת הנסיעות הוא שכל אחת מהן כללה מספר יעדים ומספר טיסות. גם מהמסמכים עולה כי מעורבותו של אולמרט הייתה מצומצמת והתמקדה בשלב הראשון של הסדרת הטיסות בנסיעה. לאולמרט היה חשוב לטוס בתנאים הטובים ביותר שניתן, ואין הדבר מהווה עבירה. יחד עם זאת, אולמרט לא היה מעורב בעריכת החשבון הסופי, שכן מטבעם של דברים - העיסוק בכך מוטל על העובדת הממונה על הנושא - ריסבי-רז (ראו גם פסקה 748 להכרעת בית המשפט המחוזי, בעיקר בעמ' 301).

2. ובאשר למסמכים. המסמך הראשון בעניין נסיעה 10 לכתב האישום איננו נותן תמונה מלאה. בהעדרה, לא ניתן להסיק מסקנה חד-משמעית. להמחשת הדבר, נפנה למסמך 6 לתוספת, שציין את מסלול הטיסה המתוכנן ואת עלויותיו. ואולם, בפועל חלו שינויים בטיסות במהלך הנסיעה. למשל, בשל סיבוכים שונים, בסופו של דבר אולמרט טס במקטעים מסוימים באופן אחר או בחברת תעופה שונה מאלה שתוכננו מראש. עוד נקבע כי היו טיסות פנימיות שונות בסין ובארה"ב (ראו פסקאות 351, 361 להכרעת הדין). נתונים אלה השפיעו על ההוצאות שעל משרד התמ"ת לשאת בהן, וכנגזר מכך על ההוצאות שעל הארגון לשאת בהן (ראו התייחסות בית המשפט המחוזי למסמכים 7 ו-18 לתוספת וכן מסקנתו בפסקה 365).

בחרתי להתייחס למסמך הראשון הואיל ובעיניי הוא הכי דורש הסבר. באשר למסמכים הנוספים (נסיעות 11, 12 ו-14 לכתב האישום), אסתפק בהערות חברי השופט ג'ובראן ובקביעותיו של בית המשפט המחוזי. במשפט אומר כי המסמך הנוגע לנסיעה 11 אינו ברור על פניו, ואולמרט אף שילם מכיסו את עלות השדרוג. לעניין נסיעה 12 - אולמרט כתב על גבי המסמך רק "לשיחתנו", וממילה זו לא ניתן, לדעתי, להסיק מסקנות מרשיעות. לבסוף, באשר לנסיעה 14

לכתב האישום, יצוין כי נעשה שימוש בשני עטים וכנראה אולמרט התייחס למסמך בשני שלבים. כפי שקבע בית המשפט המחוזי, ייתכן כי הרישום במעלה העמוד נעשה בשלב מאוחר יותר והחליף את ההוראה הקודמת. אם זהו המצב, אין בכתוב להוות עבירה.

לסיכום, השאלה אינה האם ניתן לקרוא את המסמכים באופן המאפשר הרשעה, אלא האם ניתן לקרוא אותם באופן המאפשר לזכות. הנימוקים השונים שהועלו על ידי בית המשפט המחוזי וחבריי, השופטים ג'ובראן ו-זילברטל - הן ביחס למסמכים עצמם והן ביחס להקשר הרחב יותר שלהם - תומכים במענה חיובי לשאלה האמורה.

מכאן לנקודה נוספת.

3. לעיתים התחושה היא שיש עודף פליליות בשיטה הישראלית. הכוונה היא להישענות-יתר על פליליות כאילו הייתה הכלי היחיד להתמודד עם תופעות חברתיות שונות. אך עם כל החשיבות הברורה של המשפט - לא היא. אכן, אם אדם מורשע, וביתר שאת כאשר מדובר באיש ציבור, כתם על ראשו ויש להטיל עליו העונש הראוי. מנגד, היה ויזוכה - אין אלא לכבד את גזירת הדין. אך גישה בינארית זו מוציאה רכיב ציבורי חשוב מהמשוואה.

הרשעה בפלילים לחוד, ונוהל ציבורי לחוד. טול לדוגמא את המקרה שבפנינו. המסקנה לפיה יש לזכות את אולמרט בפרשת ראשונטורס הינה סוף פסוק במשפט אך לא דווקא במישור הציבורי. תיק זה פתח תיבת פנדורה של נסיעות לחו"ל על ידי אנשי ציבור, בדגש על חברי כנסת ושרים. לכך נוסיף את הנתון כי אולמרט, ובכך הוא אינו בן יחיד, נהג לטוס הרבה לחו"ל - בין במסגרת תפקידו ומתוקף מעמדו הציבורי ובין במישור הפרטי. באשר לקבוצה הראשונה, כלולות בה נסיעות רשמיות ונסיעות למקומות שונים בתבל מכוח הזמנה על ידי ארגונים מוכרים ומכובדים. מימון אפשרי יכול לבוא ממשרדי הממשלה ומארגונים שונים. ביחס לקבוצה השנייה, הנסיעות הפרטיות, מוכרת שיטת ה"נקודות" המעניקה הנחות בטיסות לאדם שמרבה לטוס. ואולם, לא הוצגו במהלך המשפט נהלים מחייבים באשר למימון נסיעותיו. מקרה זה מדגים, איפוא, כיצד העדר הסדר מנהלי מפורט ומגובש בסוגיית מימון טיסותיהם של חברי כנסת, שרים ונבחרים ציבור נוספים, מוביל לאי הבנות והתנהגויות שונות. לדעתי, אחת מהמסקנות של המקרה היא כי טוב יהיה אם יגובשו נהלים בעניין, למשל על ידי הכנסת והממשלה, ככל שנדרש.

ואל תשיבני כי אולמרט זוכה. כפי שציינתי, יש מקום לשיפור. המצב הקיים בנדון אינו בגדר כוח הטבע.

4. הכרעה פה אחד להורות על ריצוי העונש שנגזר על אולמרט בערעור זה במצטבר לעונש שנגזר עליו בתיק המכונה "פרשת הולילנד" בונה גשר בין המקרים ומאפשרת, כהערה אחרונה, התייחסות לתוצאה הסופית. אולמרט אשר שימש כראש עיריית ירושלים, שר בממשלה וראש הממשלה, נידון למאסר לתקופה של למעלה משנתיים בגין עבירות של פגיעה בסדרי השלטון. במובנים מסוימים, ייתכן וזהו המקרה המובהק ביותר של נפילה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא (מגג גבוה לבור עמוק).

הביטוי "מאיגרא רם לבירא עמיקתא" מופיע בתלמוד בבלי מסכת חגיגה, דף ה עמוד ב. ראוי להעיר שמיד קודם לכן, הגמרא מציינת שבורא עולם בוכה על שלושה דברים כל יום, ואחד מהם הוא "על פרנס המתגאה על הציבור". הטרגדיה איננה שייכת רק למנהיג שסרח אלא לציבור כולו.

נקודת אור מסוימת בחושך הגדול היא שאין אדם מעל החוק או מתחתיו. המשפט דן את אולמרט על פי הכללים המחייבים. הרי משפטו של אולמרט נשמע בפני מותבים שונים. בחלקים מהאישומים שיוחסו לו הוא זוכה, בחלקים אחרים הורשע, ואף במותב זה נפלה מחלוקת לצד ההסכמות. ניכר כי העניינים נדונו לגופם.

הביטוי "מאיגרא רם לבירא עמיקתא" היווה בקטע התלמוד האמור פירוש לפסוק "השליך משמיים ארץ תפארת ישראל" (איכה ב, א). רש"י מסביר על אתר את הקשר כך - "כמה גדולה נפילה זו. אין לך גבוה ובור עמוק כמשמיים לארץ". ולנו, החיים בארץ, נותרה התקווה כי כוח ההרתעה ישפיע, וכי הנורמות של מנהל תקין וטוהר המידות לא תהיינה בגדר שאיפה רחוקה אלא מציאות בתוכנו.

שׁוֹפֵט

סיכום הערעורים

פרשת ראשונטורס - הוחלט ברוב דעות (מפי השופט ס' גובראן, בהסכמת השופטים נ' הנדל ו-צ' זילברטל, נגד דעתם החולקת של השופטים ע' פוגלמן ו-י' עמית) לדחות את ערעור המדינה ולהותיר את זיכוי של אולמרט על כנו.

פרשת טלנסקי - הוחלט פה אחד לדחות את ערעורו של אולמרט ולהותיר את הכרעת הדין המשלימה וגזר הדין של בית המשפט המחוזי על כנם.

פרשת "מרכז ההשקעות" - הוחלט פה אחד לדחות את ערעור המדינה ולהותיר את גזר הדין של בית המשפט המחוזי על כנו.

ניתן היום, כ"ה באלול התשע"ו (28.9.2016).

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט